

N.º del Collegio de la Compañia de Jesus de Granada

R. 2779 *de*

NICOLAI GRVCHII
ROTOMAGENSIS, DE CO-
MITIIS ROMANORVM
LIBRI TRES.

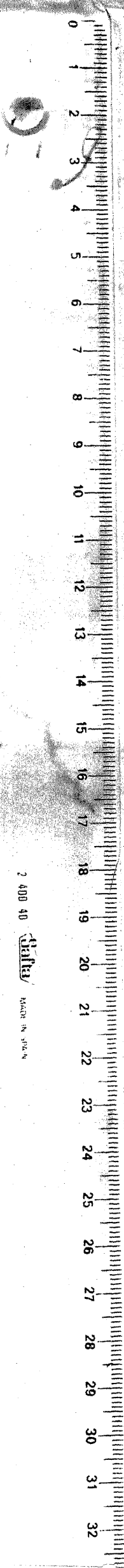
His accessit rerum & uerborum in his memorabilium copiosissimus
& accuratissima diligentia conquisitus index.

LVTETIAE,

Ex officina typographica Michaëlis Vascofani, uia Iacobæa,
ad insigne Fontis.

M. D. LV.

EX PRIVILEGIO REGIS.

N. del Collegio de' Gesuiti in Pisa di Genova

R. 2979

De

NICOLAI GRVCHII
ROTOMAGENSIS, DE CO-
MITIIS ROMANORVM
LIBRI TRES.

His accessit rerum & uerborum in his memorabilium copiosissimus
& accuratissima diligentia conquisitus index.

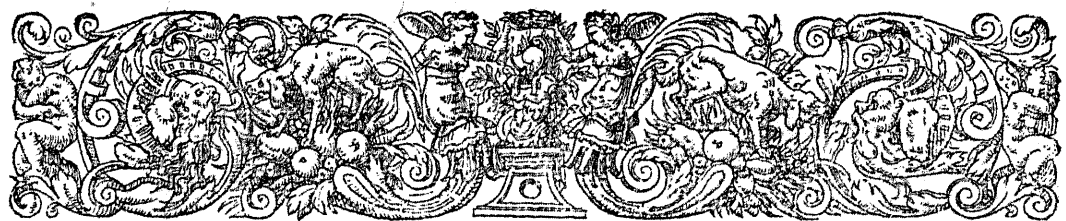
LVTETIAE,

Ex officina typographica Michaëlis Vascofani, uia Iacobæa,
ad insigne Fontis.

M. D. LV.

EX PRIVILEGIO REGIS.

i 11837123

NICOLAUS GRVCHIVS PETRO MA-
REANO PROVINCIAE LONGAVIL-
LANAE PRAESIDI DIGNIS-
SIMO S. P. D.

Hoc meum de Comitibus Romanorum opus, quod ad te mitto, & sub tuo nomine in vulgus edi- uolo, quale sit, te pro tua singulari doctrina me- lius ac uerius iudicare posse existimarem: nisi tuam in me beneuolentiam tantam esse perspi- cerem, ut sanctissimum alius in rebus tuum iu- dicium, in meis suspectum esse possit. Nam cum amicorum mutua officia non magnitudine, sed uoluntate perpendenda esse intelligas: de mea autem uoluntate iam pridem non dubites: nihil potest a me profectum ad te peruenire, quod non benignè accipiendo tantoperè augeas, ut uel maximis aliorum of- ficiis anteponas. Itaque mihi non est in eo laborandum, in quo ceteri ferè solent qui amicis suos libros dedicant: ut te rogem, & quibus pos- sum rationibus suadeam, quò hoc munus a me æquo animo accipias, probes, & amplectaris: sed contrà potiùs ut ne pluris facias quàm æquum est: ne magis probes, quàm rude ac non satis elaboratum opus proban- dum est: ne denique plus quàm pro suo erga te merito amplectaris: hoc est si te aliquando in quodam tuo à grauioribus negotiis otio, legendo iuuare ac recreare poterit. Vnum uerò est, quod hunc meum librum apud alios, in quorum manus uenerit, præstare uolo: ut nostræ amicitiae apertis- simum reddat testimonium: ipsumque ut hoc elogio insigniat iubeo: uir- tutis & doctrinæ opinione inchoatam, consuetudine & familiaritate con- firmatam, mutuis officiis ac meritis perfectam esse hanc nostram amici- tiam: ideoque nullam superesse illius dissoluendæ rationem. Vale. E do- mo paterna Cal. Ianuarij M. D. LV.

ESPUBLICA Romanorum quandiu fuit libera, ex tribus illa quidem Reip. generibus (quemadmodum docet Polybius) constabat βασιλεία, ἀριστοκρατία, δημοκρατία: sed multò tamen maximam partem obtinuisse mihi uideatur δημοκρατία. Quanquam enim regiae potestatis species quaedam in Consulium imperio, in Senatus uero potestate optimatum principatus quodam modo agnosceretur: populi tamen tanta erat auctoritas supra omnes magistratus, & Senatum, ut non immeritò dici possit omne imperium, omnem maiestatem illius Reip. penes populum fuisse. Cui rei argumento esse potest ad populum prouocatio: quae non fuisset, nisi maior esset populi quam magistratuū potestas. Quinetiam falces summittendi mos, cum magistratus in concionem ascendebant, confessio erat, populi, quam magistratuuum, maiestatem uimque maiorem esse. Iam uero de capite ciuis, omninoque de libertate ac iure ciuitatis, nullius erat nisi populi iudicium. Leges iubere, bellum pacemque decernere, societatem cum aliquo contrahere aut dissoluere, foedera inire, in populi tantum erant potestate. Quodque maximum est uirtutis in Reip. praemium, magistratus, & honores, cum omnibus paterent, nemo poterat nisi per populum assequi. Quae si maximi sunt in omni Reip. momenti, populum sane, penes quem haec erant omnia, longe maximam Reip. Romanae partem obtinuisse fatendum est. Haec à me eò dicuntur, ut ostendam Reip. Romanae cognitionem multo magis in eo positam esse, ut populi potestas, quae qualisque esset intelligatur: quam in magistratuuum ac Senatus potestate percipienda. Porro autem populi potestas decretis suis maxime continebatur. Quae quoniam comitiis peragebantur, idcirco necesse est ad populi potestatem, adeoque uniuersam prope Romanam Reipub. plane intelligendam, comitiarum omnem rationem (quoad eius fieri potest) cognitam ac perspectam habere. Cum autem pernecessaria sit non modo ad eam rem, sed etiam ad scriptorum Romanorum ac praesertim Ciceronis libros intelligendos comitiarum cognitio: tum uerò non adeò facilis est, ut non permulta adhuc quæri possint, praeter ea quae de his breuiter scripta sunt à grauissimis auctoribus Budæo, Alexandro, Beroaldo, Blondo, aliisque qui hunc locum in suis commentariis attigerunt uerius quam perpurgarunt. Quibus tamen fortasse etiam contenti esse possemus, nisi in eorum scriptis multa essent, in quibus (quod pace eorum dixerim) à uero non modò discesserunt, sed etiam multos (ut fit) sua auctoritate in uarios errores induxerunt. Itaque ego cum huic de comitiis disputationi adhuc primis lineis, & his non ueris multis, adumbratae uerius quam depictae, lucem aliquam uerosque colores addere instituissem: eo mihi difficiliorem locum relictum

PRIVILEGII SENTENTIA.

CAVTVM est auctoritate HENRICI II. Francorum Regis, ne quis alius praeter Vascofanum, hos NICOLAI GRVCHII DE COMITIIS ROMANORVM libros tres ante decennium imprimat, neue uendat. Qui fecus fecerit, libris & poena in sanctione aestimata, mulctabitur. Lutetiae Parisiorum, VII. Idus Februarij: M. D. LIII.

Ex mandato Regis, D. Renato Baillet, libellorum supplicum
in Regia magistro, praesente.

Mahieu.

esse intelligebam, quo doctiores erant omnium iudicio pictores, qui primam illam delineationem nobis reliquerant. Qua tamen difficultate deterreri non potui, quominus uel cum eorum reprehensione studiosos Romanorum scriptorum hac ex parte, si qua possem iuuare, contenderem: in ea praesertim re, in qua eorum auctoritas ueritatem magis labefactaret. Neque enim ignoro omnes qui ueritatis studio ad scribendum inducuntur, tanto aequiore animo ferre aliorum reprehensionem debere, quanto certiore fieri ex refutatione rerum cognitionem intelligunt. Ac si auctore Aristotele, *ὡς δὲ σωτηρίας τῆ ἀληθείας καὶ τὰ δίκαια ἀπαρτίζει*, ego profecto ex meo animo ceteros iudicans, gratiam quae mihi deberetur ab illis demortuis auctoribus, quorum opinionem ueritatis studio potius non sum secutus quam refutaui, a posteris tanto cumulatius expecto, quanto quisque erit cum illorum auctorum admiratione rerum Romanarum studiosior: tatum abest ut id mihi uitio uerti debere existimem. Nam & quae a me de Comitibus scribuntur, ea non adeo pro oraculis habenda esse sentio, ut non maximam habiturus sim doctis hominibus gratiam, qui non modo nostra refutarint, sed etiam ueriora in uulgus ediderint: ut & literarum studiosis bene consulant, & nos tandem nostrae ignorationis coarguant. Hanc de Comitibus disputationem in tres libros partitus sum. Primus est de comitiis Centuriatis: Secundus est de Tributis: Tertius est de Curiatis. Singulorum generum disputatio tota continetur sex capitibus. Primum enim docetur quid essent singula illa comitia: Tum quae & quot essent causae habendorum comitiorum: Mox per quas personas peragerentur: Deinde quis esset singulorum comitiorum proprius modus: Posthac de loco ubi comitia fierent, agitur: Postremo de tempore habendorum comitiorum. Nam si in singulis generibus intelligatur quid essent ipsa comitia, quibus de causis haberentur, quarum personarum interuentu fierent, quo modo peragerentur, quo loco & quo tempore, nil omnino uidebitur desiderari posse ad eam comitiorum cognitionem, quae, ut de re tato opere ob antiquitatem remota, expeti debet. Ac ne quis forte plus a nobis quam pro instituto nostro requirat: eam modo persequemur comitiorum rationem, quae ante occupatam ab imperatoribus Rempub. obseruabatur: potissimumque omnia referemus ad tempora Ciceronis. Nam ut lucem aliquam eius scriptis, quibus nulla magis passim in scholis leguntur, adferremus, hanc de comitiis tractationem maxime suscepimus. Ex hac tamen nostra disputatione non erit difficile intelligere, quandiu sub imperatoribus fuerunt comitia, quae esset eorum ratio: ut quae eo dempto, quod minus libera essent ceteris in rebus, eodem quo prius modo fiebant. Tiberius Caesar initio sui imperij populo ius comitiorum ademit: ut docet Cornelius Tacitus lib. i. his uerbis: Tum primum e campo comitia ad patres translata sunt. Nam ad eam diem etsi potissima principis arbitrio, quaedam tamen studiis tribuum fiebant: neque populus ademptum ius questus est, nisi inani rumore. Ex eo loco apparet sub Caesaribus non fuisse comitia, nisi sub Augusto & sub Iulio

lio Caesare, quandiu solus Rempub. obtinuit: quae tamen (ut dixi) sub his libera non erant. Suetonius de Caesare ita scribit: Comitibus cum populo partitus est: ut exceptis Consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus uellet, pronunciantur: pro altera parte, quos ipse dedisset. De Augusto uero haec sunt eius uerba: Comitiorum quoque pristinum ius reduxit: ac multiplici poena coercito ambitu Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis die comitiorum singula millia nummum a se diuidebat. Ex his cum Taciti loco collatis, intelligi potest sub Caesare & Augusto adhuc fuisse comitia: uerum sub Caesare adeo non fuisse libera, ut non posset populus nisi pro dimidia parte, creare quos uellet magistratus: sub Augusto uero paulo quidem liberiora, sed quae tamen maxima ex parte (ut ait Tacitus) principis arbitrio, non populi fierent. At post imperium a Tiberio initum, adeo desierunt fieri comitia, ut nunquam postea a sequentibus imperatoribus populo restituta sint: sed uel penes Senatum Tiberij instituto manserint, uel plane in principis potestate fuerint: quemadmodum ex Plinii epistolis recte docet Budaeus in posterioribus annot. in pandect. Et Modestinus in lege unica Ad legem Iuliam de ambitu, Digest. lib. 4. 8. Haec lex (inquit) in urbe hodie cessat: quia ad curam principis magistratum creatio pertinet, non ad populi fauorem. Sed haec satis. De ipsis comitiis communia quaedam praefari necesse est, priusquam ad singula genera ueniamus. Comitibus a coeundo, uel potius (ut ueteres dicebant) comeundo, dicta sunt: quod populus coire his, & unum in locum conuenire solet. A quo etiam uerbo locus in foro Romano Comitium appellabatur: & contiones quasi comitiones uocabantur. Erant autem comitia cum generaliter uerbum accipitur, & ut uulgo a Latinis scriptoribus usurpatur, conuentus populi totius aut partis ad ferendum de aliqua re suffragium: Alio modo, & cum proprie uerbum sumitur, uniuersi populi conuocatio ad aliquid sciendum. Nam si plebs tantum, quae pars modo populi erat, a magistratu uocata fuisset, ea non proprie comitia dicebantur, sed concilia. Id quod A. Gellius lib. 13. cap. 27. ex Laelio Felice ostendit. Is, inquit, qui non uniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non comitia, sed concilium edicere iubet. Hoc discrimen comitiorum & concilij uidetur Cicero obseruare, cum ita scribit secundo De legibus: Quid enim maius est si de iure quaerimus, quam posse a summis imperiis & summis potestatibus comitatus & concilia uel instituta dimittere, uel habita rescindere? Et post reditum in Senatu: Legem Tribunus pl. tulit ne obnunciare concilio aut comitiis liceret. Liuius tamen non uidetur hanc differentiam agnouisse, ut qui saepe comitiorum & concilij nomine absque ullo discrimine in eadem re utitur. Vt libro tert. primae Decad. ubi de iudicio Caesonis Quintij loquitur. Iudicij die cum excusaretur solum uertisse exilij causa, nihilominus Virginio comitia habente, collegae appellati dimisere concilium. Et alio loco, ubi loquitur de comitiis habitis ob iudicium populi de agro ambiguo inter Ardeinos & Ardeates, ita scri-

bit: Cum ad causam orandam uenissent concilio populi à magistratibus dato. Item alio loco ubi agit de iudicio Manlij. In lucum Petilinū concilium populi indictum est. Et tamen ea fuisse centuriata comitia ipse auctor est: quæ erant maxime iusta, ac populi uniuersi comitia. Item lib. 5. Decad. 3. de multa agens, quæ M. Posthumio publicano à Caruiliis Tribunis pl. dicta erat, ita scribit: Multæ certandæ cum dies aduenisset, conciliumque tam frequens plebis adesset ut multitudinem area capitolij uix caperet. Et paulo post comitia uocat, quod ante concilium plebis appellarat. Et comitia (inquit) quæ ui atque armis prohibitorum erat. Hi omnes loci aperte ostendunt T. Liuium non anxie obseruasse illam comitorum & concilij differentiam, quæ à Lælio Felice ponitur. Et Cicero tertio De legibus, uno nomine concilij complectitur omnes cum populo actiones, adeoque omnia comitia. Quod uero, inquit, actoris iubeo esse fraudem, id totum ex Crassi sapientissimi hominis sententia dixi: quem est Senatus secutus cum decreuisset, C. Claudio Consule de C. Carbonis seditione referente, inuito eo qui cum populo ageret, seditionem non posse fieri: quippe cui liceat simul atque intercessum turbarique cœptum sit, concilium dimittere. Est igitur in uerbo concilij sicut in nomine comitorum multiplicitas, quæ istam apud Latinos scriptores diuersitatem peperit. Interdum enim communi nomine significat, omnes populi totius partisue cœtus & conuentiones. Vnde apud T. Liuium lib. 2. Dec. 1. concilia appellatur nocturni cœtus, quos plebs per seditionem factitabat in diuersis urbis partibus. Et cum initio eiusdem libri loquitur de concione à Publicola Consule aduocata, concilij nomine in ea re utitur. Eius hæc sunt: Hæc dicta uulgo creditaque, cum indignitate angerent Consul animū, uocato ad concilium populo, summissis fascibus in concionem ascendit. Ex his perspicuum est nomen concilij, cum generaliter accipitur, latius patere quàm comitia. Neque enim comitia unquam latius patent, quàm ut omnes cum populo aut plebe actiones significent. At concilium præter ea etiam usurpatur in concionibus appellandis, & aliis cuiusque generis hominum conuentibus. Interdum autem eius uerbi uis astringitur ad id modo significandum quod ait Lælius: ut proprie concilia appellentur, partis populi conuentus ad aliquid iubendum. Cuius generis erant, quæ à Tribunis pl. habebantur comitia. Habebant enim ius uocandæ plebis non etiam uniuersi populi Tribuni pl. Itaque uerius concilia edicere quàm comitia dicebantur. Quanquam autem nomen comitorum hæc, quam dixi, distinctionem admittit, in hac tamen nostra de comitiis disputatione nobis ea utendum esse non censemus: quandoquidem à Latinis scriptoribus uix, ac ne uix quidem, obseruari demonstraui. Itaque eo contenti quod obiter admonuimus, hanc distinctionem à quibusdam poni, comitia (ut sapius apud auctores sumuntur) definimus, populi qualescunque conuentus ad aliquid suffragiis suis decernendum. Nam & ludorū & census causa uel populus uniuersus conuenire solebat: nec tamen illa erant comitia: quod non ad ferendum de aliqua

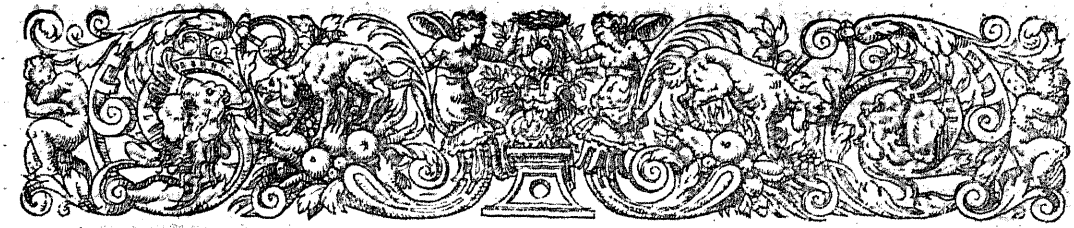
qua re suffragium populus ita conuenisset. Quod uero populus frequens ex Italia uniuersa Romam conuenire solet ludorū & census causa, Cicero indicat lib. secundo in Verrem. Non committam, inquit, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiae Roma discesserit: quæ conuenit uno tempore undique comitorum, ludorum, censendiue causa. Et T. Liuius lustrum condendi causa populū uniuersum in campo Martio conuenisse primo lib. scribit his uerbis: Censu perfecto edixit ut omnes ciues Romani equites peditesque in suis quisque centuriis in campo Martio prima luce adessent. Ibi instructum exercitum omnem sue, oue, taurilibus lustrauit: idque conditum lustrum appellatum. Hunc uero morem lustrum ita condendi ad sua usque tempora obseruari solitum scribit Dionysius Halicarnasseus libro quarto. Et in concionibus certe quibusdam, præsertim nundinarum diebus, frequentior populus conueniebat, quàm quibusdam comitiis: nec tamen huiusmodi conuentus proprie comitia appellari potuissent. Non igitur erant comitia, nisi essent populi tales conuentus, qui indicti essent ad ferendam de aliqua re per suffragia sententiam. Genera comitorum inter se diuersa, erant tria: Centuriata, Tributa, & Curiata. Nam quæ legimus apud A. Gellium libro 15. cap. 27. calata comitia, & in Institutionibus, titulo De testamentis ordinandis: ea non faciunt aliud genus comitorum: sed huiusmodi calata comitia erant uel centuriata uel curiata, ut idem Gellius ostendit his uerbis: In libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo scriptū est Labeonem scribere, calata comitia esse quæ pro collegio pontificum habentur, aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa. Eorum autem alia esse curiata, alia centuriata: Curiata per lectorem curiatim calari, id est conuocari: Centuriata per cornicinem. De his nos postea amplius dicemus. Nunc illud modo adscribemus quod est apud Theophilum lib. secundo Institutionum. Duo, inquit, erant apud ueteres testamentorum genera: unum, quod calatis comitiis fiebat & dicebatur: alterum, quod in procinctu. Testamentum calatis comitiis, tempore pacis fiebat, bis in anno, hoc modo: Præco uniuersam circumibat ciuitatem populum conuocans: tumque qui testamentum condere uolebat, in concione populi ipso teste populo testamentum scribebat. Ex quo etiam dictum est calatis comitiis. Nam calare est uocare: Comitia uero populi, congregatio. Quoniam igitur uocati congregabantur, appellatum est testamentum calatis comitiis. Quæ Theophili uerba ideo adscripsi, ut quoniam de his comitiis, quæ testamentorum condendorum causa fiebant, nil mihi postea dicendum est: ut quæ non diu in urbe manserunt, hoc loco obiter haberent studiosi antiquitatis, quid sibi uellent huiusmodi calatis comitiis testamenta, omninoque unde hoc nomen calatorum comitorum ortum esset. Est enim Græcum calandi uerbum: cuius erat frequens usus ueteribus Romanis: at postea in paucis quibusdam uelut antiquitatis causa retentum est. Scribit Macrobius lib. 1. Satur. cap. 15. Priscis temporibus antequam fasti à Cn. Flauio scriba inuitis patribus in omnium notitiam pro-

derentur, pontifici minori hac prouincia delegabatur, ut noua lunae primam obseruaret aspectum, uisamque regi sacrificulo nunciaret. Itaque sacrificio a rege & minore pontifice celebrato, idem pontifex calata, id est uocata in Capitolium plebe, iuxta curiam Calabram, quae casa Romuli proxima est, quot numero dies a calendis ad nonas superessent pronuntiabat: & quintanas quidem quinquies dicto uerbo *calata*, septimanas repetito septies praedicabat. Verbum autem calo Graecum est, id est uoco: & hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur primus esset, placuit calendis uocari. Hinc & ipsi curiae, ad quam uocabatur, Calabrae nomen datum est, & classi, quod omnis in eam populus uocaretur. Quoniam autem primis illis temporibus ad id usitatum erat calandi uerbum, hinc ego opinor omnia comitia ueteribus calata fuisse. Sed postea cum in usu hoc uerbum esse desit, retentum esse nomen calatorum comitiorum in his tantum, quae pro collegio pontificum habebantur: idque religionis cuiusdam & antiquitatis causa. Atque haec de calatis comitiis sufficienter, si ostenderit, haec etiam calata comitia testamentorum causa, fuisse curiata, ac non aliud quoddam genus comitiorum propterea ponendum esse. Id uero inde perspicere potest, quod primis Reip. Romanae temporibus tantum haec in usu fuerit testamentorum condendorum ratio: quibus temporibus non alia erant comitia quae in urbe fierent, quam curiata.

Nunc sine praefationis faciamus,
ut ad centuriata comi-

tia ueniamus.

NICOLAI

NICOLAI GRVCHII ROTO-
MAGENSIS DE COMITIIS RO-
MANORVM LIBER PRIMVS.

Quid essent Centuriata Comititia. Cap. I.

CENTURIATA Comititia, erant quibus populus per classium centurias suffragium ferebat. Quod ut apertius intelligatur, uerba T. Liuij ex libro primo subscribam. Tum classes centuriatae, & hunc ordinem ex censu descripsit: uel paci decorum, uel bello. Ex iis qui centum millium aëris aut maiorem censum haberent, octoginta confecit centurias: quadragenas seniorum, ac iuniorum. Prima classis omnes appellati. Seniores ad urbis custodiam ut praesto essent, iuniores ut foris bella gererent. Addita huic classi duae fabrum centuria, quae sine armis stipendium facerent. Datum munus ut machinas in bello ferrent. Secunda classis intra centum usque ad quinque & septuaginta millium censum instituta. Et ex iis senioribus iunioribusque uiginti conscriptae centuria. Tertiae classis quinquaginta millium censum esse uoluit, totidemque centuria, & ea eodem discrimine atatum factae. In quarta classe census quinque & uiginti millium: totidem centuriae factae. Quinta classis aucta, centuria triginta factae. In his accensi, cornicines, tibicinesque in tres centurias distributi. Undecim millibus haec classis censebatur. Hoc minor census reliqua multitudinem habuit. Inde una centuria facta est immunis militia. Ita pedestri exercitu ornato distributoque, equitum ex primoribus ciuitatis duodecim scripsit centurias. Sex item alias centurias, tribus a Romulo institutis, sub iisdem, quibus inauguratae erant, nominibus fecit. Haec Liuius de classibus & centuriis. Dionysius uero Halicarnasensis libro quarto eadem haec pluribus explicat. Seruius, inquit, Tullius iussit omnes Romanos aestimatas suas facultates publice profiteri, praestito legitimo iuramento ueram a se professionem factam esse: simulque ut profiterentur patrem, aetatem, uxoris nomen & liberorum: quo in loco urbis, aut quo in pago rursus habitarent. Incensus autem poena indicta erat, ut bona eorum publicarentur, ac uirgis caesi tanquam mani-

« cipiā uenirent, quæ lex diu apud Romanos mansit. Professione perfecta tā- D
 « bulas perlegit, quibus & multitudinem ciuium, & census cuiusque magni-
 « tudinem cognouit: tumque hanc sapientissimam Reipub. regendæ ratio-
 « nem instituit. Ex his quorum erat maximus census, nec minor centum mi-
 « nis, primam classē fecit octoginta centuriarum: quadraginta quidem se-
 « niorum, ac totidem iuniorum. Erant autem seniores post annum ætatis
 « quintum & quadragesimum, iuniores post ætatem militarem usque ad qua-
 « dragesimum quintum annum. Ex iis quorum census erat intra decem mil-
 « lia drachmarum, nec minor tamen quinq; & septuaginta minis, secundam
 « classē uiginti cēturiarum: decem seniorum, decem iuniorum. Ex his qui E
 « censum habebāt minorem septem millibus & quingētis drachmis, ac non
 « minorem quinquaginta minis, tertiam classē uiginti etiam centuriarum:
 « decem seniorum, totidemque iuniorum. Ex iis qui censum habebant mi-
 « norem quinq; millibus drachmarum, nō minorem tamen uiginti minis,
 « quartam classē uiginti item centuriarum: decem seniorum, totidem iu-
 « niorum. Quinta classis fuit ex iis, qui censum habebant uiginti quinque
 « minarum usque ad duodecim cum dimidia: quæ triginta centuriarū fuit,
 « quindecim seniorum, ac totidem iuniorum. Quatuor porro centurias, quæ
 « sine armis essent, iussit eas sequi quæ armatæ stipendia facerent. Earum duæ F
 « erant fabrorum, duæ tibicinum. Ac fabrorum quidem duæ centuriæ addi-
 « tæ sunt secundæ classis, ac per ætatem diuisæ. Vna enim centurias seniorum
 « sequebatur. Altera uerò iuniorum centuriis adscripta erat. Tibicines uerò
 « quartæ classis adscribebantur. Atque harum item una erat seniorum, altera
 « iuniorum. Ita pedestri exercitu diuiso, equitum multitudinem selegit, qui
 « maximo censu erant & genere maxime illustres, quos in octodecim centu-
 « rias diuisit: easque cum octoginta primæ classis centuriis coniungi uoluit.
 « Reliquam ciuium multitudinem, quorum census erat minor duodecim
 « minis cum dimidia: quæ erat multo maxima ciuium multitudo: in unam G
 « centuriam redegit, omnis militiæ ac tributis immunem: quæ fuit sexta clas-
 « sis. Summa autem centuriarum, quæ omnibus classibus continebantur, erat
 « centum nonaginta tres centuriæ: quarum octo & nonaginta erant primæ
 « classis, si connumerentur in ea equitū octodecim centuriæ. Populo ita di-
 « stributo, militum descriptionem per centuriarum diuisionem faciebat, ac
 « tributum ex censu per easdem centurias imperabat. Nam si quādo ei opus
 « esset militum decem millibus aut uiginti, diuisa in centum nonaginta tres
 « centurias multitudine, per centurias imperabatur, quantum dare quanque
 « militum oporteret. Tum inita ratione pecuniarum quæ opus essent exerci- H
 « tui alendo, uestiendo, aut alia ratione ducendo, hic rursus populus diuide-
 « batur in centum nonaginta tres centurias, & quid quanque centuriam con-
 « ferre oporteret, imperabat. Qua ratione fiebat, ut qui maximo censu erant,
 « cum & pauciores essent, & in plures diuisi centurias, sapius ac ferè continen-
 « ter ferrent onus militiæ: & de suis facultatibus plus in commune cōferrent.
 « Qui medio censu erant, quia plures erant, & in pauciores centurias distri-
 « buti,

A buti, nec tam sæpe militabant, nec magno tributo grauariantur: qui uerò in-
 « fimo censu erant, omni onere immunes erant. Atque illo quidem periculo-
 « rum & impensarum onere diuitibus imposito, ut ne id grauius ferrent, o-
 « ptimam rationem leniendæ indignationis commentus est. Effecit enim ut
 « hi uere Reip. domini essent, & in pauperibus nulla propemodum uis esset:
 « idque ita perfecit, ut se excludi plebs non sentiret. Fuit autem illa, quam di-
 « uitibus dedit dominatio in comitiis, quibus res maximæ à populo scisce-
 « bantur. Nam ex ueteri lege tria erant in potestate populi, magistratus crea-
 « re, tam eos qui in urbe essent, quàm eos qui foris bella gererent: leges iube-
 « re aut abrogare: de bello indicendo aut finiendo decernere. Hæc uerò à po-
 « pulo adhuc ita peragi solita erant, ut per curias diuisus suffragium ferret.
 « Erantque tum pauperes diuitibus ferendo suffragio pares. Quinetiam quia
 « multo pauciores erant (ut credere par est) diuites pauperibus, ita fiebat ut
 « uis suffragiorum esset penes pauperes. Quo à Ser. Tullio animaduerso, in
 « diuites transtulit potestatem suffragiorum. Quando enim uolebat aut ma-
 « gistratus creare, aut leges ferre, aut bellum indicare, Centuriata comitia pro
 « Curiatis conuocabat. Ac primum quidem ad suffragium ineundum uoca-
 « bat centurias maximi census: in quibus erant octodecim equitum centu-
 « riarum, & peditum octoginta. Hæ octo & nonaginta centuriæ, quæ reliquam
 « multitudinem tribus centuriis superabant, si conuenissent, reliquas uince-
 « bant: omninoque, quod statuissent, obtinere oportebat. At si omnes illæ non
 « conuenissent, tum uocabat secundæ classis duas & uiginti centurias. Quòd
 « si hic rursus diuersæ essent sententiæ, uocabantur centuriæ tertie classis ui-
 « ginti. Mox quartæ uiginti duæ: idque eò usque faciebat, dum nonaginta
 « septem centuriæ conuenirent. Quòd si uocata etiā quinta classe id nondum
 « ita accidisset, sed suffragiorum multitudine pares essent centum nonagin-
 « ta duarum centuriarum sententiæ, tum ultimam centuriam sextæ classis uo-
 « cabat: Cuique parti se addidisset, ea uincebat. Id quod raro aut nunquam u-
 « suueniebat. Fere enim à prima classe res peragebatur, raro ad quartam clas-
 « sem perueniebat: Quinta uero classis, ac postrema nullius propè momēti
 « erant. Atque illo quidem ordine instituendo, quo tantum auctoritatis da-
 « batur ditioribus, ut pene exacti Reipub. administratione pauperes uideren-
 « tur, tantum adhibuit calliditatis, ut plebi infimæ fraus non appareret. Om-
 « nes enim se æquabiliter gerere Rempub. censēbant, quòd uiritim rogaban-
 « tur in suis singuli centuriis. At decipiebantur, partim quòd uniuersæ cen-
 « turie unum esset suffragium, siue plurimos, siue paucos ciues complectere-
 « tur: partim quòd primæ suffragium ferrent ex centuriæ, quæ erant maximi
 « census: quæ & plures erant numero reliquis omnibus, & pauciores tamen
 « homines singulæ cōtinebant. Erat uero & pars fraudis non minima in eo,
 « quod capite censu, quanquam longè plures essent, unicū tamen suffragium
 « omnes faciebant, ac postremi uocabantur. Qua ratione efficiebatur ut di-
 « uites quorum erant maximæ in Rempub. impensæ, qui que continenter onera
 « Reip. sustinerent, minus id grauate ferrent: propter eam quam obtinebant
 B

in rebus maximis auctoritatem: quam cum iis non communicari uidebāt, f
 quibus in capessenda Repub. non tantum oneris incumberet: pauperes cō-
 tra, quibus minimum oneris publici imponebatur, æquo animo ferrent se
 pro sua immunitate tributorum ac militia, inferiores iis esse, in quos ista in-
 cumberent. Hæc ratio Reipub. gerendæ per multas ætates à Romanis serua-
 ta est: sed nostro tempore per uim maiorem mutata erat in magis popula-
 rem: non quòd sublata sint centuriæ, sed quòd iudiciū earum non retinet
 ueterem auctoritatem: ut ipse, cum sæpe comitiis eorū interesset, animad-
 uerti. Hæc ex Dionysio fere ad uerbum traducta: quæ omnia ideo subscri-
 psi, partim ut intelligerentur quæ obscure à T. Liuiio de classium suffragiis G
 scribuntur, ubi ita inquit: Hæc omnia in dites à pauperibus inclinata one-
 ra. Deinde est honos additus. Non enim ut ab Romulo traditum cæteri ser-
 uauerant reges, uiritim suffragium eadem uie, eodemq; iure promiscue om-
 nibus datum est: sed gradus facti, ut neque exclusus quisquam suffragio ui-
 deretur, & uis omnis penes primores ciuitatis esset. Equites enim uocaban-
 tur primi: octoginta inde primæ classis centuriæ peditum uocabantur. Ibi si
 uariaret, quod raro incidebat, ut secundæ classis uocarentur: nec fere unquā
 infra ita descenderent, ut ad infimos peruenirent. Partim ut omnem ratio-
 nem Centuriatorum comitiorum, quæ à Ser. Tullio rege instituta est, ob- H
 culos ponerem. Erant igitur Centuriata comitia, quibus populus per clas-
 sium centurias diuisus suffragium ferebat: ita ut suffragia colligerentur cen-
 turiam: & quod plures centuriæ iussissent, id ratum haberetur. Ex his au-
 tem, quæ ex Liuiio & Dionysio adscripsi, quales, & à quo primum, & quo-
 modo instituta huiusmodi centuriæ, unde nomen habuerunt Centuriata
 comitia, intelligere facile est. Itaque illa sufficient de primo capite, in quo
 quid essent Centuriata comitia, explicare uoluimus.

De causis Centuriatorum comitiorum.

Cap. II.

I

LRES erant (ut generatim dicam) habendorum Centu-
 riatorum comitiorum causæ. Vna erat creandorum ma-
 gistratum: altera legum ferendarum: tertia iudicij ex-
 ercendi causa. Nam & Cicero lib. 2. de Diuinatione, his
 tribus contineri comitia indicat his uerbis: Fulmen si-
 nistrum, auspiciū optimum habemus ad omnes res
 præterquam ad comitia. Quod quidem institutum Reip. causa est, ut co-
 mitiorum, uel in iudiciis populi, uel in iure legum, uel in creandis magi- K
 stratibus principes ciuitatis essent interpretes. Ac magistratus quidem his
 comitiis creabantur omnes, qui & maiores magistratus & patritij uocaban-
 tur præter Dictatorem, Magistrum equitū, & Interregem. Erant autem illi
 maiores magistratus, non omnes quibus sella curuli uehi ac publice sedere
 ius erat, unde Curules magistratus uocabantur: erant enim Aediles Curules in
 hoc numero, & tamen in minoribus magistratibus erant, ut postea docebi-
 mus:

8

A mus: sed ij demū erant maiores magistratus, penes quos erant maiora Reip.
 auspicia, ut ex Messala docet Gellius lib. 13. cap. 14. Vbi etiam scribitur ma-
 iores magistratus Centuriatis comitiis creari. Illud tamen apertius fiet, si de
 magistratibus singulatim dicamus. Ac primū Consules Centuriatis comi-
 tiis creatos fuisse tam apertum est, ut superuacaneum mihi uideatur proba-
 tionem huius rei subiicere. Nam & T. Liuius de primis Consulibus ita scri-
 bit: Duo Consules inde comitiis Centuriatis à præfecto urbis ex cōmenta-
 riis Ser. Tullij creati sunt. Et Cicero initio orationis pro Muræna: Quæ de-
 precatus à diis immortalibus sum, iudices, more institutoque maiorum illo
 die, quò auspiciato, comitiis Centuriatis L. Murænam Consulem renūciaui.
 Et libro septi. epistolarum, in epistola cuius initium, Ego uero iam te nec
 hortor, ita scribit: Ille autem qui comitiis tributus esset auspiciatus, Centu-
 riatam habuit: Consulem hora septima renūciauit. Prætores etiam his comi-
 tiis creari æque apertum est ex historia Liuianæ progressu. Quod etiam ex
 eo intelligi potest, quòd Prætores collegæ essent Consulū: iisdemq; auspi-
 ciis crearentur. Quod Liuius initio libri septimi primæ Decad. ita scribit:
 Cum de industria omnia, ne quid per plebeium Cōsulem ageretur, profer-
 rentur: silentium omnium rerum ac iustitio simile otii fuit: nisi quod non
 patientibus tacitum Tribunis, quod pro unō Consule plebeio tres patritios
 magistratus curulibus sellis prætextatos tāquam Consules sedentes, nobili-
 tās sibi sumpsisset: prætorem quidem etiam iura reddentē, & collegam Con-
 sulibus, atque iisdem auspiciis creatum. Quod idem Cicero libro nono
 ad Atticum dicit in epistola, cuius initium, Tres epistolas. Et A. Gellius lib.
 13. cap. 14. ex M. Messala libro pr. de auspiciis ita scribit: Patritiorum auspi-
 cia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulū, Prætorū, Cen-
 sorū: neque tamen eorum omnium inter se eadem aut eiusdem potesta-
 tis. Ideo & collegæ non sunt Censores Consulū aut Prætorū: Prætores Con-
 D sulum sunt. Et paulò post: Reliquorum magistratū minora sunt auspi-
 cia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellatur. Minoribus crean-
 dis magistratibus, Tributus comitiis magistratus, sed iustius Curiata datur
 lege. Maiores Curiatis comitiis fiunt. Ex his omnibus Messalæ uerbis ma-
 nifestum fit, & qui magistratus minores sint, & quamobrem minores ap-
 pellentur: sed & collegam esse Prætorem Consuli docet, quòd eodem auspi-
 cio creatur. Prætores ergo, ut ex iis planum est, Centuriatis comitiis crea-
 bantur. Quod etiam Cicero aperte dicit initio orationis pro lege Manilia,
 ubi ait: Nam cum propter dilationem comitiorum, ter Prætor primus cen-
 E turis cunctis renunciatus sum. Censores uerò Centuriatis comitiis creari
 solitos ex his perspicuum est, quæ modo ex A. Gellio citauimus. Nam & in-
 ter maiores magistratus numeratur Censores: & Centuriatis comitiis creari
 maiores magistratus Messala ait. Tum uerò ex Ciceronis loco in secunda o-
 ratione in Rullum, ubi ait: Maiores de omnibus magistratibus, bis uos sen-
 tentiā ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex Consulibus ferebatur, & cæteris
 patritiis magistratibus: tributa plebeis. Tum Curiata iterum de iisdem iudi-

cabatur. Sic enim locus ille debet legi; alioqui in omnibus ferè codicibus F corruptus. Excepi autem supra Dictatorem, magistrum equitum, & inter regem, quòd quanquam illi maiores magistratus essent, tamen nò comitiis à populo, sed alia ratione creabantur. Nà si aut belli externi seditionisue domesticæ, uis quædã maior incidisset, quæ uideretur maiori imperio, quàm Cõsulari indigere: aut si adesse comitiis non possent Consules, nec uellet Senatus rem ad interregnum redire: aut si figendus esset clauus religionis causa: aut ludi primum instituendi (has enim ferè causas creandi Dictatoris fuisse reperio) tum si Senatui ita uideretur, uidebatur Consul Dictatorẽ dicere: hoc est quem uellet (modo ex cõsularibus aliquem) nominare qui Dictator G esset: tum Consul captatis auspiciis, oriẽte nocte, silentio, Dictatorem dicebat, qui deinde magistrum equitum, quem uellet dicebat. Quæ omnia ex his, quæ sequuntur perspici possunt. Liuius lib. quarto pr. Decad. T. Quintius Consules immerito increpari ait, qui cõstricti legibus de prouocatione ad dissoluendum imperium latis, nequaquam tantum uirium in magistratu ad eam rem pro atrocitate uindicandam, quantum animi haberent. Opus esse non forti solum uiro, sed etiam libero exlutoq; legum uinculis. Itaque se Dictatorem L. Quintium dicturũ. Approbantibus cunctis, primò Quintius abnuere &c. Dictator à Cõsule dicitur: ipse deinde C. Seruiliũ Halam H magistrum equitum dicit. Et paulò post. Et Senatus, ut in trepidis rebus Dictatorem dici Mamercum AEmylium iussit. Is magistrum equitum L. Quintium Cincinnatum dixit. Et eodem libro paulò post. A. Virginio Senatus in æde Quirini consulitur. Dictatorem dici A. Seruilium placet. Virginus dum collegam Cõsuleret moratus, permittente eo, nocte, Dictatorem dixit. Is sibi magistrum equitum Posthumium Ebutium dicit. Et alio loco eiusdem libri. Senatui Dictatorem dici placuit. Sors, ut Dictatorẽ diceret (nam ne id quidem inter collegas cõuenerat) T. Quintio euenit. Is A. Posthumium Tubertum focerum suum, seuerissimi imperij uirũ, Dictatorem I dixit. Ab eo L. Julius magister equitum est dictus. Et alio loco eiusdem libri. Mœsta ciuitas fuit uinci insueta: odisse Tribunos: poscere Dictatorem: & cum ibi quoq; religio obstaret, ne non posset nisi ab Consule dici Dictator, Augures consulti eã religionẽ exemere. A. Cornelius Dictatorẽ AEmylium dixit: & ipse ab eo magister equitum est dictus. Et libro septimo pr. Decad. Terror inde uanus belli Hetrusci, cum coniurasse duodecim populos fama esset, Dictatorem dici coegit. Dictus in castris (eò enim ad Cõsules missum senatusconsultum est) C. Julius. Et eodem libro paulò post. Moram triumpho uulnus Consulis attulit: eademq; causa Dictatoris desiderium K Senatui fecit: ut esset qui agris Cõsulibus comitia haberet. Et libro octauo eiusdem Decad. Consul ex S. C. triumphauit. Et ne Attilius expers gloriæ esset, iussi ambo Coss. aduersus Sidicinos ducere exercitum: Dictatorem antè ex S. C. comitorum habendorum causa dixerunt. Et alio loco eiusdem libri. Itaque cum & comitorum dies instaret, & Publium imminentem hostium muris auocari à spe capiendæ in dies urbis haud è Rep. esset, L. Cornelio

A lio (quia ne eum quidem in Samnium iam ingressum reuocari ab impetu belli placebat) literæ missæ, ut Dictatorem comitorum causa diceret. Dixit M. Claudium Marcellum. Ab eo magister equitum dictus. Sp. Posthumius. Nec tamè ab Dictatore comitia sunt habita: quia uitio creatus esset, in discussionem uenit. Consulti augures uitiosum uideri pronũciauerunt. Eam rem tribuni suspectam infamemque criminando fecerunt. Nam neque facile fuisse, id uitium nosci, cum Consul oriente nocte, silentio diceret Dictatorem: neque ab Consule quicquam publicè priuatimq; de ea re scriptum esse: neque quenquam mortalium extare, qui se uidisse, aut audiuisse quid B dicat, quòd auspicia dirimeret. Et libro nono. Profecti legati ad Fabium Coss. cum senatusconsultum tradidissent, adiecissentque orationem conuenientem mandatis: Consul demissis in terrã oculis, tacitus ab incertis quidam acturus esset legatis, recessit. Noctẽ deinde silentio, ut mos est, L. Papyrium Dictatorem dixit. Papyrius Iunium Bubulcum magistrum equitum dixit. Et libro septimo primæ Decad. Repetitur ex seniorum memoria dicitur pestilentiam quondam clauo à Dictatore fixo sedatam. Ea religione adductus Senatus, Dictatorem clauo figendi causa dici iussit. Et lib. nono pr. Decad. Quem tu clauo figendi, aut ludorum causa Dictatorem crees. Hæc C igitur erat ordinaria Dictatoris, ac magistrum equitum creatio, ut non à populo, sed à Consule diceretur aliquis ex Cõsularibus. Nam & Liuius ita scribit lib. 2. Dec. pr. Consulares legere. Ita lex iubebat de Dictatore creando lata. Quinetiam M. Varro ex eo Dictatorẽ dictum ait, quòd à Cõsule diceretur. Et Plutarchus in Marcello. Dictator non à populo, aut à patribus creari potest, sed alter Cõsulum, quem uult Dictatorẽ dicit: unde quia ita dictus sit, Dictator appellatur. Quod idem est apud Dionysium lib. quinto. Ego uerò illud non ignoro aliquando Senatum uoluisse populũ rogari, ut quem uellet Dictatorẽ iuberet, qui deinde à Cõsule diceretur. Scribit enim T. Liuius D lib. septimo Decad. tert. Hæc recitata à Cõsule ita mouere Senatum, ut non expectanda comitia Consuli censerent, sed Dictatore comitorum habendorum causa dicto, extemplo in prouinciam redeundum. Illa disceptatio tenebat, quòd Cõsul in Sicilia se M. Valerium Messalam, qui tum classi præerat, Dictatorẽ dicturum aiebat: patres extra agrum Romanum (eum autem in Italia terminari) negabãt Dictatorẽ dici posse. M. Lucretius Trib. pl. cum de ea re consuleret, ita decreuit Senatus: ut Cõsul priusquam ab urbe discederet populum rogaret, quem Dictatorem dici placeret, eumque quem populus iussisset, diceret Dictatorẽ: si Consul noluisset, Prætor urbanus populum rogaret: si ne is quidem uellet, tum Tribuni ad plebẽ ferrent. Cum Consul se populum rogaturum negasset, quòd suæ potestatis esset: Prætorẽque uetuisset rogare, Tribuni pl. rogarunt, plebẽq; sciuit, ut Q. Fuluius, qui tum ad Capuam erat, Dictator diceretur. Sed quo die id plebis conciliũ futurum erat, Consul clam nocte in Siciliam abiit. Destituti que patres literas ad M. Claudium mittendas censuerunt, ut desertæ à collega Reip. subueniret, diceretq; quem populus iussisset Dictatorẽ. Ita à M. Claudio Consule Q. Ful-

» tius Dictator dictus: & ex eodē plebiscito à Q. Fulvio Dictatore P. Licinius F
 » Crassus Pont. Max. magister equitū dictus est. Est etiam per absentiam Con-
 » sulum aliquando Prodictator à populo creatus, quemadmodum testatur
 » Liuius lib. 2. Decad. 3. Itaque ad remedium iam diu desideratum, nec
 » adhibitum, Dictatorem dicendū ciuitas confugit. Et quia Consul aberat à
 » quo uno dici posse uidebatur: nec per occupatam armis Punicis Italiam fa-
 » cile erat, aut nunciū, aut literas mitti: nec Dictatorem populus creare pote-
 » rat: quod nunquam ante eam diem factum erat, Prodictatorē populus crea-
 » uit Q. Fabium Max. & magistrum equitum M. Rufum Minutium. Sed &
 » L. Sylla Dictator ab Interrege dictus est L. Valerio Flacco, ut testatur Appia- G
 » nus lib. 1. Bell. Ciuil. Et C. Iulius Cæsar à Senatu, ut ait Plutarchus, Dictator
 » factus. Erant enim cum Pompeio ex urbe profecti ambo Consules: nec po-
 » terat à Prætorē dici. Quod Cicero scribit libro nono ad Atticum in episto-
 » la, cuius initium est: Cum dedissem. Me, inquit, nunc & congressus eius
 » stimulat, & primas eius actiones horreo. Voleat enim credo S. C. facere: uo-
 » let augurum decretum: rapiemur, aut absentes uexabimur: uel ut Consules
 » roget Prætor, uel Dictatorē dicat, quorum neutrum ius est. At si Sylla po-
 » tuit efficere ab Interrege, ut Dictator diceretur, & magister equitū, cur hic
 » non possit? Atq; illa quidem sufficiat de Dictatore ac magistro equitum: H
 » ex quibus apertum est centuriatis comitiis hos non creari. De Interrege
 » idem demonstrabitur facile ex eo quod scribit T. Liuius lib. 3. Decad. 1. Alia
 » sententia asperior in speciem, quæ Patritios coire ad prodendū Interregem
 » iubebat. Et lib. quarto: Patritij cum sine curuli magistratu Respub. esset,
 » coire, & Interregē creauere. Et lib. sexto: Penes quos sunt auspicia? nem-
 » pe penes patres. Nam plebeius nullus magistratus auspiciato creatur. Nobis
 » adeo sunt propria, ut non solum quos populus creat Patritios magistratus,
 » non aliter, quam auspiciato creet, sed nos quoque ipsi sine suffragio populi
 » auspiciato Interregem prodamus. Et Cicero pro domo sua. Auspiciæque I
 » populi Romani, si magistratus Patritij creati non sint, intereant necesse est:
 » cum Interrex nullus sit: quod & ipsum Patritium esse, & à Patritiis prodi
 » necesse est. Patritij igitur prodebant Interregem: hoc est unum aliquem
 » ex suo numero deligebant, & declarabant, qui magistratum curulem quin-
 » que dierum gereret (nam tot, non amplius dies imperium habuisse perspi-
 » cuum est ex Liuiō, Appiano, & Asconio) non autem à populo creabatur.
 » Illud uerò animaduertendū hoc loco est, his centuriatis comitiis Procon-
 » sules interdum creatos. Quod ex eo intelligi potest, quod scribit Liuius lib.
 » 6. Decad. 3. Et Romæ Senatu populoque post receptam Capuam non Ita K
 » liæ iam maior, quam Hispaniæ cura erat, & exercitum augeri, & imperato-
 » rem mitti placebat: nec tamen quem mitterent satis constabat: quoniam il-
 » luc, ubi duo summi Imperatores intra dies triginta cecidissent, qui in locū
 » duorum succederet, extraordinaria cura deligendus esset. Cum alij alium
 » nominarent, postremum eò decursum est, ut populus Proconsuli creando
 » in Hispaniam, comitia haberet: diemque comitiis Coss. edixerunt. Primo
 » expecta-

A expectauerāt, ut qui se tanto imperio dignos crederent, nomina profiteren-
 » tur. Quæ ut destituta expectatio est, redintegratus luctus acceptæ cladis, de-
 » sideriumque imperatorum amissorum. Mœsta itaque ciuitas, propè inops
 » consilij comitiorum die tamen in campum descendit: atque in magistratus
 » uersi circumspectant ora principum aliorum alios intuentium: fremūtque
 » adeo perditas res, desperatumque de Repub. esse, ut nemo audeat in Hispa-
 » niam imperium accipere: cum subito P. Cornelius illius, qui in Hispania
 » ceciderat, filius uiginti quatuor ferme annos natus, professus se petere, in
 » superiore unde conspici posset loco constitit. In quem postquam omnium
 B ora conuersa sunt, clamore ac fauore ominati extemplo sunt fœlix faustum-
 » que imperium. Iussi deinde inire suffragium, ad unum omnes non modo
 » centuriæ, sed etiam homines P. Scipioni imperiū esse in Hispania iusserunt.
 » Ex his uerbis apertum est centuriatis comitiis P. Scipionem creatum fuisse
 » Proconsulem. Veruntamen eam rationem decernendarum prouinciarum,
 » nec perpetuam, nec ordinariam fuisse libro 2. docebimus, cum de omni
 » ratione prouinciarum agemus. Nunc expendendus est locus A. Gellij cap.
 » 27. libri 13. in quo scribit ex Lælio Felice: Comititia calata esse, quæ pro col-
 » legio Pontificum habentur, aut regis sacrorum, aut flaminum inauguran-
 C dorum causa. Eorum autē alia esse Curiata, alia Centuriata. Nam si uerum
 » est, quod apud Ciceronem scriptum est 2. orat. in Rullum ante legem Do-
 » mitiam latam sacerdotia præter pontificatum maximum à populo non da-
 » ta fuisse, sed tantum à collegiis cooptari solitos, qui sacerdotes fierent, quæ-
 » nam ista sunt centuriata comitia, quæ pro collegio pontificum haberi dicit
 » Lælius ex Tuberone? nec Pontifex Max. (ut eodem illo loco ait Cicero)
 » creabatur centuriatis comitiis, sed à minore parte populi: Illa sanè quæstio
 » est inquisitione digna: de qua suum cuique relinquam iudiciū, mea uerò
 » hæc est sententia: quæ à Tuberone scribuntur, sic esse accipienda, ut bina
 D designentur comitia calata, quæ pro collegio pontificum haberentur: alia
 » quibus rex sacrorum crearetur, alia quibus flamines. Atque illa quidē, qui-
 » bus rex sacrorum fieret, ceteriata fuisse: quibus flamines, curiata. Vt autem
 » ita credam, his potissimum ducor argumentis. Rex sacrorum & flamines,
 » tametsi non essent pontifices, ita tamen erant ascripti in collegium ponti-
 » ficum, ut si quando de re aliqua apud pontifices ageretur, ipsi unā iudices
 » federent eius rei, de qua ad collegium pontificum relatum esset. Quod po-
 » test ex oratione Ciceronis pro domo sua intelligi: quæ cum habita sit apud
 » pontifices, ad quorum collegium reiectum erat de domo à Clodio conse-
 E crata iudicium: in ea tamen oratione iudices sedisse, regem sacrorum, & fla-
 » mines ostendit, cum ait: Discite orationem pontifices, & uos flamines, e-
 » tiam tu Rex, discite ab homine gentili tuo, quanquam ille gentem istam
 » reliquit. Et de Aruspicum responsis, postquam dixit Senatus decreto de
 » ædium suarum religione ad pontificum collegium relatum esse, paulò post
 » uelut enumerationem faciens eorum, qui iudices sederunt, ita scribit: At
 » uerò meam domum P. Lentulus Cōsul & pōtifex, P. Seruilius, M. Lucullus,

„ Q. Metellus, M. Glabrio, M. Messala, L. Lentulus flamen Martialis, P. Galba, F
 „ Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius Rex sacrorum, M. Scaurus, M.
 „ Crassus, C. Curio, Sex. Cæsar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinoua-
 „ nus, Q. Terentius Pontifices minores, causa cognita duobus locis dicta,
 „ maxima frequentia amplissimorum ac sapientissimorum ciuium astante,
 „ omni religione una mente omnes liberauerunt. Deinde uerò T. Liuius
 „ initio lib. 2. 1. Decad. diserte asserit Regis sacrificuli sacerdotium pontifici
 „ subiectum. Quod etiam intelligi potest ex eo quod apud eundem scriptum
 „ est lib. 10. 4. Decad. De rege sacrifico sufficiendo in locum C. Cornelij
 „ Dolabellæ contentio inter C. Seruiliū pont. max. fuit, & L. Cornelium G
 „ Dolabellam Duumuirum naualem: quem ut inauguraret pontifex, magi-
 „ stratu sese abdicare uolebat: recusantiq; id facere, ob eā rem multa Duum-
 „ uiro dicta à pontifice, de quæ ea cum prouocasset, certatum ad populum.
 „ Cum plures iam tribus introuocata dicto esse audientem pontifici Duum-
 „ uirum iuberent, multamque remitti, si magistratu se abdicasset: ultimum
 „ de celo, quod comitia turbaret interuenit. Religio inde fuit pontificibus
 „ inaugurandi Dolabellæ. P. Clælium Siculum inaugurarunt, qui secundo
 „ loco inauguratus erat. Ex his T. Liuij uerbis colligi potest nō modo pon-
 „ tifici max. subiectum esse Regem sacrorum: sed etiam ad pontifices perti- H
 „ nuisse inaugurationem eius, adeoque pontificis max. fuisse, inaugurare re-
 „ gem sacrificum. Quod idem de flaminibus dicendum esse ex eo demon-
 „ strari potest, quod scribit idem Liuius lib. 7. Decad. 3. Et flaminem Dialectem
 „ inuitum inaugurari coegit Pub. Licinius pont. max. C. Valerium Flaccum.
 „ Quod idem scribit Valerius Max. lib. 6. cap. 9. C. Valerius Flaccus secundi
 „ belli Punici temporibus, luxu perditam adolescentiam inchoauit. Ceterum
 „ à P. Licinio pont. max. flamen factus, &c. Et L. Florus in Epitome libri 19.
 „ scribit: L. Cæcilius Metellus pont. max. A. Posthumium Consulem, quo-
 „ niam idem & flamen Martialis erat, cum ille ad bellum gerendum profi- I
 „ cisci uellet, in urbe tenuit, nec passus est à sacris recedere. Et T. Liuius lib.
 „ 7. Decad. 4. de Q. Fabio Pictore, quem dicit eo anno, quo creatus est Prætor,
 „ inauguratum fuisse flaminem Quirinalem, ita scribit: Priusquam in pro-
 „ uincias Prætores irent, certamen inter P. Licinium pont. max. fuit, & Q. Fa-
 „ bium Pictorem flaminem Quirinalem, quale patrum memoria inter L.
 „ Metellum, & Posthumium Albinum fuerat. Consulem illum cum C. Lu-
 „ catio collega in Siciliam ad classem proficiscētem, ad sacra retinuerat Me-
 „ tellus pont. max. Prætozem hunc ne in Sardiniam proficisceretur P. Licinius
 „ tenuit. Et in Senatu, & ad populum magnis contentionibus certatum est, K
 „ & Imperia inhibita ultro citroque, & pignora capta, & multa dicta, &
 „ Tribuni appellati, & prouocatum ad populum est. Religio ad postremum
 „ uicit: & dicto audiens esse flamen pontifici iussus. Ex his locis perspicuum
 „ est flamines & regem sacrorum, non modò attributos fuisse collegio pon-
 „ tificum, sed etiam ita pontifici max. subiectos, ut ab eo inaugurarentur: hoc
 „ est, certis quibusdā ac solennibus captatis auguriis crearentur. Et quoniam
 „ ita

A ita erant attributi collegio pontificum, ideo recte à Tuberone dictum esse
 illa comitia, quæ habebantur regis sacrorum, & flaminum inaugurandorum
 causa, pro collegio pontificum haberi. Nec facio partem disunctionis illud,
 quod ait pro collegio pontificum Calata comitia haberi, ut terna hic ponā-
 tur Calata comitia: prima pro collegio pontificum, secunda regis sacrorum
 inaugurandi causa, tertia flaminum inaugurandorum. Pontifices enim non
 comitiis à populo creabantur, sed à collegio cooprabantur, ut & Cicero a-
 perte indicat in ea, quam citauimus oratione in Rullum: & Suetonius in
 „ Nerone cap. 2. & Dionysius Halicarn. his uerbis scribit: Defuncto uno pon-
 B tifice, alius sufficitur non à populo creatus, sed ab illis ipsis pontificibus, is
 „ qui illi sacerdotio maxime idoneus uidetur. Et pontifex max. quanquam
 à populo, aut potius à parte populi crearetur, non tamen illis comitiis Cen-
 turiatis, aut Curiatis, quæ à Tuberone illic subiiciuntur, creabatur: sed alia
 ratione, quam postea cum de tributis comitiis agemus, latius explicabimus.
 Sunt igitur ita accipienda Tuberonis uerba uti diximus: & quod ait Calata
 comitia haberi pro collegio pontificum, non ita interpretandum est, ut si-
 gnificent de collegio pontificum haberi comitia, sed potius à collegio, &
 C apud collegium, quemadmodum illud, pro, saepe apud Latinos scriptores
 „ accipitur. Ut apud Liuium lib. 8. Decad. 4. Supplicatio in triduum pro
 „ collegio Decemuirorum imperata fuit. Cum igitur certum sit comitiis
 Calatis regem sacrorum, & flamines creari solitos, ex iisq; alia Cæturata, a-
 lia Curiata faciat Lælius Felix ex Tuberone, illud modo restat, ut explicem
 cur Centuriata ad regem sacrorum, Curiata uerò ad flamines referenda exi-
 stitem. In quo si non adferam satis euidentes probationes, uerisimilibus
 contentos nos esse oportebit. Ac primum flamines iam inde à Numa Rege
 instituti sunt, quo tempore non alia erant Romæ comitia, quam Curiata:
 Rex uerò sacrorum eo anno, quo primum Consules Romæ fuerunt creatus
 D est: quo tempore Centuriata comitia, iam à Seruij regis temporibus erant.
 Non potuerunt igitur aliis comitiis creari primum flamines, quam Curiatis:
 neque uerò ulla usquam mentio est, in omni historia aliquid posterioribus
 temporibus mutatum fuisse ex iis, quæ primum à Numa fuissent in-
 stituta de flaminibus. Quod si Curiata flaminibus tribuamus, relinquatur,
 ut regi sacrorum Centuriata tribuenda sint. Deinde uerò regis sacrorum sa-
 cerdotium, maius multo illustriusque erat quam flaminum: ut qui in regis
 locum (quod quidem ad sacra attinet) successerat: ideoque ei, & nomen re-
 gis, & ornatus regius relictus erat. Magnitudo igitur sacerdotij efficit, ut
 E credam, quoniam à populo conferratur, iis potius comitiis, quibus maxi-
 mas quasque dignitates dare solebat, quæ erant Centuriata, creari solitum
 hunc sacerdotem, quam Curiatis. Atque illa quidem mea est sententia de
 illo A Gellij loco. Cui nihil illud repugnat, quod ex Cicero citauimus, ante
 legem Domitiam omnes sacerdotes præter pontificem max. Nil consulto
 populo à collegiis cooptrari solitos. Ego enim ad eos modo sacerdotes quo-
 rum erat suum quoddam collegium, ea uerba esse referenda cenfeo: præfer-

tim cum lex Domitia ad illos tantum sacerdotes pertineret. Scribit enim F Paterculus eam fuisse legē Domitiam, ut omnes sacerdotes, qui ante à collegiis sufficiebantur, suffragiis minoris partis populi crearentur. Et apud Afconium extant uerba ex oratione Ciceronis pro C. Cornelio, quibus à Cn. Domitio dicit potentissimorum hominum collegiis ereptam fuisse potestatem cooptandorum sacerdotum. Et Suet. in Nerone: Cn. Domitius in Tribunatu pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooplassent, ius sacerdotum subrogandorum à collegiis ad populum transtulit. Quòd si ad sacerdotia collegiorum tantum lex Domitia pertineret, nil repugnabunt, quæ à Cicerone dicuntur de ratione creandorum sacerdotum ante legem Domitiam, iis quæ à nobis dicta sunt de rege sacrorum & flaminibus. Quanquam enim attributi essent collegio pontificum, non tamen ipsi ex pontificum numero erant, nec fuisse de collegio pontificum proprie dici possunt. Nam regis sacrorum suum erat propriū sacerdotium, habebatque sua quædam sacra curanda, quæ ad nullum alium sacerdotem pertinebant. Et flamines quanquam multi essent, qui nomine conuenirent collegæ, tamen non erant: siquidem flamen unius Dei sacerdos erat, habebatque sua quisque sacra, quæ & per se quisque procuraret, & ad alios nil omnino attinerent. Quod Cicero lib. 2. de Legibus satis indicat, cum legem H huiusmodi ponit: Diuisque aliis sacerdotes, omnibus pontifices, singulis flamines sunt. Ex iis perspicuum est ad illas tres causas habendorum comitiorum Centuriatorum, quas supra posuimus, adiciendam esse hanc regis sacrificuli creandi causam. Quæ Cicero, ut opinor, eo loco quem ex 2. de Diuin. citauit, uoluit comprehendere in ea parte, in qua magistratum comitia appellat: nō quod rex sacrorum magistratus esset, sed quod dignitas quædam tamen esset, quæ à populo non alia ratione quàm magistratus daretur. Neque uerò oportuit Ciceronem illic tam anxie enumerare omnes rationes habendorum comitiorum. Atque illa quidem sufficiant de prima causa Centuriatorum comitiorum, quam simplicem prius cum Cicerone fecimus: nunc quo explicatior res sit, geminam facimus, ut sit prima causa, magistratum, & regis sacrorum creandi causa. Nam de Decemuiris qui legibus ferendis creati sunt, & de Tribunis militaribus Consulari potestate, quos ex historia certum est comitiis Centuriatis creatos, propterea nil dixi quòd iandudum illi magistratus Romæ creari desierat. Sequitur altera causa, legum scilicet ferendarum: in qua explicanda illud primum animaduertendum est, legis nomen hoc loco etiam rogationē complecti, qua bellum iuberetur à populo. Quod apud Liuium frequens est, ut populus lege iussisse bellum dicatur. Hæc tamen apud Dionys. & Polybium distinguuntur, cum aiunt, tria in quibus maximum Reip. gerendæ momentum, esset in populi Rom. potestate fuisse, magistratus creare, leges condere, bellum aut pacem iubere. Quod uerò comitiis Centuriatis leges ferri dicimus, non ita accipi debet, quasi uelimus omnes leges iis comitiis ferri solitas, sed id modo ad eas referendum est, quas & per distinctionem plebiscitorū leges appellari

A pellari apud Iustinianum primo Institutionum, & A. Gellium lib. 10. cap. 21. reperimus: & apud Ciceronem Centuriatas & Consulares leges uocari uidemus. A Centuriatis enim comitiis, quibus perferebantur Centuriatæ leges, appellantur: ut lex quæ lata est de eius reditu ab exilio, de qua ita scribit in oratione post reditum in Senatu: Quo die nos comitiis Centuriatis, quæ maximè maiores iusta dici haberi; uoluerūt, arcessiuit in patriā: ut eadem Centuriatæ, quæ me Cōsulem fecerant, Consulatum meum comprobarent. Et lib. 1. Epistolarum in epist. cuius initium est, Periuicundæ. Mē uniuersa Respub. duce Senatu, comitante Italia, promulgatibus omnibus; B referente Consule, comitiis Centuriatis, cunctis ordinibus hominibusque incubentibus, recuperauit. Ut uerò Centuriatas leges non persequar singulas, sed uno uelut signo cognoscendas exhibeam, quæ leges ferebantur à maioribus magistratibus, hæc fere Centuriatis comitiis ferebantur: præsertim si auctoritate Senatus ferrentur, ac de re quapiam maioris momenti essent. Hinc leges Valeriæ à P. Valerio Publicolâ Consule latæ de prouocatione, Centuriatæ fuerunt: ut est apud Valeriū Max. libro 4. cap. 1. Legem etiam comitiis Centuriatis tulit, ne quis magistratus ciuem Rom. &c. Et leges duodecim tabularum Centuriatis comitiis perlatae sunt, inquit T. Liuius lib. 3. 1. Decad. Et eodem libro de L. Valerio, & M. Horatio loquens, ita scribit: Omnium primum cum ueluti in controuerso iure esset, tenerenturne patres plebiscitis, legem Centuriatis comitiis tulere, ut quod Tribuni pl. iussissent, populus teneret. Quod uerò ipse idem scribit lib. 8. 1. Decad. à Dictatore P. Philone legem latam fuisse, ut legum, quæ comitiis Centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent: argumento esse potest leges, quæ per distinctionem plebiscitorū appellarentur, quales erant quæ à magistratibus maioribus ferebatur, comitiis Centuriatis ferri solitas. Dixi autem fere ita factitatum fuisse, quia id perpetuū non esset, ut quas leges ferrent maiores magistratus, eas Centuriatis comitiis ferrent. Scribit enim Cicero 1. lib. ad Att. à M. Pisone Consule rogationem latam ad populum, de religione à P. Clodio contempta: eamque in comitio latam fuisse perspicuum est ex contextu epistolæ nonæ, cuius initium est, Vereor ne putidum. unde apparet non fuisse huius legis comitia Centuriata, ut quæ intra pomerium haberi non possent. Ex his quæ adhuc diximus id perspicuum est, legibus quibusdam ferendis habita fuisse comitia Centuriata: quibus, ad ostendendum id quod hoc loco uolumus, contenti erimus, si probauerimus bellum iisdem his comitiis indici solitum. Scribit E T. Liuius lib. 4. 1. Decad. Controuersia inde fuit, utrum populi iussu indiceretur bellum, an satis esset S. C. Peruicere Tribuni, denunciando impedituros se delectum, ut Quintius Cof. de bello ad populum ferret. Omnes Centuriatæ iusserunt. Et lib. 1. Decad. 4. Ser. Sulpitio Prouincia Macedonia sorte euenit: isque rogationem promulgauit, uellent iuberent Philippo Regi Macedonibusque bellum indici. Rogatio de bello Macedonico primis comitiis ab omnibus fere Centuriis antiquata est. Et paulò post

» Consul in campo Martio comitiis habitis, priusquam Centurias in suf- F
 » fragium mitteret. Et lib. 2. Decad. 5. Patres, quod faustum scilicet
 » populo Rom. esset, Centuriatis comitiis primo quoque die ferre ad popu-
 » lum Consules iusserunt, ut cum Perseo bellum iniretur. Ex iis locis per-
 » spicuum est, Centuriatis comitiis legem de bello indicendo ferri solitam.
 » Nec repugnare putandum est, id quod est apud Liuium lib. 6. primæ De-
 » cad. Tum ut bellum iuberent, latum ad populum est, & nequicquam dif-
 » suadentibus Tribunis Pl. omnes tribus bellum iusserunt. Nam quod ait
 » omnes tribus bellum iussisse, nihil aliud significat, quàm uniuersum pop.
 » id sciuisse: quemadmodum Cicero libro in Verrem tertio loquitur, Cre- G
 » dent omnes quinque & triginta tribus homini grauissimo. Vbi tamen
 » Cicero loquitur de iudicio Perduellionis, ad quod se uocaturum Verrem
 » minatur: quod iudicium non Tributis, sed Centuriatis comitiis exerceba-
 » tur, ut mox demonstrabimus. Adde quòd in Centuriatis comitiis præ-
 » rogatiua tribus, & iureuocata frequenter in historia Liuij appellantur:
 » quò etiam referri potest, quod ait omnes tribus bellum iussisse. Porro au-
 » tem hoc loco, ut ne quis fallatur, id quod ex historia obseruauit, obiter
 » subiiciam: non iisdem comitiis pacem iuberi solitam, quibus bellum in-
 » diceretur, sed Tributis: ut postea demonstrabimus. Hactenus de secun- H
 » da causa comitorum Centuriatorum. Restat tertia, quæ tametsi uidea-
 » tur potuisse comprehendi sub secunda, cum etiam legem ferre dicatur
 » is, qui aliquem uocat in iudicium populi, ut ex multis T. Liuij locis ma-
 » nifestum est: & Cicero pro Sestio, cum comitia bipartito tantum diui-
 » dit, in magistratuum ac legum comitia, hoc sensisse uideatur: attamen
 » quò explicatior sit hæc de comitiis tractatio, malui illam in tres partes
 » diuisionem ex libro de Diuinatione sequi. Ac iudiciorum quidem causa
 » haberi comitia Centuriata, ad unum modo iudicium Perduellionis per-
 » tinere intelligendum est. Quod ut apertius intelligatur, paulò altius I
 » petenda mihi uidetur uniuersa ratio iudiciorum, quæ Romæ potissi-
 » mum ætate Ciceronis obseruabatur. Præter ea iudicia, quæ à Triumui-
 » ris capitalibus in feruos, & reliquos extremæ fortis homines: & ab Ae-
 » dilibus de ratione annonæ, de urbis, uiarum ædificiorumque curatio-
 » ne, de rerum uenditionibus exercebantur: reliqua in urbe (nam mili-
 » taris iurisdicção ad Imperatores Tribunosque militares pertinebat) iu-
 » risdicção erat fere tota penes Prætores. Iudicia autem, aut priuata erant,
 » aut publica. Priuatis iudiciis præerant duo Prætores, unus urbanus, al-
 » ter peregrinus. Ille ciuibus inter se ius dicebat: hic inter ciues & pere- K
 » grinos. Ac si actio priuata huiusmodi esset, ut de iure potius, quàm de
 » facto quærendum esset, Prætor ad Centumuiros suum uelut consilium
 » remittebat, ut ex primo de Oratore intelligi potest: sin de facto quæ-
 » rendum esset, iudicem dabat, aut iudices quos recuperatores appellari
 » sæpe legimus: alioquin si nihil esset cur de iure, aut facto quærendum
 » esset, Prætor ipse decretum interponebat. Publicis iudiciis ante con-
 » stitutas

A stitutas quæstiones perpetuas, solebant hi præesse quos populus creasset
 quæstiores, uel ut Pomponius leg. sec. de orig. iuris, uocat quæstiores par-
 ricidij, ut quodque crimen publica animaduersione dignum inciderat:
 aut uerò ab aliquo magistratu ad populum uocabatur is, quocum iudi-
 cio publico agendum esse uidebatur. At post constitutas quæstiones per-
 petuas (quod Cicero in Bruto ait factum esse Cenforino & Manilio Coss.
 qui est annus urbis sexcetesimus quintus in Chronologia Glareani) ad Syl-
 læ usque tempora, ex iis sex prætoribus qui iam inde à temporibus secundi
 belli Punici creari solebant, quatuor publica iudicia exercebant, ea de qui-
 B bus non uidebatur extra ordinem quærendum esse: ut repetundarum, am-
 bitus, maiestatis, peculatus. Nam propterea quæstiones perpetuæ diceban-
 tur tum, quòd lege erat præscripta quædam forma perpetua iudicij de his
 rebus exercendi, ut noua semper lege opus non esset: tum uerò quòd annuâ
 prouinciam in his quæstionibus exercendis illi prætores peragerent: non
 quemadmodum ante fieri solebat, cum ita casus tulisset ut quærendum ui-
 deretur, tum crearetur qui quæreret, statimque hoc absoluto iudicio pote-
 statem de eadem re quærendi non haberet. Quòd si tum quoque aliquid
 accidisset, de quo extra ordinem primo quoque tempore propter criminis
 C grauitatem aut nouitatem quærendum uideretur, ad populum ferebatur,
 ut quem uellet de ea re primo quoque tempore quæreret, iuberet. Tumque
 ueteri more creabatur quæstor parricidij: quemadmodum factum est lege
 Varia, ut quæreretur aduersus eos, quorum ope socij aduersus Rempub. ar-
 ma sumpserunt: & lege Manilia, ut quæreretur in eos, quorum opera Iugur-
 tha Senatus decreta neglexisset, tres quæstiores creati sunt, inquit Salust. Aut
 uero nulla decreta noua & ad tempus quæstione, ad populû ab aliquo ma-
 gistratu dies dicebatur. Vt Cn. Domitius Trib. pl. M. Scauro diem dixit ad
 populum, quòd diceret ab eo sacra multa populi Ro. diminuta esse. L. uero
 D Cornelius Sylla Dictator, cum uideret non satis esse, aucto à se perpetuarum
 quæstionum numero, ut quatuor modo Prætores publicis iudiciis præes-
 sent, adiecit quatuor Prætores, ut uult Pomponius: atq; ita cœperunt decem
 prætores Romæ esse, quorum duo urbanus & peregrinus priuatis potissi-
 mum iudiciis præerant: reliqui octo quæstionibus publicis. Erant autem, si
 Pomponium sequamur, illi octo Prætores, quos ex Cicerone colligere pos-
 se uidemur, duo qui inter sicarios ius dicerent: unus qui de repetundis quæ-
 reret, alius qui de peculatu, alius qui de ambitu, alius qui de falso, alius qui
 de maiestate, alius qui de ui. Scribit enim Cicero in oratione pro Cluentio:
 E Quid est Q. Naso, cur tu in isto loco sedes? quæ uis est, qua abs te hi iu-
 » dices tali dignitate præditi coercentur? Vos autem, iudices, quamobrem
 » ex tam magna multitudine ciuium, tam pauci de hominum fortunis sen-
 » tentiam fertis? Quid sibi autem illi scribæ, quid liçtores, quid cæteri, quos
 » apparere huic quæstioni uideo, uolunt? opinor hæc omnia lege fieri, totum-
 » que hoc iudicium quasi quadam mète regi legis & administrari. Quid er-
 » go est? Hæc quæstio sola ita gubernatur: Quid M. Pletorij & C. Flamini in-
 C

ter sicarios? Quid C. Orchinij peculatus? Quid mea de pecuniis repetuñ. F
 » Quid C. Aquilij, apud quem nunc de ambitu causa dicitur? Quid reliquæ
 » quæstiones? Ex hoc Ciceronis loco colligimus sex diuersos Prætores, qui
 » quæstiones publicas exercerent: duos qui inter sicarios quærerent, unum pec-
 » culatus, alium repetundarum, alium ambitus, & alium qui ex lege Cornelia
 » de ueneno ac iudicio corrupto quæreret. Quanquam enim quæstio de ue-
 » neficis libro 48. Digest. coniungitur cum quæstione de sicariis, in titulo Ad
 » legem Corneliam de sicariis & ueneficis, attamen ex hoc loco planum est, æ-
 » tate Ciceronis alium Prætozem præter illos duos, qui de sicariis quærerent,
 » huic quæstioni de ueneno ac de corruptis iudiciis præfuisse. Nam postquã
 » illos duos Prætores, qui inter sicarios ius diceret, appellauit, subiicit hæc uer- G
 » ba: Tabet lex ea, qua lege hæc quæstio constituta est, iudicem quæstionis,
 » hoc est Q. Voconium, cum iis iudicibus qui ei obuenerint, uos appellat iudi-
 » ces, quærerere de ueneno. Ac paulò post subiicit eiusdem legis aliud caput de
 » corruptis iudiciis: quod ex eadem lege ad eandem quæstionem pertinere, tum
 » ex hoc loco, tum ex initio orationis intelligi potest. Et quoniam quæstionem
 » de falso institutam à Sylla fuisse apud Pomponiũ leg. sec. de orig. iuris scri-
 » ptum est: eumque qui iudicium corruerit, corrupendumue curarit, lege H
 » Cornelia de falso teneri, ait Martianus lege prima, Digest. Ad legem Corne-
 » liam de falso: propterea ego in eam opinionem adductus sum, ut hunc Præ-
 » torem, cui Cicero hoc loco tribuit quæstionem diuersam à reliquis quinque,
 » appellarem communi nomine Prætozem quæstionis de falso: cuius iurisdic-
 » tioni omnis dolus malus, in quo crimen publico iudicio persequendum
 » inesset, subiiceretur. Complectebatur enim lex Cornelia omnem falsitatem,
 » quæ in testamentis, numis, instrumentis publicis, iudiciis committeretur:
 » mihi que fit uerisimile, qui malum uenenum haberet, uenderet, faceret, ea-
 » dem lege de falso ætate Ciceronis accusari solitũ. Porro autem Cicero enu-
 » meratis sex illis quæstionibus, alias præterea fuisse ostendit, cum ait: Quid I
 » reliquæ quæstiones? Has quæstiones, duas potissimum fuisse ex aliis eius
 » locis colligi posse uidetur, maiestatis & de ui. Nam ante quidem erat quæ-
 » stio maiestatis ex lege Apuleia, ut facile est intelligere ex libro sec. de Orato-
 » re, ubi Cicero de causa Norbani loquitur: quem maiestatis lege Apuleia po-
 » stularum defendit Antonius. Post uerò fuit lex Cornelia maiestatis, cuius
 » meminit Cicero in Pisonem. Quod uerò esset suum quoddam de maiestate
 » iudiciũ proprium, Asconius Pedianus in argumento orationis pro C. Cor-
 » nelio apertissimè demonstrat. Sequenti anno M. Lepido, L. Volcatio Con-
 » sulibus, quo anno Prætor Cicero fuit, reum Cornelium duo fratres Cominij K
 » lege Cornelia de maiestate fecerunt: & cum P. Calsius Prætor decimo die.
 » Ex his uerbis apparet lege Cornelia de maiestate quæfuisse Prætozem P.
 » Calsium eo ipso anno, quo Cicero Prætor dixit pro Cluentio. Vnde neces-
 » sario efficitur, præter eas quæstiones, quas in ea oratione nominatim appel-
 » lat, fuisse & quæstionem maiestatis, quam P. Calsius Prætor exerceret. Atque
 » ita iam septem Prætores, qui iudicia publica exercerent, habemus. Quibus
 » si

A si addas Prætozem, qui de ui lege Plotia quærebat, octo illos Prætores confi-
 » cies, quos supra diximus iudiciis publicis auctore Pomponio ex Syllæ insti-
 » tuto præfuisse. Quod uerò esset una quædam ordinaria quæstio de ui, ex
 » his intelligi potest. Primum Cicero scribit pro Milone: Illi erat, ut odisset:
 » primum defensorem salutis meæ, deinde uexatorem furoris, domitorem
 » armorum suorum, postremo etiam accusatorem suum. Reus enim Milo-
 » nis lege Plotia fuit Clodius quoad uixit. Deinde libro 8. Epist. Cælius ad
 » Ciceronem ita scribit: M. Tucciũ accusatorem suum post ludos Roma-
 » nos reum lege Plotia de ui fecit. Præterea oratio pro Sestio, & pro Cæ-
 » lio ostendunt fuisse in quæstionibus ordinariis quæstionem de ui. Accu-
 » sator enim uterque de ui, ut ex ipsis orationibus manifestum est: & Sa-
 » lustius in Catilinæ coniuratione. At Catilinæ crudelis animus eadem illa
 » mouebat, tamen si præfidia parabantur, & ipse Plautia lege interrogatus erat
 » à L. Paulo. Et Cicero lib. 2. ad Att. in epistola, cuius initium est, Quas Nu-
 » mestio literas, ita scribit: Nunc reus erat apud Crassum diuitem Vectius de
 » ui. Hi loci ostendunt perpetuam ordinariamque fuisse quæstionem de ui: ut
 » quæ legis Plautiæ præscripto exerceretur, non secus quam aliæ quæstiones
 » ex Corneliis & aliis huius generis legibus. Et quoniam quæstio de sicariis ex
 » lege Cornelia exercebatur, hæc uerò de ui lege Plotia, quæ ante leges Cor-
 » nelias lata erat à M. Plautio Syllano Tribuno pl. Cn. Pompeio Strabone, L.
 » Portio Catone Coss. idcirco uidetur has quæstiones diuersas fuisse, ob id-
 » que diuersos quæstiores habuisse. Nec moueri debemus ex eo quod scri-
 » ptum est libro 8. Epist. in Cælij ad Ciceronem epistola octaua. M. Tucciũ
 » accusatorem suum post ludos Romanos reum lege Plotia de ui fecit: hoc
 » consilio, quod uidebat, si extraordinarius reus nemo accessisset, sibi hoc an-
 » no causam esse dicendam. Ex hoc enim loco apparet extra ordinem de ui
 » quæstionem exerceri solitam: unde uideretur falsum esse, quod supra de hac
 » D quæstione diximus. Intelligendum igitur illud extra ordinem uarie accipi:
 » ut interdum significet, id quod modo diximus, noua quadam lege ob id la-
 » ra de aliquo crimine quæri: interdum ordine iudiciorum aliqua ex parte com-
 » mutato iudicium exerceri: quo modo accipi debet, cum dicimus de ui ex-
 » tra ordinem quæri. Nos enim ex Ciceronis oratione pro Cælio intelligimus
 » legem à Q. Luctatio Catulo Cossule, anno urbis DCVI. latã, ut de seditio-
 » nis consceleratisque ciuibus quotidie, hoc est etiã diebus fastis ludisq; publi-
 » cis quæreretur: qua lege apparet iudiciũ hoc de ui factũ esse hac ex parte ex-
 » traordinarium, cum in hoc nulla haberetur ratio temporis, sicuti in aliis iu-
 » E diciis habebatur. Adde quod in hoc iudicio non seruabatur ordo in uocan-
 » dis reis, qui in aliis iudiciis. Nam ut quisque reus prius uocatus erat, ita
 » prior causam dicebat in aliis iudiciis: in hoc uerò necesse erat primo quo-
 » que tempore reum causam dicere: ut apparet ex illo Cælij loco, quem ci-
 » tauit. Nam si cum iam accusatus esset Q. Pompeius Rufus à M. Tuccio,
 » hac ratione quod de ui accusatorem suum postulauit, effecit ut causam
 » ipse Tuccius ante diceret, necessario efficitur in hac de ui actione ordi-

nam reorum uocationem non fuisse obseruatam. Ex quo consequens est non minus hanc fuisse inter perpetuas quaestiones, etiam si de ui hoc modo extra ordinem per legem Lutatiam quaeretur. Erant igitur octo Praetores qui iudicia publica exercebant, illi quos diximus: quibus si addas unum urbanum & alterum peregrinum, decem illos conficies, quos Romae post Syllae dictaturam ius dixisse scribit Pomponius, usque ad tempora Reip. a Caesare occupata, a quo duobus adiectis duodecim Praetores facti sunt, ut ait idem Pomponius. Verum enim uero locus est in oratione pro Milone, unde uidetur colligi octo tantum fuisse Romae Praetores. Ait enim septem Praetores de reditu eius, ut lex ferretur, consensisse: at idem ipse ait in Pisonis & pro Sestio, omnes Praetores praeter unum legem illam promulgasse: unde sequitur omnes Praetores octo fuisse. Et sane in oratione post reditum in Senatu, in appellandis Praetoribus qui de suo reditu promulgauerant, septem tantum nominat: unde numerum in oratione pro Milone corruptum esse dici non potest. Ego uero quid ad eum locum respondeatur non uideo, nisi dicatur, eo forte anno non plures quam octo Praetores fuisse, cum id perpetuum non esset. Nam decem Praetores fuisse, locus ille Pomponij quem Citauis ostendit: utque plures quam octo fuisse quis credat eo anno, quo Cicero fuit Praetor, hac ratione duci posset. Ex oratione pro Cluentio sex Praetores colligimus, M. Tullium Ciceronem repetundarum, C. Aquilium Gallum ambitus, C. Orchinium peculatus, Q. Nasonem de falso, aut si malis, de ueneno: M. Pletorium & C. Flaminium inter sicarios: Tum uero ex Asconio in orat. pro Cornelio colligimus P. Cassium Praetorem maiestatis: ita iam septem Praetores conficimus, qui quaestionibus publicis praesent. Quibus si Urbanum, & peregrinum adicias, nouem conficies: unde efficitur plures quam octo fuisse. Nam & praeter illos quos nominauimus, alium Praetorem eo anno reperio C. Antonium, ut est apud Asconium in orat. contra Anto. & Catil. competidores, & in libro Q. Fratris de petitione Consulatus. Quod si plures quam octo Praetores fuisse probatum est, relinquatur, ut ex Pomponio decem fuisse Syllae instituto concludamus. Cur uero illo anno, quo Cicero reuocatus est ab exilio, octo tantum fuisse reperiantur, etiam atque etiam considerandum. An incertus erat Praetorum numerus, & ex populi ac Senatus uoluntate pendeat, quot Praetores crearentur? Id sane uidetur Cicero indicare lib. 3. de Legibus, cum de Praetoribus hanc legem ponit, Huic potestate pari quotcunque Senatus creuerit, populus uel iusserit, tot sunt. An sic, ut superioribus temporibus, cum sex fere Praetores creari solebant, interdum tamen ex lege Bebia quatuor tantum creabantur: quae lex, ut ait Liuius lib. 10. Decad. quar. iubebat, ut alternis quaterni Praetores crearentur: ita hoc tempore quatuor adiectis a Sylla Praetoribus, interdum octo, interdum decem fiebant: Sane si adhuc illius legis Bebiae ratio habebatur, ita fieri oportuit, ut quemadmodum prius, modo quaterni, modo seni creabantur, ita tunc modo octoni, modo deni fierent. Plane si & locum Ciceronis integrum & Pomponij concedamus, ita omnino dicendum

A dicendum est: aut uero cum decem instituisset Sylla, octonis postea Praetoribus contentum fuisse populum Romae. Sin Pomponio aut minus fidem habere uelimus, aut uitiosum esse codicem illo loco, quod ad numerum Praetorum attinet, existimemus: adeoque Cornelio Tacito magis credamus, qui primo lib. Annal. de Tiberio loquens ita scribit: Candidatos praeturae duodecim nominauit, numerum ab Augusto traditum. Et hortate Senatu ut augeter, iureiurando obstrinxit se non excessurum. Ex quo loco apparet duodecim ab Augusto Praetores institutos, non sedecim ut ait Pomponius. Nam de Caesaris candidatis ea uerba non posse intelligi, sequentia paulo post uerba indicant: Moderante Tiberio ne plures quam quatuor candidatos committeret sine repulsa & ambitu designandos. Et quoniam ex Suetonio constat ab Augusto auctum fuisse numerum a Caesare Dictatore relictum: itemque Caesarem numerum Praetorum auxisse, relinquatur ut decem a Caesare factos dicamus, quemadmodum etiam Dion lib. 42. testatur: idque praeter morem ab eo factum scribit. Atque ita octo tantum ante eius Dictaturam fuisse: & Syllam non quatuor, sed duos tantum adiecisse: aut (quod mihi probabilius est) cum quatuor adiecisset, duos tantum retentos fuisse. Nam & Dion lib. 43. dicit Caesarem qui decem ante fecerat Praetores, post sedecim creasse, totque fuisse Praetores scribit, quo anno Caesar cum Antonio Consul fuit: qui tamen numerus post non est retentus. Tum uero nobis dicendum erit illum Q. Nasonem, quem Praetorem de ueneno cognoscere ex oratione pro Cluentio ostendimus, fuisse Praetorem urbanum. Nam ut Praetori urbano hanc de ueneficiis quaestionem attributam fuisse existimemus, faciunt loci Ciceronis duo: unus in fine orationis tertiae in Verrem, alius in oratione pro Cluentio: in quibus ostendit a C. Verre Praetore urbano sortitionem ac subsortitionem iudicium factam esse, qui de ueneficio Oppianici, Scamandri, & C. Fabritij iudicaturi erant: in quibus iudiciis C. Iunius quaesitor erat ex lege Cornelia, ut ait Cicero pro Cluentio. Si enim ex lege Cornelia Praetor urbanus tum iudices dedit, qui de ueneno cognoscerent: unde apparet huic quaestioni suum quendam Praetorem non fuisse attributum: non uideo cur idem non factum sit eo anno quo Cicero erat Praetor: praesertim cum nulla sit mentio apud Ciceronem quod extra ordinem aliquid factum sit, cum Verres Praetor urbanus de ueneno iudices daret. Quod si Praetori urb. quaestionem de ueneno & de falso tribuamus: quaestionem autem de ui alteri ex Praetoribus, qui inter sicarios ius dicebant: quod ex eo intelligi potest, quod Asco. in comment. orat. in Catilinam & Antonium, dicit Catilinam a L. Paulo reum factum inter sicarios, & Salustius de eadem re loquens lege Plotia, de ui fuisse interrogatum dicit: tum sane relinquatur octo tantum Praetores, eo anno quo Cicero fuit Praetor, sicut eo anno quo ab exilio reuocatus est, Q. Naso urbanus, C. Antonius peregrinus, M. Tullius Cicero de repetundis, C. Orchinius de peculatu, C. Aquilius Gallus de ambitu, M. Pletorius & C. Flaminius inter sicarios, P. Cassius de maiestate. Nam quod necesse non sit singulis quaestionibus, quas a Sylla institutas Pomponius scribit, singulos Prae-

res tribuere, uel ex eo demonstrari potest, quod quaestio de iniuriis illic ponitur: quam tamen ad Praetorem urbanum pertinuisse certum est. Priuata enim erat, ut constat ex libro Ciceronis de Inuent. secundo, & ut Paulus ait Digest. de Procuratoribus, lege Licet in popularibus, paragra- pho Ad actionem iniuriarum. Cui non repugnat (ut etiam hoc obiter di- cam) quod Pomponius inter publicas quaestiones hanc actionem enume- rat. Publica enim quaestio apud Pomponium aliquanto latius patet, quam quomodo proprie sumitur, ut significet omnem quaestionem, quae pro publi- ca utilitate exercetur, licet priuata esse possit. Huius autem generis fuisse hanc de iniuriis actionem ex lege Cornelia Paulus illo eodem loco ait: Ad actio- nem iniuriarum ex lege Cornelia procurator dari potest. Nam et si pro pu- blica utilitate exercetur, priuata tamen est. Erat etiam quaestio publica ex lege Papia, qua de peregrinitate quaerebatur, ut Cicero pro Archia & pro Balbo ostendit, nec tamen suum quendam ac proprium Praetorem habebat. Verum de numero Praetorum satis disputatum est: illud quod magis ad rem pertinet, nunc persequendum. De quaestionibus igitur publicis, quarum ex aliqua lege perpetua iurisdictio constituta erat, ita cognoscebant illi siue octo siue decem Praetores, ut eorum munus tantum esset iudices cogere, eorumque sortitionem ac subsortitionem facere, ex iis decuriis quibus iudi- candi tum munus incumbebat. Reliqua quae ad causae cognitionem pertinebant, iudex quaestionis absoluebat. Nam praeter eum Praetorem cuius iurisdictio erat, forte creabatur ex numero iudicum unus, qui & quaesitor & iudex quaestionis a Cicerone, & princeps iudicum ab Asconio uocatur. Ut in iudicio Oppianici Praetor erat C. Verres, quaesitor autem siue iudex quaestionis C. Iunius (nam utroque nomine eum appellat Cicero pro Cluent.) & in iudicio Cluentij Praetor erat Q. Nafus, iudex quaestionis Q. Voconius, & in iudicio Verris de repetundis Praetor erat M. Glabrio: fuisse autem & alium iudicem quaestionis, Cicero ipse indicat in extrema oratione tertia in Verrem, ubi iudicem quaestionis appellat Q. Curtium: in quem locum scribens Asconius aperte ostendit principem iudicum alium fuisse a Praetore, non autem eundem, quemadmodum existimauit doctissimus Budaeus. Ac Praetor quidem in tribunali sedebat, ac pro imperio iudices cogebat, ut constat ex oratione pro Cluent. & pro Roscio Amerino: iudex quaestionis in sub- selliis cum ceteris iudicibus erat, eiusque munus erat quaerere de crimine: Praetor in iis, quae imperij sunt, fere impediabatur, ut ait Quintilianus lib. 3. Iudex quaestionis in iis quae ad causae cognitionem pertinebant: eodem prope modo, quo in priuatis actionibus iudex a Praetore datus: tum causa cognita iudices sententiam ferebant. Ac de ratione quidem reliqua iudicandi si quis amplius desideret, consulat Budaeum in posterioribus Annot. in Pandect. mihi hoc loco satis erit dixisse de iis criminibus, quorum erat perpetua quaestio ex aliqua lege constituta, Romae Praetores cognouisse: nisi si quando ita magnitudinem criminis aestimasset Senatus, ut decerneret noua lege lata extra ordinem de illo crimine quaeri, ut de caede P. Clodij Senatus decreuit

A decreuit noua lege quaerendum esse, idque propter seditiosas conciones Tribunorum pl. quibus magnitudinem criminis exacerbabant, & propter alia uarij generis crimina multorum, quae cum hac caede coniuncta erant, ut constat ex Asconio in argumento orationis pro Milone. At si quod crimen incidisset aut nouum aut grauitate insigne, tum duas reperio rationes obseruari solitas. Vna erat, ut noua lege lata de crimine quaereretur, tumque ueteri more a populo designabatur, qui primo quoque tempore quaereret, aut unus quidam ex iis qui magistratum gerebant, aut alius quem nominatim populus quaerere iussisset. Quod factum esse reperio aduersus P. Clodium, cum saera Bonae deae polluisse a Pontificibus iudicatus est. Nouum enim crimen erat, ideoque noua quaestione opus erat, cum adhuc nulla lege quaestio de eo crimine constituta fuisset. Atque haec erat ordinaria ac legitima ratio animaduertendi in crimina, de quibus aut non erat aliqua lege decreta quaestio, aut quibus puniendis ueteres leges non uiderentur sufficere. Altera erat extraordinaria minusque legitima ratio, ideoque raro usurpata, & non nisi in tam graui & tam late patente scelere, ut res dilationem pati non uideretur, ut scilicet comperto crimine Senatus iudicium ferret non consulto populo. Quod usuuenit in coniuratione Catilinae: qua a Cicerone detecta, statim a Senatu condemnati sunt omnes qui deprehensi erant. Fuisse autem hanc iudicandi rationem extraordinariam ac minus legitimam hinc perspicuum est, quod tamen si decuriae iudicum, quibus iudicandi munus incumbebat, ex Senatoribus tantum interdum fuerint conscriptae, tamen in curia Senatus iudicia non exerceret, ut recte docet Budaeus: & Cicero eo nomine postea a P. Clodio reus ad populum factus est, quod contra leges non consulto populo in ciues Romanos animaduertisset. Restant populi iudicia, quae erant cum aliquis magistratus aut multam irrogabat, cuius certatio suffragiis populi permittebatur, aut reum capitis ad populum faciebat. Ac de multa quidem certatione postea dicemus, cum de Tributis comitiis agemus, quibus de multa populus suffragium ferebat: nunc de capitali iudicio populi dicendum. Capitale iudicium populi unum fuisse reperio perduellionis. Erat autem crimen perduellionis hostili animo se in Rempublicam gerere: nam ut ait Caius Digest. de uerborum signif. Quos nos hostes appellamus, eos ueteres perduelles appellabant. Hinc factum est, ut reus perduellionis diceretur, qui se quoquo modo in Rempublicam hostili esse animo declarasset: quasi diceret reum hostilitatis. Et quanquam apud nostros Iurisconsultos a crimine maiestatis partim nil distinguitur crimen perduellionis, partim maiestati ut species generi subiicitur, tamen apud Ciceronem longe diuersa fuisse demonstrare eo magis conabor, quo plures uideo ex iis, qui commentaria in orationes Ciceronis scripserunt, in hac antiquitatis obseruatione errasse. Scribit lib. 3. in Verrem. Emerferit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hostium quos accepta pecunia liberauit: uideat quid de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suae referuauit: quaerat non solum quemadmodum nostro crimini, uerum etiam quo pacto suae confessioni possit me-

deri: meminert se priori actione clamore populi Rom. infesto atque ini-
 mico excitatum, confessum esse duces praedonum a se securi non esse per-
 cussos: se iam tum ueritum, ne sibi crimini daretur eos ab se pecunia libera-
 tos: fateatur id quod negari non potest, se priuatum hominem praedonum
 duces uiuos atque incolumes domi suae, posteaquam Romam redierit, usq;
 dum per me licuerit, tenuisse. Hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi
 ostenderit, ego oportuisse concedam. Ex hoc quoque euaserit, proficiscar
 eò quò me iam pridem uocat populus Ro. de iure enim libertatis & ciui-
 tatis suum putat esse iudicium, & rectè putat. Confringat iste sane ui sua
 consilia Senatoria, quaestiones omnium perumpat, euolet ex uestra seueri-
 tate: mihi credite, arctioribus apud populum Ro. laqueis tenebitur. Credi-
 tis equitibus Ro. populus Ro. qui ad uos antea producti testes: ipsis inspe-
 ctantibus, ab isto ciuem Ro. qui cognitores homines honestos daret, subla-
 tum esse in crucem dixerunt. Credent omnes quinque & triginta tribus ho-
 mini grauiissimo atque ornatissimo M. Annio, qui se praesente ciuem Ro.
 securi percussum esse dixit. Audietur a populo Rom. uir primarius Eques
 Rom. L. Flauius, qui suam familiarem Herennium negotiatorem ex Afri-
 ca cum eum Syracusis amplius centum ciues Rom. cognoscerent, lachry-
 mantisque defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. Proba-
 bit fidem, & auctoritatem, & religionem suam L. Suetius homo omnibus
 ornamentiis praeditus: qui iuratus apud uos dixit, multos ciues Rom. in Lati-
 niis istius imperio crudelissime per uim morte esse mulctatos. Hanc ego
 causam, cum agam beneficio populi Ro. de loco superiore, non uereor, ne
 aut istum uis ulla ex populi Rom. suffragiis eripere, aut a me ullum mu-
 nus Aedilitatis amplius, aut gratius populo Ro. esse possit. Ex hoc Cice-
 ronis loco apertum est crimen maiestatis fuisse, duces hostium pecunia li-
 berare, aut priuatum hominem domi suae hostium duces seruare incolum-
 es: Perduellionis uero ciuem Rom. contra ius libertatis sibi legibus, Por-
 cia maxime & Sempronia concessae, in crucem tollere, aut securi percutere,
 aut in Latumias conuicere. Cum enim lege Porcia cautum esset, ne ciuem
 Ro. uirgis cedere, aut ullo seruili supplicio afficeret: lege uero Sem-
 pronia, ne de capite ciuis Romani iniussu populi iudicaretur: quicumque
 contra ius suae libertatis ciuem Rom. quasi peregrinum tractasset, tanquam
 oppugnator libertatis Romanae reus perduellionis ad populum fiebat. Ius
 enim ciuitatis, totum erat penes populum: ideoque iudicio populi meri-
 to subiiciebatur, qui contra leges de iure ciuitatis ac libertatis populi quic-
 quam fecerat. Itaque C. Rabirius perduellionis reus factus est, quod Satur-
 ninum Tr. pl. quamuis seditiosum, & Reip. perturbatorem iniussu populi
 Romani occidisse diceretur. Quia enim Tribunatus magistratus erat ad
 defensionem libertatis populi institutus, idcirco leges sacrosanctos esse Tri-
 bunos pl. iuebant: quod nihil aliud erat, quam sacrum caput eius esse, qui
 eis nocuisset: quod idem erat atque pro hoste haberi, qui eis nocuisset. Ma-
 iestatis crimen erat legionem sollicitasse, seditionem in exercitu excitasse,
 ut

A ut Cicero indicat pro Cluent. cum Balbum & Stalenum maiestatis damna-
 tos ait, quod ista fecissent. Item magistratui quippiam pro suo imperio a-
 genti resistere, ut C. Cornelius maiestatis reus factus est, quod intercessio-
 ni collegarum non cessisset. Perduellionis uero crimen in eum cadebat, qui
 aut regnum affectasset, aut omnino per proditionem, & hostili animo quic-
 quam commisisset, quod in Reipub. incommodum cederet. Hinc apud
 Liuium lib. 6. Decad. 3. Sempronius Tr. pl. Cn. Fuluius perduellionis se iu-
 dicare dixit, quod multi iurati dixerant fugae pauorisque initium a Fului-
 o Praetore ortum. Cum enim ante uideretur temeritate atque inscitia male
 B Rempub. gessisse Fuluius, pecunia tantum anquisitum est: at postquam
 auditum est illorum testimonium, per quod suspicio esse coepit, proditio-
 nem potius quam imperitiam rei militaris causam male gestae Reip. fuisse;
 tum uero Sempronius capite anquirendum censuit, ac Fuluium perduel-
 lionis accusauit. Ac crimen quidem maiestatis suum Praetorem habebat,
 qui hanc quaestionem exercebat, ut supra ostendimus: erantque iudices,
 quos Praetor ex decuriis eorum, penes quos erant iudicia, sortito selegisset,
 non populus. In crimine uero perduellionis, populus iudicabat: quemad-
 modum locus ille, quem ex 3. in Verrem citauimus, aperte demonstrat. At-
 que illa quidem erat ordinaria de perduellione iudicandi ratio, quam T.
 Labienus accusator Rabirij non obseruabat, sed ueterem illum sub regibus
 morem reuocarat, & Duumuiros huius criminis a Praetore sortiendos cu-
 rarat C. Caesarem, ut ait Suet. in Caesare, & L. Caesarem, ut ait Dion libro 37.
 a quibus condemnatus, prouocauit ad populum, ad quem Cicero habuit
 illam orationem, quae extat pro Rabirio perduellionis reo: ex qua oratione
 satis apparet, id quod diximus, Labienum contra legitimum iudiciorum
 morem, reduxisse Duumuiros perduellionis, qui eo modo iudicarent, quo
 legimus de Horatio tempore Tulli Hostilij regis factum esse iudicium. Et
 D quoniam satis ostendimus iudicium perduellionis, uel hoc nomine longe
 diuersum esse a iudicio maiestatis, quod apud populum non apud Praeto-
 res ageretur, nunc superest, ut probemus Centuriatis comitiis hoc iudicium
 absolui solitum. Valerius lib. 6. cap. 5. scribit: Cum Tiberius Gracchus, &
 C. Claudius ob nimis seueram gestam Censuram maiorem partem ciuitatis
 exasperassent, diem his M. Pompilius Tr. pl. perduellionis ad populum di-
 xit. Quo in iudicio primae classis permultae Centuriae Claudium aperte
 damnabant. Et T. Liuius de iudicio Manlij loquens: In campo Martio
 cum centuriatim populus citaretur. Et Cicero pro domo sua dicit, Caeso-
 E nem Quintium (sic enim legendum est, ubi male legitur Censor ille Quin-
 tius) M. Furium Camillum, & C. Seruilium Halam a populo Centuriatis
 comitiis damnatos in exilium profugisse. Ex iis locis perspicuum est po-
 pulum Centuriatis comitiis de perduellione iudicasse. Vnde intelligi po-
 test, cur lib. 6. Decad. 3. & lib. 3. Decad. 5. dicat Liuius Tribunos pl. Sem-
 pronium & Rutilium, postquam se perduellionis iudicare reis pronuncia-
 uerunt, diem comitiis a Praetore urbano petiisse. Nam cum hoc differret

populus à plebe, quòd in populo omnis pars ciuitatis omnesque eius or-
dines continerentur, plebs uerò ea diceretur, in qua gentes ciuium patri-
tia non essent: Tribuni pl. ius habebant plebis uocandæ, non etiam populi.
Siquidem, ut scribit ex Lælio Felice A. Gellius lib. 13. cap. 27. Tribuni ne-
que aduocant patritios, neque ad eos referre de ulla re possunt. Vnde fit,
ut Tribuni plebis ius non haberent uocandi comitia Centuriata, quæ po-
puli uniuersi erant, non modo plebis. Quapropter petendus erat dies co-
mitiis Centuriatis à maiore magistratu, qualis erat per absentiam Consu-
lum Prætor urbanus. Verum quid opus est illis locis ex historia conquisi-
tis, quando legibus, ut Centuriatis comitiis de perduellione iudicaretur,
cautum fuisse ostendi potest? Scribit enim Cicero pro Sestio: Cum & sa-
cratis legibus, & duodecim tabulis sanctum esset, ut neque priuilegium
irrogari liceret, neque de capite ciuis, nisi comitiis Centuriatis rogari. Hanc
legem duodecim tabularum Cicero tertio de Legibus, his uerbis ponit:
Priuilegia ne irroganto. De capite ciuis, nisi per maximum comitatum,
ollósque quos Censores in partibus populi locassint, ne ferunt. Erat igitur
legibus cautum iam inde ex quo duodecim tabula fuerunt, ut Centuriatis
comitiis populus iudicaret. Capitis autem fuisse perduellionis iudicium,
nemo ambigit. Quapropter P. Clodius cum reum perduellionis Cicero-
nem fecit, ob id iudicatus est non iure fecisse, quòd Tributa habuit comi-
tia de capite ciuis Rom. Quod Cicero 3. de Legibus ostendit iis uerbis:
Quo uerius in causa nostra uir magni ingenij summaque prudētia L. Cor-
ta dicebat, nihil omnino actum esse de nobis. Præter enim quàm quod co-
mitia illa essent armis gesta ciuilibus, præterea neque Tributa capitis comi-
tia rata esse posse, neque ulla priuilegia. Quocirca nihil nobis opus esse lege,
de quibus nihil omnino actum esset legibus. Ac de tertia quidem causa
habendorum comitorum Centuriatorum hætenus: quo etiam in loco
secundi capitis finem faciemus.

De personis, quarum interuentu Centuriata comitia
peragebantur. Cap. III.

IN personis explicandis primùm de iis dicendum est,
qui habendi hæc comitia ius habebant. Commune igitur
erat omnibus Centuriatis siue magistratum, siue
legum, siue iudiciorum comitiis, ut non possent, nisi à
maioribus magistratibus haberi. Cum enim agēdi cum
populo ius cuiquam non esset, præterquam magistratui
(nisi de sacris esset agendum, de quibus paulò post dicemus) siquidem ro-
gare quid populum, quòd suffragiis suis iubeat, aut uetet, quod est cum po-
pulo agere, ut ait Gellius lib. 13. cap. 14. nemo absque imperio posset: mi-
nores sane magistratus, quorum erant minora auspicia, quibusque minus
erat imperij, ius habere non poterant uocandi Centuriata comitia, quibus
&

A & auspiciis maioribus, & maximo imperio opus esset. Habere igitur Cen-
turiata comitia poterant Consules, Prætores, Censores, Dictatores, & Inter-
reges, quos omnes fuisse maiores magistratus constat. De Præfecto urbis
postea dicemus. Ac magistratum maiorum, quos solos his comitiis crea-
ri supra ostendimus, comitia Consules semper ac soli habebant, nisi aut res
ad Interregnum rediisset, aut Consulibus absentibus Senatui uisum esset Di-
ctatorem comitorum causa creandum esse. Consules à Consulibus creati
tam est ex omni historia perspicuum, ut probationem subiicere sit super-
uacaneum. Prætores uerò à Consulibus ita creati oportebat, ut à Prætori-
bus non possent omnino Prætores creati. Quod Cicero lib. 9. ad Att. ostendi-
dit in epist. cuius initium est, Tres epistolas: Iste omnium turpissimus, &
fordidissimus, qui Consularia comitia à Prætoribus ait haberi posse: nam per-
magni eius interest rem ad Interregnum non uenire. Id assequitur si per
Prætores Consules creantur. Nos autem in libris habemus non modo Con-
sules, sed ne Prætores quidem à Prætoribus creati ius esse: idque factum esse
nuquam. Consules eo non esse ius, quòd maius imperium à minore roga-
ri non sit ius: Prætores autem cum ita rogentur, ut collegæ Consulium sint,
quorum est maius imperium. Quod idem ex M. Messalæ de auspiciis li-
bro primo citat A. Gellius lib. 13. cap. 14. Prætor etsi collega Consulis est,
neque Prætor, neque Consulem iure rogare potest, ut quidem nos à
superioribus accepimus, & ante hæc tempora seruatum est, & ut in com-
mentario 13. C. Tuditani patet: quia imperium minus Prætor, maius ha-
bet Consul: & à minore imperio maius, aut maioris collega (sic enim lo-
cus restitui debet) rogari iure non potest. Nos his temporibus Prætores Præ-
tore creante, ueterum auctoritatem sumus secuti: neque his comitiis in
auspicio fuimus. Ex iis locis apparet à Prætoribus comitia Prætorum ha-
beri non potuisse, sed à Consulibus habebantur, ut ex perpetua Liuij hi-
storia planum est, & undecima epistola libri epistolarum ad Brutum diser-
te scribitur. M. enim Brutus ad Ciceronem ita scribit: Statim uerò redi-
turum ad nos confirmauit, legatione suscepta, nisi Prætorum comitia ha-
bituri essent Consules. Porro autem forte id alteri eueniebat Consulium,
ut apparet ex Liuij lib. 5. Decad. 4. Eodem fere tempore duorum Consu-
lum literæ allatæ sunt, L. Cornelij de prælio ad Mutinam cum Boiis facto,
& Q. Minutij à Pisis: comitia suæ fortis esse: cæterum adeò suspensa omnia.
Et paulò post: Si ita uideretur patribus, mitterent ad collegam, ut is ad co-
mitia Romam rediret: si id facere grauaretur, quòd non suæ fortis id nego-
tium esset, se facturum quod Senatus censuisset. Et alio loco eiusdem li-
bri: Consulibus ambobus Italia prouincia decreta est, ita ut inter se com-
parent sortirentur uter comitiis eius anni præset. Et lib. nono eius-
dem Decad. Iam Consularium comitorum appetebat tempus, quibus
quia M. Aemilius, cuius fortis ea cura erat, occurrere non poterat, C. Flami-
nius Romam uenit. Et alio loco: Prior tamen Claudius quàm Semp-
nius, cui fors comitia habendi obtigerat, Romam uenit. Nisi ergo de ea

re comparassent inter se Consules, sorte decernebatur uter esset comitia habiturus. Censorum uero comitia, quod Consules haberent, ex his locis perspicuum fiet. Scribit T. Liuius lib. 7. Dec. 1. Ceterum cum Censoribus creandis indicta comitia essent, professus se petere Censuram C. Martius Rutilius, qui primus Dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbauit. Quod uidebatur quidem alieno tempore fecisse: quia ambo tum forte patrum Consules erant, qui ratione eius se habituros negabant. Et lib. 4. Dec. 3. Decretumque omnium primum, ut Consules sortirentur compararentur inter se, uter Censoribus creandis comitia haberet. Et paulo post: Q. Fabius comitia Censoribus creandis habuit. Et lib. 7. eiusdem Decad. Per eos dies & Censoribus creandis Q. Fuluius Cos. comitia habuit. Et lib. 2. Decad. 4. Dum haec in Macedonia geruntur, Consul alter Lucius Lentulus, qui Romae substiterat, comitia Censoribus creandis habuit. Et Cicero lib. 4. ad Att. Ego me Pompeio legari ita sum passus, ut nulla re impediret, quin si uellem mihi esset integrum, si comitia Censorum proximi Consules haberet, petere possem. Ex iis locis, opinor, satis apparet Consules habere comitia censoria solitos. Nec tamen negare auisum, quin Praetori ius esset ea habendi comitia, tamen in uniuersa historia non reperiatur aliquando id factum esse. At si non de iure queratur, sed de more, planum est a Consulibus haberi solita comitia censoria. Sane Censura magistratus erat tantae auctoritatis, ut uix credam Praetoribus ius fuisse rogandi Censores. Verum ut res habeat, ex iis quae diximus apertum est Centuriata comitia, quae magistratibus creandis habebantur, a Consulibus haberi solita: siquidem iis comitiis maiores modo magistratus fiebant, qui erant Consules, Praetores & Censores, ut supra ostendimus. Horum autem comitia non alij habebant quam Consules, nisi quid extra ordinem accidisset, cur aut Dictator magistratus subrogaret, aut Interrex. Ac de Dictatore quidem habendum comitorum causa supra diximus, & de Interrege. Illud modo hic adiciemus, cum uel contentione ordinum, aut magistratum, uel candidatorum ambitu, uel alia ratione perfici ante anni exitum comitia nouis magistratibus creandis non potuissent, tum patrum conuenire oportebat ad prodendum ex suo numero Interregem, qui dies quinque imperaret a quo alius deinde creabatur, eodemque modo alij atque alij singulis quinque diebus creabantur, donec subrogati essent ab aliquo ex iis Consules, qui statim inirent magistratum. Illud uero animaduertendum est, quod scribit Alconius Pedianus pro Milone, non fuisse moris, ut ab eo, qui primus Interrex proditus erat, comitia haberentur. Hinc fit, ut apud Liuium, quoties de Interregno mentio est, nunquam reperiatur a primo Interrege habita comitia, sed interdum a 2. ut lib. 9. 1. Dec. Et quia redebatur populum omnium magistratum eius anni, res ad interregnum rediit. Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Coruinus. Is Consules creauit. Et lib. 10. eiusdem Dec. Eo anno (nec traditur causa) interregnum initum. Interreges fuere Ap. Claudius, dein P. Sulpitius. Is comitia Consularia habuit. Interdum a tertio, ut lib. 5. 1. Dec. Interreges tres deinceps fuere L. Valerius, Q. Seruilius Fidenas, M. Furius Camillus. Et alio loco eiusdem libri: Interrex creatur, M. Fu-

A M. Furius Camillus qui P. Cornelium Scipionem: is deinde L. Valerium positum. Ab eo creati sex Tribuni militum Consulari potestate. Interdum a pluribus, ut ad undecimum etiam Interregem aliquando peruentum sit, ut scribit Liuius lib. 7. 1. Dec. Infestam inde partibus plebem Interreges cum accepissent, ad undecimum Interregem seditionibus certatum est. Centuriata igitur comitia magistratibus creandis illi habebant, quos diximus. Legum uero ac iudiciorum, Centuriata comitia habere solebant, nec omnes tamen maiores magistratus. Quod ex his, quae sequuntur fiet manifestum. Primum leges Consulares, quae passim reperiuntur apud auctores, satis ostendunt legibus ferendis Consules comitia Centuriata habere: & in iudicio Manlij Consules comitia habuerunt: & lex Hortensia, quam tulit Dictator Q. Hortensius, ut plebiscita omnes teneret, & Aemilia quam tulit Aemilius Mamercus, ut Censura sesquiannua esset, & omnes Cornelii L. Sylla, argumento sunt Dictatores legibus ferendis comitia habuisse: Et Dictator L. Quintius, iudicium ad quod maxime creatus erat, exercebat cum Sp. Melius a Magistro equitum C. Seruilio Hala interfectus est. Deinde a Praetoribus diem comitiis Centuriatis petere Tribunos pl. ad exercendum iudicium, paulo ante citauimus: & Praetorem M. Iuuentium legem tulisse de bello Rhodiis indicendo scribit lib. 5. Decad. 5. Vt omittam, quod si in urbe Consules non essent Praetorum, ac praesertim urbani (& si enim omnes Praetores dignitate pares essent, fuit tamen semper urbani maior auctoritas, ut & ex omni historia constat, & Plutarchus in Bruto disertè asserit) summum imperium erat. Vnde sequitur, siue legum, siue iudiciorum comitia Centuriata habenda fuissent, Praetorum fuisse cum populo agere. Nam cum in urbe erant Consules, eis primum agendi cum populo munus incumbebat: adeo ut non posset Praetor ueritate Consule comitia habere. Liuius lib. 7. Dec. 3. Cum Consul se populum rogaturum negasset, quod suae potestatis esset, Praetoremque uetuisset rogare, Tribuni pl. rogarunt.

D Et Messala apud Gellium lib. 13. cap. 14. Consul ab omnibus magistratibus, & comitiarum, & concionem auocare potest: Praetor & comitiarum & concionem usquequaque auocare potest, nisi a Consule. Censores Centuriatis comitiis legem tulisse nusquam legimus, & cum leges Censorias apud auctores reperimus, pro Censorum subscriptionibus, ut Cicero pro Cluentio appellat, aut locationibus Censoribus factis, ut 7. in Verrè, accipi debet. Ius tamen habuisse populi uocandi, ex iis, quae de lustris condendi ratione supra ex Liuiio citauimus, ostendi potest. Interreges uero legum aut iudiciorum comitia habuisse nusquam legitur, nisi quod legibus inter arma filibus, L. Valerius Flaccus de perpetua Sylle Dictatura legem tulit, quam legem omnium legum iniquissimam dissimilimamque legis Cicero appellat tertia orat. in Rullum. Sed nec Interregibus ea comitia habere licuisse, argumento esse potest imperij breuitas, quae promulgari perferrique leges pati non poterat: tum uero quod in Interregno nihil prius agere cum populo licebat, quam subrogati essent magistratus ordinarij. Restat ex maioribus magistratibus equitum Magister, a quo nusquam legimus habita fuisse comitia: hac ut opinor ratione, quod Dictator sequi,

eiq; parere magistrū equitum oporteret. Vbi uerò maior erat potestas, uix li-
 cebat minori, cū populo agere. Ius tamē uocādi populi habuisse cū imperij
 magnitudo indicat, tū ex eo colligi potest, quod est apud Pomponiū lege 2.
 de origine iuris, hoc fuisse: Dictatoribus Magistrōs equitū, quod erāt sub re-
 gibus Tribuni celerū: Ex Dionysij uerò hystoriae lib. 4. constat agendi cum
 populo ius fuisse Tribuno celerū. Vnde etiā apud Pomponiū legimus lege
 Tribunitia reges eiectos, quod lege curiata à L. Bruto Tribuno celerū lata
 eiecti essent. Ex iis, quę diximus apparet ex magistratibus, quibus ius esset ha-
 bēdi Cēturiata comitia, Cōsules tantū, Dictatores, & Interreges magistrati-
 bus creādis comitia habere solere, non etiā Censores, Prætores, & Magistrōs
 equitū: legū autem ac iudiciorū, Cōsules, Dictatores, & Prætores, nō etiā
 Interreges, Cēsores, & Magistrōs equitū. Ex his uerò, qui magistratus nō essent,
 solos pōtiffices ius habuisse cum populo agēdi reperio: quā ob causam suprā
 exceptione usus sum, nisi de sacris agendū esset. Ac de aliis quidē comitiis,
 quę à Pontificibus habebātur, postea dicemus: nūc de Cēturiatis agendum.
 Disputauimus supra de regis sacrificuli creatione, ostēdimusq; Centuriatis
 comitiis creari solitū. Cur uerò credā à Pōt. max. siquidē in urbe esset: sin mi-
 nus ab uno quodā pontificū, illa comitia haberi, cū ex Dionysij hystoria col-
 ligo, in qua de primis Cōsulibus ita scribitur: Cū uellēt nomen regiū serua-
 re, iusserūt Pōtifficibus & Auguribus creare ex senioribus eū, qui maxime
 idoneus ad id sacerdotiū uideretur. Tū uerò hac ratiōe adducor, quod inter
 Calata comitia erāt hæc Cēturiata regis sacrorū inaugurādi causā. Calata au-
 tem comitia à pōtifficibus haberi ius erat: siquidē populi calādi, hoc est uo-
 candi, ius habebant, ut intelligi potest ex iis, quę supra ex Macrobio citaui-
 mus. Quinetiā agendi cū populo ius habuisse demonstrari potest ex eo quod
 apud Liuiū lib. 3. Dec. 1. legimus, Q. Furiū Pont. max. comitia habuisse, qui-
 bus Tribuni pl. creati sunt: quia postquā decēuiri se magistratu abdicassent,
 nulli tū essent magistratus. Neq; enim id factū esset, nisi ius habuisset Pōtiffex
 agendi cū populo. Alius est apud Liuiū locus lib. 5. Dec. 3. ubi ita scribit: Co-
 mitia inde Pont. max. creādo sunt habita. Ea comitia nouus pōtiffex M. Cor-
 nelius Cethegus habuit. Inde ego colligo Pōtifficibus ius fuisse agendi cum
 populo. Neq; enim ullū magistratū eo anno gerebat Cethegus, ut ex eodem
 ipso Liuiō intelligi potest, & tamen comitia habuit. Sane ut cæteris in rebus
 summa erat potestas magistratū, ita in sacris curandis maxima erat Pon-
 tificum potestas: ideoq; de sacris cum populo agēdi ius pro sua dignitate ha-
 buisse credendū est. Porrò autē Pōtiffices comitia Cēturiata cur non possent
 sicut alia habere: cū æque in uniuersum populū adeoq; in magistratus, quod
 quidē ad sacra attinet, tantū iuris esset, ut etiā multæ dicēdæ potestatē habe-
 rent: quēadmodū apud Liuiū lib. 10. Dec. 4. legitur, C. Seruilius pōt. max. mul-
 ctā dixisse Lucio Cornelio Dolabella Duūuiri nauali: & apud Valeriū lib.
 1. cap. 1. Metellus pont. max. Posthumio Cōsuli, eidēq; flamine Martiali. Nec
 moueri oportet, quod exercitū imperari comitiis Cēturiatis oportuit, ut ait
 Gellius lib. 13. cap. 17. Pontificibus autē exercitum imperandi ius non esset.

Neque

A Neq; enim ab eo qui comitia habebat, dicit Gellius, imperari exercitum o-
 portuisse, sed hoc tantum dicit imperari exercitum præsidij causa solitum,
 quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus. Potuit igitur præ-
 sidij causa imperari exercitus aut à Consulibus, aut à Prætoribus, aut à Tri-
 bunis militū ut potius existimo: atq; interim à Pontificibus comitia haberi.
 Sed ut ex Calatis comitiis nulla legimus Cēturiata fuisse, præter ea quibus
 rex sacrorū creabatur: ita nunquā à Pontificibus habita fuisse Cēturiata co-
 mitia, nisi regis sacrorū inaugurandi causa concludendū est. Ac de personis
 quidē, quibus ius erat habēdi comitia Cēturiata, hæctenus dictū sit. Dein-
 ceps sequitur, ut de iis dicamus qui comitiis Centuriatis suffragiū ferebant.
 Diximus suprā Centuriata comitia esse appellata à Centuriis Classium, in
 quas uniuersus populus Ro. descriptus erat. Vnde effici uidetur, omnes qui
 in Centurias relati essent, ius habuisse suffragij ferendi. Ego uero existimo
 ipsas quidē Centurias omnes suffragij ius habuisse, non tamen omnes ciues
 qui singulis Centuriis cōtinerētur. Quos enim Censores ignominia causa
 in Cæritū tabulas referēbāt, eos priuabāt iure suffragij, ut scribit A. Gellius
 lib. 16. cap. 13. his uerbis: Primos municipes sine suffragij iure Cærites esse fa-
 ctos accepimus: concessumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem
 caperent, sed negotiis tamē atq; oneribus uacarent: pro sacris bello Gallico
 receptis custoditūq; Hinc tabulæ Cærites appellata, uersa uice, in quas refer-
 ri iubebant quos notæ causā suffragiis priuabant. Atqui adhuc illi ciues
 erant: quoniam quę ærarij fiebant, necesse erat, ut adhuc in tabulis Censorum
 essent, in quibus quo quisque censu esset, continebatur. Quare in cuiusdam
 classis aliquam Centuriam relatos esse oportebat: id quod aperte demonstrat
 Asconius in Diuinat. Qui plebeius erat, in Cæritum tabulas referēbatur,
 & ærarius fiebat: ac per hoc non erat in albo Centuriæ suæ: scilicet ad hoc,
 ut ciuis esset, sed tantummodo ut pro capite suo tributi nomine æra pende-
 ret. Si igitur aliis quidem in rebus ciues erant, quos Censores in Cæritum
 tabulas retulissent: ut uel hinc demonstrari potest, quod adeptam semel ci-
 uitatem nemo inuitus amittere queat, quādoquidem nec populo quidem
 iubente adimi posset, ut Cicero pro Cecinna ostēdit, tātum abest, ut à Cen-
 soribus adimi posset: iure autem suffragij priuati erant, efficitur non omnes
 quos Censores in Centurias retulissent, ius habuisse ferendi suffragij. Vnde
 fit, ut uere dici nō possit, omnes ciues Romanos aut omnem populum Ro.
 comitiis adesse ad suffragium ferēdum potuisse: nisi cum exceptione intel-
 ligatur de omnibus ciuibus quibus erat data ciuitas cum suffragio, nec po-
 stea aut adempta, aut ex hac parte diminuta: qui profecto soli erant uere, &
 omni ex parte ciues Romani. Quod ut apertius intelligatur ex antiquita-
 tis obseruatione, pauca subiiciemus de iure ciuitatis Romanæ. Sicut externę
 gentes in Romani populi amicitiam aut ditionem admittæ uarij generis ac
 conditionis erāt, ut alia libera, alia fœderata, alia stipendiaria, alia Latinæ
 fuisse reperiuntur, quēadmodū recte docet Budęus in posterioribus Annot.
 in Pādectas, & Alciatus primo Parer. cap. 14. ita uarij generis fuisse ciues Ro-

D ij

manos reperio, ut alij essent coloni, alij municipes, alij ex praefectura aliqua, F alij ciues modo Romani. Nā qui ex nullo municipio, ex nulla colonia praefecturaue Romanorū erāt, sed uel in urbe agrōue urbis suburbano nati, uel ex seruis & illis gentibus externis libertate, uel speciali priuilegio ciuitate donati, quartū quoddā genus ciuiū constituebant. Vt uero quid essent municipes, quid coloni intelligatur, uerba A. Gellij citabo ex lib. 16. cap. 13. Mu-
 » nicipes sunt ciues Romani ex municipiis suo iure, & legibus utentes: mu-
 » nicipes tantum cum pop. Ro. honorarij participes, a quo munere capessendo
 » appellati uidentur: nullis aliis necessitatibus, neq; ulla populi Romani lege
 » adstricti, cum nunquā populus eorū fundus factus esset. Sed coloniarū alia G
 » necessitudo est. Non enim ueniūt extrinsecus in ciuitatē, nec suis radicibus
 » nituntur, sed ex ciuitate quasi propagatae sunt: & iura institutaq; omnia po-
 » puli Ro. non sui arbitrij habent. Erant autē & alij ciues ex praefecturis Ita-
 » liae, quorum discrimen a reliquis intelligitur, si explicauerimus quid essent
 » praefecturae. Erant igitur praefecturae oppida Italiae, in quibus qui habitabāt
 » nec suis legibus, ut municipes uiuebāt, nec ullos de suo corpore magistra-
 » tus creare poterāt sicut coloni, sed a magistratibus Roma missis regebātur iis
 » legibus, quas Romanus magistratus dixisset: qui quoniam praefectus uoca-
 » batur, idcirco praefecturae appellabantur. Huius generis erat Capua ante H
 » coloniam eō a Caesare Consule missam, ut constat ex sec. orat. in Rullum, & ex
 » T. Liuij libro sexto Dec. 3. ubi ita de Capua scribitur: De urbe agrōue re-
 » liqua consultatio fuit: quibusdam delendā censentibus urbem praualidam
 » propinquā inimicam. Ceterum praesens utilitas uicit. Nam propter agrum,
 » quem omni fertilitate terrae fatis constabat primum in Italia esse, urbs serua-
 » ta est, ut esset aliqua aratorum sedes. Vrbi frequentandae multitudo incola-
 » rum libertinorumque, & institorum opificumque retenta. Ager omnis &
 » tecta publica populi Ro. facta. Ceterum habitari tantum tanquam urbem,
 » Capuam, frequentarique placuit: nullum corpus ciuitatis, nec Senatus, nec I
 » plebis conciliū, nec magistratus esse. Sine cōsilio publico, sine imperio, mul-
 » titudinem nullius rei inter se sociā ad consensum inhabilē fore. Praefectū ad
 » iura reddenda Roma quotannis missuros. Quibus igitur oppidis Italiae
 » huius generis praefecti Roma missi ius reddēbant, praefecturae dicebantur.
 » Quanquam autē omnes illi, quos quatuor generibus cōprehēdimus, ciues
 » Romani essent, non erant tamen omnes eadem conditione. Cum enim ius
 » ciuitatis non una quadam in re consisteret, sed multis ac diuersis uelut praerogatiuis constaret, non omnibus omnia iura concedebantur: unde efficie-
 » bantur uariae conditionis ciues Romani. Ac primum quidem ciuibus Ro. K
 » ius erat per leges Porciā & Sempronīā, ut nec uirgis caedi, nec uinculis coer-
 » ceri, nec omnino capite plecti, nisi populi ipsius iudicio, possent: de iis qui
 » ciues non essent, nil horū cautū erat, poterantq; a magistratibus peregrini nō
 » consulto populo seruili supplicio affici. Alterū ius erat ciuiū Ro. ut soli te-
 » stamento ciuis Romani haereditatē capere possent. Neq; enim ullus peregri-
 » nus poterat haereditatē adire ciuis Ro. Quod Cicero ostendit pro Archia
 » poeta,

A poeta, ubi probat Archiā se pro ciue gessisse, hoc argumēto, quod saepe adiif-
 » set haereditates ciuiū Ro. Et pro Cecinnā Ebutius Cecinnāe aduersarius, ne-
 » gat posse heredē Cecinnāe esse Cecinnam, quod ciuitas Volaterranis adem-
 » pra esset a L. Sylla, ideoque ciuis Ro. non esset Cecinna. Solis etiam ciuibus
 » Ro. ius fuisse reperio, testamētum iure Quiritium facere. Quod Cicero de-
 » monstrat, cum pro argumento accipit Archiam se pro ciue gessisse, quia sa-
 » pe testamēta legibus Romanis fecisset. Erat & ius connubiorū ciuibus Ro.
 » proprium: quia tantum ciues cum ciuibus matrimoniū contrahere pote-
 » rant, adeo ut si aut pater aut mater peregrini essent, non legitime essent nu-
 » priae. Militare etiam in legione Romana, non aliis quā ciuibus licebat:
 » ideoq; soli ciues ad ararium in beneficiis deferri ab imperatoribus, & be-
 » neficiarij milites fieri poterant. Nam hoc fuisse propriū ciuium Ro. eodē
 » illo loco Cicero pro Archia ostēdit. Horū beneficiorū meminit etiā in epi-
 » stola 20. libri 6. Ep. Fam. Tum liberos in potestate habere, proprium erat ius
 » Quiritiū, ut ait Iustinianus primo Inst. tit. De patria potest. Ius etiā alienan-
 » di per nexū, proprium fuisse ciuiū Ro. cū ex eo intelligi potest, quod om-
 » nes inter quos huius iuris solēntas transigebatur, ciues esse oportebat, ut ait
 » Boetius in cōment. Topicorū, tum uero ex oratione Ciceronis pro Cecinna:
 » C ubi inter iura ciuiū Ro. enumerat nexa atque haereditates. Erat etiā ius suf-
 » fragij quod eō pertinebat, ut in comitiis suffragiū ferre possent ciues Ro.
 » iidēmq; suffragiis ad magistratus publicosq; ceteras administrationes ac di-
 » gnitates peruenire. Erant postremo ius adoptionū, gētilitatis, togae ferendae,
 » & ut semel omnia complectar, omniū legū Romanarū beneficio, uti quod
 » beneficiū in eos modo cōferebatur, qui ciuitate donabantur. Haec uero tam
 » multa, & tam uaria ciuitatis Romanae iura nō omnibus ciuibus omnia cō-
 » cedebantur. Multis enim reperimus datā fuisse ciuitatem absq; suffragio: ut
 » apud T. Liuiū lib. 8. Dec. 1. Capanis equitibus honoris causa, quia cum La-
 » D tinis rebellare noluisent, Fundanisq; & Formianis, quod per fines eorū tuta
 » pacatāq; fuisset uia, ciuitas sine suffragio data. Et paulo post: Romani fa-
 » cti Acerrani lege a L. Papyrio Praetore lata, qua ciuitas sine suffragio data.
 » Et libro decimo eiusdē Dec. Anagninis, quiq; arma Romanis intulerant,
 » ciuitas sine suffragij latione data. Et lib. 8. Dec. 4. De Formianis Fundanis-
 » que municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappo Trib. pl. promulgauit
 » uti iis suffragij latio (nam antē sine suffragio habuerāt ciuitatem) esset. Nec
 » dici potest id modo ita fuisse superioribus illis tēporibus, quibus adhuc pau-
 » ca Italiae oppida recepta erant in ciuitatem: sed etiam aetate Ciceronis, qua
 » E omnes Latini, & socij Italiae ciuitate donati erant, ut ipse ait in oratione
 » pro Balbo, non erant omnes ciues eadem conditione. Locus enim est apud
 » Ciceronem pro Cecinna, ubi ita scribit: Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut
 » non sustulerit horum nexa atque haereditates. Iubet enim eodem iure es-
 » se quo fuerint Ariminenses, quos quis ignorat duodecim coloniarum fuif-
 » se, & a populo Romano haereditates capere potuisse? Ex eo loco colligo,
 » cū Sylla Dictator leges tulit de adimenda ciuitate Volaterranis, fuisse

duodecim colonias, quæ non pleno iure ciuitatem Romanam haberent. F
 Ex quo efficitur defuisse iis ius suffragij: nam quibus ius etiam suffragij datum erat, pleno iure ciues Romani erant. Atqui multis annis Dictator fuit Sylla, post legem Iuliam à L. Julio Cæsare Consule tempore belli socialis latam, qua sociis Italiae & Latinis data est ciuitas. Erant igitur etiam aetate Ciceronis aliqui ciues Ro. qui tamen ius suffragij non haberent. Quare exceptione utendum esse recte supra diximus, omnes ciues Romanos, si modo pleno iure ciues essent, ius habuisse ferendi suffragij comitiis Centuriatis. In hoc porrò numero quod comprehenderentur municipia, coloniae, & praefectura Italiae, Cicero aperte ostendit in oratione post reditum ad Quirites, ubi de comitiis Centuriatis, quibus ab exilio reuocatus est, loquens, ita scribit: Nullus in eorum reditu motus municipiorum & coloniarum factus: at me in patriam ter suis decretis Italia cuncta reuocauit. Et pro Sestio: Nullum erat Italiae municipium, nulla colonia, nulla praefectura: nulla Romæ societas, nullum collegium aut concilium, aut omnino aliquod commune consilium, quod tum non honorificentissime de mea salute decreuisset. Quod idem ex multis aliis eius locis pro Murena, pro Sylla, & pro Plancio, intelligi potest. Atque illa quidem sufficiant de personis ius habentibus ferendi suffragij comitiis Centuriatis: nunc reliquas personas persequar, quæ omnibus comitiis Centuriatis adesse reperiuntur: tum de iis agemus, si quæ sunt, quæ proprie comitiis magistratuû, legum, & iudiciorum conueniunt. In omnibus igitur Centuriatis comitiis reperio fuisse diribitores, rogatores, custodes & pracones. Erant autem Diribitores, qui tabellas populo per Centurias ministrabant: Rogatores qui cistam deferabant, in quam tabellas suffragij populus coniciebat: Custodes, qui praeter id quod obseruabant, ne quid fraudis committeretur in sortitionibus & suffragiis dicendis, describebant etiam cuiusque Centuriaeeducta è cista suffragia, ut inde appareret quæ esset illius Centuriae sententia: quam sententiam tum pracones magna uoce pronuntiabant. Ac fuisse quidem in comitiis, qui tabellas populo darent, non autem ipsum populum domo adferre ad comitia solitum, ex Cicerone intelligi potest, apud quem lib. 1. ad Attic. in epist. cuius initium est, Vereor ne putidum, ita scribitur: Piso autem Cons. lator rogationis, idem erat dissuasor: operæ Clodianae pontes occupant: tabellæ ministrantur, ita ut nulla daretur uti rogas. Ex his uerbis satis apparet fuisse quosdam, qui tabellas populo ministrarent. Est tamen apud Suetonium in Cæsare locus ubi ait: Reperta sunt proximis comitiis plura suffragia Consules declarantium Cæsetium & Marullum, quos Cæsar Tribunatu remouerat. Ex quo loco intelligi potest, quosdam interdum alias tabellas in cistam conicere solitos, quam quæ ministrantur: quas necesse erat domo secum adferre. Verum id in Cæsaris inuidiam factum constat. Et ut earum tabellarum ratio non habebatur, ita raro eueniebat. Hi diribitores à diribendis, hoc est distribuendis tabellis, diribitores appellabantur. Vnde etiam in iudiciis reperimus diribitas tabellas, cum singulis iudicibus datae erant

erant tabellæ. Vt in Pisonem: An ego expectem, dum de te quinque & septuaginta tabellæ diribeantur? Et lib. 3. Epistolarum ad Q. fratrem in epistola cuius initium est, Gabinius: Cato diribitis tabellis de circulo se subduxit. Qui igitur populo tabellas diribebant in comitiis, diribitores appellabantur. Horum meminit Cicero post reditum in Senatu. Quando illa dignitate rogatores, diribitores, custodesque uidistis? Et in Pisonem, distributores uocat quos illic diribitores. Hoc certe uideo quod indicant tabellæ publicæ, uos rogatores, uos distributores, uos custodes fuisse. Illud etiam apud eum in oratione pro Plancio scribitur: Nam si quotiescunque praetorius erit is qui non debuerit praeteriri, toties oportebit eum qui factus erit condemnari, nil iam est quod populo supplicetur, nihil quod diribitio (sic enim legi debet, non direptio) nihil quod supplicatio magistratuum, renunciatio suffragiorum expectetur. Porro fuisse praeter eum qui habebat comitia alios rogatores, qui id agerent quod diximus, cum ex iis locis, quos modo citauimus ex orationibus post reditum in Senatu, & in Pisonem, intelligi potest: siquidem praeter Pub. Lentulum, à quo habebantur comitia, fuisse alios rogatores ex Senatu principes uiros, diserte scribitur: tum uero ex secundo de Diuinatione, ubi Cicero ita scribit: At aruspices diuini, quos cum Tib. Gracchus propter mortem repentinam eius, qui in praerogatiua referenda subito concidisset, in Senatum introduxisset, non iustum rogatorum comitorum fuisse dixerunt. Primum uide ne in eum dixerint qui rogator Centuriae fuisset: is enim erat mortuus. Ex eo loco planum est praeter Tib. Gracchum, à quo illa comitia habebantur, fuisse & alium quendam Centuriae rogatorem, quem primum rogatorum appellat secundo de Nat. deor. Ac si tempus inspicias quo illud factum est, uidebis multo tempore id fuisse, antequam tabella suffragium ferri à populo ceptum esset: quo tempore diribitoribus non opus erat, sed eo solum qui rogaret suæ Centuriae sententias, quas postea referret. De hoc rogatore intelligi debet locus Ciceronis libro secundo de Orat. ubi ait: Ex eodem hoc uetus illud est, quod aiunt Maluginensem illum M. Scipionem cum ex Centuria sua renuncia- ret Acidinum Consulem. Qui igitur colligebant centuriatim suffragia prius uoce, postea tabellis, ij rogatores appellabantur. Qui uero habebat comitia, uniuersum populum rogabat antequam in suffragium mitteret, & rogator comitorum dicebatur. Custodes uero eo munere fungi solitos quod diximus, & fuisse à diribitoribus rogatoribusque diuersos, ex iisdem illis locis quos citauimus, demonstrari potest: & ipsius uerbi uis ostendit eos custodes appellatos, quod in comitiis uelut obseruatores adhiberentur, ne quid fraudis admitteretur. Cuius rei exemplum extat apud Plutarchum in uita Catonis Vticensis, ubi ait Catonem in petitione Aedilitatis M. Fauonij cum adesset comitiis animaduertisse tabellas omnes, quæ ministrabantur populo, una manu esse scriptas: ex quo fraudem intellexit ad deiiciendum Fauonium factam, ideoque Tribunos appellasse, à quibus dirempta sunt comitia. Et Cicero secunda oratione in Rullum: Quis tribus quas uoluit uo-

cauit, nullo custode fortitus? Ex quo loco intelligitur id quoque in munere custodum fuisse, ut uiderent ne quid magistratus etiam ipsi in sortiendo fraudis admitteret. Erat uero, & hoc præterea munus custodum, ut post lata suffragia, in quibusdam tabulis, numerum sententiarum punctis notarent: id quod ego Cicerone auctore affirmo. Scribit enim post reditum in Senatu, de Pifone loquens: Tu misericors me affinem tuum, quem comitiis prærogatiuæ primum custodem præfeceras, quem Calend. Ian. tertio loco sententiam rogaras, constrictum inimicis Reip. tradidisti: Et in Pifone: Erat non solum domus mea, sed totum palatium Senatu, equitibus Romanis, ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum tu non modo ad eum Ciceronem (mitto enim domestica quæ negari non possunt, hæc commemo- ro. quæ sunt palam) non modo inquam, ad eum cui primam comitiis tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in Senatu sententiam rogabas tertium, nunquam aspirasti: sed omnibus consiliis, quæ ad me oppugnandum parabantur, non interfuisti solum, sed etiam crudelissime præfuiti. Ex horum locorum collatione hoc primum intelligi potest, quem uno loco appellauit primum custodem prærogatiuæ, alio loco interpretari eum cui prima data esset tabula prærogatiuæ. Tum illud inde apparet tabulam hanc à Pifone candidato Ciceroni datam fuisse. Vnde perspicuum est non posse illo loco intelligi tabulam suffragij, quam in cistam coniceret Cicero. Nam præter id quod diribitorum erat tabellas ministrare, non candidatorum, quomodo potuit Pifo scire Ciceronem in prærogatiua Centuria suffragium dicturum: præsertim cum sorte fieret prærogatiua, nec posset nisi in una quadam sua Centuria quisquam suffragium ferre. Quam ergo tabulam Ciceroni Pifo dederat, ea ad aliud usum data erat: nempe ut in ea colligeret quot sententiis à prærogatiua Consul renunciatus esset. Et quoniam tantum intererat à prærogatiua renunciari, ut fere semper prærogatiuam reliquæ Centuriæ sequerentur: idcirco ut ne hic fraus ulla fieret, solebant candidati custodem præficere suum quendam amicum, & uirum grauem. Nam cur aliis candidatis non liceret idem facere quod Pifoni licuit, nulla ratio adferri potest. Itaque existimo à singulis candidatis dari solitas singulas tabulas quibusdam suis amicis: qui notarent in sua quisque tabula numerum suffragiorum quibus sui candidati creati essent. Numerus autem ille punctis notabatur: unde fit, ut reperiamus sæpe apud Ciceronem puncta pro suffragiis: ut pro Plancio: An, inquit, unâ fieri potuerunt, si unâ tribus non tulissent: cum nonnullas punctis pene totidem? Et paulo post: Nam quod questus es plures te testes habere de Volitina, quam quot in ea tribu puncta tuleris. Et pro Muræna: Admonitus re ipsa recordor quantum hæc quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint. Et apud Asconium in orat. pro Scauro: Scaurus absolutus est, sed ita, ut à tribus tribubus damnaretur, à 32. absolueretur, & in eis pauca puncta inter damnationem, & absolutionem interessent. Ut uero prærogatiuæ Centuriæ præficietur à candidato primus custos, ita aliis Centuriis alij præficiuntur custodes. Quod uel

uel ex iisdem illis uerbis intelligi potest. Neque enim Cicero primum custodem, primam tabulam diceret, nisi alij quoque custodes, aliæ tabulæ fuissent. Et quanquam in comitiis legum custodes erant, sicut in comitiis magistratuum, ut ex eo apparet quod comitia illa in quibus Cicero ait Senatores fuisse rogatores, diribitores & custodes, habebantur ad legem de reditu eius ferendam: attamen hoc diuersum fuisse existimo, quod in comitiis legum, in una Centuria duo modo custodes esse possent: quorum unus notaret quot suffragiis lex antiquaretur, alter quot iuberent: nisi ab uno custode utrunque fieri dicamus. Quod tamen, ut sæcus existimem facit, quod si uni custodi tabulæ committerentur, facile ei fuisset ementiri numerum suffragiorum, ut qui solus ea numeraret, si in alterutra potius partem inclinasset. Ut omittam uerisimilius esse, sicut in comitiis magistratuum uni custodi una tabula dabatur, in qua unius nominis suffragia colligeret, non autem in unam tabulam omnium candidatorum suffragia coniceret: ita in comitiis legum dari solitâ cuique custodi unam tabulam, in quam alterius modo partis suffragia colligeret. At in comitiis magistratuum unius Centuriæ suffragiis describendis tot custodes erant quot candidati, quemadmodum supra demonstraui. Postremo illud considerandum est, quod Cicero in Pifonem ita scribit: Hoc certe uideo, quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos distributores, uos custodes fuisse tabularum: & quod in honoribus uestrorum propinquorum non facitis, uel ætatis excusatione, uel honoris, id in salute mea nullo rogante uos uestra sponte fecistis. Ex eo enim loco intelligitur non fuisse id perpetuum, ut Senatores primarij in comitiis rogatorum, diribitorum, & custodum munere fungerentur: sed si quando uellent comitia omni modo fraude carere, sed etiam suo ministerio cohonestari: uel quia res magna ageretur, uel quia id honori alicuius tribuerent. Cum autem ætatis & honoris excusationem allegari dicit, significat iuuenem fere hæc munera eorumque, qui adhuc honoribus functi non erant, fuisse. Ac magistratuum quidem comitiis custodes ab ipsis candidatis præficiuntur, ut ex iis quæ supra diximus apparet. Rogatores uero ante tabellas quidem populo datas, ex ipsis desumebantur Centuriis aliqui uiri graues, non ab ipsis candidatis præficiuntur. Nam ex eo loco secundi de oratore, quem citauimus, apparet M. Scipionem, qui rogator erat iis comitiis, quibus L. Manlius Acidinus designatus est Consul, fuisse ex illa ipsa Centuria cuius sententiam renunciabat. Scribit enim Cicero: Cum ex Centuria sua renunciaret Acidinum Consulem. At post tabellarias leges latas, rogati opinor ab eo qui comitia habiturus erat, operam suam publice in ea re præstabant ij homines, quos bona fide suffragia collecturos existimasset: uel sua sponte id honori amicorum tribuebant aliqui uiri graues. Quod idem ut de diribitoribus sentiam, eò adducor, quod non quemadmodum præconum erat ordo quidam ac uelut collegium sodalitatis, quibus hoc erat munus proprium, ut præconium facerent, ita diribitorum ordo, cui hoc modo incumberet, ut tabellas populo diriberent: sed ipsi interdum Senatores hoc mu-

nus suscipiebant, ut ex iis quæ diximus planum est. Quod uero ait Cicero, **F**
 sua sponte nullo rogante Senatores id suscepisse, argumento est liberum uo-
 luntariumque id munus non certum ac necessarium quibusdam homini-
 bus fuisse. Quod tamen postea uidetur ab Augusto certis quibusdam ho-
 minibus ex equestri ordine attributum. Scribit enim Plinius lib. 33. cap. 2. de
 decuriis equitum ab Augusto institutis: Decuriæ quoque ipsæ pluribus
 discretæ nominibus fuere, Tribunorum æris, & selectorum, & iudicū: præ-
 ter hos etiamnum nongenti uocabantur ex omnibus selecti ad custodien-
 das cistas suffragiorū in comitiis. Tum uero ex iisdem illis Ciceronis uer-
 bis colligo non forti id relictum fuisse, ut quibus sorte obtigisset, hi operam **G**
 suam in ea re præstarent, sed uoluntati relictum fuisse: ita ut existimē om-
 nibus comitiis rogatores & diribitores fuisse, quos ipsi magistratus, ac potif-
 simum qui erat habiturus comitia, sibi notos homines ex omnibus ordini-
 bus, sed maxime ex Senatu desumptos, rogasset ad id munus centuriatim
 fungendum: nisi si quando id honori alicuius tribuissent principes Senatus
 uiri, ut peragere ista uellent: sicut factum ait Cicero iis comitiis, quibus lex
 de eius reditu lata est. De custodibus uero, qui in comitiis legū essent, idem
 quod de rogatoribus & diribitoribus fieri sentio: ut nisi sua sponte uiri ali-
 qui grauitate insignes id muneris suscepissent, rogarentur ab eo qui habet **H**
 ret comitia, aut alio magistratu, qui ut lex acciperetur uel antiquaretur labo-
 raret, qui custodes in iis comitiis essent. In iis ego fortasse falli possem: sed ta-
 men uel coniecturis uti malo, quàm non attingere id quod requiri à me
 posset: ut alios excitem ad inquirendam certioribus argumentis ueritatem.
 Præcones restāt, quos perspicuum est Romæ certos quosdā homines fuisse,
 qui faciendo præconio quæstum facerent. Hos ego comitiis reperio adfuisse
 se, primum ut classes uocaret. Scribit enim Dionysius libro decimo: Post-
 quam dies comitorum uenit, & præco primam classē uocauit. Deinde **I**
 post descripta singularum Centuriarum suffragia, ut magna uoce pronun-
 ciarent quæ esset illarum sententia. Cicero lib. 7. in Verr. Tu cum Prætor
 renunciatus es quoquomodo (mitto enim & prætereo quid tum actum sit)
 sed cum esses renunciatus, ut dixi, non ipsa præconis uoce excitatus es, qui
 te toties seniorum iuniorūque Centuriis illo honore affici pronuncia-
 uit. Et in sec. orat. in Rull. Itaque me non extremæ tribus suffragiorum,
 sed primi illi uestri concursus, neque singulæ uoces præconum, sed una uo-
 ce uniuersus populus Ro. Consulem declarauit. Et pro Milone: Memi-
 nit etiam sibi uocem præconis modo defuisse, quam minime desiderarit: **K**
 populi uero cunctis suffragiis, quod unum cupierit, se Consulem declara-
 tum. Et apud A. Gelliū lib. 12. cap. 8. de césura Aemilij Lepidi, & Fuluij Flac-
 ci ita scribitur: Postea populus Ro. eos simul Censores facit. Atque illi ubi
 uoce præconis renunciati sunt, ibidem in campo nondum dimissa concio-
 ne, ultro uterque, & pari uolūtate coniuncti complexique sunt. Ex quo A.
 Gellij loco, & superiore Ciceronis ex orat. pro Milone, concludi potest non
 modo singularum Centuriarū, ut quæque suffragium dixisset, sententiam à
 præconibus

A præconibus pronuciari solitam, quemadmodum ex superioribus locis in-
 telligitur, sed etiam post lata omnia suffragia, rursum quid populus uniuersus
 iussisset, uoce præconis declarari. Sequitur nunc, ut de personis agamus
 quæ magistratum modò comitiis conueniunt, non etiam legum ac iudi-
 ciorum. Id quod ad candidatos pertinet. Erant autem candidati, qui magi-
 stratum aliquē petebant: sic dicti à toga candida, quam gestabant qui se ma-
 gistratum petere professi essent. Cuius rei si probatio requiratur, extat apud
 Valer. Max. lib. 4. cap. 5. ubi mentio fit de Cn. Scipione Africani superioris fi-
 lio, & Cicereio scriba competitoribus Præturæ. Cæterum crimen eius in **B**
 suam laudem Cicereius conuertit. Nam ut uidit omnibus se centuriis Sci-
 pioni anteferri, templo descendit, abiectaque candida toga competitoris
 sui suffragatorem agere cœpit. Et Plinius lib. 7. cap. 34. Scipio Nasica in
 toga candida bis repulsa notatus à populo. Et T. Liuius lib. 7. Decad. 3. de
 M. Liuiio Salinatore ita scribit: Unus eam rem in ciuitate, is cui defereba-
 tur honos, abnuebat: leuitatem ciuitatis accusans. Sordidati rei non miser-
 tos, candidam togam inuito offerre. Et lib. 7. Dec. 4. de Catone Censuram
 petente scribit: M. Cato ante alios testes conspiciebatur: cuius auctorita-
 tem perpetuo tenore uitæ partam, toga candida eleuabat. Et libro nono **C**
 eiusdem Dec. Q. Fuluius Flaccus quia Aedilis Curulis designatus erat si-
 ne toga candida, sed maxima omnium contentione petebat. Ex iis opinor
 locis satis apparet inde appellatos candidatos, qui magistratus ambibant,
 quòd candidam togam induti peterent. Verum ex eo Liuij loco, quem po-
 stremum citauimus, apparet inde excipi eos qui iam designati essent: qui si a-
 lium magistratum peterent, sine toga candida petebant. Est autem & illud
 obseruandum quod scribit Plutarchus in uita Coriolani, & in Problem. Ca-
 tonem scriptum reliquisse, fuisse in more ut candidati sine tunica uenirent
 ad supplicandum populo, illa sola toga candida, eaque recincta, induti. **D**
 Cuius rei Plutarc. has dicit fuisse causas. Vel ne in sinu gestarent nimos
 quos populo diuiderent, itaque per corruptionem magistratum assequerentur:
 uel potius, ut dignos magistratu non genere, non opibus, non gloria, sed
 uulneribus & cicatricibus populus iudicaret: quæ ut ab iis conspi-
 cerentur quos ambiendo prensabant, sine tunica ad petendum descende-
 bant: uel ut perinde huiusmodi nuditate supplicum habitum ostenderent,
 atque se prensando, rogando, salutando populo sumittebant. Ex quibus
 uerbis intelligimus candidas illas togas à candidatis ita gestari solitas, ut
 populo conspicua esse possent partium corporis uulnera, cicatricésue. Nec **E**
 moueri eo debemus, quod est apud T. Liuium lib. 4. 1. Decad. à Tribunis
 pleb. legem esse perlatam, ne cui album inuestimentum (sic enim legen-
 dum esse ex manu scriptis codicibus affirmat Beatus Rhenanus) addere pe-
 titiois causa liceret. Hac enim lege aliud nihil cautum fuisse intelligo,
 quàm ne liceret cum toga candida aliam uestem induere: ad uitandam
 scilicet omnem ex geminis uestibus suspensionem ambitus. Neque enim
 hac lege uetari existimo, ut candidati togam albam non induerent, sed ne

inuestire albam uestem liceret, hoc est, supra alias uestes candidum indu-
 mentum adiicere. Atque ita lex hæc iubere id uidebitur, quod nos ex Plu-
 tarcho citauimus: ut scilicet candidati unicam ac simplicem togam can-
 didam, cum ad supplicandum populo uenirent, induerent. Aut si hac le-
 ge prohibitum esse uelimus, ne omnino ullam uestem candidam induerent
 petitionis causa, postea aut abrogatam fuisse eam legem, aut negle-
 ctam à candidatis exoleuisse, nobis dicendum erit. Hi candidati suam qui-
 dem petitionem, uel biennio ante incipiebant quàm magistratum inire
 possent: ut apparet ex eo capite legis Tulliæ à Cicerone Consule lata, quod
 citatur in orat. pro Sestio & in Vatiniū: quo capite uetabatur ne gladiato-
 res eo biennio, quo quis petierit aut petiturus sit, dare liceret: tum uerò
 in prima epist. ad Attic. Cicero ostendit se petere Consulatum incepisse iis
 comitiis, quibus non ipsi suæ competitors designandi essent, sed alij qui
 essent magistratus proximo anno, quo sua haberentur comitia. Vnde ap-
 paret inter initium petitionis & designationem, unum modo annum in-
 teriectum fuisse: sed quia in alios Consules petitionis principium, in alios
 designatio incurreret, propterea biennium dici. Nam & ex oratione
 sec. in Rullum, intelligimus lege id cautum fuisse, ne liceret postquàm unum
 magistratum gesseris, alium nisi interiecto biennio gerere. Illic enim suo
 ac legitimo anno dicit Cicero se factum Consulem, quod biennio post-
 quam Prætor fuerat, Consul fuerit. Quod idem ipse in Bruto ait: & libro
 decimo epist. quæ familiares inscribuntur, ad Furnium ita scribit: Quod
 eo facilius nobis est, quod non est annus hic tibi destinatus, ut si Aedilis
 fuisses, post biennium tuus annus esset. Quamquam autem petitionem
 suam tanto tempore ante adornarent, tamen non est existimandum iam
 tum indutos candida toga supplicasse populo: sed eo tantum anno uere can-
 didati erant, quo aut designari, aut repelli suffragiis populi oportebat: & is
 proprie annus petitionis dicebatur, ut Cicero in eadem epistol. quam mo-
 do citauimus, ostendit. Nam & pro Cælio mentionem facit duorum an-
 norum qui inter Præturam suam, & Consulatum fuerunt, sed tamen po-
 steriorem tantum suam petitionem Consulatus attribuit. Verum nec toto il-
 lo anno, nec longo tempore ante sua comitia existimo candidam togam
 gestasse, sed post edicta modò comitia. Iis enim indictis qui petere uellent,
 profiteri se candidatos oportebat: alioqui nisi intra legitimos dies profes-
 si essent se petere, ratio eorum haberi comitiis non poterat. Quæ ne fu-
 gere uideamur, auctores laudabimus, ex quibus hæc ita esse fiet manife-
 stum. Salustius in coniuratione Catilinæ: Post paulò Catilina pecunia-
 rum repetundarum reus, prohibitus erat Consulatum petere, quod intra
 legitimos dies profiteri nequiebat. Et T. Liuius libro quarto primæ Dec.
 Comitibus Tribunis Consulari potestate tribus creandis indicuntur: qui-
 bus indictis, extemplo quicumque aliquid seditiosè dixerat aut fecerat,
 quam maxime Tribunitij & prehensare homines, & concurrere toto fo-
 ro candidati cœpere. Et lib. 7. eiusdem Decad. Cæterum cum Censoribus
 creandis

A creandis indicta comitia essent, professus se petere Censuram C. Martius Ru-
 tilius, concordiam ordinum turbauit. Ex iis locis inter se collatis apparet
 post indicta comitia, ita se petere profiteri solitos, si togam candidam indu-
 ti ad supplicandum populo uenirent. Quod de præsentibus intelligi uo-
 lo. Nam etiam absentes poterant, tametsi eorū ratio haberi nõ posset, se pete-
 re profiteri: ut indicat Cicero sec. in Rullum, cum ita inquit: Præsentem
 tantum profiteri iubet, quod nulla alia in lege unquam fuit, ne in iis qui-
 dem magistratibus quorum certus ordo est. Illam uerò absentum pro-
 fessionem intelligo, eorum in concione populi nominationem, & magi-
 stratus deinde per amicos ad populum supplicationem, ut de Cæsare factum
 scribit Appianus libro secundo bell. ciuil. Ut uerò credam huiusmodi
 professionem in candida toga fieri solitam, postquam edicta essent comi-
 tia, non modo ex iis quæ paulo ante citauimus adducor, sed etiam ex
 eo, quod in historia reperio eos qui in prouinciis erant, ad petitionem Con-
 sulatus si uenire uellent, satis habuisse, si post edicta comitia uertissent. Ut
 Cæsar cum ex Hispania ad petendum Consulatum uenit, edictis iam comi-
 tiis urbem ingressus est, ad petendum ut scribit Suetonio. Et Marius ad primi
 Consulatus petitionem ex Africa decessit, cum duodecim dies superessent
 ante comitia si Plutarcho credimus: & in itinere septem (ut idem ipse ait)
 diebus consumptis, petitione quinque dierum Consulatum obtinuit. Ador-
 nabant igitur suam petitionem multo ante tempore qui magistratus pete-
 bant: idque aut per se aut per amicos: sed professos petitionem suam ante
 edicta comitia, nusquam reperimus. Quæ professio quoniam induta toga
 candida fiebat, idcirco in eam opinionem uenimus, tametsi candidati
 uocarentur, qui quocumque tempore magistratum ambirent, pro-
 prie tamen post edicta comitia fuisse candidatos. Neque uerò in professione
 existimo satis fuisse candidam togam induere, sed etiam solenni ad popu-
 lum nominatione, quæ in concione ab aliquo magistratu data fieret. Nam si
 præfens Q. Fuluius Flaccus professus est se petere Præturam absque toga can-
 dida, quia prætextam ferre Aedilem eum oportebat, relinquitur profiteri al-
 liud fuisse, quàm candida toga accepta petere magistratum. Ut omitam
 quod absentes profiteri poterant: quæ sine toga candida professio necessario
 fiebat. Nominis autem meditatione opus fuisse hinc colligo, quod T. Liuius lib.
 sexto Decad. 3. de Proconsule in Hispaniam mittendo, ita scribit: Diem co-
 mitiis Consules edixerunt: primo expectauerant, ut qui se tanto imperio di-
 gnos crederent, nomina profiterentur. Quia enim Liuius illic nomen pro-
 fiteri dicit, quod alibi simplici uerbo, profiteri, dicere solet, argumento est in
 petitione sua profitenda, nominis sui datione opus fuisse. Quod si hanc no-
 minis dationem ostendamus non fuisse apud magistratus actæ publicæ
 nominationem, reliquum erit apud populum fieri solitam huiusmodi
 nominationem. Et quoniam ad populum uerba facere priuatus non po-
 terat, nisi potestate dicendi à magistratu facta, restat ut dicamus solennem
 illam candidatorum professionem ad populum fieri, data ab aliquo magi-
 E

stratu concione. Cur uero existimem professionem non fuisse sui nominis F
 apud Consules dationem, ea causa est, quod saepe in historia reperimus Con-
 sules absentes comitia edixisse, nec in urbem uenisse, nisi aut quo die erant
 habituri comitia, aut paulò ante. Vt lib. 4. Decad. 3. de Q. Fabio Consule ita
 scribitur: Inde Romam comitorum causa ueniens, in eum diem quem
 primum comitiale habuit, comitia edixit: atque ex itinere præter urbem
 in campum descendit. Et lib. quinto Decad. 4. M. Fuluius Prætor literas
 mittit ad Consulem, senatui placere Romam reuerti, & ex itinere præmitte-
 re edictum, quo comitia Consulibus creandis ediceret: paruit his literis
 Consul, & præmissis edicto Romam uenit. Si igitur eius fuisset, cui comi- G
 tia habendi fors obtigerat, nomen eorum recipere qui se candidatos pro-
 fitebantur: id autem non posset apud absentem Consulem fieri: necesse
 est, ut dicamus, statim edictis comitiis non potuisse illos candidatos peti-
 tionem profiteri, imo non ante diem comitorum in ipso campo profes-
 sos fuisse. Quod si absurdum est, relinquitur ad profitendam petitionem
 non fuisse opus à Consulibus nomina candidatorum recipi. Iam uero si
 professos reperimus multos, quorum tamen nomen se accepturum negabat
 Consul, nonne apertum est in professione non fuisse opus nomen à magi-
 stratu recipi? Et si nihilominus professi dicantur, quorum rationem ha- H
 bendam non esse iudicatum est, nonne apparet ut professus quis dicatur,
 non oportuisse nomen eius actis publicis receptum esse? Cuius enim no-
 men receptum erat, eius rationem haberi oportebat. Scribit Asconius Ca-
 tilinam ex Africa reuersum, professum fuisse Consulatum se petere: & ta-
 men rationem eius haberi non posse iudicatum esse. Et C. Martium Ruti-
 lium scribit T. Liuius Censuram petere professum: & tamen subiicit Con-
 sules negare se rationem eius habituros. Apud Val. Max. libro tertio cap. ul-
 timo scribitur, M. Palicanum petitionem Consulatus professum fuisse: Ca- I
 ium tamen Pisonem Cos. in concione populi negasse rationem eius se ha-
 biturum. Vt ergo quis professus diceretur, non erat opus nomen eius rece-
 ptum esse à magistratu, sed satis erat apud populum per se aut per amicos
 oratione declarare uelle se magistratum populi beneficio obtinere. Merito
 enim fiebat, ut quoniã magistratus, beneficia mera populi erant, apud popu-
 lum petitionis professio fieret: quã nihil aliud erat quàm publica ac solennis
 uoluntatis suã declaratio de magistratu, si populus ita uellet, obtinendo. Can-
 dida autẽ toga petitionis signũ erat, ut à populo dignoscerentur qui ambi-
 rent magistratus. Quandiu enim retinebatur toga candida, tandiu perstare
 in petitione: ea deposita, & petendi uoluntatem deposuisse candidati cen- K
 sebatur. Id quod ex historia Cicerei scribã quã supra ex Val. Max. citauimus, in-
 telligi potest. Abiecta enim candida toga, cũ iam prope designatus esset Præ-
 tor, à petitione se desistere declarauit. Ex iis quę diximus, apparet profiteri in
 candida toga petitionẽ nemini prohibitũ fuisse: quãdoquidẽ populo in cã-
 dida ueste supplicare cuius liberũ erat, qui se à populo obtinere posse spe-
 rabat: sed tamẽ non semper habebatur ratio eorũ qui professi essent. In quo
 magistratum

A magistratum ac Senatus iam cognitio locum habebat. Ne enim populus
 magistratum alicui mandaret indigno, aut contra leges; publice intererat
 considerari candidatorum causas à magistratibus, & consilio publico: quã
 deinde ad populum allegata, efficiebant, ut eorum tantum qui digni essent,
 rationem comitiis habere uellet. Ac saepe etiam contra populi studia ma-
 nifesta, magistratus iudicio, aut Senatus decreto excludebatur suffragiis po-
 puli nonnulli candidati. Horum omnium exempla passim in historia repe-
 riuntur. Asconius scribit L. Volcatium Consulem aduocasse consilium pu-
 blicum, an Catilinã, qui petitionem Consulatus professus erat, rationẽ ha-
 bere deberet: ac Senatũ decreuisse rationem eius haberi non posse. Vnde a-
 pud Salustium de eadem re scribitur, Catilinam reum repetundarum prohi-
 bitum esse Consulatum petere. Quod uero scribit Salustius Catilinam pro-
 fiteri nequiuisse, non repugnabit cum eo quod dicit Asconius Catilinam
 professum, si apud Salustium sumatur, cum effectu profiteri, quod dicit Ca-
 tilinam profiteri nequiuisse. Cuius enim ratio nõ est habita, tantundẽ effe-
 cit profitendo, ac si professus non esset. Itaq; professus est Catilina, ut ait A-
 sconius, sed non est professus cum effectu, ut significat Salustius. Cicero in
 Bruto scribit de C. Seruilio Glaucia iudicatum esse, rationem eius haberi
 C comitiis Consularibus non licere. Et T. Liuius lib. 9. Decad. 4. scribit L. Por-
 cium Cos. ad Senatũ retulisse, an habere deberet rationem Q. Fuluij petẽ-
 tis Præturam. Et apud Val. Max. legimus contra studia Tribunorum pl. ac
 populi C. Pisonem Cos. perseueranter negasse, & in concione populi palam
 prædixisse, rationem se M. Palicani feditiosi ac turbulenti hominis comitiis
 Consularibus non habiturum. Et Consules apud Liuium lib. 7. Dec. 1. negãt
 se rationem habituros C. Martij comitiis Censoriis. Et lib. 5. Dec. 3. negant
 Tribuni pl. propter ætatem habendam esse rationem P. Scipionis petẽtis Æ-
 dilitatem. Et lib. 2. Decad. 4. scribit Liuius, Tribunos pl. impedire comitia,
 D quod nollent rationem haberi T. Quintij Flaminij. Consulatum ex Quæstu-
 ra petẽtis, rãmque ad Senatũ esse reiectam: qui populo permisit in ea re
 libera suffragia. Quod uerò supra negauimus à Cõsule, qui habiturus esset
 comitia, nomen candidatorum non recipi, ad id tempus non pertinet, quo
 in campo habebat comitia: sed ad initium petitionis in candida ueste, &
 ad simplicem professionem. Nam qui ex candidatis digni uidebantur, quo-
 rum ratio haberetur, eorum nomen Consul recipiebat, hoc est populi suf-
 fragio mittebat, ut ex iis designaret, quos uellet: adeoque eum nomen
 candidatorum recipere oportebat, ut omnino suffragio populi excludere-
 E tur, cuius nomen non recepisset: ac si quem populus designasset, cuius no-
 men accipere nollet, nihil eo designando populus perficere posset: quando
 ei liberum esset populi concilium dimittere cum uellet. Vnde apud Va-
 lerium legimus C. Pisonem Cõsulem à Tribunis pro rostris interrogatum,
 an si M. Palicanus suffragiis populi Consul crearetur, eum renunciaturus es-
 set: libere respondisse, non renunciaro: eoque responso factum esse, ut Pali-
 cano Consulatus eriperetur. Et apud Liuium lib. 10. Decad. 1. Q. Fabius cum

à populo Consul fieret, quia negauit se sui rationem habiturum, Consul factus non est. Et lib. 4. Decad. 3. Q. Fabio Max. comitia habente T. Octacilius & M. Regulus Consulatu deiecti sunt, quia nomen eorum ante recipere noluerit, quam orationem ad populum habuisset, qua persuasit ut alios meliores belli duces crearet. Et lib. 9. Decad. 4. de Q. Fuluiō ita scribitur: Hæc uerò tam obstinata uox tantum ei fauoris accendit, ut haud dubius Prætor esset, si Consul accipere nomen uellet. Sane post latas leges tabellarias, quia de publico suppeditabantur tabellæ suffragij: iam ante comitia, candidatorum nomina publice recepta esse oportebat, ut nomen eorum publica auctoritate in tabellis scriptum populo daretur. Sunt etiam hic notandi duo loci, quorum unus est T. Liuij, alter Ciceronis. Lib. 3. Dec. 1. Liuius scribit: Postquam comitia Decemuiris creandis in trinundinum indicta sunt. Cicero in epist. ad Tyronem undecima de Cæsare ita scribit: Ad Consulatus petitionem se uenturum: nec se iam uelle absente se rationem haberi sui: se præsentem trinundinum petiturum. Ex iis enim locis intelligitur ordinariū fuisse, ut post edicta comitia trinundini spatium relinquere-
 tur ante diem comitorum: partim ut ad eam diem populus undique ex Italia conuenire posset, partim ut candidati populo frequentiori, & non modò urbanæ, sed etiam rusticane multitudini supplicare possent. Atque ego de illo trinundini spacio intelligo illos legitimos dies, intra quos profiteri non potuisse Catilinam scribit Salustius. Quia enim reus erat Catilina, nec poterat intra trinundini spatium iudicium eius perfectum esse, propterea intra legitimos dies profiteri non poterat. Quomodo enim candida toga ei conuenisset, quem iudicij tempore sordidatum esse oportebat? Ex his consequens est, quoniam candidati post edictum candidam togam sumebant, quam post comitia deponerent, si modò ad diem præstitutum comitia fierent, ordinariū fuisse, ut non multo plus quam trinundini spacio uere candidati essent, hoc est, candida toga induti. Causas cur candidatorum interdum ratio non haberetur, multas fuisse reperio. Vna erat in ætate. Quia enim lex erat, qua certi quidam anni constituti erant, ante quos non liceret magistratum capere: ea erat legitima causa cur ratio alicuius non haberetur, si ante annos lege constitutos ad petendum magistratum descenderet. Ea lex lata est primum Cōsulibus A. Posthumio Albino, C. Calphurnio Pisone anno urbis D. L. X. X. I. I. I. à L. Iulio Tribuno pl. de qua T. Liuius lib. 10. Decad. quartæ ita scribit: Eo anno rogatio primū lata est à L. Iulio Tribuno pleb. quot annos nati magistratū peterent caperentque: inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. At enim Liuius qui anni essent cuique magistratui destinati, non dicit: nos ex obseruatione antiquitatis eruere id conabimur. Hoc primum ex fragmento Polybij, quod extat de eius libro sexto de Republica, constat nulli ciuium Romanorum licuisse ullum magistratum urbanum gerere, qui decem annos non militasset. Erant autem adolescentes Romani in toga prætexta usque ad 17. annum: quo anno togam puram eandemque uirilem accipiebant, ut apparet

A ret ex Suetonio in Augusto. Itaque in uiros recepti militaris ætatis tum esse incipiebant. Nam & T. Liuius lib. 5. Decad. 3. ostendit anno septimo & decimo fuisse ætatem militarem. Etenim inopia iuniorum dicit creatos Triuuiros, qui undique ingenuorum copiam conquirent, eosque etsi nodum militari ætate essent, milites facerent, si modo satis roboris ad ferenda arma habere uiderentur. Tum paulo post, quos uocarat nondum militari ætate natos, appellat minores septem & decem annis. Vnde necessario efficitur militarem ætatem fuisse anno 17. ex qua etiam ætate iuniores in classibus uocabantur. Quare ut decem annua stipendia omnibus ciuibus Ro. necessaria, ut etiam docet Plutarch. in uita C. Gracchi, numeremus, relinquatur ante septimum & uigesimum annum magistratum urbanum gerere non licuisse, nisi quis legibus solueretur: quemadmodum de Pompeio, Octauiano, Africano, aliisque permultis factum fuisse legimus. Porro autem legibus annalibus ætas Consularis erat quadragesimus tertius ætatis annus, ut ex Ciceronis quinta Philip. demonstrari potest. Scribit enim hoc modo: Quid Alexander Macedo, cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, non tertio & trigesimo anno mortem obiit? quæ ætas nostris legibus decem annis minor quam Consularis. Erat igitur ætas Consularis, ut hinc perspicuum est, anno ætatis 43. Id quod ego sic accipiendum existimo, ut sit ille annus, quo primum per leges Consulatum gerere liceret. Vnde fit, ut Consulatum petere liceret anno ætatis 42. ut gereretur anno 43. In quo etiam animaduertendum est, non oportuisse eos annos quos hic designamus, peractos fuisse: sed incipiente etiam anno 42. erat petitio legitima, ut satis esset intra annum sui Consulatus, uel quinto aut sexto mense incipere agere annum 43. Hoc ego ex historiæ obseruatione colligo. C. Cæsar auctore Macrobio natus est quarto Id. Quint. occisus autem est Idib. Martiis, cum esset natus, ut ait Plutarch. 56. annos. Hæc Plutarchi uerba sic accipienda sunt, ut annos tantum eum numerasse intelligamus quos habebat Cæsar, absque accessione aliquot mensium, quos præterea habebat. Cum enim occisus sit Idibus Mart. uerum non esset eum tum natum fuisse annos quinquaginta sex, cui quatuor prope menses deessent, ut plenos haberet quinquaginta sex annos. Agebat ergo septimum & quinquagesimum annum Cæsar cum occisus est iam inde à quarto Idus Iulij superioris anni. Verum hunc annum non peregit: ob idque Plutarch. ait eum tatum 56. annos natum fuisse, cum occisus est. Multum enim interest utrū dicas uixisse aliquem quinquaginta annos, aut natum aliquem tot annos, mortem obiisse: an uero anno quinquagesimo obiisse. Id quod nisi obseruetur, sæpe uidebuntur historici inter se dissentire, qui maxime consentiunt. Veluti de Catone Uticensi Plutarch. scribit uixisse 48. annos, Florus in Epitome Liuij anno 49. expirasse. Vtrumque uerum est, quia Cato 48. annos integros tantum uixit, & cum ageret annum 49. sibi mortem consciiuit: & quia iam accedebat ad principium quinquagesimi, propterea Appianus non male dicit, cum ad annum quinquagesimum accederet, obiisse. Eadem diuersitas in ætate Ciceronis reperitur.

Plutarch. ait cum ille esset annus ætatis 64. Ciceronem occisum. T. Liuius, F & Aufidius Bassus apud Senecam, scribunt uixisse tres & sexaginta annos. Omnes uerum dicunt. Cum enim Cicero interfectus est, agebat 64. sed tres menses defuerunt ad annum integrum. Nam Septembri mense interfectus est: natalis autem dies eius erat tertio Nonas Ianuar. non autem tertio Cal. Ian. quemadmodum interpres Plutarchi male uertit. Sed hæc obiter dicta sint: ad Cæsarem redeamus. Agebat Cæsar 57. annum cum occisus est. Si igitur retro numeremus annos usq; ad primum eius Consulatum, reperiemus eum, quo anno erat Consul, agere incepisse annum 43. ad quartum idus Quint. quæ eo anno fuerunt. Vnde sequitur cum superiore anno designatus est, non ita diu cepisse agere annum 42. Neque uerò dici potest legibus eum solutum fuisse. Nam Suetonio & Plutarcho auctoribus, ei petenti Senatus quantum poterat resistebat: qui si legitimam hanc occasionem prohibendi ne peteret habuisset, non erat eam prætermisurus: tantum abest, ut legibus eum soluere uellet. Ex his perspicuum est, quæ à Cicerone dicuntur de ætate Consulari, ita esse accipienda, uti diximus quadagesimum tertium ætatis annum esse ætatem Consulare, quia Consul nemo esse posset antequam ad id ætatis peruenisset, ut annum 43. ageret, quo anno esset Consul. Quoniam autem lege annali desinebantur anni, citra quos non liceret magistratum petere: ut etiam Ouidius significat in Fastis:

• Iura dabat populo senior, finitaque certis

• Legibus est ætas, unde petatur honos.

Ex iis quæ diximus concludi potest lege annali cautum fuisse: ut Consulatum nemini petere capereque liceret, antequam ageret annum ætatis 42. Quocirca cum Cicero in Rullum dicit anno suo se factum Cōsulem, & se petiisse cum primum licitum sit, ad annos ætatis non tam referri debet, quàm ad Præturam, quam biennio ante gesserat. Agebat enim Cicero annum 43. quando designatus est. Itaque si ætatis tantum ratio habeatur, potuisset uno ante anno Consul fieri. Sed quia Præturam non gesserat, nisi anno 41. ætatis suæ: lege autem cautum erat, ne uno gesto magistratu Curuli liceret aliū gerere nisi biennio interiecto: idcirco recte dicit se petiisse, & factū esse Cōsulem, cum primum per leges licuit. Vt omittam non fuisse opus tam subtiliter annos numerare Ciceroni: præsertim qui magnitudinem beneficij populi augere uellet. Nam qui unò tantum anno tardius, quàm per ætatem liceret, factus erat, nouus homo, non immerito ad populum oratorie dixit se factum esse cum primum licuit. Quòd ad alios magistratus attinet, eruenda nobis est aliunde ueritas, imprimisque ex Cicerone, apud quem ita pro lege Manilia de Pompeio scriptum est: Quid tam singulare, quàm ut ex S. C. legibus solutus Consul antè fieret, quàm ullum alium magistratum per leges capere licuisset: Pompeius cum designatus est primo Consul, habebat 34. annos, ut inquit Appianus, sed agebat trigessimum quintum, ut apparet ex supputatione annorum post Attilium Serranum & Seruiliū Cæpionem Consules, quibus Consulibus natus erat Pompeius prid. Cal. Octob. auctore Pat

terculo

A terculo. Quod uerò dicit Cicero non licuisse Pompeio ullum magistratū capere, id ad Curules magistratus necessario referendum est. Neque enim uerum esset in Quæstura aut Tribunatu: siquidem Pompeius uel ante 27. ætatis annū decem annua stipendia iam habebat, postquam ætatem licebat Quæsturam petere. Vt omittam quod alios reperimus minus gratiosos ante hanc ætatem, cuius erat Pompeius, gessisse Quæsturam & Tribunatū. Cato enim trigesimo tertio anno Tribunus pl. fuit, Quæstor trigesimo. Cicero Quæsturā gessit anno 31. Necessè igitur est, ut uerba Ciceronis ad Curules magistratus pertineant. Ex quo concludendum est Curulium magistratum ætatem legitimam fuisse post annum ætatis 35. Quoniam autem uidemus inter duos magistratus Curules biennium interici debuisse, necessario efficitur si petitio Consulatus primum erat anno 42. & Præturæ petitionem fuisse anno 39. ut geri Prætura non posset, nisi eo anno in quem incurreret annus ætatis 40. Quare retroactis duobus annis, efficitur, legitimam ædilitatis petitionē nō ante annum ætatis 36. ut gereretur anno 37. Itaque Cicero recte dicit Pompeium, qua erat ætate cum factus est Cōsul, non potuisse ullum Curulem magistratum capere: siquidem ei nō satis annorum esset, ut uel Aedilitatē capere posset. Neque tamen negauerim non modo Ciceronē ad ætate Pompeij, & leges annales respexisse, sed etiam ad legem Corneliam, qua uetabatur maiores magistratus petere qui Quæstor non fuisset. Pompeius autem quæstor non fuerat: ut uel inde apparet, quòd Senator in secundo triumpho non esset, sed ut Cicero ait, eques Ro. iterum triumphauit. In illa uero de ætate opinione magis eo confirmor, quòd Cæsar Aedilitatē petiit cum ageret 36. annum ætatis, eumque magistratum gerens cœpit ad quartum Id. Iulij agere annū 37. biennio autem post fuit Prætor. Neque enim existimo eum egregie ambitiosum hominem hos magistratus antè petiturum non fuisse, si per leges ei licuisset. Et Cato Uticensis postquam fuerat Tribunus pleb. anno 33. omissa Aedilitate, quæ inter necessarios magistratus lege Cornelia non erat, non antè Præturam petiit quàm ageret annum 39. Et Cicero cum Quæstor fuisset anno 31. Aedilitatē nō petiit nisi anno 37. Huc etiam pertinere potest historia Africani minoris, qui scribitur cum Aedilitatē peteret, quam legibus capere poterat, Consulatum quem capere nō posset, à populo legibus solutum obtinuisse. Cum enim ex historia constet eum mortem obiisse C. Sempronio Tuditano, & M. Aquilio Coss. cum ageret annum ætatis sextum & quinquagesimum: si retro numeres annos usque ad primum eius Consulatum, comperies 37. annū egisse cum designatus est primo Cōs. Vnde efficitur ad hanc ætatem, fuisse legitimam Aedilitatis petitionē. In quo obiter animaduertendum est apud Florum in Epitome Liuiana médium esse in numero, cum dicit decem annis minorē fuisse Africanū, quàm ut Cōsul fieri posset. Legendū est enim, Quonia per 5. annos Cōsulē fieri minime licebat. Non, quemadmodū legitur, Quoniam per decē annos Cōsulē fieri minimè licebat. Id quod uel inde intelliges, quod cum pater Scipionis L. Paulus triumphauit de rege Persa, ipse

E iij

Scipio maioris ætatis erat, quàm duo eius fratres qui eo anno mortui sunt: F quorum tamen unus erat sedecim annorum, ut ait Plutar. Quoniam autem Scipio & Q. Fabius Max. ex priori uxore filij erant L. Pauli, probabile est Scipionem supra septendecim annos habuisse in triumpho patris. Atqui si octauum & decimum tantum ei tribuas, & numeres annos à triumpho L. Pauli usque ad primum Africani Consulatum, reperies Scipionem agere annum 38. eo anno, quo primum Consul fuit: qui est idem ille numerus què inuenimus retro à morte eius numerando. Non igitur Scipioni deerant plus quàm quinque anni ad ætatem Consularem: unde fit ut sic omnino apud Florum legendum sit. Ex iis quæ diximus, perspicuum est legibus an- G nalibus Ædilitiam ætatem fuisse anno 37. Prætoriam, anno 40. Consularem, anno 43. adeo ut petere Ædilitatem non liceret ante annum ætatis 36. Prætu- ram ante annum 39. Consulatum ante 42. Quoniam autem magistratum petere licebat, decem peractis stipendiis, primus autem magistratus urba- nus erat Quæstura: hinc fit ut Quæstoria ætas esset primû 27. ætatis anno, iis qui id ætatis legitima stipendia fecissent. Hac ætate uterque Gracchus Quæ- stor fuit: iidemque trigesimo anno ætatis Tribuni pl. fuerunt. Ex quo etiam colligo Tribunitiam ætatem fuisse anno trigesimo. Quod uerò multos in historia reperimus Quæstores non tam cito fuisse (ut Cæsar, qui à Suetonio H scribitur, cum Quæstor in Hispania esset, eius ætatis fuisse, qua erat Alexander Magnus, cum orbem terrarum subegisset: ex quo sequitur annos circiter tri- ginta tres natum fuisse Cæsarem, cum in Hispania Quæstor esset. Cato 30. anno Quæstor fuit, Cicero 31.) id ego ita inuenisse existimo, uel quod legi- tima stipendia non tam cito fecerant quàm per ætatem potuissent: uel quod non prius petere uoluissent, quo magis continenter populi fauorem semel adeptum retinerent, ac non ratione ætatis cogerentur maiorum magistra- tum petitionem diu intermittere, si minores magistratus petere præcipi- tassent, & cum primum licitum esset, obtinuissent. Nam cum Cæsar Patritius I esset, ideoque non posset Plebeios magistratus obtinere, si 27. statim anno Quæstor fuisset, necessario interrumpenda ei fuisset sua ambitio octo annis post quos demum licuisset ei Ædilitatem petere. Neque enim post emerita stipendia Patritij toto illo spatio poterant alios magistratus capere, quàm Tribunatum militum & Quæsturam. Qui uerò Plebeij erant factis legiti- mis stipendiis, magis continenter poterant ambitioni uacare: ut qui ueteres Tribuni militares, Quæstores, Tribuni adilesq; plebis fieri poterat, interim dum per leges liceret, Curules magistratus petere. Vt Cato legitur Tribunus militum, Quæstor, & Tribunus plebis fuisse intra annû ætatis 33. Verum de K ætate legibus annalibus constituta satis dictum sit. Illud nunc certum est de quo agebamus, si quis in toga candida magistratum petiisset, antequam le- gibus annalibus liceret, aut non interiecto biennio inter duos magistratus Curules, eam fuisse unam causam, cur ratio eius non haberetur. Altera cau- sa erat in ordine petendi magistratus. Scribit enim Appianus lib. 1. Bell. ciuil. inter leges Cornelias à L. Sylla perlatas hanc unam fuisse, ne cui Præturam petere

A petere liceret, nisi qui Quæstor fuisset: neque Consulatum, nisi qui Prætor fuisset. Ego tamen hac lege, aut ueterem legem relatum aut receptum mo- rem cõfirmatum existimo. Nam & ante Syllæ Dictaturam reperio cautum fuisse, ut ordine peterentur magistratus. Vnde Cicero in Bruto, appellat ex- traordinariam C. Iulij Cõsulatus petitionem: quia cum Aedilis fuisset, uo- lebat omiſsa Præture petitione Consul fieri: ut docet Asconius in com. orat. pro Scauro. Quinetiam apud Liuium lib. 2. Decad. 4. extat contentio Tri- bunorum plebis impediendum comitia, quod T. Quintium Flaminiû Consulatum ex Quæstura petere non patiebatur. Legem tamè de eâ re tum nullam fuisse, uel ex eo intelligi potest, quod Senatus censuit, qui honorem quem sibi capere per leges liceret, peteret, in eo populo creandi quem uellet potestatem fieri æquum esse. At post legem latam si quis extra ordinem ma- gistratum petiisset, eius nomè non recipiebatur. Et ante legem Corneliam, qua uetabatur qui Tribunatum plebis gessisset, alium postea magistratum petere, à C. Aurelio Cotta Cõsule abrogatam, hæc fuit alia causa legitima, cur ratio candidati non haberetur. Tum si quis ad petendum magistratum ueniret, quem ante gessisset, nisi interiectum esset decennium, eius ratio ha- beri legibus non poterat. Nam & hanc inter Cornelias leges enumerat Ap- pianus. Et T. Liuius multo tempore ante eam latam fuisse ostendit: scribit enim ad finem lib. 7. 1. Decad. Præter hæc inuenio apud quosdam L. Genu- tium Trib. pl. tulisse ad populum, ne fœnerare liceret. Item alijs plebiscitis cautum ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet, neu duos magistratus uno anno gereret. Solui ergo legibus oportebat, qui eundem magistratum non interiecto decennio gereret: quemadmodum de Mario factum est, ut docet Plutarchus. Erat porro & alia lex, qua uetabatur ne in magistratuû comitiis, absentum ratio haberetur, ut docent Suet. & Plutarch. in uita Cæsaris. Quare legibus solutos fuisse intelligendum est omnes, quos D absentes creatos reperimus. De Cæsare enim ita scribit Suet. Sed cum edi- tis iam comitiis ratio eius haberi non posset, nisi priuatus urbem introisset, & ambienti, ut legibus solueretur, multi contradicerent, coactus est trium- phum ne Consulatu excluderetur dimittere. Ergo legibus soluti sunt L. Lucullus cum Aedilis, & C. Marius cum Consul, absentes creati in historia reperiuntur. Postremo si qui turpi iudicio damnati essent, in perpetuum om- ni honore ac dignitate priuati erant, ut inquit Cicero pro Cluentio. Tum etiam si quis publico iudicio, cuius pœna exilium non esset, sed ignominia tantum multatue damnatus esset, ei magistratum petere nõ licebat. Vt am- bitus damnati ante legem Tulliam à Cicerone Consulè latam, priuabant E omnis honoris petitione. Nã P. Antronius & P. Sylla, quos reperimus apud Salust. & Asconium lege Calphurnia ambitus damnatos, hac ignominia af- fecti sunt, ut ex Ciceronis oratione pro Sylla intelligi potest. Scribit enim à L. Cæcilio Trib. pl. eodemque fratre P. Syllæ rogationem promulgatam de leuanda calamitate fratris sui: quam rogationem Dion lib. 37. dicit fuisse, ut P. Antronio & P. Syllæ liceret in Senatu esse, & magistratû capere. Ex qui-

bus apparet pœnam ambitus lege Calphurnia fuisse illam, quam diximus F
 ignominiam. Post legem uerò Tulliam, pœna ambitus fuit decem annorū
 exilium. Scribit enim Dion ea lege cautum fuisse, ut eadem pœna tenerentur
 qui de ambitu damnati essent, qua ij qui repetundarum: ut scilicet decē
 annorum exilio plecterentur. Vnde etiam uidetur ad Senatorium ordinem
 tantum hanc exilij pœnam pertinuisse: sicut pœna legis repetundarum ad
 eum modò ordinem pertinebat, ut docet Cicero pro Cluentio & pro Rabi-
 rio Posthumo. Quinimo Cicero ipse pro Murena disertè id de sua lege asse-
 rit his uerbis: *Posterior grauior in plebem tua uoce efflagitata est: commoti
 animi tenuiorum. Exilium in nostrum ordinem: concessit Senatus postulati-
 onis tuæ. Si quis igitur ignominia notatus ad petendum uenisset, eius no-
 men recipi non poterat. Atque id de iudiciaria ignominia intelligi debet,
 non etiam de Censoria. Cicero enim pro Cluentio ostendit notam Censoriã
 nõ potuisse impedire, quo minus alicuius ratio haberetur in petendis magi-
 stratibus. Et multos in historia legimus, quibus Censoria nota impedimen-
 to non fuit, quominus magistratus assequeretur. Vt etate Ciceronis C. An-
 tonius, qui postquam à Censoribus senatu motus notæ causa fuerat, postea
 & Prætor & Consul cum Cicerone fuit. Ac de causis quidem, ob quas nomi-
 na candidatorum interdum non reciperentur, hæctenus. Rationem autem H
 petendi candidatorum, si quis latissimè explicatam habere uelit, legendus
 est liber Q. Fratris de petitione Consulatus: in quo uniuersa petendi magi-
 stratus ratio particulatim ita describitur, ut nihil desiderari possit. Ego hoc
 loco pauca, quæ ex historia obseruauimus, subiiciam. Est apud Val. Max. lib. 4. cap.
 5. historia de L. Crasso: Ac ne protinus comitibus abeamus, Consulatum pe-
 tens L. Crassus, cum omnium candidatorum more circum forum supplex
 populo ire cogeretur. Ex ea historia colligi potest conuenire in forum so-
 litos candidatos, ut populo supplicarent. Quod etiam apud Plutarchum in
 uita L. Pauli scribitur. Neque id de urbana tantum multitudine intelligendum, I
 sed etiam de rusticana, quæ nundinis in urbem conuenire solebat. Id
 quod ex alia historia Val. Max. colligo. Scribit enim de P. Scipione Nasica,
 Serapionis filio lib. 7. cap. 5. Cum Ædilitatem Curulem adolescens peteret,
 manumque cuiusdam rustico opere duratam more cãdidatorum tenacius
 apprehendisset, ioci gratia interrogauit eum, num manibus solitus esset am-
 bulare. Quod dictum à circumstantibus exceptum, ad populum manauit:
 causamque repulsæ Scipioni attulit. Omnes namque rusticæ tribus sibi pau-
 pertatem ab eo exprobratam iudicantes, iram suam aduersus contumelio-
 sam eius urbanitatem dirinxerunt. Ex eo Valerij loco apparet candida- K
 tos non solum urbanæ multitudini supplicare solitos, sed etiam rusticanæ.
 Illud quoque ex Valerij historia intelligi potest solitos fuisse candidatos,
 singulorum manus quos rogabant apprehendere. Vnde effectum est, ut præ-
 sare pro eo quod est ambire magistratum, tam sæpe accipi reperiatur. Quod
 idem Plutarchus in Coriolano ita scribit: Mos erat magistratum petenti-
 bus prehensos dextra ciues benigne orare. Huc etiam pertinet quod Ma-
 crobius*

A crobius lib. 1. Satur. cap. 16. scribit, candidatis usum fuisse olim in comitiū
 nundinis uenire, & in colle consistere, unde coram possent ab uniuersis ui-
 deri. Candidatos præterea reperio solitos secum adducere non modò in fo-
 rum, sed etiam in campum, uirum aliquem gratiosum apud populum, qui
 suo nomine peteret. Vt Metellus Pius Consul pro Q. Callidio prætorio cã-
 didato supplicare nõ dubitauit, inquit Val. Max. lib. 5. cap. 2. Et C. Gracchus
 pro C. Fannio Cõsulatus cãdidato in campo Martio populo supplicauit, &
 obrinuit: ut scribit Plutar. Et pro M. Lepido Cn. Pompeius, ut idẽ Plutar. in
 uita Syllæ scribit. Et apud Liuium lib. 5. Decad. 4. P. Scipio Nasica & L. Fla-
 B minius candidati, circunducunt fratres suos: hic germanum T. Flaminiũ,
 ille patruelem Africanum maiorem. Et lib. 9. Dec. 4. Claudius Cos. cum fra-
 tre P. Claudio sine licitoribus toto foro uolitat. Iam uerò ex eo quod Plutar.
 in Catone minore ita scribit: In petitione Tribunatus militaris, legem quę
 candidatis nomenclatores adesse uetabat, solus Cato seruauit, per seipsum
 appellans populum, atque alloquens. Ex eo inquam loco colligi potest le-
 gem fuisse quæ uetaret, ne seruos nomenclatores candidati circunduceret,
 qui dominis suis nomina singulorum, ut quisque obuius fiebat, suggerere
 soliti erant. Eam tamen legem candidati non seruabant, ne ipse quidem Ca-
 C to, ut scribit Cicero pro Murena, his uerbis: Quid quod habes nomencla-
 torem? in eo quidem fallis & decipis. Nam si nomine appellari abs te ciues
 tuos honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo quàm tibi. Tum
 uerò fuisse hoc in laboribus candidatorum intelligimus, ut salutarent, nõ-
 minatimque benignè appellarent singulos ciues, ut quisque se eis offerebat.
 Postremò illud silentio prætereundum non est, quod Plutar. in Mario scri-
 bit, ipsum Marium Ædilitate Curuli repulsum, statim eodem ipso loco Æ-
 dilitatem Plebis petere cœpisse. Hinc enim apparet, non fuisse necesse, ut si
 quis candidatus magistratũ, quem petierat non obtinuisset, deponeret ue-
 D stem candidam, sed ad alium petendum uenire potuisse. Nam in ipso etiam
 campo, die comitorum candidatos populo supplicare solitos, tam est ex o-
 mini historia perspicuum, ut eius rei probationem subiicere superuacaneũ
 sit. Illud tamen ante faciendum erat, quàm missæ in suffragium tribus essent
 ab eo qui comitia haberet. Cur enim ambitus accusatus fuisset, eo argumẽ-
 to Marius Prætor designatus, quod sui amici Calsij Sabaconi seruus intra cã-
 cellos se immisisset, dum populus suffragium ferret, si liberũ fuisset tribus in
 suffragium missas circumire? Atque illæ quidem petendi rationes rogando,
 appellando, prensando, legibus non erant prohibitæ: reliquæ autem in qui-
 bus subesse uidebatur suffragiorum, aut per largitionem, aut per uim cor-
 E ruptio, legibus ambitus prohibebantur. Ex permultis autem corruppen-
 dorum suffragiorum rationibus, prima erat tributim aut centuriatim nu-
 mos populo dare: hoc est, certam quãdam pecuniæ summã diuidere in tri-
 bus, aut centurias, quas quis uellet corrumpere. Suet. in Cæsare: E duobus
 Consulatus competitoribus L. Luceio, Marcòque Bibulo, Luceium sibi ad-
 iunxit, pactus ut is, quoniam inferior gratia esset, pecuniãq; polleret, numos

de suo communi nomine per centurias pronunciaret. Qua cognita re, optimates quos metus ceperat, nihil non aufurum eum in summo magistratu concordia & consentiente collega, auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem e Repub. fieri. Et Plutar. in uita Pompeij, & in uita Catonis. Vtic. Diuisit Pompeius per centurias pecuniam ad emendum Afranio Consulatum. Ad corrupenda autem hac largitione suffragia, comparari solebant certi homines huiusce operis, uelut redemptores, quos diuisores appellabant. Hi certo quodam precio accepto a candidatis, aut uero ab amicis, qui se sequestres interpretesque in eorum causa interponebant, corrupenda plebis suffragia suscipiebant: quorum frequens est apud Ciceronem mentio, sed apertissime eorum ministerium describitur 2. orat. in Verr. his uerbis: Vnum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebantur: fiscos complures cum pecunia Siciliensi a quodam Senatore ad Equitem Ro. esse translatos: ex his quasi decem fiscos, ad Senatorem illum relictos esse, comitiarum meorum nomine. Diuisores omnium Tribuum noctu ad istum uocatos, ex quibus quidam qui se omnia mea causa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit: demonstrat qua oratione iste usus esset: commemorasse istum quam liberaliter eos tractasset, etiam antea cum ipse Præturam petiisset, & proximis Consularibus Prætorisque comitiis: deinde esse pollicitum, quantum uellent pecuniarum, si me Aedilitate deiecissent. Hoc alios negasse audere, alios respondisse, non putare id perfici posse: inuentum tamen esse fortem amicum ex eadem familia Q. Verrem, Romilia, ex optima diuisorum disciplina, patris istius discipulum atque amicum, qui Sextertium quingentis millibus depositis, id se perfecturum polliceretur. In eum locum scribens Asconius, dicit suos quosdam fuisse singulis Tribibus ac legitimos diuisores, quos Plautus in Ollularia magistrum curiarum uocet, potius quam ut criminis nomen fuisse dicatur. Ego ex ueterum auctorum lectione colligo, quanquam diuisor criminis nomen non esset, ut recte asserit Asconius, tamen pro sordido ac uili ministerio semper habitum fuisse. Vt enim Romæ argentarij & præcones, qui publicis actionibus seruebant, parum honesto loco censebantur, ut qui in sordido quaestu uersari uiderentur: ita diuisores, tamen ministerio fungerentur Reip. necessario, quia tamen uenalem suam operam habebant, non aliter quam præcones argentariique, idcirco uile ac sordidum munus eorum censebatur. Unde fit, ut sicut reperimus ignobilitatem familiæ obiici Pisoni, quia auus eius maternus præconium fecisset, & Octauiano, quia auus eius argentarius fuisset: ita probri loco sæpe obiici uidemus, si cuius maiores diuisores fuissent. Nam id Suetonius ait obiectum Octauiano: Octauius pater a principio ætatis & re & æstimatione magna fuit, ut equidem mirer hunc quoque a nonnullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operasque campestres proditum. Et Cicero eo loco, quem supra citavi ex secunda in Verr. exprobrat Verri patrem diuisorem. Et libro 1. ad Att. in epist. cuius initium est,

A est, Nihil mihi: C. Herenio Tribuno pl. probri loco obiicitur pater diuisor. Quod autem dixi necessario Reip. munere fungi diuisores, ex eo intelligi potest, quod largitiones populo fieri legibus non prohibitas, tam frequens usitatumque erat, ut necesse fuerit esse certos homines qui operam suam hac in re populo præstarent. Imperatores enim cum uictores ad triumphum redibant, quam sæpe reperiuntur congiarium populo dedisse? Hinc apud Liuium lib. 7. Decad. 4. de M. Acilio Glabrione ita scribitur: In hunc maxime quod multa congiaria habuerat, quibus magnam partem hominum obligarat, fauor populi se inclinabat. Et apud Suet. in Cæsare: Populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoque numos quos pollicitus erat, uiritim diuisit: & hoc amplius centenos pro mora. Iam uero testamento a diuitibus quam sæpe populo aliquid legabatur? Unde apud Suet. de testamento Cæsaris sic scribitur: Populo hortos citra Tiberim publicè, & uiritim tricenos sestertios legauit. Tum uero in funeribus magnificis populo fieri largitio solebat. Denique ob alias multas causas ab iis qui populi fauorem captabant, largitiones populo factas reperimus. Hinc tria a Milone consumpta patrimonialia: hinc apud Plutarch. M. Crassus populo Ro. epulum dat, & tres minas in singula ciuium capita: hinc apud Suet. Augustus Fabianis, & Scaptiensibus tribulis suis, die comitiarum, ne quid a quoquam candidato desiderarent, singula millia numum a se diuidebat. Propter has igitur receptas Romæ largitiones, erat ministerium diuisorum publicè necessarium. Neque enim existimandum est omnem numerum per tribus diuisionem fuisse legibus ambitus prohibitam: alioqui legitimos non habuissent diuisores singule tribus, ut affirmat Asconius. Nec Cicero ad Att. de C. Herennio ita scriberet: Caius Herennius quidam Trib. pl. quem tu fortasse ne nosti quidem, tamen si potes nosse: tribulis enim tuus est, & Sextus pater eius numos uobis diuidere solebat. Neque enim ita scripturum ad Att. fuisse existimo, si numos contra leges ille diuisisset. At illud magis ambiguum est, iidem ne essent hi diuisores cum illis diribitoribus, de quibus supra meminimus, an ab eis diuersi. Ego ut cum Budæo diuersos fuisse existimem, eo argumento adducor, quod magistri curiarum, quorum meminit Plautus, iidem erant diuisores, ut ait Asconius: unde apparet, multo ante fuisse diuisores quam lex tabellaria lata esset, post quam legem cœperunt esse diribitores. Cumque uile ac sordidum munus esset diuisorum, non fit mihi uerisimile grauissimos Senatores, interdum hoc munus fungi uoluisse: & tamen ex iis quæ supra dicta sunt, constat interdum Senatores diribitorum munus gerere solitos. Vt omittam infimæ conditionis hominibus, quales erant diuisores, tabellas suffragiorum committere neque tutum neque æquum fuisse: præsertim cum illi ipsi essent, qui corrupenda suffragia suscipiebant: ut & paulo ante ostendimus, & ex aliis Ciceronis locis aperte demonstrari potest. Scribit pro Plancio: Quam tibi commodum est, unam tribum delige tu: doce id quod debes, per quem sequestrem, quo diuisore corrupta sit. Et paulo post: Illud uero crimen de numis, quos in

„ circo Flaminio deprehensos esse dixisti, caluit re recenti, nunc in causa re- F
 „ frixit. Neque enim qui illi numi fuerint, nec quae tribus, nec qui diuisor
 „ ostenderis. Et lib. i. ad Attic. in epist. cuius principium est, Quæris ex me.
 „ Nunc expectatio est comitorum, in qua omnibus inuitis trudit noster
 „ Magnus Auli filium, atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat:
 „ sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quæ mo-
 „ do a sellis onustus auro posset ascendere. Consul autem ille deterioris hi-
 „ strionis similis suscepisse negotium dicitur, & domi diuisores habere.
 „ Erat igitur hæc una ratio corrupendorum largitione suffragiorum, nu-
 „ mis populo per diuisores datis: quam largitionem fuisse legibus prohibita G
 „ adeo perspicuum est, ut probatione opus non sit. Aliæ rationes legibus pro-
 „ hibita à Cicerone ostenduntur uariis in locis. Vt pro Muræna: Dixisti S. C.
 „ me referente esse factum, si mercede conducti obuiam candidatis iissent, si
 „ conducti sectarentur, si gladiatoribus uulgo locus tributus, & item prandia
 „ si uulgo essent data, contra legem Calphurniam factum uideri. Et pro Se-
 „ stio: Acta mea illi displicere quis nescit: qui legem eam contemnat, quæ di-
 „ lucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit aut petiturus sit, dare.
 „ Et in Vatinius: Cum mea lex dilucide uetat, biennio, quo quis petat pe-
 „ titurus sit, gladiatores dare nisi ex testamento præstituta die. Et pro Plan H
 „ cio: Decuriatio tribulium, descriptio populi, suffragia largitione deuincta,
 „ seueritatem Senatus, & bonorum omnium uim ac dolore excitarunt. Hæc
 „ doce, hæc profer, huc incumbere Lateranensis, decuriaisse Plancium, conscrip-
 „ se, sequestrem fuisse, pronunciaisse, diuisisse. Et paulò ante: Sed aliquando
 „ ueniamus ad causam, in qua tu nomine legis Liciniae, quæ est de sodalitiis,
 „ omnes ambitus leges complexus es. Huc etiam pertinet lex Fabia de nu-
 „ mero sectatorum, cuius meminit pro Muræna: & leges Senatûsue con-
 „ sulta de tollendis collegiis, quorum Cicero in Pisonem, & Asconius in eum
 „ scribens meminere. Atque illa quidem sufficiant de candidatis. Nunc I
 „ personas comitorum, quæ habentur aut legibus ferendis aut iudiciorum
 „ causa, persequamur. Ac legibus quidem ferendis non aliæ personæ interue-
 „ niebant, quam quæ communes erant aliis Centuriatis comitiis. Vnum hoc
 „ proprium uideretur, quod quoniam legem ante recitari oporteret quam po-
 „ pulus suffragium diceret, ad eam rem scribas interuenire oportebat. Subii-
 „ ciente enim scriba legem recitabat præco, ut Asconius scribit in argumen-
 „ to orationis pro C. Cornelio. Tum uero audiri eos oportebat, qui de lege
 „ ad populum dicere uolebant, aut suadendi aut dissuadendi causa. Verum
 „ de iis plura paulò post dicemus, cum de modo legum ferendarum age- K
 „ mus. In comitiis uero centuriatis iudiciorum causa, nisi accusator is esset
 „ qui Centuriata comitia habere posset, præter eas personas, quas omni-
 „ bus Centuriatis comitiis adesse ostendimus, interuenire primum eum oport-
 „ tebat, qui diem perduellionis ad populum dixisset: tum uero defensorem
 „ qui pro reo diceret: postremò & ipsum reum sordidatum cum amicis qui
 „ populo supplicaret, priusquam in suffragium mitteretur. Quæ omnia exemplis
 „ subiectis

A subiectis manifesta fient. Reus perduellionis erat Rabirius, accusabat T. La-
 bienus Trib. pl. Cicero Cōsul defendebat. Patres omnes pro Coriolano po-
 pulo supplicarunt, ut ait Liuius lib. 2. i. Dec. & Plutarchus in uita eius. Et lib.
 „ sexto eiusdem Decad. Approbantibus cunctis diē Manlio dicunt. Quod ubi
 „ factū est, primo cōmota plebs est, utique postquam sordidatū reum uiderūt:
 „ nec cum eo non modo patrum quenquam, sed ne cognatos quidem aut affines,
 „ postremo ne fratres quidem Aulū & Titū Manlios, quod ad eum diem nun-
 „ quam uisuenisset, ut in tanto discrimine non & proximi ueste mutaret. Et
 „ pro T. Menenio Agrippæ filio, Patres (inquit Liuius) haud minus quam pro
 B Coriolano innixi sunt. Et de Cæsonē Quintio capitis reo ita scribit lib. 3. i.
 „ Dec. Iam aderat iudicio dies, apparebātq; uulgo homines in damnatione
 „ Cæsonis libertatē agi credere. Tum demū coactus cum multa indignita-
 „ te prehensabat singulos: sequebantur necessarij principes ciuitatis. Quod
 „ uerò comitiis adesse has personas dixi, accipiendum est cum exceptione,
 „ nisi exilij causa solum ante diem iudicij uertisset reus: quemadmodum fe-
 „ cisse Camillum, Coriolanum, Seruiliū Halam, Cæsonem Quintium, &
 „ Ciceronem ipsum in historiis legimus. Ac de personis quidem hæcenus.

C De modo comitorum Centuriatorum. Cap. IIII.

 N modo explicando primum docendum est, quid, ut ius-
 ta haberentur Centuriata comitia, fieri ante ipsa comi-
 tia soleret: deinde quis modus in ipsis comitiis seruaretur: postremò quid post dicta suffragia fieri soleret. An-
 te comitia Centuriata edictum præmitti necesse erat, ut
 ad quam diem conuenire populus deberet, multo ante
 intelligeret. Vnde fit, ut in omni historia tam sæpe reperiantur Consules co-
 D mitia edixisse. Illud magis dubium est, itane comitia edici solerent, ut præ-
 cones per uicos dimissi diem prædicerent: quo modo uocari ad concionem
 „ populus solebat: ut ex Liuius lib. 4. Dec. i. intelligitur, cum ita scribit: Tum
 „ trepidam ciuitatem, præconibus per uicos dimissis, Dictator ad concionem
 „ aduocatam increpuit. An potius scriptum esset quod publice proponere-
 „ tur, eodem modo quo Prætorum edictum? Sane scriptum in tabella propo-
 „ ni publicè solebat hoc edictum: ut ex uerbis A. Gellij planum est, cum ita
 „ scribit libro 13. cap. 14. In edicto Consulium, quo edicunt quis dies comi-
 „ tiis centuriatis futurus sit, scribitur ex uetere forma perpetua, Ne quis ma-
 „ gistratus minor de cælo seruasse uelit. Ex hoc enim loco apparet in eo edi-
 „ cto plura capita fuisse scripta. Vnde sequitur publice fuisse proponendum,
 „ ut populo notum esset. Et quoniam comitiis etiam adesse ex agris homi-
 „ nes oportebat, qui in urbem fere nisi nundinis, hoc est, nono quoque die
 „ non ueniebant, propterea edictum illud per plures dies publice extare ne-
 „ cesse erat, ut populo uniuerso notum esset. Quod etiā nos paulò ante osten-
 „ dimus, trinundinum interiici solitum post edictum promulgatum, ante

diem comitorum, etiam in magistratuū comitiis. nam in reliquis ita fieri oportuisse facile erit ostendere. Quod uerò tantum tempus interiici debuisse inter edictum & diem comitorum dixi, ita accipi debet, si modò nil accidisset, quod impedimento esset, ne legitimo tempore haberentur comitia. Nam si quando res ad Interregnum rediisset, post præmissum ab Interrege edictum, non poterat tantū temporis interiici. Erat enim Interregis imperium quinque tantū dierum: poterat autem secundus Interrex comitia habere, ut supra ostendimus. Jam uerò superioribus temporibus, quibus Consules bellis urgentibus in urbe esse non solebant, sæpe accidebat ut in exitu annus prope esset, necdum tamen subrogati essent magistratus. Eo tempore interdum reperimus propter necessitatem subrogandorum magistratum, paucis post edictū diebus, habita fuisse comitia. Quòd enim T. Liuius lib. 4. Dec. 3. scribit Q. Fabium, in eum quem primum comitiale diem habuit comitia edixisse, satis ostendit post edictum non fuisse interiectum trinundinum. Neque enim tot dies continui, quot sunt in trinundino, esse poterant, quin aliqui ex iis essent comitiales. At temporibus ætati Ciceronis proximis Consules totum fere annum sui Consulatus agebāt in urbe, nec ad exercitus, aut in prouincias, nisi ad finem anni proficiscebantur. Vnde fiebat, ut legitimo tempore comitia magistratum edicerentur: & nisi ad diem edicto præstitutum haberetur, id eo accidebat, quòd dies diffunderetur, uel auspiciis, uel magistratum intercessionibus. Ac si tum eueniret, ut tandiu ducerentur comitia, ut ad Interregnum res rediret, merito eueniebat, ut primo quoque tempore, ac non post trinundinum haberentur comitia, tanto ante tempore indicta, ut nemo conqueri posset suffragio se priuari: siquidem dilata tantum comitia esse nemo non sciret, si quid euenisset cur die præstituta nõ essent habita. Neque enim nouū edictum proponebatur, si ad diem edicti non essent habita, sed in proximum diem comitiale differebantur. Vnde illud apud Liuium lib. 7. Dec. 1. Aliquoties frustra in campum descensum cum esset, multique per seditiones acti comitiales dies. Verum ut illud sæpe usuuenisse superioribus temporibus cõcedamus, ut paucis diebus post edictū non interposito trinundino haberetur comitia, ætate tamen Ciceronis non æquè id fieri absq; incommodo poterat. Superioribus enim temporibus pauci Italiæ populi, & hi urbis uicini, in magistratum comitiis ius habebant suffragij. Quare ut ad diem edicti conuenire possent, longo tempore opus non erat. At Ciceronis ætate, qua omnes Italiæ focij ciuitate donati erant, si post edictum multi dies non fuissent interpositi, quid aliud fuisset, quàm priuare ciues suffragio? Ego igitur sic sentio ordinariū fuisse, ut post præmissum edictū ante diem comitorum interiiceretur spacium trinundini, partim ut liceret omni ex Italia Romam ad creandos magistratus uenire, partim ut eo temporis spacio in cãdida toga supplicare populo liceret. Porro edictum huiusmodi proponendi iis modò ius erat, quibus habendi comitia fors obtigisset. Qui enim erat habiturus comitia, is diem præstitebat edicto: quod interdum ab eo absente præmit-

A præmittebatur, interdum die à Consule dicta à Prætorē urbis proponebatur. Scribit T. Liuius libro secundo Decad. 3. Ab eodem Prætorē ex S. C. literæ ad Consules missæ, ut si iis uideretur, alter eorum ad Consules creandos Romam ueniret: se in eam diem quam iussissent, comitia edicturum. Et lib. 3. Decad. 4. Prætor M. Fuluius literas ad Consulem mittit, Senatui placere, ut Romam reuerteretur, & ex itinere præmitteret edictum, quo comitia Consulibus creandis ediceret. Nec sanè Consul edicto faciebat dies comitiales, ut uult Budæus, sed contra, ut in diem comitiale diem edicto præstituta incidere, Consuli prouidendum erat: alioqui agi cum populo fas non fuisset: quod nos postea apertius ostendemus, cum de tempore comitorum agemus. Neque uerò præmissum edicto tantum opus erat in magistratum, sed etiam in legum iudiciorumque comitiis: uerum tamen in his edictum non ut in magistratibus, in tabellâ quæ hoc tantum cõtineret, scriptum proponebatur, sed simul lege per trinundinum promulganda dies à magistratu prædicebatur, qua haberentur comitia, nec alio opus erat edicto. Atque ante legum quidem comitia hic modus erat seruandus, ut primum qui legem ferre uellet, eam publicè propositam haberet, quo potestas fieret populo cognoscendi ociose: & ut inde liceret librariis describere, si qui uellent legem apud se habere. Qui autem legem ita publicè proposuerat, promulgasse dicebatur, tametsi ad populum nondum eam ferre cõpisset. Quæ omnia demonstrari possunt ex Cicerone. Scribit enim secunda oratione in Rullum: Ineunt tandem magistratum Tribuni pl. concio expectata P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & truculentius se gerebat quàm ceteri. Legem hominis concionemq; expectabam: lex initio nulla proponitur: concionem imprimis aduocari iubet: summa cum expectatione concurritur: explicat orationem sanè longam, & uerbis talde bonis: unum erat quod mihi uitiosum uidebatur, quod ex tanta frequentia inueniri nemo potuit, qui intelligere posset quid diceret. Hoc ille utrum insidiarum causa fecerit, an hoc genere eloquentiæ delectetur, nescio. Tamen si qui acutiores in concione steterant, de lege Agrariâ nescio quid uoluisset cum dicere suspicabantur. Aliquando tandem me designato lex in publicum proponitur: concurrunt iussu meo plures uno tempore librarij: descriptam legem ad me adferunt. Et in oratione pro Sylla de lege L. Cæcilij ita scribit: Lex dies fuit proposita paucos, ferri cõcepta nunquam: posita est in Senatu, populum Romanum latuit. Atqui paulò ante scripserat à Cæcilio eam rogationem fuisse promulgatam: unde apparet qui legem modo in publicum proposuit, & si ad populum adhuc non tulerit, legem tamen promulgasse. Neque tamen negauerim quin dicatur etiam legem promulgare, qui trinundino ad populū de sua lege dicit. Nã & Cicero in quinta Philipp. ita loquitur. Vbi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? Et tertio de Legibus legem ponit, in qua facit diuersa promulgare & proponere: Promulgata, proposita, in arario cognita agunt. Itaque ego sic sentio uerbum promulgandi, significasse omnem rationem

edendæ in uulgus rei, siue uerbo siue scripto: non autem pro altero tantum F
 accipi. Ergo quomodocunque lex in uulgus edebatur, promulgari diceba-
 tur: cum uero scripta publicè exhibebatur, proponi dicebatur. In quo obi-
 ter id obseruandum est, solitos eos qui legem ita proponerent, nomen
 suum adscribere. Cicero libro septimo in Verrem: Nempe ea lege de iu-
 diciis iudicibusque nobis promulgata, quam non is promulgauit, cuius no-
 mine proscrip̄ta uideris. Atque huiusmodi proscrip̄tio ante fiebat, quàm
 legem quis ferre inciperet, ut ex iis quæ diximus apparet. Nam etsi fere con-
 cionem habere solitos reperiamus legum rogatores, priusquam legem pro-
 ponerent, in qua concione populo necessitatem & utilitatem legis propo-
 nendæ ostenderent, quod & Rullū fecisse ex iis quæ diximus apparet, & Tib.
 Gracchum, scribit Appianus: attamen legem ferre adhuc non dicebantur,
 sed præterea necessarium erat trinundinum ad legem promulgandam. Id
 quod ex Dionysij Halicar. lib. decimo intelligi potest, ubi ita scribit: Tri-
 buni pleb. aduocata concione pollicebantur plebi se legem laturos de iis
 rebus quas postulabat. Quam orationem postquā plebs collaudauit, subla-
 ta omni mora, legem quam paratam habebant, recitarunt. Ac proposita ea
 lege, datum est trinundini spacium, quo fieret potestas legis improbandæ
 omnibus qui uellent. Et Liuius lib. 3. Decad. 1. de legibus à Decemuiris cō-
 scriptis ita scribit: Ingenti hominum expectatione, propositis decem tabu-
 lis populum ad concionem aduocarunt: & quod bonum, faustum, felixq;
 Reip. ipsis liberisque eorū esset, ire & legere leges propositas iussere. Se quan-
 tum decem hominum ingeniis prouideri potuerit, omnibus summis infi-
 misque iura æquasse. Plus pollere multorum ingenia consiliaque: uerarent
 in animis secum unamquāque rem, agitare deinde sermonibus, atque in
 medium, quid in quaque re plus minusue esset, conferrent. Cum ad rumo-
 res hominum de unoquoque legum capite edito satis correctæ uiderentur,
 centuriatis comitiis perlatæ sunt. Post hanc igitur legis propositionem, tri-
 nundino etiam promulganda erat. In quo duo potissimum quæ ambigua
 uidentur, nobis explicanda sunt. Primum, quid esset illud trinundino pro-
 mulgare: alterum, dicereturne lex tum ferri cum ita promulgabatur, an ue-
 ro die modò comitorum ferri legem dicere oporteat. Trinundino promul-
 gare, est legem quam proposueris tribus diebus nundinarum aduocata con-
 cione ita recitare, ut de singulis capitibus populum & doceas, & doceri ad-
 hibitis aliis suatoribus facias: data interim facultate, ut qui uolet, legem im-
 probare dissuaderéque possit. Erant autem nundinæ, ut ait Macrobius lib. 1.
 Satur. cap. 16. feriæ paganorum, id est rusticorum, quibus conueniunt nego-
 ciis propriis, uel mercibus prouisuri. Fiebant autem nono quoque die: un-
 de etiam nomen habuerūt, ut scribit Plutar. in Coriolano & Dionys. lib. 2.
 Illis ergo nundinarum diebus, quia frequentior solebat esse populi multi-
 tudo propter rusticorum in urbem conuentum, propterea institutum erat,
 ut illis potissimum diebus leges promulgarentur. Id quod docet eodem il-
 lo loco Macrobius his uerbis: Rutilius scribit Romanos instituisse nundinas,
 ut

A ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerēt, nono autem die inter-
 misso rure ad mercatum legesque accipiendas Romam uenirent: & ut sci-
 ta atque consulta frequentiore populo referrentur: quæ trinundino die pro-
 posita à singulis atque uniuersis facile noscebantur. Vnde etiam mos tra-
 ctus, ut leges trinundino die promulgarentur. Atque ego quidem primis
 temporibus lege cautum non fuisse existimo, ut trinundino leges promul-
 garentur, ut ex eo colligi potest quod scribit T. Liuius lib. 4. Dec. 1. Mamer-
 cum Aemilium Dictatorem aduocata concione dixisse, legem se laturum
 ne plusquam annua ac semestris esset Censura: quam legem cōsensu ingenti
 B populi postero die pertulerit. Et quoniam multo tempore hæc lex Aemi-
 lia lata est post leges duodecim tabularum, inde plantum est legibus duode-
 cim tab. id minime cautum fuisse: alioqui hæc lex iure lata non fuisset, quæ
 trinundino promulgata non esset. Nec sane reperitur lex de ea re fuisse ante
 legem Cæciliam, & Didiam, quæ lata est à Consulibus Q. Cæcilio Metello
 Nepote, & T. Didio, anno urbis DCLVI. Quod autē de legibus trinun-
 dinum promulgandis uno capite huius legis cautum esset, Cicero ostendit
 cum ita scribit, pro domo sua: Si quod in cæteris legibus trinundinum
 esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum, nil reprehendo.
 C Sin eadem obseruanda sunt, decreuit Senatus M. Drusi legibus, quæ contra
 legem Cæciliam & Didiam latæ essent, populum non teneri. Idem hoc di-
 ligētius, pœna etiam adiecta, postea cautum fuit lege Licinia & Iunia, lata
 à L. Licinio Muræna & D. Iunio Syllano Consulibus, eo anno qui secutus
 est Ciceronis Consulatum. Cicero quinta Philipp. Vbi lex Cæcilia & Di-
 dia: ubi promulgatio trinundinum? ubi pœna recenti lege Iunia & Licinia?
 Si igitur ante eas leges obseruaretur trinundini promulgatio, quemadmo-
 dum passim in historia Dionysij legitur, consuetudine id potius quàm le-
 gis necessitate obseruatum fuisse existimo. Quod uerò iis tribus nundina-
 D rum diebus recitari legem oporteret, ac populū doceri, ex eo apparet quod
 scribit Dionys. lib. 10. Tribunos plebis lege proposita trinundini spacium de-
 didisse, ut interim suadendi ac dissuadendi potestas esset. Vnde apud Cicero-
 nem lib. 3. de Legibus ponitur lex huiusmodi: Rem populū docento: do-
 ceri à magistratibus priuatisque patiuntor. Quam legem paulo post dicit
 Romæ obseruari solitam. Quo fit ut lege proposita non modò à magistra-
 tibus doceri populum oporteret, sed etiam à priuatis data eis cōcione à ma-
 gistratu. Neque enim priuato licebat ex rostris uerba ad populum facere,
 nisi à magistratu quis produceretur: uti Cicero in Vatinium satis ostendit
 E cum ita scribit: Cum L. Vectium qui in Senatu cōfessus esset se cum telo
 fuisse, mortem Cneo Pompeio, summo & clarissimo ciui suis manibus
 adferre uoluisse, in concionem produxeris: indicem in rostris, in illo inquā,
 augurato templo ac loco collocaris, quo auctoritatis exquirendæ causa cæ-
 teri Tribuni pl. principes ciuitatis producere consueuerunt. Et Liuius lib. 5.
 Decad. quintæ. Cum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi, quā
 priuatis suadendi dissuadendiq; legem potestas facta esset. Exempla huius

rei frequentia sunt in historia. Legem Maniliam suavit Cicero, dissuadebant F
 Catulus & Hortensius, legem Agrariam Rulli dissuavit Cicero. Leges Caesaris in
 primo Consulatu suavit Pompeius & Crassus. Solebant enim qui legem
 ferre uolebant, sibi uirum aliquem magna auctoritate praeditum, concilia-
 re & adiungere, qui populo suaderet, ut legem acciperet: qui legis auctor
 appellari solet. Cicero 3. de Legib. Itaque isti rationi, neque lator quisquam
 est inuentus, nec auctor unquam bonus. Et paulo post: Nam Cassiae legis
 culpam Scipio tuus sustinet, quo auctore lata esse dicitur. Qui igitur pri-
 mas partes suadendae legis habebat, is auctor dicebatur: qualis fuit Pompe-
 ius in lege P. Lentuli Consulis, qua reuocatus est ab exilio Cicero: ut appa- G
 ret ex oratione post red. ad Quirites. In qua etiam oratione, continetur sum-
 ma orationis, quam habuit Pompeius ad populum. Ex quo intelligimus, in
 lege promulganda non recitari modo legem, sed etiam docendi populi cau-
 sa orationem addi solitam. Tum uero Cicero pro Flacco scribit, more in-
 stitutoque maiorum, populi suffragiis legem non committi, nisi auditis an-
 te auctoribus, re per multos dies promulgata & cognita. Ex quo id colligi
 potest, quod modo diximus, legum promulgationem non fuisse nudam re-
 citationem, sed etiam oportuisse populum oratione doceri: idque toties quo-
 ties promulgabatur. In quo etiam illud obseruandum, quod ait Cicero in H
 orat. post red. in Senatu, decreuisse Senatum ut agerentur gratiae iis, qui ex
 municipiis uenissent primo die promulgationis: simulque ut rogarentur,
 ut pari studio conuenirent reliquis diebus, cum lex eadem rursus ad popu-
 lum referenda esset. In superiore autem oratione, quam habuit ad Quir-
 ites, dicit ter conuenisse Italiam cunctam nomine suo, & se in patriam ter
 decretis Italiae cunctae reuocatum. Ex his enim locis intelligi potest, cum
 lex ita trinundino promulgabatur, solitum fuisse populum significatione
 dare acclamationibus legem sibi acceptam esse aut non esse, antequam dies
 suffragij ueniret. Hoc enim est, quod ait Cicero decretis Italiae ter se reuo- I
 catum. Neque enim de suffragiis intelligi potest: praesertim cum tot comitiis
 eandem legem iuberi absurdum sit, & nundinis comitia habere fas non ef-
 fet, ut nos amplius postea ostendemus, cum de tempore Comitiorum dis-
 putabimus. Recitabatur ergo tribus nundinarum diebus lex in concione,
 simulque docebatur singulatim populus, & rogabatur ut legem accipere
 uellet: proditaque die qua comitia haberentur, legis ferendae causa, ut ad illam
 diem frequens adesset, rogabatur. An uero qui trinundino ita promulgabat
 legem, ferre eam diceretur, an ea solum die qua populus erat suffragium
 dicturus, ego de ea re sic sentio, uere quidem ac proprie ferri legem, cum po- K
 puli suffragiis committitur: ideoque cum apud auctores reperimus diem
 ferendae legis, de die comitiorum intelligimus: quin tamen legem etiam
 ferre diceretur qui trinundino promulgabat, negari non potest. Neque enim
 aliud significat legem aut rogationem ferre, ut Graecum uerbum *εὐθεῖαν*
 ostendit, quam in medium adferre. Quoties igitur concionem quis uoca-
 bat, ut suam legem populo exhiberet, toties ferre legem dicebatur. Quia ta-
 men

A men illo trinundino magis cognitionis causa lex populo exhibebatur, quam
 ut eius suffragiis tum committeretur, propterea illa uerius promulgatio le-
 gis quam latio uocabatur. Cicero pro Sylla de rogatione L. Caecilij loquens,
 negat eam ferri coeptam, quia etsi proposita esset, & de ea actum in Senatu,
 populo tamen in concione exhibita non esset: unde efficitur eum ferre le-
 gem incipere qui nundinis promulgar. Ac de legum quidem promulga-
 tione haecenus. Nunc in iudiciis quid ante diem comitiorum fieri oportet-
 ret, pauca dicamus. Cicero pro domo sua: Moderata populi iudicia sunt
 a maioribus constituta: primum, ut ne poena capitis cum pecunia coniun-
 B gatur: deinde, ne nisi praedicta die quis accusetur: ut ter ante magistratus ac-
 cuset intermissa die, quam multam irroget aut iudicet: quarta sit accusatio,
 trinundinum prodita die, qua die iudicium futurum sit. Ex hoc loco per-
 spicuum est, ante comitia iudiciorum oportuisse trinundino prodi diem
 quo haberentur comitia. Et quoniam priuilegium, quo perduellionis cri-
 men iudicabatur, lex erat Centuriata, ut supra demonstrauius: propterea om-
 nibus Centuriatis legibus commune esse dicimus, ut trinundino prode-
 retur dies comitiorum. Quod uero ait Cicero trinundino prodi diem qua
 iudicium futurum esset, non ita accipi debet, quasi nihil aliud fieret illo tri-
 C nundino, quam ut proderetur dies: sed quia lege lata iudicium hoc perage-
 batur, tribus illis nundinarum diebus lex in concione recitabatur, caeteraque
 peragebantur quae in legum promulgatione obseruari diximus. Hoc
 igitur omnibus Centuriatis comitiis magistratum, legum, & iudiciorum
 conueniebat, ut eo quo dixi modo, dies comitiorum ediceretur, & trinun-
 dini tempus relinqueretur inter edictum & diem comitiorum. Ex quo con-
 sequens est, Centuriata illa comitia quae apud Gellium lib. 13. cap. 27 scribun-
 tur ex Laelio Felice, per cornicinem calari, non pertinere ad alia Centuriata
 comitia, quam quae regis sacrorum inaugurandi causa habebantur: in qui-
 D bus pro edicto erat huiusmodi per cornicines populi conuocatio. Erat au-
 tem & illud communiter obseruandum in omnibus, ut Senatus auctori-
 tate haberentur comitia Centuriata. Quod Dionysius ostendit lib. 9. cum ait,
 hoc discrimen fuisse inter Tributa comitia & alia, quod Tributis Senatus au-
 ctoritate opus non erat, in reliquis necesse erat Senatus auctoritatem acce-
 dere. Porro illud animaduertendum est, primis quidem temporibus post
 habita comitia patres auctores fieri solitos. Unde apud Liuium lib. 1. Qui-
 rites regem create, ita Patribus uisum. Patres deinde, si dignum qui secun-
 dus a Romulo numeretur crearetis, auctores fient. Et paulo post de Tullo
 E Hostilio: Regem populus iussit: patres auctores facti. Quod idem de Anco
 Marcio scribit, & multis aliis in locis. At postea patres ante comitia aucto-
 res fieri oportebat. Illud enim est quod T. Liuius libro primo scribit: De-
 creuerunt ut cum populus regem iussisset, id sic ratum esset, si patres aucto-
 res fierent. Hodiernaque in legibus magistratibusque rogandis usurpatur idem
 ius ut ademptum: priusquam populus suffragium ineat, in incertum comi-
 tiorum euentum patres auctores fiunt. Et in fine lib. sexti. i. Decad. extat

cōcio Appij, in qua scribitur Centuriatis & Curiatis comitiis patres aucto-
 res fieri. Quod idem Cicero dicit pro domo sua. Quod uero Liuius lib. 8. 1.
 Dec. scribit à Dictatore P. Philone legem latam, ut legū, quæ comitiis Cen-
 turiatis ferrentur ante initum suffragium, patres auctores fierent: illud in-
 quā apertè ostendit ad illud usque tempus, post comitia patres auctores fieri
 solitos: sed post hanc legem, ut patres ante auctores fierent, fuisse necesse. Scri-
 bit etiam Appianus lib. 1. bell. ciuil. à Sylla legem latam, ut nihil referretur
 ad populum, quod antè à Senatu decretum confirmatumque non esset: ut
 ueteri, inquit, lege cauebatur. Quod ad plebiscita non pertinere hinc colligi
 potest, quod Tribunis pl. potestatem agendi cum populo Sylla sustulerat. G
 Et Cicero pro Plācio: Nam si ita esset quod patres apud maiores nostros te-
 nere non potuerunt, ut reprehensores essent comitiōrū, id haberent iudices:
 uel quod multò etiam minus est ferendum. Tum enim magistratum non
 gerebat is qui ceperat, si patres auctores non erāt facti. Ex iis omnibus appa-
 ret, in omnibus Centuriatis comitiis fuisse necessariam Senatus auctoritatē.
 Vnde fit ut passim in historia Liuij, ubi mentio est comitiōrum magistra-
 tibus creandis, indictōrum, senatusconsultum præcessisse reperiāmus. Et
 Cicero libro quarto ad Attic. in epist. cuius initium est, Occupationum:
 Comititia dilata ex senatusconsulto. Et paulò post: Senatus decreuerat ne H
 prius comitia haberentur, quàm lex lata esset. Si quis intercessisset res in-
 tegra referretur. Cœpta ferri leuiter: intercessum, non inuitis. Res ad Se-
 natum. De ea re ita censuerunt: comitia primo quoque tempore habe-
 ri censere. Ex quo Ciceronis loco perspicuum est, in magistratuum co-
 mitiis auctoritatem Senatus usque adeo fuisse necessariam, ut non modò
 iubendi, sed etiam differendi & impediendi comitia in Senatu potestas es-
 set. In legibus uerò ferendis necessariam Senatus auctoritatem fuisse lex il-
 la Cornelia, quam ex Appiano citauimus, ostendit. Ex eo autem quod legi-
 mus in oratione pro Sylla, factum esse in lege L. Cæcilij, colligimus legiti-
 mam hanc fuisse rationem legis ferendæ, ut ea proposita ad Senatum refer-
 retur, priusquàm ad populum ferre quis inciperet: nisi lex de ea re esset quæ
 ante in Senatu agitata esset, factumque S. C. ut ad populum ferretur. De e-
 dicto quod ante comitia Centuriata præmittebatur, & de Senatus auctori-
 tate, hæctenus. Sequitur nunc ut de auspiciis agamus. Neque enim haberi
 comitia Centuriata ulla iure poterant, nisi captatis ante auspiciis. Captare
 autem auspicia, erat ex auibus, cæterisq; signis auguralis disciplinæ propriis,
 Iouis uoluntatem interpretari. Erant enim Romani iam inde ab Romuli ac
 Numæ instituto religionis obseruantissimi: ut fere nec publicè, nec priua-
 tim quicquam aggredierentur, diis inconsultis. Fere autem duobus generi-
 bus consulendi deos, priusquam aliquid inciperent, utebantur. Vnum erat
 per exta hostiarum, quas immolare solebant: ad quam diuinandi rationem
 adhiberi solebant aruspices, ut frequentissimè in historiis occurrit, & multis
 uerbis explicatur à Cicerone, secundo de Diuinatione. Alterum erat ex au-
 bus & cæteris signis, unde Iouis sententiam diuinare solebant: ad quam ra-
 tionem

A tionem diuinandi augures adhibebantur. Cicero enim 2. de Legib. appel-
 lat augures, Iouis Opt. Max. interpretes: & libro 3. Iouis consiliarios & ad-
 ministratos: quod cum Iupiter auspicia mittere & signa crederetur, ipsi sua
 quadam disciplina, quæ auguralibus libris continebatur, de illis iudicabāt,
 fausta ne, an infausta essent: quòdque ipsorum collegium decreuisset, id ratū
 omnino ut haberetur cautum erat. Dixi autem ex auibus & signis cum Ci-
 cerone, secundo de Legibus, ubi ita scribit: Diuinationem, quam Græci
 « *μαρτυρία* appellat, esse cenfeo, & huius hanc ipsam partem, quæ est in au-
 « bus cæterisq; signis disciplinæ nostræ. Hæc autè duo eò pertinēt, ut ne quis
 B existimet ex auibus tantum augures futurorū prædictiones accepisse. Nam
 & auspicia, quæ sunt quasi auispicia, quanquā propriè significat ex auibus
 sumptas diuinationes, tamen usu effectū est, ut multò latius pateret uerbum
 auspiciōrum, & cōplecteretur etiam signa alia ad augurū disciplinam per-
 tinentia. Ego autem quatuor ferè generibus cōtineri omnia signa auguralis
 disciplinæ reperiō. Primum ex auibus: Alterum è celo: Tertium ex terrenis
 quibusdā animātibus: Quartum ex diris. Ex auibus signa obseruātur tripli-
 citer: ex uolatu, ex occentu, ex tripudio. Ac uolatu quidē auium captari au-
 gurium ostēdit, cum historia Romuli & Remi, tum id quod Cicero scribit
 C lib. 1. de Diuin. auguralibus libris contineri, Coruum à dextra uolantē, Cor-
 nicè à sinistra ratū facere. Et lib. 2. de Diuin. ita scribit: Quæ est igitur na-
 « tura, quæ uolucres huc & illuc passim uagantes efficiat, ut significet aliquid:
 « & tum uetent agere, tum iubeant aut cantu aut uolatu? Ex quo loco appa-
 ret, non modò uolatu, sed etiam occentu augurium accipi. Et lib. 1. de Diui.
 « Eadēmq; efficit in auibus diuina mens, ut tum huc, tum illuc uolēt alites:
 « tum in hac, tum in illa parte se oculent: tum à dextra, tum à sinistra parte
 « canant oscines. Et T. Liuius lib. 10. 1. Dec. Ante Consulem hæc dicentem,
 « Coruus uoce clara occinuit. Quo latus augurio Cōsul. Et Virgilius:
 D Sape sinistra caui prædixit ab illice Cornix. Quò etiā pertinet id
 quod est apud A. Gellium lib. 6. cap. 6. de auibus præpetibus & inferis. Tripu-
 dio autè auguriū accipiebatur, ex pullis modò gallinaceis, quos in cauea in-
 clusos asseruabāt pullarij: quibus è cauea eductis, pastus obiiciebatur: tumq;
 ex pascendi ratione, ceteroq; gestu pullorū, augurium accipiebat pullarius,
 quod deinde ad magistratū referebat, à quo iussus esset captare auspiciū.
 « Cuius rei exemplū est illustrissimū apud T. Liuiū lib. 10. 1. Dec. Tertia ui-
 « gilia noctis iam relatis literis à collega, Papyrius silentio surgit, & pullariū in
 « auspiciū mittit. Nullum erat genus hominū in castris intactum cupidita-
 E te pugna: summi infimiq; æque intenti erant: dux militū, miles ducis ardo-
 rem spectabat. Is ardor omnium etiā ad eos qui auspicio intererāt, peruenit.
 « Nam cum pulli non pascerentur, pullarius auspiciū mentiri ausus, tripu-
 « dium solistimum Consuli nunciauit. Consul lætus auspiciū egregiū esse,
 « & deis auctoribus rem gesturos pronunciat, signūque pugnae proponit.
 « Et paulò post: Altercatio inter pullarios orta de auspicio eius diei, exaudi-
 « tāq; ab Equitibus Ro. Qui rem haud spernendam rati Sp. Papyrio fratris filio

„ Consulibus, ambigi de auspicio pronunciauerunt. Iuuenis ante doctrinā deos F
 „ spernentem natus, rem inquisitā, ne quid incompertum deferret, ad Consulē
 „ detulit. Cui ille: Tu quidem maeste uirtute diligentiaq; esto. Ceterum qui au-
 „ spicio adest, si quid falsi nunciat, in semetipsum religionem recipit. Mihi
 „ quidem tripudium nunciatum, populo Ro. exercituiq; egregium auspiciū
 „ est. Aliud exemplū memorabile est apud Val. Max. lib. 1. cap. 4. P. Claudius
 „ bello Punico primo, cum praelium nauale committere uellet, auspiciāq; mo-
 „ re maiorū petiisset, & pullarius non exire pullos cauea nunciaisset, abiici eos
 „ in mare iussit: dicens, quia esse nolunt, bibant. Est & aliud exemplū C. Ho-
 „ stiliij, cui malū auspiciū nunciatum est, quod pulli cauea educi, in proxi- G
 „ mam syluā fugissent: summāq; diligentia quaesiti, reperiri nequiuissent. Cice-
 „ ro 1. de Diuin. Ille mihi uidetur igitur uerē augurari. Nam nostri quidem
 „ magistratus auspicijs utuntur coactis. Necessē enim est offa obiecta cadere
 „ frustrū ex pulli ore cum pascitur. Quod autem scriptum habetis tripudium
 „ fieri, si ex ea quid in solidum ceciderit, hoc quoque, quod dixi, coactū tripu-
 „ diū solistimū dicitis. Et lib. 2. de Diuin. Tum ille, dicitis si pascuntur: Pa-
 „ scuntur. Quae aues, aut ubi? Attulit, inquit, in cauea pullos is, qui ex eo ipso
 „ nominatur pullarius. Hae sunt igitur aues internunciae Iouis: quae pascantur,
 „ necne, quid refert? Nihil ad auspicia. Sed quia cum pascuntur, necessē est ali- H
 „ quid ex ore cadere, & terram pauire, terripauū primo, post terripudiū dictū
 „ est: hoc quidē iam tripudiū dicitur. Cum igitur offa cecidit ex ore pulli, tū
 „ auspiciū tripudium solistimū nunciat. Ergo hoc auspiciū diuini quic-
 „ quam habere potest, quod tam sit coactum & expressum? Quo antiquissi-
 „ mos augures non esse ufos argumento, est quod decretum collegij uetus
 „ habemus, omnem auem tripudium facere posse. Tum igitur esset auspiciū,
 „ si modo esset ei liberum se ostendisse: tum auis illa uideri posset interpres
 „ & fatelles Iouis. Nunc uerō inclusa in cauea, & fame enecta, si in offam
 „ pultis inuadit, & si aliquid ex eius ore ceciderit, hoc tu auspiciū, aut hoc mo- I
 „ do Romulum auspiciū solistimū putas? Secundum genus auspiciū erat
 „ in seruando de caelo. Erat autē seruare de caelo, attentius circumspectiō ob-
 „ seruare, num qua parte caeli aliquid se ostenderet, unde diuinationē accipe-
 „ re posset. Huius exemplū est apud Dionysiu lib. 2. ubi ita scribit: Ad ea Ro-
 „ mulus gratum sibi esse respondit, quod hominum iudicio dignus habitus
 „ esset, qui Romae rex esset: eum tamen honorena se nō antē accepturū, quā
 „ deorū numini idem placere faustis auspicijs demonstratū esset. Cōsentiēti-
 „ bus cunctis diem indixit, qua captaret auspicia. Quae ubi uenit, prima luce
 „ domo exiens, in loco puro sub dīo stetit, factōq; legitimo sacrificio precatus K
 „ est Iouem regē, ceterosq; deos, quod praesides suae coloniae fecerat, ut si regē
 „ esse uellent, prospera de caelo signa darent. Finita oratione fulgur se ostendit
 „ à sinistra ad dextrā procedens. Erat autē Romanis fulgur sinistrū in optimis
 „ auspicijs. Haecenus Dionysius. Aliud exemplum est apud Liuium lib. 1. de
 „ Numa. Accitus, sicut Romulus augurato in urbe cōdēda regnū adeptus est,
 „ de se quoq; cōsuli iussit. Inde ab augure, cui deinde honoris gratia, publicū
 „ id, perpe-

„ id, perpetuumq; sacerdotium fuit, deductus in arcem, in lapide ad meridiē
 „ uersus confedit: Augur ad laeua eius capite uelato sedē cepit, dextra manu
 „ baculū sine nodo aduncū tenens, quē lituū appellauerunt. Inde ubi prospe-
 „ ctu in urbem agrūq; capto deos precatus, regiones ab oriente ad occasum
 „ determinauit: dextras ad meridiē partes, laeuaq; ad septentrionē esse dixit: si-
 „ gnum contra quoad longissime conspectum oculi ferebant, animo finiuit:
 „ tum lituo in laeua manu translato, dextra in capite Numae imposita, pre-
 „ catus est ita: Iupiter pater, si est fas hunc Numā Pompiliū, cuius ego caput
 „ teneo, regem Romae esse, ut tua signa nobis certa ac clara sint inter eos fines
 „ quos feci. Tum peregit uerbis auspicia quae mitti uellet. Quibus missis de-
 „ claratus rex Numa de templo descendit. Haecenus Liuius. Ego uerō ex ob-
 „ seruatione antiquitatis collegi, non modo in urbe, sed etiam in agris augu-
 „ res templa finire potuisse ad auspicandū. Erant enim templa auguribus re-
 „ giones, aut agri certo carmine ab augure lituo finiti & notati cōsecratique,
 „ unde in omnes caeli partes ad auguriū captandum liber erat aspectus: adeo-
 „ que liberum quoquo uersus aspectum esse oportebat, ut interdum augures
 „ ea quorum altitudo auspicijs officeret, demoliri iuberent. Vnde in historiis
 „ reperitur C. Marius aedē honoris summissiorē alijs fecisse, ne si forte obesset
 „ auspicijs publicis, augures eam demoliri iuberēt. Diuidebantur autem par-
 „ tes caeli ab auguribus aliter quā ab Hetruscis. Nam ut Cicero secūd. de Di-
 „ uin. scribit, Hetrusci in sedecim partes caeli diuiserūt: augures in quatuor.
 „ Et hi quidē, ut ex loco Liuij apparet dextras ad meridiē, sinistras ad septentrio-
 „ nem faciebant. Quare necessē, ut antica pars iis esset ad orientem, postica
 „ ad occidentem: quemadmodū etiam testatur Dionysius lib. 2. ubi ait augu-
 „ res spectare orientē solitos dum auspicabantur: & Plutarchus in probl. Nec
 „ repugnat quod ait Liuius, Numā ita sedē cepisse, ut ad meridiē uersus spe-
 „ ctaret. Neq; enim oportet, ut augur eam caeli partē spectet quā is cui in auspi-
 „ cio erat: neq; eandē immotamq; sedē tribuit auguri sicut Numae. Hetrusci
 „ uero singulas harū quatuor rursus in quatuor diuidebāt: itaq; sedecim par-
 „ tes efficiebant: anticās ab exortu quatuor, posticas ab occasu totidē: dextras
 „ ad meridiē quatuor, sinistras ad septentrionē quatuor. Est autē & illud obi-
 „ ter animaduertendū, ad Hetruscos qui erant aruspices ea signa de caelo per-
 „ tinuisse, quae prodigiosum aliquid ostentiosumq; habere uiderēt, ut si quae
 „ aedes caelo percussae, si repente & inopinatō quispia fulmine ictus cōcidisset,
 „ aut si qua alia signa inuisitata in caelo apparuissent. Augures uero ita de cae-
 „ lo seruabāt, ut si intonuisset, si fulgurasset, neq; in iis simul aliquid inuisitatū
 „ accidisset, spectarent. Itaque signa modo usitata, & nil prodigij habentia ad
 „ collegium augurum pertinebant. Nec alia fuisse signa, unde diuinationem
 „ acciperent augures seruando de caelo, reperio, quā si tonuisset aut fulgu-
 „ rasset. Cicero secūdo de Diuinat. Itaque in nostris commentarijs scriptum
 „ habemus, Ioue tonante fulgurante comitia populi habere nefas. Hoc fortas-
 „ se Reip. causa constitutum est. Comitiorum enim non habendorum causas
 „ esse uoluerunt. Itaque comitiorum solum uitium est fulmen, quod idem
 „ G

in omnibus rebus optimum auspiciū habemus, si finistrum fuit. Vnde F
 apud Ciceronem primo de Diuinat. Partibus in tonuit cæli pater ipse fini-
 stris. Et lib. 2. Cum tonuit læuum bene tempestate serena. Ergo qui au-
 gurium captabat de cælo, omnibus quidem in rebus præter quàm in comi-
 tiis, si fulgurasset aut tonuisset à læua, bonū auspiciū interpretabatur. Vnde
 fit, ut finistrum auspiciū dicerent Romani pro bono auspicio: ut Cicero in-
 quit. 2. de Diuinat. Quamquã haud ignoro quæ bona sint, sinistra nos dicere
 etiã dextra sint. Cuius rei rationem reddere conatur Plutarch. in Proble.
 dicens finistrum à sinendo dictum esse: quæ ergo auspicia sinerent, rem per-
 agi ob quam dij consulebantur, ea sinistra quasi sinentia appellata esse. At si G
 à dextra alterum horum euenisset, infaustum semper auspiciū interpreta-
 bantur. Tertium genus auspiciū erat ex terrenis animalibus. Scribit
 Plinius lib. octa. cap. 57. Soricum occentu dirimi auspicia annales refertos
 habemus. Et Val. Max. lib. 1. cap. 1. Occentus foricis auditus Fabio Max.
 dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi causam præ-
 buit. Ex quibus apparet auspiciū ex foricibus capi. Verum ego existi-
 mo hæc ex quadrupedibus auspicia potius capi, quàm captari solita. Quod
 idem etiam existimo dicendum de iis auspiciis, quæ ex uariis casibus ho-
 minum capiebantur: qualia sunt quæ Tib. Graccho & Cæsari accidisse le- H
 guntur, antequam occiderentur. Vnum erat proprie ad comitia pertinens,
 ex homine sumptum auspiciū, quo dirimendis tantum auspiciis ute-
 bantur. Nam si ipsis comitiis morbo Herculeo correptus quisquam repen-
 te concidisset, dissoluenda erant comitia, nec iusta eo die haberi poterant:
 unde etiam illi morbo nomen est comitialis, ut docet Serenus his uer-
 bus: Est subiti species, morbi cui nomen ab illo, Quod fieri nobis suffra-
 gia iusta recusat. Sæpe etenim membris acri langore caducis Concilium po-
 puli labes horrenda diremit. Quartum genus auspiciū erat ex diris. I
 Nam diras fuisse inter auspicia Cicero primo de Diuinat. ostendit his uerbis:
 Etenim diræ sicut & cætera auspicia, ut omina, ut signa, non causas afferunt
 cur quid eueniat, sed nunciant euentura nisi prouideris. De dirarum ob-
 nunciatione extat historia M. Crassi aduersus Parthos proficiscentis apud
 Appianum & Plutarch. Propterea enim iudicatum est, Crassum bellum ad-
 uersus Parthos infaustis auspiciis gessisse, quod Ateio Trib. pleb. diras ob-
 nuncianti parere noluit. Ac de generibus quidem auspiciū fati super-
 que dictum est. Nunc ea quæ propius attingunt, comitia tractemus. In quo
 illud primum animaduertendum est, quod scribit Dionysius lib. secundo:
 Exinde mos inualuit apud posteros, ut regnum aliūque magistratum K
 nemo acciperet diis inconsultis. Ac per multas quidem ætates diligen-
 ter obseruata est à Romanis legitima ratio auspiciū, non modo sub
 regibus, sed etiam in Consulibus, Prætoribus, aliorumque magistratum
 creatione. At nostra ætate desit obseruari: nisi quod eius modo species
 quædam & similitudo superest, ne pars hæc religionis plane neglecta ui-
 deatur. Qui enim magistratum accepturi sunt, prima luce loco aperto
 expositi

A expositi diis supplicat. Tum ex auguribus publicis qui adsunt, nonnulli nū-
 ciant illis fulgur finistrum, quod omnino non factum sit. Illi augurium
 ex uoce accipientes, abeunt magistratum accepturi: alij quidem satis esse
 existimantes nulla sibi aduersa auspicia fuisse: alij uero etiam repugnan-
 bus diis. Hæc Dionysius fere ad uerbum. ex quibus apparet posteri-
 bus temporibus Romanos religionis auspiciū parum fuisse obseruan-
 tes. Quod Cicero etiam lib. de Legibus secundo scribit: Sed dubium non
 est, quin hæc disciplina & ars augurum euāuerit iam & uetustate & negli-
 gentia. Ita neque illi assentior, qui hanc scientiam negat unquam in nostro
 collegio fuisse, neque illi qui etiam nunc putat. Et lib. 2. de Diuinat. Era-
 bat multis in rebus antiquitas, quam uel usu iam, uel doctrina, uel uetusta-
 te immutatam uidemus. Retinetur autem, & ad opinionem uulgi, & ad ma-
 gnas utilitates Reip. mos, religio, disciplina, ius augurū, collegij auctoritas.
 Et paulo post: Etenim ut sint auspicia, quæ nulla sunt, hæc certe quibus
 utimur siue tripudio siue de cælo, simulacra sunt auspiciū, auspicia nul-
 lo modo. Q. Fabi te mihi in auspicio esse uolo. respondet, audiui. Hic apud
 maiores adhibebatur peritus, nunc quilibet. Peritum autem esse necesse est
 eum, qui silentium quid sit intelligat. Id enim silentium dicimus in auspiciis,
 C quod omni uitio caret. Hoc intelligere perfecti auguris est. Illi autē, qui in
 auspiciū adhibetur, cum ita imperauit is qui auspicatur: dicito, silentium
 esse uidetur, nec suspicit nec circumspicit: statim respondet silentium esse ui-
 deri. Ex iis Dionysij ac Ciceronis locis intelligi potest ad usurpationē mo-
 dō uetustatis, auspicia Romæ posterioribus temporibus retenta fuisse. Qui
 igitur comitia Centuriata erat habiturus, ut auspiciū habere comitia uide-
 retur, priusquam in campum ueniret, in arce aut alio quodam, sed intra po-
 mœrium loco auspicabatur, ibique augurem quem sibi in auspicio esse ius-
 serat, non tam consulere deos iubebat, quàm bona esse auspicia pronuncia-
 re. Itaque ex uoce auguris uerius quàm ex ullo signo ex aibus, aut ex cælo
 sumpto auspicabatur. Quod autem dixi intra pomœrium primum auspi-
 cari solitos magistratus, ostendi posse uidetur ex eo, quod legitur Tib. Grac-
 chus iterum Consul tabernaculum uitio cepisse, quod oblitus esset auspi-
 cari priusquam pomœrium transgressus esset. Ea historia sic narratur à Cice-
 rone secundo de Nat. deor. Tyberius è prouincia literas ad collegium mi-
 sit, se cum legeret libros, recordatum esse uitio sibi tabernaculum captum
 fuisse in hortos Scipionis, quod cum pomœrium postea intrasset habendi
 Senatus causa, in redeundo cum idem pomœrium transiret, auspicari esset
 E oblitus. Ac tabernaculi quidem hic mentio est, quia Centuriatis comitiis
 habendis imperari exercitum oportebat, quem intra urbem imperari fas nō
 erat. Ac primis quidem temporibus omnes ciues armatos sub signis in suis
 quæque Centuriis conuenire oportebat, ut multis in locis scribit Dionysius.
 Post uero non omnes ciues armati in campum ueniebant, ut uel inde ap-
 paret, quod probabile non est undique ex Italia armis onustos tempore pa-
 cis ciues Romam ad comitia uenisse: sed tantum præsidij causa, ut ait Gellius,

paucorum hominum exercitus imperabatur. Nihilominus tamen semper F
 Consul, quasi ad usurpationem uetustatis, extra pomerium tabernaculum habere
 dicebatur, die comitorum, uelut dux exercitus. In quo capiendo tabernaculo
 uitium committebatur, si priusquam pomerium transgredere, auspicia aut
 non consulisset, aut aduersa apparuissent: tantumque tribuebatur his auspi-
 ciis tabernaculi capiendi, ut si hic peccatum esset, tota actio uitiosa, & inauspi-
 cata censeretur. Vnde Liuius lib. 4. i. Decad. Tertio mense quam magistra-
 tum inierant, augurum decreto perinde ac uitio creati honore abiere: quod
 C. Curiatius, qui comitiis eorum praefuerat, parum recte tabernaculum cepisset.
 Et Consules P. Scipio & C. Figulus a provincia reuocati magistratum depo- G
 suerunt: quia iudicati sunt uitio creati a Tib. Graccho. Ergo primum auspi-
 cia consulenda erant in capiendo tabernaculo: idque antequam quis pomerium
 egressus esset. Quin uero etiam extra pomerium, priusquam comitia habere in-
 ciperet, rursus auspicarentur, negari non potest, ut ego ex eo colligo quod
 scribit Liuius lib. 4. Decad. 4. Q. Fabium ex itinere praeter urbem in campum
 descendisse, & comitia habuisse. Nisi enim extra pomerium auspicatum fuisse
 Q. Fabium dicamus, oportebit haec comitia nullis captatis auspiciis habita
 fuisse: quandoquidem ingressus pomerium non sit Fabius. Et Plutarch. in uita H
 Marcelli scribit, ideo solitos magistratus capere tabernaculum, ut in eo se-
 derent pro captandis auspiciis. Ac si nondum ratis auspiciis aliqua eos cau-
 sa in urbem retraheret, primum tabernaculum relinquere oportebat, & al-
 terum capere ex quo denuo captarentur auspicia. Porro autem huiusmodi
 auspicia prima luce captari solebant, quemadmodum intelligi potest ex eo quod
 paulo ante citauimus ex Dionysio: tum uero ex eo quod scribunt Macrobius lib. i.
 Satur. cap. 3. & A. Gell. lib. 3. cap. 2. Nam magistratus quando uno die iis au-
 spicandum, & id agendum super quo processit auspiciis, post mediam noctem
 auspicantur & post solem exortum agunt. Ex iis etiam quae ex Ciceronis
 secund. de Diuin. paulo ante adscripti, perspicitur illa sua aetate duo genera I
 auspiciorum usitata fuisse, tripudio, & de caelo. Ac tripudio quidem ita ute-
 bantur, quemadmodum supra exposui. Vnde lib. 10. epist. Fam. ad L. Plancum
 ita scribit: Recitatis literis, oblata religio Cornuto est pullariorum admo-
 nitu, non satis diligenter eum auspiciis operam dedisse: idque a nostro col-
 legio comprobatum est. Haec autem auspicia Cornutus Praetor consu-
 luerat Senatui habiturus. De caelo autem seruando a ueteri ratione discesse-
 rant, ut Cicero secund. de Diuin. ostendit his uerbis: Iam de caelo seruare non
 ipsos censes solitos qui auspicabantur? Nunc imperant pullario, ille renun-
 ciat. Vetus igitur ratio seruandi de caelo erat, ut magistratus adhibito au- K
 gure seruaret ipse de caelo, non omnia alteri crederet. At Ciceronis aetate pul-
 lario omnia credebatur ipse, non auspicabatur. Et quoniam haec duo genera
 auspiciorum reliqua erant: tripudio autem magis alibi uterentur quam in
 comitiis: restat ut comitorum habendorum auspicia tota pene fuerint in
 seruando de caelo. Itaque in hoc auspiciorum genere explicando paulo diutius
 immorandum est. In quo illud primum animaduertendum est, quod apud Cice-
 ronem

A ronem, & in omni historia frequenter reperitur, Ioue fulgente tonante, agi-
 cum populo fas non esse. Hoc est quo die aut fulgur apparuerit, aut tonitru
 auditum sit, nefas esse populi comitia habere: Neque uero satis erat eum ipsum,
 qui comitia erat habiturus, nihil tale aut uidisse aut audiuisse, sed etiam si
 quis alius, qui aut magistratus esset aut augur seruasset de caelo, idque ei renun-
 casset qui uocare populum uellet, nefas erat comitia habere. Itaque non modo
 auspiciis parere, sed etiam obnunciationi magistratum oportebat. Hoc enim
 erat obnunciare, magistratum seruatum esse de caelo renunciare: ideoque ne
 eo die Ioue prohibente comitia haberet, uetare. Ut autem pareretur obnu-
 ciationi, legibus cautum erat iam inde ab anno urbis DCXVIII. quo an-
 no Consules Sex. Aelius & P. Furius, legem de ea re tulerunt Aeliam & Fu-
 riam uel Fusiam, de qua tam frequens est mentio apud Ciceronem. Hoc
 etiam loco ascribendum est, quod scribit Cicero secunda Philip. Sed cum
 Caesar ita dixisset, tum hic bonus augur eo se sacerdotio praeditum esse dixit,
 ut comitia auspiciis uel impedire uel uitare posset: idque se facturum esse
 asseuerauit. In quo primum incredibilem stupiditatem hominis cognoscite:
 Quid enim istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti, si augur non
 esses, & Consul esses, minus facere potuisses? Vide etiam ne facilius. Nos enim
 C nunciationem solum habemus: Consules & reliqui magistratus etiam spe-
 ctionem. Esto hoc imperite, nec enim ab homine nunquam sobrius postulan-
 da prudentia. Sed uidete impudentiam: Multis ante mensibus in Senatu di-
 xit Dolabellae comitia aut prohibitorum auspiciis, aut id facturum quod fe-
 cit. Quisquam ne diuinare potest, quid uitij in auspiciis futurum sit, nisi qui de
 caelo seruare constituit: quod neque licet comitiis per leges: etsi quis seruauit
 non habitis comitiis, sed priusquam habeantur, debet nunciare. In iis Cice-
 ronem uerbis multa possunt ad id quod agimus pertinentia obseruari. Pri-
 mum enim ex eo quod illa duo coniunxit, uel impedire uel uitare auspi-
 ciis comitia, intelligimus si non haberentur comitia, quia obnunciatum esset,
 hoc fuisse impedire auspiciis comitia, & prohibere ne haberentur. Sin habe-
 rentur, obnunciatione ipsa dicebantur uitari, quasi contra auspicia habita,
 ut ratum esse nil posset quod iis comitiis actum esset. In sequentibus paulo
 post uerbis dicit augures nunciationem auspiciorum tantum habuisse, magi-
 stratus uero & spectionem, & nunciationem. Vnde intelligi potest penes magi-
 stratus fuisse auspicia, ita ut ne auguribus quidem fas esset consulere auspi-
 cia, nisi a magistratibus iussi essent. Id enim est quod ait Cicero magistratus
 tantum, non etiam augures, habuisse spectionem auspiciorum. Nec repugnat
 E id quod est apud Ciceronem secund. de Legib. & apud Liuium lib. 6. Decad. i.
 auspicia penes patricos fuisse: id enim sic intelligi debet, cum in Rep. nul-
 lus erat patricius magistratus, tum ad patricos redire auspicia. Cicero in
 epistola quinta ad Brutum ita scribit: Nunc per auspicia longam moram
 uideo. Dum enim unus erit patricius magistratus, auspicia ad patres redi-
 re non possunt. Ex eo opinor loco satis apparet quod diximus, non aliter
 fuisse penes patricos auspicia, quam si nullus esset magistratus patricius, ut
 G iij

Interrex prodendus esset: uel quia exitu anni subrogati non essent noui magistratus, uel quia à Senatu iudicatum esset renouanda esse auspicia. Liuius lib. 5. i. Dec. Consulibus morbo implicitis placuit per Interregnum renouari auspicia. Itaque cum ex S.C. Consules magistratu se abdicassent, Interrex creatur M. Furius Camillus. Erant igitur adeo penes magistratus auspicia, ut rebus publice agendis nemo auspicari posset, nisi qui magistratum gereret: (Pontifices excipio, qui Calatis comitiis habendis ius habebant auspiciorum.) postquam autem de cælo seruatum erat, obnunciandi ius erat non modò magistratui, sed etiam auguri, ut ex eodem illo Ciceronis loco apparet. Erant autem solennia & uelut concepta uerba obnunciantis, Alio die: quibus significabat in alium diem differri debere comitia. Ciceronem secunda Philip. Confecto negotio, bonus augur Lælium dices, Alio die, inquit. Et paulo post: Si nihil est cum augur his uerbis nunciat, quibus nunciasti: confitere te cum, Alio die, dixeris, sobrium non fuisse. Et lib. 2. de Leg. Maximum autem & præstantissimum in Rep. ius est augurum, & cum auctoritate coniunctum. Neque uerò quia sum ipse augur ita sentio, sed quia sic existimare nos est necesse. Quid enim maius est, si de iure quaerimus, quàm posse à summis imperiis, & summis potestatibus comitiatus, & concilia uel instituta dimittere, uel habita rescindere? Quid grauius quàm rem susceptam dirimi, si unus augur, Alio die, dixerit? Ex postremis item illis Ciceronis uerbis, hæc duo intelligimus, Seruare de cælo dum haberentur ipsa comitia non licuisse per leges, sed ante comitia incepta id fieri debuisse: tum uerò si quis seruasset, ante peracta comitia obnunciare debuisse, non post ea peracta. Neque tamen negari potest, quin coeptis comitiis si superuenisset tonitru, dirimerentur comitia. Vnde Pompeius cum Prætoris comitiis uideret Catonem Prætorem fieri, finxit se tonitru audiuisse, eaque ratione dirempta sunt eo die comitia. Et Liuius lib. 10. Decad. 4. Prætorum tribus creatis, comitia tempestas diremit: Illud quoque hoc loco obseruandum est de obnunciatione, licet augur aut magistratus obnunciando ementitus fuisset auspicia, hoc est renunciaisset se aliquid seruando de cælo uidisse aut audiuisse, quod nec uidisset nec audiisset, nihilominus tamè parendum fuisse: alioqui obstrictum religione se existimabat populus Ro. Id quod ex Philippicis Ciceronis apparet. Nam ementitum auspicia dicit Antonium, cum obnunciauit comitiis Dolabella: & tamen ob illam obnunciationem dicit populum Rom. religione obstrictum, uitiosumque Consulē appellat Dolabellam. Verba eius ex quinta Philip. hæc sunt: Quid quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nunciatione uitiosum? nihil ne ad auspicia bonus augur arbitratur pertinere? Id autem ut ita fieret, legibus cautum erat: ea ratione, quòd ut ait Cic. 2. de Leg. auspicia magis retenta erant, ut ad Reip. tempus accommodarentur, quàm quòd quicquam ad agendi consilium pertinerent. Itaque ut multos inutiles comitiatus probabiles impediret more, legibus ac publicis institutis cauebatur, ut auspicia seruaretur, auguri pareretur. Vnde fit, ut Antonius multo ante prædixerit se auspiciis impediturum comitia

A comitia Dolabellæ. Et Cicero lib. 1. epist. ad Lentulum, scribit prouisum factis esse, ut ne quid per populum agi posset de reductione regis Ptolomæi, saluis auspiciis: quòd scilicet prouisum erat, ut esset qui obnunciaret, si quid ad populum de ea re ferretur. Ex quibus perspicitur, eo tempore uerius sibi finxisse auspicia, quàm obseruasse: parendum tamen erat uel ementitis auspiciis, alioqui uitiosa actio censebatur. Illud etiam excutiendum nobis est, quòd ex Messala scribit A. Gell. lib. 13. cap. 14. Patritiorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulū, Prætorū, Censorū: reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Maiora autem auspicia dicuntur habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, quàm aliorum. Ex iis uerbis apparet auspicia in maiora & minora diuisa fuisse: ac maiora quidem maiorum magistratuum, minora minorum fuisse. Quibus uerbis intelligere oportet fuisse Romanis magistratibus maioribus & minoribus auspicandi potestatem, sed tamen non æque firma & rata omnibus fuisse auspicia: sed penes maiores magistratus fuisse magis rata & firma auspicia, penes minores minus rata: ita ut quæ auspiciis maiorū magistratuum fieret, ut erant ea quæ maximi in Rep. momenti erant, ita magis iusta ac legitima censerentur, quàm quæ minorū auspiciis gererentur. Porro autem comitia Centuriata habere maiorū tantum magistratuum erat: quo fit, ut auspicia maiora iis comitiis accommodata essent: ideoque comitiis Centuriatis ferri solebat, si quid maximè firmum ac sanctum esse Romani uellet. Itaque Centuriata comitia, cum habere uellet aliquis ex maioribus magistratibus, ad ea impedienda, non aliis de cælo seruandi ius erat, quàm maioribus item magistratibus. Id quòd ex eo colligo, quòd eodem loco scribit Messala: Ideo neque Consules aut Prætores Censoribus, neque Censores Consulibus aut Prætoribus turbant aut retinent auspicia. At Censores inter se, rursus Prætores Consulēque inter se, & uitiant & obtinent. Ex iis uerbis apertum est turbandi uitianturque auspicia, maiora maioribus tantum magistratibus ius fuisse: neque id omnibus, sed collegis tantum inter se. Turbare autem aut uitiare auspicia, est cum de cælo seruaueris obnunciatione efficere, ne possit auspiciato peragere quòd statuerat magistratus, cui obnunciatur. Ergo ad impediendas Censoris actiones per auspicia collega solus auspicandi ius habebat. Nec locum habebat alterius cuiusquam obnunciatio in ea re, quàm uel Censoris, uel auguris qui ei in auspicio fuerit. Qui enim augur adest magistratui auspicanti, ei dicitur in auspicio esse. Cicero 2. de Diuin. Q. Fabi te mihi in auspicio esse uolo. Et Messala augur apud Gellium: Nos his temporibus Prætores, Prætorē creantē, ueterum auctoritatem sumus secuti, neque iis comitiis in auspicio sumus. Ad impediendas uerò Consulū actiones, seruandi de cælo ius erat, non modò alteri Consuli, sed etiam omnibus Prætoribus. Nam & Prætores Collegæ erant Consulū. Itaque Prætorum obnunciatio tantundem efficiebat atque Consulū. At Censoribus, quanuis maiores essent magistratus, uitiare Consulū aut Prætorum auspicia non licebat: quia, inquit Gellius, Collegæ non sunt Censores Consulū aut Prætorum. Hinc fit, ut impediendis

actionibus Cæsaris in primo Consulatu, reperimus M. Bibulum collegam F
 quotidie de cælo seruare: sed quoniam coram obnunciare nõ aueret, per
 edicta obnunciabat, inquit Suet. in Cæsare. Quod uero dixi maiores modò
 magistratus seruandi de cælo ius habuisse ad impediendas actiones maio-
 rum magistratum, ex eo etiam apertius intelligi potest, quod Gellius eodẽ
 illo loco scribit: In edicto Consulum quo edicunt, quis dies comitiis Cen-
 turiatis futurus sit, scriptum fuisse, ne quis magistratus minor de cælo ser-
 uasse uelit. Hinc enim perspicuum est Consules cum habituri erant comi-
 tia Centuriata, noluisse obnunciatione impedi minorum magistratum: G
 quin tamen maiorum magistratum obnunciatione impediuntur, non
 uetuisse suo edicto. Neque tamen ignoro interdum contra edictum mino-
 res magistratus de cælo seruare solitos. Scribit enim Cicero secunda Philip.
 Antonium Censoria comitia non habuisse, quia Tribunus pl. fulmen sini-
 strum nunciasset. Attamen Centuriata comitia erant Censoria. Sed etiam a-
 liis multis in rebus reperio Consulum actiones impeditas obnunciatione
 Tribunorum. Cicero ad Att. lib. 4. in epist. cuius initium est: Auere te cer-
 to, scribit Q. Metellum Consulem habiturum fuisse comitia Edilium, nisi
 Milo obnunciasset. Et alio rursus die obnunciatione Milonis impeditum
 ne haberet comitia, paulò post scribitur. Et in oratione pro Sestio, dicit H
 Sestium uenisse in templum Castoris, & Consuli Q. Metello obnunciasse. Ve-
 rum ego de iis rebus ita sentio, Consules cum tributa comitia habere uellet,
 uetare non potuisse quominus de cælo seruaret qui uellet: quia ea comitia
 non modò maiorum magistratum erant, sed etiam minorum: ut opus nõ
 esset iis habendis comitiis maioribus auspiciis. At Centuriatis habendis ma-
 ioribus auspiciis opus erat: ideòque edicto uetare solebant Consules, ne mi-
 nores magistratus de cælo seruarent: ut scilicet maiora auspicia non uitia-
 rentur minoribus auspiciis. Quod si contra edictum minores magistratus
 de cælo seruassent, non existimo Consuli parendum fuisse illi obnunciationi. I
 ni: ut ex eo apparet, quod Plinius lib. 28. cap. 2. scribit: In augurum certè di-
 sciplina constat, neque diras, neque illa auspicia pertinere ad eos, qui quan-
 que rem ingredienti, obseruare se ea negauerint. Itaque quoties impedi-
 ta obnunciatione Tribuni comitia Centuriata reperio ego, interpretor, uel
 eundem Tribunum augurem fuisse, cui etiam priuato obnuncianti parendum
 esse leges iubebant: uel sua sponte illi obnunciationi paruissè Consulẽ, cum
 parere non cogeretur. Nam & Cicero dicit, non fuisse necesse Antonium pa-
 rere obnunciationi Tribuni pl. quominus haberet illa Censoria comitia que
 edixerat. Tametsi ipse aliam causam adferat, quam ratione edicti ab Anto- K
 nio propositi: nempe quòd Antonius religiosus esset. Tua quid interest:
 nulla auspicia tuorum sunt, cum sis religiosus. Hoc est, cum sis obstrictus
 religione auspiorum, nulla tibi sunt auspicia: itaque obnunciatione nil
 moueri debuisti. Nam & in omni parte religionis qui semel se religione ob-
 strinxerat, donec ea exolutus esset religione, nil poterat in eo genere am-
 plius iustum ac legitimum peragere. Cum igitur Antonius ementiendis
 auspiciis

A auspiciis se, populumque Ro. religione auspiorum obstrinxisset, nil pote-
 rat auspicio peragere, nec tenebatur auspiciis, priusquam ea esset exoluta re-
 ligio. Vt igitur ceteris in rebus parerent maiores magistratus minorum ob-
 nunciationi, certè in habendis Centuriatis comitiis non erat necesse parere:
 alioqui frustra huiusmodi edicta proposuissent, quibus uetarent minores
 magistratus de cælo seruare. Ac de obnunciatione quidem satis dictum sit,
 omninoque de auspiorum ratione, quod quidem attinet ad Centuriata
 comitia. Præter auspicia erant sacra quædam legitima, quæ fieri à magistra-
 tu ante comitia Centuriata oportebat. Dionysius lib. 7. Superioribus tem-
 B poribus, quando populus erat de aliqua re, auctore Senatu, suffragium latu-
 rus, comitia Centuriata aduocabant Consules, sacris antè factis, quæ lege
 statuta erant, quorum adhuc nonnulla nostra ætate fiunt. Et lib. 10. Patrès
 aduersus Tribunos pl. his uerbis utuntur: Neque uos Senatus auctoritas ad
 magistratus uocat, nec curiæ de uobis suffragium ferunt, nec sacra facitis
 ante comitia, quæ lege fieri oportebat. Et alio loco eiusdem libri: Posthæc
 pontificibus præsentibus, & auguribus, & sacrificis duobus, & factis legiti-
 mis sacris & precationibus, Centuriatis comitiis lex perlata est. Hæc sacra,
 hostiarum immolationes erant, quibus in omnibus actionibus publicis pari-
 C ter uti solebant. In quo finem facio tractandi de iis, quæ ante comitia spe-
 ctanda esse diximus. Nam si edicto ante proposito, reque per multos dies an-
 te promulgata, senatus auctoritate, sacris factis, auspiciis addicentibus, nul-
 lèque obnunciatione interiecta, Centuriata comitia maior magistratus ha-
 bere uellet, nil omiserat eorum quæ ad legitimum modum comitorum ante
 ipsa comitia requirebantur. Deinceps sequitur, ut de iis agamus quæ in ipsis
 comitiis obseruabantur. Populus Ro. cui quidem ius erat suffragij ad diem
 edicti, conueniebat in campo Martio: atque ibi priusquam in Centurias di-
 stribueretur, habebat magistratus concionem ad populum, qua rogabatur
 D ut id quo de ageretur, iubere aut uetare uellet. Ac si magistratum quidem
 essent comitia, solebat is qui habebat comitia, rogare populum, ut ex iis can-
 didatis quorum haberi rationem oporteret, quos tum omnes nominatim
 appellabat, crearet populus quos uellet Cõsules, Prætores, Censorésque. Neque
 tamen cum uoce quidẽ suffragium ferebatur, necessitas ea oratione populo
 imponebatur, ut nõ posset alios quàm candidatos facere: sed libera suffragia re-
 linquebantur, ut ex omnibus ciuibus crearet quos uellet, si modò ij essent,
 quorum ratio haberi legibus posset. Quin etiã legibus solutos sepe reperimus
 multos, ut creati possent, uel ante legitimam ætatẽ, uel absentes, uel decennio
 E nondum interposito inter eundem magistratum. Et multos qui non pete-
 rent, creatos inuenimus. Verum ista euenire non solebant, nisi ea tempora
 essent, in quibus magna uirtus alicuius Reip. necessaria uidebatur: quæ in
 petentibus tanta non erat populo cognita. Ordinarium autem ac legitimum
 erat, ut ex candidatis crearentur magistratus. Post leges tabellarias. Hi modò
 creati poterant, quorum rationem haberi debere ante iudicatum esset, ut ta-
 bellis nomen eorum scriberetur. Quod autem in magistratibus dixi, idẽm

debet in comitiis regis sacrorum intelligi. Neque uerò huiusmodi conciones ante quàm populus in suffragium mitteretur, habitas tantum reperio, sed interrupta interdum comitia, ad emendanda populi suffragia. Vt apud Liuium lib. 3. 1. Decad. cum C. Claudius Consul haberet comitia Consularia, & se refici Consullem uideret L. Quintius eius collega, interrupit comitia, orationemque ad populum habuit, cuius exitus fuit, ut communiter ab ambobus Consulibus ediceretur, ne quis L. Quintium Consullem faceret: si quis fecisset, se id suffragium non obseruatuos. Et lib. 4. Decad. tertia. Q. Fabius Cos. postquam uidit prerogatiuam dixisse Consules T. Octacilium & M. Æmilium Regulum, silentio facto, eam concionem habuit, quæ extat illo loco apud Liuium. Sin legum comitia essent, antequam populus in suffragium mitteretur: primum lex recitabatur à præcone subiiciente scriba: tum oratione docebatur populus: denique rogabatur, ut eam legem accipere & suffragiis suis iubere uellet. Quod Cicero lib. 3. de Legibus significat, cum ita scribit: Lex recitata est: disce rem, & tabellam iubebo dari. Illic enim Cicero se fingit legillatorem, & quasi legum rogationes imitaretur, illa uerba adscripsit: Quod uerò à præcone subiiciente scriba recitarentur, scribit Asconius in argumento orationis pro C. Cornelio: & Appianus lib. 1. Bell. Ciuil. & Plutarchus in uita Catonis Vticensis. Ex quibus etiam auctoribus intelligi potest, post trinundini promulgationem oportuisse ut etiam die comitorum rursus recitaretur lex, haberenturque orationes suadendi & dissuadendi causa. Extat etiam apud Liuium 1. lib. Decad. 4. concio Ser. Sulpitij, priusquam centurias in suffragium mitteret ad bellum Macedonibus indicendum. At si iudicij causa comitia haberentur, idem fiebat quod in legibus ferendis. Iudicium enim populi lege lata fiebat: quæ si acciperetur à populo, condemnatus erat reus: sin antiquaretur, absoluebatur, quemadmodum supra à nobis ostensum est. Erat autem omnium actionum cum populo commune principium: Velitis, iubeatis, Quiritibus: ut ex Cicerone pro domo sua, & multis locis Liuianæ historiæ intelligi potest. Ex qua dicendi formula nomen ortum est rogationis omnibus cum populo actionibus commune. His peractis iubebat magistratus populum in suas centurias discedere ad suffragium ferendum: idque populus ita faciebat, nisi hic obnunciatum esset, aut ab aliquo magistratu intercessum. De obnunciatione satis multa supra dicta sunt: de intercessione nunc pauca dicendum. Intercessio tamen et si penè tota Tribunorum pl. esset, ut qui, quemadmodum scribit Gellius libro 13. cap. 12. creati antiquitus uiderentur, non iure dicundo, nec causis querelisque de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis: tamen aliis etiam magistratibus pro suo imperio conueniebat. Vnde in legibus Ciceronis scribitur: Par maiorue potestas plus ualeto. Qua lege significatur parendum esse intercessioni paris aut maioris potestatis: unde efficitur intercedendi ius fuisse collegis inter se & maioribus potestatibus. Quare Consules inter se, Prætoresque & Tribuni intercedebant: Et consules cæteris magistratibus, non modò intercedere poterant, sed etiam ius habebant ab omnibus

abus magistratibus & comitiatum & concionem auocandi, ut docet Mefala apud Gellium lib. 13. cap. 14. In quo tamen excipiendi sunt Tribuni pl. quorum actionibus intercessione impediendis soli collegæ ius habebant. Dionysius lib. 10. ita scribit: Nihil enim eorum quæ à Tribunis pl. fiunt, uetari aut impediri potest ab ullo alio, quàm ab uno ex collegis. Et apud eundem Dionysium lib. 7. uerba L. Bruti Ædilis pl. ad Consules, hæc sunt: Nunquid meministis in pacanda seditione, per uos id nobis concessum esse, quando Tribuni plebis concilium pl. aduocarint de re quauis, non ad futuros patritios nec concilium obturbatuos? Quin etiam Dionysius lib. 7. scribit à Sp. Licinio Tribuno pl. altero anno post primos Tribunos pl. legem perlatam huiusmodi: Tribuno cum plebe agente nemo contradicat, nemo sermonem interrumpat. Qui contra fecerit, Tribunis uades dato multæ quàm hi dixerint soluenda. Qui uades non dederit, extremo supplicio plector: eiusque sacra esto omnis pecunia. Tribunis autem omnibus magistratibus intercedere licebat: quia in intercedendo maior iis potestas erat, quàm reliquis omnibus magistratibus in agendo. Quo fit, ut cessantibus omnibus imperiis, creato Dictatore, adhuc intercedendi potestas Tribunis pl. relinqueretur, ut scribit Plutarchus in Proble. Quo etiam in loco scribit propter illam intercedendi potestatem, Tribunos pl. uerius imperij solutionem habuisse, quàm imperiū: ut qui in impediendo plurimum possent, in imperando parum. Et Sylla dictator, quanquam Tribunitiam potestatem ualdè minuisset, detracta potestate agendi cum populo, gerendique postea alterius magistratus, intercessionem tamen reliquit, ut Cicero scribit tertio de Legibus. Erat autem intercedere, id quod uulgo dicimus se opponere. In quo uerbū solenne erat: Veto, ut ostendit Liuius lib. 6. 1. Dec. his uerbis: quæ sunt Sextij Trib. pl. Bene habet, quando quidem tantum intercessionem pollere placet, isto ipso telo tutabimur plebem. Agite dum, comitia indite patres Tribunis militum creandis. Faxo ne iuuat uox ista, Veto, qua nunc concinentes collegas nostros tam læti auditis. Ac cæteris quidem in rebus quæ uel à Senatu, uel à magistratibus publicè fiebant, intercessionem locum habuisse nemo ignorat: in comitiis uerò centuriatis an locum habuerit & quando interponi soleret, magis dubium est. Itaque in eo explicando aliquādiu immorabimur. In magistratuum Centuriatis comitiis locum habuisse, intercessionem Tribunorum pl. indicat Liuius lib. 7. 1. Dec. In secundo Interregno orta contentio est, quod duo Patritij Consules creabantur: intercedentibusque Tribunis, Interrex Fabius aiebat in 11. tabulis legem esse, ut quodcunque postremum populus iussisset, id ius ratumque esset. Iussum populi & suffragia esse. Cum intercedendo Tribuni nihil aliud quàm ut differrèt comitia ualuisent. Et Dionysius ad finem libri 8. Quando uocabant Consules populum, ut Consules crearent, Tribuni pl. quibus impediendi erat potestas, intercedebant: itaque comitia dirimebantur. Et Florus in epit. T. Liuij lib. 105. Cum C. Catonis Trib. pl. intercessionibus comitia tollerentur, Senatus uestem mutauit. Hoc uerò efficiebat intercessio

Tribunorum, non ut populum uocare non posset. Consul, quod nemo ei uetare poterat, sed ne quid his comitiis suffragiis populi peragi posset. In legum uero comitiis tam certum est intercessioni locum fuisse, ut eius rei probationem subiicere superuacaneum uideatur. Illud quod magis dubium est, potius explicandum: intercedere solitos magistratus, non cum lex promulgabatur trinundino, sed eo die quo ferebatur. Neque enim Tribuni uetare poterant, ne quisquam concionem haberet promulgandae suae legis causa: sed ne populus acciperet legem, quae inutilis aut perniciofa uideretur. Itaque quandiu promulgabatur, licebat oratione dissuadere legem: cum uero ferebatur, intercessio interponenda erat, ne a populo acciperetur. **G** Hinc apud Liuium libro 5. Dec. 5. scribitur Tribunos pl. ante tempus intercessisse rogationi de bello Rhodiis inferendo, quod non expectassent diem legis ferendae, sed dum promulgabatur, intercedebant. Verba Liuij sunt:

» Cum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi, quam priuatis suadendi dissuadendique legem potestas facta esset: eoque per saepe euenisset, ut

» qui non professi essent, se intercessuros animaduersis uitis legis ex oratione dissuadentium, intercederent: & qui ad intercedendum uenissent, desisterent uicti auctoritatibus suadentium legem. Poterant igitur Tribuni, cum adhuc promulgabatur lex, profiteri se intercessuros, si quis eam ferre uellet, at non ante diem lationis intercedebant. Ideoque Cicero pro Sylla scribit, L. Caecilium Tribunum ple. non quidem intercessisse legi Agrariae Rulli, quae promulgata & non lata est, sed professum fuisse intercessorem se futurum. Ex illo tempore L. Caecilium multa de Repub. egit: Agrariae legi quae tota a me reprehensa & abiecta est, intercessorem fore professus est. Ergo die legis ferendae intercedebatur: idque interdum maxima contentione fiebat, ut exemplis etiam apertum est. M. Octavius collega Tib. Gracchi scribam subiicere & praconem recitare uetabat: idque quo die legem suam ferebat Gracchus, ut ex historia apparet. P. Globulus legi quam ferre uolebat, C. Cornelius eodem modo intercessit. De qua contentione ita scribit Asconius: Pub. Seruilius Globulus Tribunus pl. inuentus erat qui C. Cornelio obfisteret. Is ubi dies legis ferendae uenit, & praeco subiiciente scriba uerba legis recitare populo coepit: & scribam subiicere & praconem pronunciare passus non est. Tum Cornelius ipse codicem recitauit. Similem contentionem legimus inter Metellum Nepotem & M. Catonem apud Plutarchum in uita Catonis Vtic. Ex iis quae dicta sunt apparet Tribunitiam intercessionem non modo ante inita suffragia interponi solitam: sed etiam coeptis interdum suffragiis: uerum ea interruptio suffragiorum potissimum accidebat in comitiis magistratuum: quia nisi initis iam suffragiis, uix appareret in huiusmodi comitiis quicquam contra leges fieri: quae erat causa maxima, cur se Tribuni interponerent ad impedienda comitia quae ita fierent. Ac de intercessione quidem hactenus: caetera persequamur. Si magistratus nec obnunciatione nec intercessione impediretur, postquam populum in suas Centurias discedere iusserat

A iusserat ad suffragium dicendum: tum omnes qui aderant ciues, quibus suffragij ius erat, discedebant in suas quisque Centurias, ut quo ordine rogabantur, suffragium dicerent. Hic ordo multis uerbis supra a nobis est explicatus ex Dionysio Halicarn. quantum satis erat ad intelligendum quid essent Centuriata comitia. Hic tamen ubi de modo comitorum agimus, subtilius & magis accommodare ad posteriora Reip. tempora de eadem illa re dicendum est. Nam quae a Dionysio dicuntur, ueterem modo suffragiorum rationem aperiunt: quae multifariam postea immutata est. Neque enim de praerogatiua Centuria ulla est apud eum mentio: in qua tamen posterioribus temporibus tantum erat momenti, ut fere in quam partem inclinasset praerogatiua, in eam reliquae Centuriae traheretur. De qua priusquam dicamus, uerba T. Liuij ex lib. 1. Decad. 1. subiiciemus: Nec mirari oportet hunc ordinem, qui nunc est post expletas quinque & triginta tribus, duplicato earum numero, Centuriis iuniorum seniorumque ad institutam ab Seruio Tullio summam non conuenire. Quadrifariam enim urbe diuisa regionibus collibusque, quae habitabatur partes, tribus eas appellauit, ut ego arbitror, ab tributo. Nam eius quoque aequaliter ex censu conferendi ab eodem inita ratio est. Neque haec tribus ad Centuriarum distributionem numerumque quicquam pertinere. Haec uerba Liuij quanquam obscura sint, tamen attentius perpendenti ostendere uidentur a Seruio Tullio uniuersam multitudinem Romanorum diuisam fuisse in quatuor tantum tribus: ideoque non esse mirandum, si non tam multas Centurias fecisset ex illa quatuor tribuum multitudine, quam multas postea fuerunt, cum usque eo auctus est numerus tribuum, ut XXXV factae sint. Ego igitur eo auctore sic sentio, postquam triginta quinque tribus Romae fuerunt, hactenus seruatum fuisse Seruij institutum, quod sex classes semper relictae sunt: sed hoc mutatum est, quod in classibus auctus est numerus Centuriarum ab eo institutus: & cum Centuria a Seruio instituta nihil pertinerent ad tribus, factum est postea, ut per XXXV tribus describerentur Centuriae, ita ut in quaque tribu pro ratione census Centuriae continerentur suae cuiusque classis. Quae ne fingere uideamur, singulatim a nobis demonstrabuntur. Ac primum quod dixi tribus Romanas in suas quasdam Centurias diuisas fuisse, demonstrari potest ex multis T. Liuij locis, in quibus iuniorum & seniorum Centurias praerogatiuae tribus appellat. Neque enim id esse potuit, nisi quaeque tribus suas quasdam iuniorum, & seniorum Centurias haberet: praesertim cum aequae omnibus tribubus obtingere poterat, ut praerogatiuae essent. Tum uero ex eo quod passim reperitur Censores ita solitos censum facere, ut singulas tribus persequerentur: in quibus quo quisque censu, qua aetate, quo ordine esset, describeretur. Quod & Cicero uidetur lib. 3. de Legibus indicare, cum hanc legem ponit de Censoribus. Populique partes in tribus distribuunt: ex in pecunias, auitates, ordines partiunt. Unde etiam fit ut reperiamus in hac uel illa tribu quempiam censum fuisse aut censeri debere, potius quam in hac uel illa classe. Quod si censum, aetatem, ordinisque per

singulas tribus Censores describent, relinquitur, ut in singulis tribubus **F**
 fuisse dicamus Centurias quasdam, in quas pro censu, ætate, ordinéque, qui
 ex eadem tribu essent, distribuere. Præterea Cicero pro Plancio Centu-
 riam prærogatiuam appellat partem unius tribus: ex quo plures Centurias
 in quaque tribu fuisse consequitur. Auctum autem fuisse numerum Cen-
 turiarum ex uerbis T. Liuij apparet, cum ait: Duplicato earum nume-
 ro. Quæ uerba non sic accipienda esse, quasi uerum ac certum numerum
 multiplicationis Centuriarum definire uoluerit, paulò post ostendemus.
 De prærogatiua hoc primùm constat, eam fuisse unam quãdam Centu-
 riam ex una quãdam tribu desumptam, cui sorte obtigisset, ut prima suf- **G**
 fragium diceret. Neque enim tribus prærogatiua eo appellatur, quòd ea to-
 ta suffragium diceret: sed quia illius tribus cuidam Centuriæ obtigisset, ut
 prima uocaretur. Quod Cicero pro Plancio satis ostendit cum Centuriam
 prærogatiuam appellat, eamque unius tribus partem fuisse dicit. Et apud T.
 Liuium frequens est mentio Centuriæ prærogatiuæ. Vt lib. 7. Decad. 3.
 • Galeria iuniorum, quæ fortè prærogatiua erat Q. Fuluium, & Q. Fa-
 • bium Cōs. dixerat, eodémque iureuocata reliquæ inclinassent, ni Tribuni
 • pleb. se interposuissent. In iis uerbis Galeria nomen est tribus, ex qua erat
 ea iuniorum Centuria, quæ fuit prærogatiua. Sorte autem prærogatiuam **H**
 Centuriam fieri uerba Ciceronis in secunda Philipp. ostendunt: Ecce Do-
 • labellæ comitorum dies. Sortitio prærogatiuæ quiescit. Et apud Liuium
 • libro quarto Decad. tert. : Eo die cum fors prærogatiuæ ante iuniorum
 • exisset. Ex quibus etiam uerbis colligi potest, eo genere sortis in hac re
 usos fuisse Romanos, ut in cistam quãdam sortes conicerent: cuius au-
 tem Centuriæ fors prima exisset, ea prærogatiua erat. Quod si prærogati-
 ua erat una quãdam Centuria ex quãdam tribu sorte desumpta, necesse
 est, ut prima sortitio fieret inter tribus, deinde altera inter Centurias eiuf-
 dem tribus. Ac tribus quidem quæ prima exisset, ea erat, unde desumen- **I**
 da esset Centuria prærogatiua: sed quoniam multæ erant in ea tribu Cen-
 turia, necesse erat ut rursus inter Centurias sortitio fieret. Verum hic iam
 locus est dubitationi, an Centuriæ eiusdem tribus tantum duæ essent æta-
 te modo distinctæ, ut una iuniorum esset, altera seniorum absque ulla di-
 stinctione ordinis aut census: an uerò plures ordinibus, censu ætateque
 distinctæ, ita ut essent quãdam equitum, quãdam peditum Centuriæ: &
 rursus quãdam primæ, quãdam secundæ classis, & ita deinceps reliqua-
 rum: & rursus singularum classium aliæ iuniorum, aliæ seniorum. Ac
 prior quidem huius quæstionis pars uidetur confirmari posse ex eo quod **K**
 passim apud Liuium reperitur in prærogatiua tribu Centuria iuniorum
 & seniorum, quasi opponat tantum unam iuniorum uni seniorum. Vt
 libro sexto Decad. tert. prærogatiua Centuria iuniorum T. Manlium Tor-
 quatum Consullem dicit. Torquatus Consulatum respuit, rogatque Con-
 sullem, ut iubeat Centuriam iuniorum in suffragium redire. Tum Centu-
 ria, inquit Liuius, & auctoritate mota uiri, & admirantium circa fremitu,
 petit

A petit à Consule, ut Centuriam seniorum citaret: uelle sese cum maioribus
 natu colloqui. Ex iis uerbis nonne uidetur posse colligi in tribu præroga-
 tiua duas modò fuisse Centurias, unam iuniorum, alteram seniorum; in-
 ter quas fors duceretur utra prior suffragium diceret? Verum ne ita esse cre-
 damus, multa efficiunt. Primum quòd nusquam legimus Romanos ita
 per Centurias distinctos fuisse, ut absque ulla distinctione ordinum &
 census, in unam Centuriam describerentur, facta tantum ætatum distin-
 ctione. Neque enim id consentaneum est prudentiæ Romanorum, pro-
 pter prærogatiuæ tantum auctoritatem, factam fuisse huiusmodi in duas
B Centurias singularum tribuum diuisionem: quæ ad nullum alium usum
 ualere posset. Nam tributo conferendo conscribendisque militibus, opus
 erat illa Centuriarum descriptione, quæ ordinibus, censu ætateque distin-
 ctæ erant: ut satis apparet ex iis, quæ supra diximus de classium institutio-
 ne. Itaque ad eum modò usum hæc diuisio tribuum in binas Centurias in-
 uenta esset, ut in comitiis Centuriatis iure prærogatiuæ esset quidem tri-
 buum uis aliqua: ne tamen uiderentur ex aliqua parte non esse Centu-
 riata, idcirco has binas ætatis modò distinctione Centurias factas fuisse in
 singulis tribubus. Quasi uerò non æque posset prærogatiuæ ius per Centu-
 rias classium conseruari, ut inter eas sortitio fieret, quæ prima roganda es-
C set neglecto iure ordinum census & ætatis. Deinde uerò si propter ius præ-
 rogatiuæ hanc singularum tribuum in duas Centurias diuisionem ponamus,
 postquam prærogatiua suffragium dixerat, necesse erat populum qui
 expectanda sorte prærogatiuæ in binas has Centurias se diuiderat, omnem
 ordinem mutare, ut discederet in classium Centurias censu, ordine, ætateque
 distinctas. Post prærogatiuam enim prima classis uocabatur, ut ait Cicero 2.
 Philipp. Vnde efficiebatur non modo tumultus confusioque repentina di-
 scedentium in suas Centurias: sed etiam, ut illi qui in prærogatiua Centuria
D suffragiū dixerant, uel iterū in Centuriis classium suffragiū dicerent, uel subla-
 ta dimidia tribus parte non modò reliquæ Centuriæ eius tribus infrequen-
 tes redderentur, uerum etiam ut ætate minime distinctæ essent: quandoqui-
 dem in prærogatiua Centuria iam omnes iuniores illius tribus, aut omnes
 seniores, prout fors tulisset, suffragium dixissent. Postremo non uerum esset
 quod ait Liuius, seniorum ac iuniorum Centurias, postquam expletæ sunt
 XXXV. tribus, duplicatas fuisse. Vt enim singulis tribubus binas huiusmo-
 di Centurias tribuamus, sent tantum septuaginta Centuriæ: qui numerus decem
 Centuriis minor est numero Centuriarum primæ classis: tantum abest, ut
E uniuerso Centuriarum numero adiectus, duplicatum numerum faciat. Est
 igitur posteriori parti quæstionis potius assentiendum, ut dicamus in sin-
 gulis tribubus non duas tantum Centurias, sed plures fuisse: easque non mo-
 dò ætate, sed etiam censu ordinéque distinctas. Sed hic rursus ambigitur
 utrum inter primæ classis Centurias tantum fors prærogatiuæ fieret, an etiã
 aliarum classium Centuriæ beneficio sortis uterentur. Budæus sane & alij
 doctrina excellentes uiri in ea sententia fuerunt, ut crediderint sortitionem

prærogatiuæ inter Centurias primæ tantum clâsis fieri solitam. Quod ut F
 credam, uix ac ne uix quidem adduci possum. Nam reliquas classes benefi-
 cio fortis excludi iniquum fuisset: præsertim cum eo fors prærogatiuæ in-
 uenta fuisset uideatur, ne quisquam eo iure exclusus uideretur, quod in au-
 ctoritate prærogatiuæ Romani esse uoluerunt. Id uero ius primæ tantum
 classis tribuere quorsum attinebat? quando uel absque sorte pro suo iure
 semper prima uocaretur. At dices, ante institutam sortitionem prærogati-
 uæ primam quidem classem primo loco uocari solitam: sed tum hanc ra-
 tionem obseruari, ut equites primi uocarentur, tum seniorum Centuriæ, po-
 stremò iuniorum. At instituta sorte prærogatiuæ factum esse, ut ex Centu- G
 riis equitum seniorum & iuniorum ea prima suffragium diceret, cui sorte
 obtigisset: postquam autem prærogatiua dixerat, tum reliqua comitia iure
 non sorte peragebantur. In hoc refutando considerandum est, quod ubi-
 que apud auctores reperitur, prærogatiuæ sortitionem inter tribus primum
 fieri solitam: quare si nulla tribus excluderetur beneficio fortis, oportebat
 centurias equitum seniorum & iuniorum primæ clâsis in singulis tribu-
 bus fuisset: ita ut in quaque tribu una minimum esset equitum Centuria, &
 plures seniorum ac iuniorum. Nam auctum fuisse numerum Centuriarum
 equitum, non etiam peditum haud uerisimile est. Porro autem auxisse num- H
 merum Centuriarum, primæ clâsis non etiam cæterarum, quid aliud fuisset,
 quàm multo magis in primores uim omnem suffragiorum deriuare?
 Quod sane periniquum fuisset, nec unquam plebs id passa esset. Oportuit
 igitur & cæterarum classium fuisse quasdam Centurias in singulis tribubus.
 Itaque non potest hæc ratio esse, cur beneficio fortis excluderentur reliquæ
 classes, quod non essent in singulis tribubus earum classium quædam Cen-
 turia, sicut primæ clâsis. Cur igitur excludi se patiebantur? An ut ius suum
 retineret prima clâsis supra cæteras, idcirco huius fortis beneficio sola ute-
 batur? At enim si ita esset, pari ratione oportuit equitum Centurias exclu- I
 dere primæ clâsis peditum Centurias. Iure enim suo tam uocari debebant
 ante peditum Centurias, quàm primæ clâsis Centuriæ ante cæterarum clas-
 sium Centurias. Quare prærogatiuæ sortitio tantum Centuriis equitum tri-
 buenda fuisset. Atqui ex iis, quæ supra diximus, planum est seniorum iunio-
 rumque Centurias beneficio prærogatiuæ usas fuisse. Quinetiam senio-
 rum Centuriæ exclusissent, ista quidem ratione, iuniorum Centurias: quan-
 doquidem tam iure suo priores erant, quàm prima clâsis supra cæteras. Ve-
 rius igitur est non modo primæ clâsis Centurias beneficio fortis uti, sed
 etiam aliarum classium. Vnde sequitur, quod ait Liuius duplicatum nume- K
 rum Centuriarum fuisse, pro iusto numero non esse accipiendum. Nam si
 classium Centuriæ per tribus distributæ erant, ut probatum est: ac secundæ
 clâsis, uerbi gratia, Centuriæ non excluderentur beneficio fortis: oportebat
 in singulis tribubus minimum duas esse secundæ clâsis Centurias, unam iu-
 niorum, alteram seniorum, ut esset inter eius clâsis Centurias distinctio. Qua-
 re in triginta quinque tribubus essent septuaginta Centuriæ secundæ clas-
 sis:

A fis: quæ erant tantum uiginti ex instituto regis Seruij. Vnde apparet non du-
 plicatum modo numerum, sed triplicatum, & eo amplius fuisse. Quod ue-
 ro dixi in secunda classe, idem in tertia, quarta & quinta intelligendum est.
 Neque enim iusta ulla ratio reddi potest, cur potius in singulis tribubus di-
 camus fuisse secundæ clâsis quasdam Centurias, quàm tertiæ, quartæ aut
 quintæ. Nunc uerò si simul iungas secundæ, tertiæ, quartæ & quintæ clâsis
 Centurias, quæ erant per triginta quinque tribus distributæ, efficientur mi-
 nimum quater septuaginta, hoc est, ducentæ octoginta Centuria: His uero
 ducentis octoginta Centuriis opponendæ sunt plures numero Centuriæ
 B primæ clâsis coniunctæ cum Centuriis equitum: alioqui non fuisset relicta
 uis suffragiorum penes primores, nisi numero Centuriarum uincerent cæ-
 terarum classium Centurias. Quare primæ clâsis unâ cum Centuriis equi-
 tum oportebat plures esse Centurias quàm bis centum octoginta: quæ erant
 instituto Seruij nonaginta octo: peditum quidem primæ clâsis octoginta
 Centuriæ, equitum uero octodecim. Ex iis perspicuum est, quod ait T. Liuius
 duplicatum numerum Centuriarum, nō posse accipi pro iusto numero, sed
 speciem pro genere positam esse. Illud igitur iam certum est populum Ro-
 manum sic in tribus fuisse diuisum, ut in singulis tribubus distinctæ essent
 C Centuriæ per classes: inter quas eiusdem tribus sic distinctas Centurias fors
 ducebatur, cui omnium obtingeret, ut prima suffragium diceret. Cui au-
 tem obtigisset, siue equitum siue peditum esset, siue primæ, siue secun-
 dæ, tertiæ, quartæ aut quintæ clâsis esset, siue seniorum siue iuniorum es-
 set, ea prærogatiua dicebatur. Sane ut certo definiamus quot essent cuius-
 que clâsis Centuriæ in quaque tribu, fieri non potest. Id modo ex iis quæ
 dicta sunt, affirmare possumus, minimum duas fuisse in quaque tribu Cen-
 turias secundæ, tertiæ, quartæ & quintæ clâsis, ut una esset iuniorum, una se-
 niorum. Vnde etiam apud Liuium in eo quem citauimus loco, cum op-
 D ponitur: una iuniorum uni seniorum, interpretor de binis secundæ, ter-
 tiæ, quartæ, aut quintæ clâsis Centuriis, quæ in Galeria tribu erant: quarum
 alteri fors prærogatiuæ obtigisset. Id quoque pro certo accipiendum nun-
 quam ita auctum fuisse numerum Centuriarum in inferioribus classibus,
 quin simul auctus sit numerus Centuriarum primæ clâsis: alioqui uis suffra-
 giorum primoribus detracta fuisset. At enim quot omnino in quaque tribu
 Centuriæ primæ clâsis essent, definire nō possumus. Fortasse non erat par in
 omnibus numerus: sed in frequentioribus tribubus plures, in minus frequen-
 tibus pauciores. Verum utcūq; sit, attendendū semper fuit ut uniuersus ear-
 rum numerus cōiunctus cum equitum Centuriis, nō esset minor reliquo nume-
 ro Centuriarum. De numero etiā Centuriarum equitum incertū est, an in quaq; tri-
 bu una esset Centuria, an plures: uel in quibusdā plures, in quibusdā paucio-
 res. Sane ut peditum Centuriæ per tribus describerentur, ita in censu per singu-
 las tribus habendo, equitum qui essent in singulis tribubus numerus inibat.
 Neq; uerisimile est plus duplo auctum esse numerum Centuriarum peditum, quin
 simul auctus sit numerus Centuriarum equitum. Nam etiā Centurias equitum

per tribus descriptas fuisse, ex eo potest intelligi, quod beneficio sortis prærogatiuæ non excluderentur equitum Centuriæ: sortitio autem inter tribus fiebat. Itaque ut in equites cadere posset fors prærogatiuæ, necesse erat in singulis tribubus fuisse quasdam equitum Centurias. Vnde fit, ut non integer mihi uideatur locus apud T. Liuium libro tertio Decad. quintæ, qui ita habet: Prior Claudius causam dixit: & cum ex XII. Centuriis equitum, VII. Censorem condemnassent, multæque aliæ primæ classis. Quod enim illie duodecim facit equitum Centurias, quæ in suffragium missæ sunt, quomodo uerum esse potest? Nam Seruij instituto XV III. Centuriæ equitum erant, ut docet idem Liuius libro primo, & Dionys. libro quarto. Ut ergo nihil etiam dicamus additum fuisse ad numerum à Seruio rege relictum, tamen non posset uerum esse illis Centuriatis comitiis, de quibus agit Liuius, duodecim tantum equitum Centurias in suffragiū missas. Quare necesse est, in illo numero Centuriarum equitum, mendum esse. Itaque locus ille non sufficere mihi uidetur ad refutandum id quod diximus, simul cum peditum Centuriis auctum fuisse numerum Centuriarum equitum. Quod ego tamen non tam pertinaciter affirmo, ut non facile mutem sententiam, si quis aliquid certius adferat. At enim queri potest, cur sextæ classis in hac Centuriarum descriptione nusquam mentionem fecerim. Huius rei hæc ratio reddi potest, sextam classem, quæ Seruij instituto una modo Centuria continebatur, ut nullius pene momenti erat, ita nunquā numero Centuriarum auctam fuisse, ut eius Centuriæ per singulas tribus distribuerentur. Quod autem nullo fere loco haberetur illa classis, argumento est, quod fere ubi apud auctores fit mentio classium, quinque classes appellantur, sexta relinquuntur. T. Liuius lib. 3. Dec. 1. scribit: Tricesimo sexto anno à primis tribus decem creati sunt, bini ex singulis classibus. Et Afcon. in orat. pro Cornelio. Caterum quidam non duos Tribunos plebis, ut Cicero dicit, sed quinque tradunt creatos esse singulos ex singulis classibus. Ex his locis nonne apertum est nullo prope numero habitos fuisse homines sextæ classis: ut qui in enumeratione classium, quasi nulli essent, omittantur. Sane non immerito fiebat, ut qui minimo censu erant, omnibusque oneribus publicis immunes, non essent pares in Reip. capessendæ auctoritate cum iis, in quos onera Reip. incumberent. Salustius in oratione de Rep. ordinada ad Cæsare scribit, C. Gracchum in Tribunatu legem promulgasse, ut ex cõfufis quinque classibus forte Centuriæ uocarentur. Hæc lex tamen perlata non fit, tamen ex eo loco apparet, si C. Gracchus homo maxime omnium popularis, qua lege uellet humilium cum primoribus in suffragiis auctoritatem æquare, sextæ classis nullā rationē habuit, eam classem nullius tum momenti fuisse. Itaque in tribubus singulis Centurias quinque classium tantum posuimus: ita ut sextam classem ex infima plebe omniū tribuū confusam dicamus: ex qua uel una, ueteri Seruij instituto Centuria fieret, uel summū duæ, una quidem proletariorum, altera capite censorum. Nam inter hos discrimen fuisse census munerisque ostendit A. Gellius libro 16. cap. 10. Qui in plebe Romana tenuissimi

A tenuissimi pauperumque erant, neque amplius quam mille quingentum æris in censum deferrebant, proletarij appellati sunt. Qui uero nullo aut perquam paruo ære censentur, capite censi uocabantur. Extremus autem census capite censorum æris fuit CCC LXXV. Sed quoniam res, pecuniæque familiaris obfidis uice pignorisque esse apud Remp. uidebatur, amorisque in patriam fides quædam in ea firmamentumque erat, neque proletarij, neque capite censi milites, nisi in tumultu maximo scribebantur: quia familia aut tenuis aut nulla esset. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto & re & nomine, quam capite censorum fuit. Nam & asperis Reipub. rebus, cum iuuentutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebatur, armæque iis sumptu publico præbebantur: & non capitis censione, sed pro superiore uocabulo, à munere officioque proles edendæ appellati sunt, quod cum re familiari parua minus possent Rempub. iuuare, sobolis tamen gignendæ copia, ciuitatem frequentarent. Capite censos autem primus C. Marius milites scripsisse traditur, cum id factum antè nulla memoria extaret. Ex iis uerbis intelligi potest fuisse in tabulis Censoriis seorsum descriptos proletarios à capite censis, quasi ordinis diuersi essent: ut sæpe alij in militia legerentur, cum alij relinquerentur. Sed tamen ex hac diuersitate ne factas fuisse duas Centurias credam, eo adducor quod ætatis distinctione uideo reliquarum classium Centurias factas, non huiusmodi quadam diuersitate, qualis erat inter capite censos & proletarios. Ego itaque potius existimo una modo Centuriam semper contentam fuisse sextam classem: quæ tamen, ut supra ostendimus, nullo propemodum numero haberetur. His ita positis, facile erit cætera de prærogatiua persequi. Cicero pro Murena, & lib. de Diuin. 1. scribit maiores uoluisse prærogatiuam omen esse iustorum comitorum: tantamque comitiis Centuriatis religionem fuisse, ut fere semper ualuerit omen prærogatiuum. Ex quibus perspici potest Romanos plurimum momenti tribuisse prærogatiuæ. Quæ fuit causa, ut forti committeretur: ne scilicet id in quo tantum erat in suffragiis momenti, ut fere reliquis Centuriis præscribere uideretur quod sequeretur, semper essent penes eosdè: sed id ius usurparet, cui fors dedisset. Itaque detractum est de iure equitum, quorum Centuriæ primæ, instituto Seruij, uocandæ erant, ut omni populo communicaretur, beneficio sortis: eaque ratione plebs minus moleste ferret primorum in suffragiis uim ac potestatem, quæ Seruij instituto eis attributa fuerat. Quoniam autem prima fors prærogatiuæ inter tribus fiebat, secunda inter Centurias eiusdem tribus, beneficioque sortis utebantur tam equitum quam peditum Centuriæ, propterea interdum usuuenire poterat, ut fors cum iure conueniret: ut scilicet equitum Centuria prærogatiua esset. Quæ postquam suffragium dixerat, reliquæ equitum Centuriæ uocabantur, & deinde classes suo quæque ordine. In quo omnia fiebant iure, eo modo quo erant à Seruio instituta. Interdum contra usuueniebat, ut fors in quadam Centuria peditum, eamque ex quinta uel quarta, uel alia classe, uel iuniorum uel seniorum. Atque illa postquam suffragium dixerat, tum uoca-

bantur Equites, ac postmodò classes suo quæque ordine. Ac prius quidem quam expleta essent XXXV. tribus, in comitiis Centuriatis habendis, nulla tribuum habita ratione, populus per classes se diuidebat, singulasque classes per Centurias. At postquam Tribus XXXV. fuerunt, præsertimque cum ciuium ingenti multitudine frequentes fuerunt, ut erant postremis Reip. temporibus, quibus omnes Italiae socij in tribus Romanas recepti erant, populus suffragium in tribus discedebat, haud secus quam in Tribus comitiis. Verum id diuersum erat, quod eiusdem tribus homines rursus se in suas quasque centurias diuidebant, ut centuriatim suffragium dicerent: cum in Tribus comitiis nulla fieret huiusmodi Centuriarum distinctio, sed confuse omnes eiusdem tribus suffragium dicerent. Vnde fiebat ut in Centuriatis comitiis, non tota tribus simul suffragium diceret, sed ille modo Centuriæ quæ eius classis esset, cuius esset suffragium inire. Veluti cum equites uocabantur, ea modo Centuria, quæ equitum esset, ex tribu desumebatur ad suffragium dicendum: reliquæ uero eiusdem tribus Centuriæ post pro ordine classium uocabantur. At in Tribus tota tribus semel suffragium suum ferebat. Quod uero dixi comitiis Centuriatis populum in tribus diuisum fuisse, ex eo probari potest quod passim apud auctores reperimus uocatas ad suffragium tribus, cum tamen de comitiis Centuriatis loquantur. Cicero pro Plancio de comitiis loquens, habitis à M. Crasso Cos. scribit uocatas fuisse tribus, latumque ita suffragium. Atqui paulò post ostendit ea comitia fuisse Centuriata. Eadem in oratione scribit legem à M. Crasso latam, qua cauebatur, ut ex iis tribubus accusator ederet iudices, quas per corruptionem tulisse reus diceretur. Quod si hæc lex communis (ut erat) omnibus magistratum comitiis fuisse concedatur, necesse est ut etiam Centuriatis comitiis dicatur quis has uel illas tribus tulisse. Quod aliter accipi non potest, quam huius uel illius tribus Centurias quæpiam tulisse: id quod perspicere non potuisset, nisi diuiso per tribus populo. Argumentum etiam huius rei duci potest ex eo quod scribit Suetonius de Cæsare, solitum eum circum tribus libellos mittere ad commendandos candidatos, quibus fauere uellet. Nam si per tribus diuisus non fuisset populus, quomodo circum tribus misisset libellos in comitiis? Certissimum uero argumentum ex eo duci potest, quod apud Liuium & Asconium legimus prærogatiuam tribum & iureuocatas, ubi de comitiis Centuriatis agitur. Nam quomodo prærogatiuam tribum intelligere possis, nisi populum facias in tribus distinctum, inter quas fors duceretur, ut ea cui obtigisset, prima suffragium iniret? Et quomodo iureuocatas in tribus comitiis Centuriatis locum habuisse concipies, nisi populum in tribus diuisum concedas? Verum ut prærogatiua tribus quæ prima dicit suffragium, non tota confuse suffragium dicit, sed centuriatim: ita reliquæ tribus quoniam ita uocabantur, ut ex singulis Centuriæ, ut quæque maximi census erant uocarentur, propterea iureuocatae dicuntur. Vnde etiam apud Ciceronem in secunda oratione in Rullum, extremæ tribus suffragiorum appellantur pro extremis tribuum suffragiis, iure tamen &

per Cen-

A per Centurias uocatarum. Nam illic mentio est de comitiis Centuriatis, quibus ipse Consul creatus erat. Diuisus igitur erat Centuriatis comitiis populus in tribus, sed suffragia inibantur centuriatim. Atque ita post prærogatiuam prima classis uocabatur, quemadmodum scribit Cicero 2. Philip. hoc est, per singulas tribus Centuriæ quæ primæ classis erant, suffragium inibant. In quo obiter animaduertendum est, cum Cicero illic primam classis post prærogatiuam suffragium dixisset scribit, simul appellatione primæ classis comprehendisse equitum Centurias: quemadmodum usitatum erat, ut ex Dionysio supra ostendimus. Perpendenda etiã nobis hoc loco sunt uerba Ciceronis lib. 3. de Legib. ubi de comitiis Centuriatis loquitur. Descriptus enim populus censu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad suffragium consilij, quam fuisse in tribus conuocatus. Quod enim ait censu descriptum populum, id pertinet ad classes, quæ censu inter se distinctæ erant eo modo quo supra diximus. Quod ait ordinibus, id ad equitum Centurias pertinet & peditum. Quod denique ait ætatibus, ad seniorum iuniorumque Centurias referendum est. Quæ ut apertius intelligantur, paulò altius de multiplicitate ciuium inter se distinctione dicendum. Primam diuisionem uniuersi populi in duas partes fuisse reperio, in Patricios & Plebeios: in quo erat generis distinctio tantum. Nam Patricij erant, qui genere erant nobilissimi, cuiuscunque census ordinisue essent: Plebeij uero reliqui ciues genere non adeò illustres. Quod uero dixi cuiuscunque census ordinisue essent, eo pertinet, ut intelligamus nihilominus Patricios diuisos fuisse per classes pro censu cuiusque: & quosdam in Senatorio, quosdam in equestri ordine, quosdam etiam inter pedites nihilominus fuisse. Nam quosdam Patricios fuisse ordinis equestris Cicero pro Muræna ostendit, cum ait patrem Ser. Sulpitij equestri loco fuisse: quem tamen eadem oratione dicit Patricium fuisse. Quosdam uero pedites fuisse, docet Liuius libro 3. Decad. 1. cum ita scribit: Magistrum equitum dicit L. Tarquinium Patriciæ gentis, sed qui stipendia pedibus propter paupertatem fecisset. Vnde fit, ut hæc per genera distinctio nihil ad comitia Centuriata pertineret: sed aliū usum habebat in Republica. Veluti ad Interregem prodendum, quem Patricium esse, & à Patriciis prodi oportebat: ad sacerdotes cooptandos, quorum alios oportebat esse Patricios, alios dimidia ex parte Plebeios & Patricios, ut Cicero scribit pro domo sua: denique ad quosdam magistratus faciendos. Nam Patriciis non licebat ullum magistratum Plebeium gerere, ut Tribunatum & Ædilitatem plebis. Alia fuit per ordines uariis diuisio. Atque una quidam fuit bipartita diuisio, omnes ciues complexa in equites & pedites: quæ proprie ad comitia pertinebat. Centuriatis enim comitiis populus distinguebatur in Centurias equitum & peditum. Et quanquam esset alia ordinum distinctio, ut alij essent ex Senatorio ordine, alij ex equestri, alij ex ordine Tribunorum ararij, alij ex ordine scribarum, alij ex ordine Libertinorum: ad alios tamen usus pertinuisse hanc ordinum distinctionem existimo, quam ad comitia Centuriata. Itaque Centuriatis comitiis populus ceteris ordinibus neglectis, illa modo ordinum distinctione utebatur,

ut equitum alia essent Centuria, alia peditum. Nam si comitia Centuriata **F** per Centurias ita absoluerentur, ut unaquæque unum suffragium faceret, necesse est si illorum etiam ordinum his comitiis habitam rationem dicamus, ut simul concedamus Centurias quasdam fuisse Senatorum, Scribarum, Tribunorum æriarum & similium, easque distinctas à Centuriis equitum & peditum: quod tamen falsum est. Nam horum ordinum quasdam fuisse decurias legimus, Centurias nusquam. Iam uerò demonstratum est Centuriatis comitiis populum in tribus discedere solitum. Oportebat igitur si illorum ordinum ratio haberetur, in singulis tribus fuisse quasdam Centurias illorum ordinum. Quare Tribunorum æriarum faciendæ erunt trigintaquinque Centuria, totidemque Senatorum & scribarum: quod & falsum **G** & ineptissimum est. Quis enim concedat Tribunos æriarum fuisse plus quam ter mille & quingentos? Quis tot Senatores scribasque? Aut quis admittat præter Centurias classium fuisse alias plusquam centum Centurias, in quibus non esset ætatis & census ulla distinctio? Erat igitur ad alios usus Reip. necessarios hæc ordinum distinctio inuenta: & ad rationem comitiorum nihil attinebat. Dicendum ergo est fuisse quidem in singulis tribus quosdam qui ex illis ordinibus erant, sed cum suffragium dicere uellent, in suas Centurias discedebant, uel equitum uel peditum, ac pro ætate in iuniorum **H** uel seniorum Centurias. Sane diebus comitialibus Senatam habere, non alia ratione uetabatur, quam ut ne ullus ciuium auocaretur à suffragio. Itaque Senatores etiam comitiis, si uellent, intererant: non modò ut administri essent comitiorum, sicut in comitiis, quibus ab exilio reuocatus est Cicero, sed etiam ut suffragium dicerent: quod aperte locus Varronis ex lib. 3. cap. 4. de re Rust. demonstrat, qui ita habet: Comitibus Ædilitiis cum sole caldo, ego atque Appius Senator Tribulis suffragium tulissemus. Verum eos in Centurias uel equitum uel peditum discedere oportebat eodem modo, quo **I** ceteri ciues. Equitum enim Centurias ex primoribus ciuitatis, Seruii instituto conscribi oportebat: nec uetabatur quenquam Senatorem esse, & in iis ramen Centuriis numerari, quæ belli causa institutæ fuerant. Onere enim belli Senatores nemo dicere audeat immunes fuisse. Et prius quidem quam Senatores ex censu maximo esse cœperunt: quod postremis temporibus factum dicit Plinius in proœmio libri 14. ego à Cæsare dictatore primùm factum ex historia confirmo: Senatores erant multi, qui non ualde magnum censum habebant: quemadmodum intelligi potest ex eo quod ex quinque classibus Tribunos plebis factos, Liuius scribit. Nā qui Tribuni plebis fuerant, nō modò in Senatam legebantur post Atinium plebiscitum, ut ait **K** A. Gell. libro 14. cap. ultimo, sed etiam ad magistratus maiores postea peruenire poterant: & tamen uel quintæ tantum classis censum habebant. Ergo qui censu quintæ classis, uerbi gratia, erant, nōne uel seniorum uel iuniorum Centuriis continebantur? Et quia minimi census erant, necessariò oportebat suffragium si ferre uellent, in quinta classe suffragium dicere. Verissimum igitur est quod diximus, qui ordinis Senatorij erant, non minus si suffra-

A si suffragium ferre uellent, equitum uel peditum Centuriis adscribi oportuisse. Quare quod ad comitia Centuriata attinet, ordinum nulla distinctio faciendæ, nisi in equites & pedites. Cumque Cicero dicit descriptum ordinibus populum, non alij ordines intelligendi sunt quam equitum & peditum. Alia diuisio erat per censum, hoc est ciuium in classes, pro ratione census cuiusque: de qua diuisione satis multa supra dicta sunt. Vnum modo est, quod de censu primæ classis ambigi potest. Plinius enim lib. 33. cap. 3. dicit primæ classis censum sub Seruio rege fuisse centum ac decem millium æris. Gellius libro 7. cap. 13. dicit C & XXV. millium æris classiorum censum fuisse. Liuius uerò & Dionysius centum millium tantum faciunt censum primæ classis. Sane nisi corrupti sunt Plinij Gellijque codices, nihil habeo quod in tanta auctorum diuersitate dicere possim: nisi inter Romanæ historiæ scriptores ueteres, unde hi desumpserunt, non bene conuenisse in ea re, ut in multis aliis dicamus. Alia per ætates diuisio erat inter peditum tantum Centurias: quarum alia erant seniorum, alia iuniorum, idque in unaquaque classe. In quo A. Gellij uerba adscribam ex libro 10. cap. 28. Tullio in historiæ primo scripsit, Seruium Tullium regem populi Romani, cum illas quinque classes census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septendecim. Atque inde ab anno septimo & decimo, quos idoneos iam esse Reipub. arbitraretur, milites scripsit, eosque ad annum quadragesimum sextum iuniores, supraque eum annum seniores appellasse. Ex iis Tiberonis uerbis planum est, quæ iuniorum Centuriæ seniorumque, & qua ætate dicerentur. Omnis igitur ciuium distinctio Centuriatis comitiis erat per Centurias: easque uel ordinibus distinctas, quod alia equitum essent, alia peditum: uel censu, quod alia primæ, alia secundæ, tertiæ, quartæ & quintæ classis essent: uel ætatibus, quod alia essent seniorum, alia iuniorum. Et quoniam post prærogatiuam equitum Centuriæ prius uocabantur quam peditum, & primæ classis Centuriæ ante aliarum classium Centurias, in omnibusque classibus seniorum Centuriæ ante iuniorum Centurias, propterea apud auctores reperimus comitiis Centuriatis haberi rationem dignitatis cuiusque: quod scilicet ordinum, census ætatique ratio haberetur. Ac de prærogatiua quidem & reliquo modo rogandorum suffragiorum hactenus. Nunc de reliquo modo suffragiorum dicendum. Ante leges tabellarias latas, populus uoce ferebat suffragium: at postea cœpit tabella suffragium ferre. Ac uoce quidem cum dicebatur suffragium, erant in singulis Centuriis rogatores, qui singulorum rogabant **E** sententias, quas palam singuli proferebant: in quam autem partem plures eiusdem Centuriæ homines inclinassent, ea totius Centuriæ sententia censebatur: quam deinde rogator per præconem pronuciari iubebat. Ac si magistratum quidem comitia essent, rogabantur singuli quem uellent magistratum esse: tumque nominatim singuli appellabant, quem uellent magistratum creari. Quod idem in comitiis regis sacrorum dicendum. Sin legum comitia essent, cum populus legem accipere uellet, solebat uti

his uerbis solennibus, ac uelut conceptis, Vti rogas: quibus significabat uel se, ut ita fieret quemadmodum legis rogator fieri uellet. Cum uero legem accipere uolebat, utebatur solenni uerbo, Antiquo, quo significabat se quod rogaretur antiquare, hoc est, ne omnino fieret, uetare. Quorum omnium si quis probationem desideret, ita habeto. Ac primum nominatim appellari solitos à populo, quos uellet magistratum habere, ex omni historia Liuij perspicuum est. In legibus autem ferendis illa uerba solennia fuisse ex his locis apparebit. Scribit Liuius libro 6. Decad. 1. Cum primæ tribus, uti rogassent, dicerent: quibus uerbis significat, quia eius legis plures erant rogatores, populum dixisse, Vti rogastis. Idem T. Liuius lib. 9. 1. Dec. Tribus omnes præter Polliam antiquarunt legem. Et libro 10. Ego hanc legem, quod bonum, faustum, felixque sit nobis ac Reipub. uti rogastis iubendam censeo. Et libro 8. Decad. 4. Remittentibus ergo his intercessionem omnes tribus, uti rogassent, iusserunt. Et libro 5. Decad. 1. Legem unam plures tribus antiquarunt, quam iusserunt. Et libro decimo, Decad. 3. De pace uti rogassent, omnes tribus iusserunt. Et libro 1. Decad. 4. Rogatio de bello Macedonico, primis comitiis ab omnibus ferme Centuriis antiquata est. Et paulo post: Ab hac oratione in suffragium missi, uti rogarat, bellum iusserunt. Cicero 2. de Legib. Suade igitur si placet, istam ipsam legem, ut ego, Vti rogas, dicere possim. Et libro tertio: Vos quidem, ut uideo, legem antiquastis sine tabella. Ex iis opinor locis satis apparet iis uerbis uelut conceptis, legem iuberi aut uetari solitam. Hæc ratio ferendi per uocem suffragij usque ad annum urbis DCXV. perdurauit. Eo uero anno, quo erant Coss. C. Calpurnius Piso, & M. Popilius Lenas, Tribunus plebis fuit Gabinius quidam, à quo primum lata est lex, ut populus in mandandis magistratibus tabella uteretur. Biennio post Consulibus M. Emilio Lepido, C. Hostilio Mancino, L. Cassius Tribunus pl. legem tabellariam de iudiciis tulit: ut scilicet iudices, qui adhuc uoce sententiam dicebant, tabella sententiam ferrent. Nomine autem iudicum etiam populus intelligendus est, quoties ipse iudicabat, excepto iudicio perduellionis: in quo tabellam populo non dederat Cassius: in aliis de multis, non de capite iudiciis tabellam populo dederat. Verum in iudicio perduellionis data est postea populo tabella à Cælio quodam Tribuno pl. In legibus uero ferendis, uoce usus est populus usque ad Tribunatum C. Carbonis, qui fuit anno urbis DCXXV. Consulibus C. Sempronio Tuditano, & M. Aquilio: quo anno C. Papyrius Carbo legem tulit de legibus tabella iubendis ac uetandis. Quæ omnia possunt ex Cicerone confirmari, cum ita scribit tertio de Legibus: Sunt enim quatuor leges tabellariæ, quarum prima de magistratibus mandandis: ea est Gabinia, lata ab homine ignoto ac sordido. Secuta biennio post Cassia de populi iudicio: ea à nobili homine lata L. Cassio, sed (pace familiæ dixerim) dissidete à bonis, atque omnes rumusculos populari ratione occupante. Carbonis est tertia de iubendis legibus ac uetandis, seditiosi atque improbi ciuis: cui ne

reditus

A reditus quidem ad bonos, salutem à bonis potuit afferre. Vno in genere relinqui uidebatur uocis suffragium, quod ipse Cassius exceperat perduellionis. Dedit huic quoque iudicio Cælius tabellam: docuitque quoad uixit, se ut opprimeret C. Popilius, nocuisse etiam Reip. Hæc Ciceronis uerba satis aperta sunt, ut quæ de legibus tabellariis diximus, uera esse demonstrari possint. Quod autem de tempore earum legum latarum dixi, partim ex Cicerone, partim ex historia colligi potest. Cicero in Bruto dicit legem Cassiæ latam Lepido, & Mancino Coss. Idemque lib. de Leg. 3. & lib. de Amicitia, dicit Gabiniam latam fuisse biennio ante Cassiam: unde facile est uidere quibus Coss. lata sit Gabinia. De tempore autem legis Papyriæ constat primum ex historia C. Carbonem eo anno Tribunum pleb. fuisse, quo mortuus est Africanus minor. Atqui Cicero lib. 2. de Nat. deor. ait mortuum Africanum Tuditano & Aquilio Coss. ex quo consequitur legem tabellariam Carbonis eo anno latam fuisse. Tempus etiam legis Cæliæ eodem modo intelligi potest. Cicero enim significat eo anno latam legem à Cælio quo C. Popilius in exilium abiit. Atqui ex historia Plutarchi constat exilium Popilij fuisse in primo Tribunatu C. Gracchi. Quare necesse est Cælium eodem anno fuisse Tribunum pl. Erat autem C. Gracchus Tribunus primum Coss. Q. Cæcilio Metello Balearico, T. Quintio Flaminio, anno urbis DCXXXI. Ex iisque dicta sunt, perspicuum est usque ad legem Gabiniam perlatam populū magistratibus creandis uoce usum fuisse. Postquam autem tabella ei data est, oportuit tabellam munere uocis fungi. Quare tabellis oportuit nomina candidatorum inscribi, ut daretur iis tabella magistratus, sicut prius nominatim iis appellandis creabantur. Quot ergo erant candidati, quorum rationem habere oportere iudicatum esset, tot tabellæ unicuique de populo dabantur. Ac breuitatis quidem causa tabellis non integra candidatorum nomina scribebantur, sed primæ tantum literæ nominis cuiusque. Id quod ex uerbis Ciceronis colligo, cum ita scribit pro domo sua: Is posteaquam intellexit posse se interuersa ædilitate à L. Pisone Consule Prætozem renunciari, si modo eadē prima litera competitorē habuisset aliquem. Neque enim potuit ista fraus quam significat Cicero, fieri, si primis literis conuenientibus integra nomina tabellis inscripta fuissent. Sicut ergo iudicibus quæ dabantur tabellæ, non integra uerba continebant sed prima tantum elementa uerborum Absoluo, Condēno, Non liques, A. C. N. L. ita magistratibus creandis tabellæ, quæ dabantur populo, prima tantum elementa nominum candidatorum habebant inscripta. Quod idem in sacerdotū creatione intelligendum est. In comitiis autem legum tabellæ dabantur duæ: una in qua scriptum erat, Vti rogas, duobus ut opidor elementis, V. R. altera in qua scriptum erat, Antiquo, una etiā litera A. Cicero lib. 1. ad Atticum epist. nona: Operæ Clodianæ pontes occupant, tabellæ ministrabantur, ita ut nulla daretur, Vti rogas. Porro autem tabellæ illæ non domo afferebantur à populo, sed erant qui eas ministrarent populo suffragium inuito, quos diribitores appellabant: de quibus supra satis multa diximus. Hoc tantum nunc dicemus iussum magistratus expecta-

I

re oportuisse diribitores: ut ex Cicerone apparet, cum ita scribit 3. de Legib. F
 Lex recitata est: disce rem, & tabellam iubebo dari. Diribitis tabellis suc-
 cedebant rogatores, qui cistam deferebant, in quam populus tabellam suf-
 fragij coniciebat. Postquam autem totius Centuriæ tabellæ collectæ erant,
 tum educendis suffragiis adhibebantur custodes: quorum munus erat de-
 scribere suffragia, ut ea Centuriæ sententia renunciaretur, in quam plures
 inclinasse conspicerentur. Verum de his tribus supra, cum de personis egi-
 mus, satis dictum est. Illud magis huic loco est accommodatum, ut Cicero-
 nis uerba ex 3. de Leg. examinemus: Sed ego, etsi satis dixit pro se in illis li-
 bris Scipio, tamen libertatem istam largior populo, ut & auctoritate ualeat, G
 & utantur bonis. Sic enim à me recitata lex est de suffragiis, Optimatibus
 nota, plebi libera sunt. Quæ lex hanc sententiam continet, ut omnes le-
 ges tollat quæ postea latæ sunt, quæ tegunt omni ratione suffragium. Ne
 quis inspiciat tabellam, ne roget, ne appellet: pontes etiam lex Maria fecit
 angustos: quæ si opposita sunt ambitiosis, ut sunt fere, non reprehendo.
 Ex iis Ciceronis uerbis apparet, post eas leges tabellarias, quas paulo antè
 posuimus, alias multas latas fuisse. Verum illæ ne quis tabellam, quam in
 cistam coniceret, quisque de populo inspiceret, ut scilicet magis occultum
 esset ea ratione suffragium: tum ut ne quis esset, qui dum suffragium dicit H
 populus, quenquam rogaret, ut cuius suffragaretur aut ea de re alia ra-
 tione conueniret, benignè uel appellaret: illæ inquam leges quando latæ sunt
 & à quibus, certo nil definiri potest. At lex illa de pontibus, quoniam à Ci-
 cerone Maria uocatur, à C. Mario Trib. pl. lata fuisse intelligitur. Fuit autem
 Tribunus pl. C. Marius anno urbis DCXXXV Coss. L. Cæcilio Metello &
 L. Aurelio Cotta, ut ex historia Plutarchi intelligi potest. Scribit enim in ui-
 ta Marij C. Marij Tribunū pl. repugnante Cotta Cōsule, & pleraq; nobilitate
 legē de suffragiis tulisse. Hanc uero legē de pontibus angustis eò Marius
 tulisse uidetur, ne quis illie præter eū qui suffragiū ferret, consistere posset ad I
 appellandū rogādūque. His autē pontibus utebantur nō modo in Centu-
 riaris comitiis, sed etiā in tributis, ut apparet ex locis Ciceronis, in quibus de
 ea re mentio est. Ad Heren. lib. 1. Cum L. Saturninus legē frumentariā de se-
 missibus, & trientibus laturus esset Q. Cepio, qui per id temporis Quæstor
 urbanus erat, docuit Senatū ararium pati non posse tantam largitionem. Se-
 natus decreuit si eam legem ad populum ferat, aduersus Remp. uideri eum
 facere. Saturninus ferre cœpit: collegæ eius intercedere: ille nihilominus ci-
 stellam detulit. Cepio ut illum contra S. C. intercedentibus collegis aduer-
 sus Remp. uidit ferre, cum bonis uiris impetū facit, pontes disturbat, cistas K
 deiicit, impedimento est quò secius lex feratur. Alius locus est, quem sæpe
 iam citauimus ex primo ad Att. Operæ Clodianæ pōtes occuparāt, tabellæ
 ministrabātur. His duobus in locis agitur de comitiis Tributis, quæ in fo-
 ro haberētur. Vnde sequitur pontibus ufos fuisse Romanos etiā in comitiis
 Tributis. Tū uero multos huiusmodi ponticulos fuisse, ex uerborū cōtextu
 plane intelligi potest. Et quoniā uideo æque in foro atq; in cāpo fuisse, aliis-
 que

A que in locis ubi tributa comitia habebantur, propterea colligo opere subi-
 tario ponticulos illos ad eum usum fieri solitos, aut sane non admodum fir-
 mo, & stabili opere factos: quos Cepio nō cōfregisse, sed disturbasse dicitur.
 Porro autē ex eo Ciceronis loco ad Att. colligo populo tabellas ministrari
 solitas, ut quisque ad pontes accedebat: qua ratione fiebat, ut tabella accepta
 per angustiam pontium omnes, qui rogare aut tabellam inspicerere uellent,
 excluderetur. Sed unde uenirent, & quò per illos pontes abscederent, non ita
 facile est explicare. Conandum tamen est uel coniecturis ueritatem eruere.
 Ante leges tabellarias cum uoce suffragium ferebatur, priusquam ad suffra-
 gium tribus uocarentur, seorsum erant diuisæ suis quæque locis XXXV
 B tribus, ut nos supra ostendimus. Cum ergo ad suffragium uocabantur, uel
 ex suis locis in alium locum migrabant, uel iis manentibus in suis quæque
 locis per ipsas tribus circumeundum erat ad colligenda suffragia. Atqui ex
 eo quòd uocari Centurias, adeoque introuocari passim reperimus, intelligi
 potest de suis locis migrasse. Quomodo enim intelligere possumus intro-
 uocatas ordine Centurias, nisi locus quidam esset quò introirent, ut quæque
 à magistratu uocabatur: T. Liuius lib. 10. primæ Decadis. Populus nihilo-
 minus suffragia inibat: & ut quæque introuocata erat Centuria, Confu-
 C lem haud dubie Fabiū dicebat. Et paulò post: Cum primouocata Q. Fa-
 bium Consulem dicerent omnes Centuriæ. Et alio loco eiusdem lib. Ap-
 petebat tempus comitorum, quorū causa L. Volumnius Cos. Romam re-
 uocatus. Qui priusquam ad suffragium Centurias uocaret, in cōcionem ad-
 uocato populo, multa de magnitudine belli Hetrusci disseruit. Et paulo
 post: Fabium & prærogatiua, & primouocata omnes Centuriæ Consulem
 cum L. Volumnio dicebant. Ex iis locis apparet à magistratu habente co-
 mitia Centurias non modo uocari solitas, sed etiam introuocari. Est uero &
 alius apud eum locus, ex quo res omnis apertissime demonstrari potest. Ver-
 D ba eius ex lib. 6. Decad. 3. hæc sunt: Fuluius Romam comitorum causa ac-
 cersitus, cum comitia rogandis Consulibus haberet, prærogatiua Centuria
 iuniorum declarauit T. Manlium Torquatum, & T. Octacilium. Manlius
 qui præfens erat, gratulandi causa cum turba coiret, nec dubius esset populi
 consensus, magna circumfusis turba ad tribunal Consulis uenit, petitque ut
 pauca sua uerba audiret, centuriamque quæ tulisset suffragium, reuocari iu-
 beret. Erectis omnibus expectatione quidnam postulaturus esset, oculorum
 ualitudinem excusauit. Impudentem & gubernatorem & imperatorem es-
 se, qui cum alienis oculis ei omnia agenda sint, postulet sibi aliorum capita
 E fortunâsque committi: proinde si uideretur, & redire in suffragium Centu-
 riarum iuberet, & meminisset in Consulibus creandis, belli quod
 in Italia sit, temporūque Reip. Vix dum requiescere aures à strepitu & tu-
 multu hostili, quo paucos ante menses assederint prope mœnia Romana.
 Posthæc cum Centuria frequens succlamasset nihil se mutare sententiæ, eos-
 demque Consules dicturos esse. tum Torquatus: Neque ego uestros, inquit,
 mores Consul ferre poterō, neque uos imperium meum. Redite in suffra-

giunt, & cogitate bellum Punicum in Italia, & hostium ducem Annibalem esse. Tum Centuria & auctoritate mota uiri, & admirantium circa fremittu, petit à Consule, ut Centuriam seniorum citaret: uelle sese cum maioribus natu colloqui, & ex auctoritate eorum Consules dicere. Citatis Centuriae senioribus, datum secreto in ouili cum iis colloquendi tempus. Seniores de tribus consulendum dixerunt esse: duobus iam plenis honorum Q. Fabio & M. Marcello: & si utique nouum aduersus Pœnos Consule creati uellent, M. Valerium Leuinum, egregie aduersus Philippum regem terra marique res gessisse. Ita de tribus consultatione data, senioribus dimissis, iuniores suffragium ineuntes, M. Marcellum fulgentem tum Sicilia domita, & M. Valerium absentes Consules dixerunt. Auctoritatem prerogatiuæ omnes Centuriæ secuta sunt. Haec tenus Liuius: Quæ uerba si quis diligentius considerare uelit, multa reperiet ad rationem comitorum pertinentia: primum quod Centuriæ prerogatiuæ sententia statim renunciabatur, non post collecta reliquarum Centuriarum suffragia. Quod etiam Cicero 2. Philipp. ostendit, cum ait: Ecce Dolabellæ comitorum dies. Sortitio prerogatiuæ, quiescit: Renunciatur, tacet. Tum uero quanta esset auctoritas prerogatiuæ, obseruari inde potest, quod gratulandi causa turba coiret, quasi iam certo Consul declaratus esset, qui prerogatiuam tulerat. Illud etiam obseruatione dignum, quod Centuriæ à Consule uocantur in suffragium, cum interim ipse esset in tribunali. Ex quo apparet locum quod uocabatur ad suffragium Centuriæ, prope tribunal fuisse: itémque non ipsum Consulem rogandorum suffragiorum causa per Centurias discurrere solitum, sed quanquam ipse sortes faceret inter tribus Centuriasque, & uocaretur ab eo per præconem quæ prima exierat, in tribunali tamen manebat: aliúque, ut diximus, erat rogator Centuriæ. Quod idem ex alio etiam T. Liuij loco intelligi potest. Scribit enim lib. 10. 1. Decad. de Fabio Consule habente comitia, cum iam à primo uocatis Centuriis renunciatus esset: Fabius primo de se eadem fere quæ priore anno dicendo abnuere. Circumstare sellam omnis nobilitas, orare ut ex cœno plebeio Consulatum extraheret. Sedebat igitur (ut hinc apparet) in sella Curuli Consul dum habebat comitia, idque in tribunali, quemadmodum locus superior ostendit. Hoc uero tribunal est comitiale, quod in campo Martio fuisse docet Capitolinus in uita Aureliani. In hoc etiam tribunali alius Consul, si adesset comitiis, sedere solebat, ut ostendit Liuius lib. 9. Decad. 4. ubi de Claudio Consule ita loquitur Sempronius eius collega qui habebat comitia. Quin ille sedens pro tribunali, aut arbitrum aut comitorum tacitum spectatorem se præberet. Quæ ego de comitiis Centuriatis intellecta uolo: nam in Tributis aliud fuisse postea ostendemus. Obseruandum etiam est quomodo priuatus à magistratu petit potestatem habendæ concionis, alioqui in suggestum ascendere non ausurus. Nec omittendum est, quod uocatas iam Centurias reuocare erat in eius potestate qui haberet comitia: ut interim non censerentur huiusmodi interruptionibus uitata comitia, tamen

fi

- A si reuocata Centuriæ mutarent sententiam. At reliqua quæ sequuntur, magis ad id: quod uolumus pertinent. Nam locus in quo Centuria prerogatiua erat, nominatim appellatur ouile: in quem locum Centuriæ seniorum ingredi non licuisset, nisi potestate facta à Consule. Sed id quoque obseruatione dignum, quod dimissos seniores dicit, priusquam Centuria iuniorum rediret in suffragium. Ex iis enim colligi potest Centurias, ut quæque uocabantur à Consule, ex suis locis migrare solitas, ut propius ad tribunal Consulis accederent, in unum quendam locum cancellis undique clausum, quod ouile propter similitudinem appellaretur: in quo loco cum essent, suffragium dicebant, ita ut interim non liceret aliis eo in loco esse: propterea que dimissi sunt extra ouile seniores illi qui iussu Consulis eò introducti erant. Huius etiam loci meminit Dionys. lib. 10. ubi de comitiis L. Quintij loquitur, & Lucanus cum ita scribit:
- Et miseræ maculauit ouilia Romæ.
- Quod uero tum fiebat, cum uoce suffragium ferebatur, id postea fuisse immutatum nec uerisimile est, nec usquam scriptum reperitur. Quinetiâ contra reperimus post leges tabellarias locum in campo Martio cancellis clausum, in quo essent qui suffragium dicebant: quo aliis interim ingredi non liceret. Plutarchus enim in uita Marij scribit, Marium in petitione præturæ ambitus suspicionem dedisse, quod sui cuiusdam amici seruus intra cancellos uisus fuisset, dum populus suffragium dicebat. Quos uero tu illic cancellos intelligas, nisi huiusmodi ouilis cuius meminimus? præsertim cum uideas in his cancellis perinde non licuisse alicui præter suffragatores & ministros comitorum consistere, sicut in illo ouili non licebat. Nam quandiu adhuc populus in campo per tribus distributus erat, nec dum tamen in suffragium uocatus, circum tribus licebat non modo candidatis sed etiam aliis discurrere, ut ex omni historia apparet. Non igitur de cancellis quibusdam id potest intelligi, in quibus essent omnes tribus priusquam in suffragium uocarentur. Relinquitur ergo, ut de hoc ouili intelligatur. Et Cicero lib. 4. ad Att. in epistola cuius initium est, O expectaras mihi tuas literas; ostendit in campo Martio septa fuisse, quæ comitiis usui essent: quæ septa Cæsar cum in Gallia esset cogitabat marmorea facere, eaque excelsa porticu cingere mille passuum spatio. Hæc ego septa intelligo de hoc ouili, de quo agimus. Nam septis inclusum populum, nisi cum suffragium diceret, non legimus. Et Seruius scribit, septa in campo Martio inclusa tabulatis, in quibus stans populus suffragium ferret. Ouid. 1. fast.
- E Est quoque quo populum fas est includere septis. Et Luc.
- Septorumque nefas, & clausi prælia campi.
- Quodque Cæsar rursus uellet ea septa porticu cingere, mihi argumento est ea angustiora septa ad alium usum fuisse, quam ut uniuersum populum simul continerent, antequam ad ineundum suffragium ordine uocaretur. Et in orat. pro Milone. Quid? comitiis in campo quoties potestas fuit, cum ille in septa irruisset? Quod si post leges tabellarias uocata Centuriæ à

I iij

Consule in ouile quoddam ex suis locis migrasse concedantur, non erit difficile omnem pontium rationem explicare. Nam tabellæ populo in hæc septa ingredienti ministrabantur. Sed quoniam Marius uiderat, ne tabellis quidem datis, quibus omni ratione leges uellent occultum esse suffragium, satis repressum esse ambitum: huiusmodi pontes instituit in ingressu septorum, eosque angustos, ut præter suffragatores aliis illic consistendi locus non esset. Qua ratione exclusi sunt omnes qui tum maxime ad supplicandum populo ueniebant, cum ei erat in manu tabella suffragij. Solet enim recentior postulationis memoria magis mouere. Ac populo quidem supplicandi causa omnes candidati circum tribus die ipso comitiourum cursare poterant, quandiu diuisus per tribus populus nondum erat ad suffragium uocatus: Quinetiam iam quibusdam uocatis reperimus reliquis Centuriis quosdam candidatos supplicasse: ut apud Liuium lib. 10. Dec. primæ. Appius Claudius candidatus Consularis populo supplicat, postquam iam primo uocata Centuriæ Q. Fabium Consulem dixissent. At ingredi in ouile non licebat. Sed nec ingredienti in septa Centuriæ seorsum supplicari uoluit Marius: quod scilicet magis libere populus suffragium ferret, data sine ulla cuiusquam postulatione tabella. Suum ergo quæque tribus locum in campo primum occupabant: ex quo loco cum suffragium dicendum erat, Centuriæ ut quæque citabantur migrabant: cumque in ingressu ouilis erant, illic pontes reperiebant, in quibus diribitores erant, qui tabellas ministrabant: quibus acceptis statim ingredientibus in ouile rogatores cistam proponebant in quam conicerent eam quam uellent tabellam. Nam ita potius fieri, quam expectari dum tota Centuria in septa esset ingressa, ut postea colligerentur suffragia, hac ratione adducor, quod longum admodum fuisset expectare, dum tota Centuria per angustos illos pontes in ouile ingressa esset, antequam colligere suffragia rogator inciperet. At Cicero 2. Philippic. dicit quamcitissime ista fieri. De comitiis enim Centuriatis, quibus Dolabella Consul factus est, scribit omnia citius facta esse quam dixit. Quæ sane ut uera sint necesse est, ea ratione Centurias suffragium dixisse, quæ quam breuissima esset. Atqui id multo breuius est, singulos simul dum per pontes introeunt in septa, tabellam in cistam conicere, quam expectare dum omnes eiusdem Centuriæ ingressi sint, ut rursus omnem Centuriam percurras ad colligenda singulorum suffragia. Porro autem multos pontes ideo fuisse existimamus, ut esset in ea septa ingressus ex diuersis undique partibus, quas seorsum singulæ tribus extra septa obtinebant. Quem enim tu usum pontium fuisse existimes, si de loco non moueri populum dicas in dicendis suffragiis? Aut quomodo prouerbium, Sexagenarios de ponte, ad suffragia pertinere poterit, nisi suffragia per pontem ferri solita intelligas? Quid uero est per pontem ferre suffragium, nisi pontem uiam esse, qua alicunde in alium locum migraret qui suffragium dicebat? Non igitur ita colligebantur suffragia, ut manentibus tribubus in suis quæque locis, rogatores circumirent ipsas tribus: sed ut diribitores tabellas dabant, cum ad

A ad pontes populus ueniebat, ita rogatores transeuntis populi tabellas colligebant. Et, si coniecturis duci oportet, quinque & triginta pontes fuisse existimauerim, sicut erant XXXV. tribus, quæ ex diuersis partibus centuriatum in ouile uenirent. Ac de pontibus quidem satis: nunc de renunciatione suffragiorum agendum est. Ex iis quæ supra de custodibus dicta sunt, intelligi potest describi solita à custodibus suffragia in tabellis sibi ad id ipsum datis. Hoc autem erat describere suffragia, tot puncta in tabella notare, quot tabellæ similes reperirentur: ut inito tandem numero ea Centuriæ sententia renunciaretur, quæ plures habere similes tabellas ex numero punctorum perspiceretur. In legibus quidem ferendis si plures reperirentur tabellæ, in quibus scriptum esset, Vti rogas, pauciores in quibus scriptum esset, Antiquo, tum ab ea Centuria legem iuberi renunciabatur. Contra uero legem à Centuria non accipi pronunciabatur, si plures scriptum haberent, Antiquo. At si forte pares numero tabellæ in utranque partem reperirentur, eius Centuriæ nulla renunciabatur sententia, nisi lex esset quæ de perduellione ferretur. In fauorem enim reorum, absoluisse censebatur Centuria quæ non condemnarat. Itaque si pares essent reliquæ Centuriæ accipientium legem & uetantium, hæc accessione ad uetantes Centurias legem antiquabat: adeo ut reus absolueretur. Scribit enim Dionys. lib. 7. lege cautum fuisse, ut æqualitate suffragiorum reus absolutus iudicaretur. In magistratuum uero creatione numerus inibat tabellarum, quæ idem nomen continerent. Cuius enim candidati nomen plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centuria Consul, Prætor, Censor, factus renunciabatur. Sin paria suffragia tulisse omnes candidati reperirentur, nullus renunciabatur: expectandæque erant reliquarum Centuriarum suffragia. Quod uero dixi de Centuriatis magistratuum comitiis, idem in comitiis regis sacrorum intelligi debet. Hic enim pro candidatis erant duo tresue quos inaugurasset Pontifex Max. ut ex iis postea populus suffragiis suis crearet quem uellet esse regem sacrorum. Quæ ne fingere uideamur, citabo locum T. Liuii, unde id perspicere poterit. Scribit lib. 10. Decad. 4. De rege sacifico sufficiens in locum C. Cornelij Dolabellæ, contentio inter C. Seruilium Pontificem Max. fuit, & L. Cornelium Dolabellam Duumuirum naualem: quem ut inaugurasset Pontifex, magistratu sese abdicare iubebat. Recusantemque id facere, ob eam rem multa Duumuiro dicta à Pontifice. Deque ea cum prouocasset, certatum ad populum. Cum plures iam tribus introocata, dicto esse audientem Pontifici Duumuirum iuberet, multamque remitti si magistratu se abdicasset: ultimum de celo quod comitia turbaret interuenit. Religio inde Pontificibus fuit inaugurandi Dolabellæ. P. Clœlium Siculum, inaugurarunt qui secundo loco inauguratus erat. Quod dicit Liuius Siculum qui secundo loco inauguratus erat, factum regem sacrorum, nonne manifesto demonstrat duos minimum à Pontifice inaugurari solitos? Atqui non est existimandum satis fuisse inaugurationem Pontificis ad creationem regis sacrorum: alioqui necesse est, ut duos facias reges sacrorum. Populi ergo acce-

delectum oportebat, ut perinde atque in magistratum comitiis, qui **F**
 numero suffragiorum uinceret, rex sacrorum esset. Atque ut id magis credā,
 facit similitudo creationis flaminis Dialis. Tacitus enim lib. 4. scribit ueterē
 rationem creandi flaminis Dialis fuisse, ut patricij confarreatis parētibus ge-
 niti tres simul nominarentur, ex quibus unus postea legeretur. Illud uero in
 renunciatione suffragiorum præterea considerandum est, quod sicut Cen-
 turia prærogatiuæ sententia ante uocationem aliarum renunciabatur, ita
 reliquarum deinceps Centuriarum, ut quæque suffragium dixerat: ac nō ex-
 pectabatur dum tota prima classis suffragium dixisset, ut tum demum re-
 nunciarentur suffragia. Nam ante leges tabellarias ita fieri facile est ex **G**
 Liuiο ostendere, cum scribit: Vt quæque introuocata erat Centuria, Con-
 sulem dicebat Fabium. Et alio loco: Fabium & prærogatiua, & primo uo-
 cate omnes Centuriæ Consulem dicebant. Ex iis enim uerbis apparet non
 simul uocari totam primam classem, sed subinde alias: atque alias: quarum
 ut quæque introducta erat, nisi palam renunciaretur suffragium, quomodo
 intellexisset se Consulem fieri Fabius ab illis primo uocatis Centuriis? Ve-
 rum post tabellas populo datas idem ut fieri credam, ex eo adducor, quod
 necesse erat tum multo magis subinde alias ex aliis Centurias primæ classis **H**
 uocari, non autem totam simul primam classem. Cum enim essent tam mul-
 tæ numero Centuriæ primæ classis, ut supra ostendimus: si simul omnes suf-
 fragium ferrent, cum ostensum sit per pontes suffragium ferri, necesse est
 pontes tot fuisse dicas, quot erant Centuriæ. Hic uero descriptis suffragiis
 quomodo renunciatio fiebat? An ut omnes simul tulerant suffragium, ita
 omnium simul renunciabatur sententia? Id uero quomodo absque tumultu
 & confusione fieri potuit? aut quomodo numerus Centuriarum iniri, ut
 in quam partem plures inclinassent appareret? At si non simul omnium fie-
 bat renunciatio, quorsum attinebat simul omnes uocare? Omitto quod ista
 ratione efficitur, ut inter Centurias ordinis & ætatis ratio non habeatur. **I**
 Iuniorum enim Centuriæ simul cum equitum & seniorum Centuriis uocari
 dicuntur. Nec sane ulla iusta ratio reddi potest, cur data populo tabella, uetus
 ratio uocandarum deinceps Centuriarum mutata esset. Est uero locus apud
 Ciceronem in septima orat. in Verr. ubi ita scribit: Tu cum Prætor renun-
 ciatus esses, non ipsa præconis uoce excitatus es, qui te totiens seniorum iu-
 niorumque Centuriis illo honore affici pronunciauit. Ex quo loco aper-
 tissimum est, non simul, sed deinceps seniorum iuniorumque Centurias
 suffragium dixisse: præconemque non totius simul classis, sed singulatim cu-
 iusque Centuriæ sententiam pronunciare solitum. Cum ergo apud Ciceronem **K**
 2. Philipp. scribitur de comitiis Dolabellæ: Prima classis uocatur, re-
 nunciatur: non ita accipiēda sunt illius uerba, quasi uelit primam classem
 totam simul uocatam renunciassent Dolabellam Cōsulem: sed primam clas-
 sem dicit pro Centuriis primæ classis, ordine tamen uocatis. Neque enim to-
 tius classis ratio habebatur in suffragiorum sententia elicienda, sed Centu-
 riarum: & numerus Centuriarum uincebat, non numerus classium. His ex-
 plicatis

A plicatis quærendum est, postquam renunciata erat alicuius Centuriæ senten-
 tia, an eadem tabellæ rursus darentur diribitoribus, ut sequenti Centuriæ di-
 stribuerent eadem, an nouæ semper tabellæ, ut quæque Centuria introuo-
 cabatur, diriberentur populo. Sane ut semper nouas tabellas dari potius cre-
 dam, eo adducor, quod cum omnes Centuriæ non essent æquales numero,
 sed aliæ aliis frequentiores, eadem tabellæ quæ priori Centuriæ data erant,
 satis magno numero non erant futurae, ut frequentiori post Centuriæ mi-
 nistrarentur. Cūque certum sit in legum quidem comitiis unicuique de
 populo binas tabellas dari solitas, quarum unam modo in cistam coniice-
 ret: in magistratum uero comitiis tot tabellas quot essent candidati, qua-
 rum tamen in cistam non plures coniiceret quisque, quam pro numero ma-
 gistratum creandorum: ueluti in Cōsulibus Censoribusque creandis duas,
 in Prætoribus sex, octo decemue, pro numero scilicet Prætorum, quem crea-
 ri oporteret: sane si tantum eductas de cista tabellas reddi diribitoribus oporteret,
 non totidem tabellæ sequentibus Centuriis datae fuissent, quot primæ:
 ideoque libertate suffragiorum sublata non aliam potuissent sententiam di-
 cere quam quæ à priori Centuria dicta esset. At quomodo reliquas tabellas
 rogatores reddere possent, quas singuli sibi retinuissent? An rursus post renun-
 ciationem percurrenda erat tota Centuria ad recipiendas reliquas tabellas? **C**
 Quæ si aperte redderetur, quomodo suffragium cuiusque occultum esse po-
 tuit? Ex iis enim, quas quisque redderet, facile apparuisset quas in cistam co-
 iecisset: ut si redderet tabellam, Antiquo, facile erat uidere sententiam dixisse,
 Vti rogas. Sin occulte, hic rursus perferēda erat cistella per omnem Cen-
 turiam: quæ omnia absurdissima sunt. Verius igitur est cuique Centuriæ
 ut introuocabatur, nouas tabellas præsto fuisse. Et quoniam ministrabantur
 populo, ut quisque ad pontes accedebat, propterea existimo iam ante diri-
 bitores ad pontes sterisse, cum tabellis ad eam rem publice paratis, ea multi-
 tudine quam quæque comitia requirere uiderentur. In comitiis enim le-
 gum binas tantum cuique tabellas dari oportebat: in comitiis uero magi-
 stratum interdum plures, interdum pauciores pro numero candidatorum.
 Quare multo pauciores tabellas parari oportebat in comitiis legum, quam
 in comitiis magistratum. Et quoniam Prætorum comitiis sex, octo decemue
 creandi erant Prætores, necesse erat, ut minimum, tot esse competitors. Qua-
 propter comitiis Prætoris minimum oportebat singulis tot dari tabellas.
 Vnde efficitur magnam admodum multitudinem tabellarum iis comitiis
 parari debuisse. Hic ergo considerandum est, primum scribendis tabellis ad
 publicos illos usus accommodatis, publicum etiam ministerium accom-
 modatum fuisse. Ex quo colligo in scribarum publicis muneribus hoc quoque
 fuisse, ut suffragiorum tabellas scriberent. Ac legum quidem comitiis futu-
 ris, scribere eas tabellas iuebantur, quæ illis comitiis usui futurae erant. Sin
 magistratum futura erant comitia, iuebantur scribere tabellas eorum no-
 minibus inscriptas, quorum habendam esse rationem publice iudicatum
 esset. Hæ tabellæ ita scriptæ, die comitorum committebantur diribitoribus.

Verum hic considerandus etiam est numerus diribitorum. Neque enim ad-
 duci possum, ut tot diribitores faciam quot tabellæ singulis ministraban-
 tur, ita ut quisque sui generis tabellam populo daret. In Prætorum enim co-
 mitiis, uerbi gratia, accidere poterat ut uel uiginti essent competitores. Hic
 ergo si uicenos diribitores facias, totidem competitorum tabellis ministrā-
 dis, quomodo in angustiis pontibus tot homines constituisse probari poterit?
 præsertim cum angustia pontium manifestò ostendat ad paucos capiendos
 institutos fuisse. His accedit, quòd si in singulis pontibus uicenos diribito-
 res ponas, concedaturque XXXV pontes fuisse pro numero totidem tri-
 buum, efficietur ut diribitorum omnis numerus septingentorum minimū G
 esset: quòd sane non est uerisimile. Præstat ergo ut dicamus ad singulos pon-
 tes unum fuisse diribitorem, qui populo Centuriatim ex suis tribubus ad-
 uenienti tabellas uel plures, uel pauciores, pro numero candidatorum diui-
 deret. Sed quoniam unicuique de populo dandæ erant tot tabellæ, quot erāt
 candidati, necesse est, ut non alias pro aliis daret diribitor in tam magna
 multitudine tabellarum, rationem aliquam inuentam fuisse, qua in diriben-
 dis tabellis hac in parte nihil peccaretur. Atqui si diuisas haberet diribitor
 tabellas quas cui daret, præter id quòd longum fuisset in tam magno cumu-
 lo seligere, difficile etiam fuisset non peccari. Verius igitur est, ut dicamus H
 omnes tabellas quas singulis daret adhuc iunctas fuisse cum diribitor eas
 dabat: qui autem suffragium erat laturus, postea sibi ex ea charta in qua scri-
 ptæ erant, discindebat quas uellet in cistam mittere. Neque enim ulla com-
 modior ratio inueniri potest ad diribendas cito & absque ullo peccato ta-
 bellas. Hæc si ita sint, sequitur non plures fuisse diribitores constituendos,
 quàm quot erant pontes: qui si cum tribuum numero conuenirent, uti di-
 ximus, tot erant omnino diribitores quot tribus. Hac enim ratione sufficere
 suus cuique tribui diribitor. Ad quòd munus seligebantur ab iis qui comi-
 tia erāt habituri, boni aliqui uiri, in quibus nulla esset fraudis suspicio. Fui-
 se autē delectū eius qui haberet comitia, uel inde potest intelligi quòd re-
 perimus in diribendis tabellis fraudem factam, si quando is qui haberet co-
 mitia, nollet populo libera committere suffragia. Veluti Pison Consul nole-
 bat legem, quæ aduersus Clodium ferebatur, a populo iuberi: in diribendis
 tabellis fraus admissa est. Nullam enim diribitores dabant tabellam, Vti ro-
 gas. Porro autem sicut triginta quinque diribitores satis fuisse dixi, ita roga-
 tores totidem satis fuisse existimo. Nam post latas leges tabellarias non am-
 plius ex Centuriis, ut quæque uocata erat, unus desumebatur qui suæ Centu-
 riæ sententiam renūciaret: sed sicut certi quidam homines ad pontes iam K
 ante stabant, quàm uenirent ad suffragium Centuriæ, ad ministrandas tabel-
 las, ita oportet fuisse certos homines qui ad eosdem pontes cistas ante habe-
 rent quàm Centuriæ uenirent ad suffragium dicendum: alioqui suā cistam
 secum adferre quæque Centuriam dicendum erit. Quòd mihi non fit ueri-
 simile: præsertim cum diribitores, rogatores, & custodes non suffragatores
 essent, sed ministri suffragantium. Qui sane certo constitui non potuerunt,
 si ad

- A si ad Centurias singulas accommodandi fuissent. Semper enim propter in-
 certas populi uoluntates, incertum erat quousque erant uocandæ Centuriæ
 ad legitimum numerum conficiendum. Quid uero magis ridiculum, quàm
 tabellas diribitoribus, cistas rogatoribus dedisse, quæ nullo usui futuræ erāt?
 Quòd tamen euenisset si non uocata essent Centuriæ, ad quarum suffragia
 constituti essent. Custodum numerus cum tabellarum numero quæ singu-
 lis committebantur, fere conuenisse mihi uidetur. Veluti in legibus feren-
 dis duæ tantum dabantur tabellæ populo: itaque describendo numero suf-
 fragiorum binis tantum custodibus opus erat. In magistratuum comitiis
 B tot dabantur tabellæ quot erant candidati: describendis ergo suffragiis, non
 multo pluribus erat custodibus opus, quàm quot erant candidati, ut suus
 cuique candidato custos esset. Sane ex iis quæ supra dicta sunt, intelligi po-
 test, prærogatiuæ Centuriæ alium custodem dari solitum, quàm aliis iure-
 uocatis Centuriis. Neque enim diceret Cicero se primum custodem fuisse
 in comitiis L. Pisonis, si solus custos fuisset à Pisonè rogatus: nec primam ta-
 bulam sibi datam affirmaret, si solus ipse in tabula unica descripturus erat
 omnia suffragia, quæ Consulem crearent Pisonem. Itaque ego existimo, sin-
 gulos candidatos unum custodem habuisse, quem prærogatiuæ præficeret:
 C eumque uirum aliquem grauem ac sibi amicissimum: ob id scilicet, quòd
 in prærogatiua plurimum erat momenti. Præter custodem autem præroga-
 tiuæ, reliquarum Centuriarum describendis suffragiis, alium custodem præ-
 fecisse: adeo ut totis comitiis quisque candidatus duos modò custodes præ-
 ficeret. Nam ut numerum custodum non faciamus cum numero tribuum
 conuenientem, sicut rogatores & diribitores, hinc adducor quòd custo-
 des à candidatis præfiebantur, ut supra probauimus: quare si quando ac-
 cidisset, ut essent duodecim, uerbi gratia, competidores, necesse erit ut duo-
 decies multiplicetur numerus tribuum, atque ita quadringentos & ui-
 D ginti faceres custodes: idque præter eos qui prærogatiuæ custodes essent.
 Nam prærogatiuæ qui præfecti erant, hoc munus totis comitiis non præ-
 stabant, sed aliis Centuriis alij custodes addebantur, ut iam demonstraui-
 mus. Multo minus uerisimile est omnibus Centuriis alios semper atque a-
 lios custodes attributos. Cum enim oporteat tot esse custodes, quot erant
 tabellæ diuersæ, quarum numerus describendus erat, si singulis Centu-
 riis noui semper custodes attribuerentur, tanto maior fieret numerus cu-
 stodum quanto maior erat numerus Centuriarum quàm tribuum. Quæ
 si minus probabilia sint, nostræ potius standum est sententiæ, ex qua ni-
 E hil omnino absurditatis consequi uel eo intelligi potest, quòd grauissimos
 Senatores interdum diribitores, rogatores, custodisque fuisse reperiamus.
 Neque enim tam magno numero erant Senatores grauitate insignes, ut
 sufficere possent iis præstandis muneribus, si Centuriis omnibus nouos sem-
 per attributos dicas diribitores, rogatores & custodes. Deinceps sequitur, ut
 explicemus quis tandem finis esset uocandi Centurias: an, inquam, omni-
 bus Centuriatis comitiis omnes Centuriæ suffragium dicerent, an potius

nihil esset necesse omnes uocari. Huic quæstioni T. Liuius & Dionysius satisfaciunt in iis, quæ initio libri à nobis adscripta sunt ex illis auctoribus. Verum illa in genere dicta nonnihil habent obscuritatis: quæ si particulatim subtiliusque explicentur, fient apertiora. Centuriatis igitur comitiis sententiæ ex numero Centuriarum exquirebantur: ita ut ea populi sententiæ semper pronunciaretur, in quam ex omni numero Centuriarum plures consensisse conspicerentur. Itaque si lex ferretur, eousque fiebat Centuriarum uocatio, dum appareret tot iam Centurias uel iussisse uel antiquasse legem, ut numero reliquas omnes uinceret. Quod si post prærogatiuam Centuriarum equitum & primæ classis idem cum ea sensissent, nil iam opus erat reliquas Centurias uocare. Cum enim numero plures essent hæ quæ reliquæ omnes, iam tum poterat decerni non uocatis aliis, plures Centurias id sciuisse. At si non idem cum prærogatiua sensissent, sed aliæ legem accepissent, aliæ antiquassent, uocandæ erant secundæ classis Centuriæ, ut cum altera parte se coniungerent. Ac si cum prærogatiua omnes primæ classis Centuriæ legem accepissent præter duas tresue: ita ut una modo deesset Centuria, quominus decerni posset, maiorem partem omnium Centuriarum legem accepisse: tum si uocata ex secunda classe prima Centuria legem acciperet, reliquæ eius classis non uocabantur: quandoquidem huius unius accessione iam apparuit maiorem partem Centuriarum legem accepisse. Quod idem iudicandum est, si secundo, tertio aut quarto loco uocata secundæ classis Centuria legem acciperet: post hanc enim reliquæ non uocabantur. Sin nulla secundæ classis Centuria legem acciperet, tertiæ classis Centuriæ uocandæ erant. Ac si primo uocata legem acciperet, hic finis fiebat uocandi Centurias, eodem quo in secunda diximus modo. Atque ut summatim dicam, semper eousque fiebat Centuriarum uocatio per ordines classium, dum plures ex omni numero Centuriarum consensisse constaret: simul ac autem id constare cœperat, illic comitorum finis erat. Ex iis quæ diximus, apparet primæ classis omnes Centurias semper suffragium dixisse: at reliquarum classium Centuriæ non uocabantur, nisi per dissensionem Centuriarum primæ classis. Ac ne tum quidem omnes uocabantur quæ eiusdem classis erant, sed ea modo quæ ad efficiendum numerum maiorem Centuriarum idem iubentium, necessariae essent. Quod si in lege ferenda accidisset, ut cum pares numero essent Centuriæ, quæ acciperent, & quæ uetarent, ita diuisa esset reliquarum sententiæ, quarum accessione maior numerus Centuriarum in alteram partem colligi deberet, ut nulla earum sententiæ elici posset: quia scilicet pars dimidia Centuriæ acciperet, altera uetaret (nam ista tamen raro euenirent, poterant tamen accidere) tum sane legem non accipi pronunciabatur. Quam enim legem populus non iussisset, ea teneri non poterat. Necesse igitur est, ut tum idem iudicaretur ac si pluribus antiquasset Centuriis. In magistratu uero comitiis, eadem hæc singulatim melius considerabuntur. Ponamus quatuor Consulatus competitores: ex iis duo tantum creati Consules possunt: ij scilicet, in quos plures Centuriæ consenserint. Quod si prærogatiua sic dixerit suffragium, ut paria suffragia

- A suffragia tulisse omnes competitores reperiantur, tum nullus renunciatur Consul: Quod idem in aliis Centuriis dicendum: adeo ut totis comitiis nihil factum esse iudicaretur, si quando id euenisset. Verum raro admodum euenire poterat, ut omnes candidati in omnibus Centuriis pares haberent suffragantium uoluntates. Sin unus candidatus plura suffragia tulisset in prærogatiua, reliqui autem pares essent suffragiis, tum unus modo Consul renunciabatur. Ac si in reliquis Centuriis idem euenisset, totis comitiis non plusquam unus creatus Consul iudicabatur. At si plura suffragia duo tulissent in prærogatiua quàm reliqui duo, tum Consules duo renunciabantur:
- B si idem cæteræ Centuriæ fecissent quod prærogatiua. Quod autem dixi de suffragiis unius Centuriæ, idem intelligi potest in toto numero Centuriarum. Nam si quatuor candidati ita pariter Centurias tulissent, ut uel una modo Centuria singulis deesset ad numerum, quem qui primus tulisset Consul, à pluribus Centuriis factus iudicari deberet: hic, si accidisset, ut in reliquo numero Centuriarum paria suffragia haberent omnes, tum sane nullus Consul renunciari poterat: sin unus plures Centurias tulerit, reliqui tres pares essent numero Centuriarum, tum unus modo Consul factus dicebatur: at si duo plures tulissent Centurias, Consules duo renunciabantur. Ut autem in
- C legibus ferendis dixi eousque uocationem fieri Centuriarum, dum constaret plures in alteram partem Centurias consensisse: ita hic tum finis erat comitorum, quando in duos Consules plures consensisse Centuriæ perspicerentur. Nam si in duos consensissent prærogatiua & omnes primæ classis Centuriæ, non erant uocandæ reliquarum classium Centuriæ: sin uel alteri uel utrisque horum una modo deesset Centuria, quia aliquas primæ classis Centurias alij competitores tulissent: tum si primouocata ex secunda classe Centuria, ad maiorem illum numerum se addidisset, hic non uocatis ullis postea Centuriis finis fiebat comitorum. Ex iis apparet comitia Consulium uel plus uel minus durare solita pro fauore primorum in candidatos. Æqualis enim fauor æqualitatem suffragiorum adferebat: suffragiorum uero æqualitas efficiebat, ut non statim appareret, in quos candidatos plures Centuriæ inclinassent: proptereaque aliæ atque aliæ semper uocandæ erant Centuriæ, donec legitimus numerus factus esset. Huius rei exemplum uidemus in Ciceronis comitiis. Habebat enim sex competitores: sed quia in eum maxime fauor inclinabat, propterea statim legitimum numerum Centuriarum confecit: quia scilicet in primouocatis Centuriis plura semper suffragia ferret quàm reliqui. Ex eius autem sex competitoribus Antonius & Catilina erant maxime gratiosi, propterea plures tulerunt Centurias quàm reliqui quatuor. Antonius tamen pauculis Centuriis tandem superauit Catilinam, ait Asconius. Ex iis facile est interpretari uerba Ciceronis in oratione secunda in Rullum: Itaque me non extremæ tribus suffragiorum, sed primi illi uetri concursus Consulem declararunt. Opponit enim extremas tribus suffragiorum primis concursibus: primi autem concursus hic sunt ex singulis tribus primouocatae Centuriæ: quare extremæ tribus suffragiorum hic

significabunt eas Centurias, quæ extremæ ex singulis tribubus uocabantur: F
 quæ erant quintæ classis Centuriæ. Vult ergo in suis comitiis non fuisse de-
 ueniendum usque ad extrema suffragia tribuum, id est, usque ad Centurias
 quintæ classis, quæ ex singulis tribubus postremæ uocabantur, sed à Centu-
 riis primæ classis statim absque uarietate Consulê factum. Gloriosum enim
 erat Ciceroni tantum ualuisse gratia apud populum, ut plures semper suffra-
 gia tulerit in omnibus primouocatis Centuriis, quàm sex citis competito-
 res. Quando uero non conueniebant primæ Centuriæ, sed aliæ alium Con-
 sulem dicebant, id argumento erat non inclinare populi fauorem præcipue
 in unum, sed quosdam uni, quosdam alteri fauere. Quare si idem fauor in G
 sequentibus Centuriis esset, ad legitimum numerum uni tandem conficien-
 dum uel ad extremas usque Centurias deueniendum erat. Ac si unus qui-
 dem Consul creandus fuisset Cicero, statim postquam prima classis suffra-
 gium dixisset, exitus fuisset comitorum. At collega ei unus addendus erat
 ex sex competitoribus: quorum nullus primas Centurias absque uariatione
 sicut Cicero, tulerat: itaque necesse erat aliarum classum uocari Centurias.
 Illud etiam potest ex iis quæ dicta sunt intelligi, quid apud Liuium signi-
 ficet Centurias non explere. Vt lib. 7. Decad. 4. Fuluius Consul unus crea-
 tur, cum cæteri Centurias non expleissent. Habebat Fuluius tres competi- H
 tores, quorum nullus legitimum numerum Centuriarum conficere potuit:
 uel quia in singulis Centuriis pares numero suffragatores habuerint, uel
 quia ita alias alij Centurias tulerant, ut pares numero Centuriarum reperti
 sint post uocatas omnes omnium classium Centurias. His enim duobus mo-
 dis poterant Centurias non explere candidati: hoc est, non conficere eum nu-
 merum Centuriarum, quo unus tandem plures tulisse iudicaretur quàm a-
 lius. Id uero cum accidebat, tum ille qui unus designatus erat, postea alio
 die collegam sibi, ut subrogaret, lege iubebatur: ac non idem Consul, qui co-
 mitia habuerat, rursus habere poterat. Quod Liuius eodem illo loco osten- I
 dit: Fuluius unus Consul creatur, cum cæteri Centurias non expleissent. It-
 que postero die Cn. Mâlium Lepido deiecto (nam Messala tacuit) collegam
 dixit. Comitiam hæc habuit C. Lælius Cos. sed subrogâdo collegæ non idem
 Lælius, sed Fuluius comitia habuit. Neque intelligendû est iam iniisse ma-
 gistratum: quandoquidem scribit Liuius postero die id factum esse, cum
 necdum creati essent Prætores. Quod si is dies fuisset, quo magistratum inie-
 rat Fuluius, non fuisset comitalis. Quo enim die magistratus inibantur, is
 festus erat. Iam uero T. Liuius ostendit ea comitia habita ordinario tempo-
 re habendorum comitorum: unde sequitur multis diebus hanc magistra- K
 tum subrogatione fuisse ante Idus Martias, quæ tum solennes erant in eū-
 dis magistratibus. Quod autem de comitiis Cōsularibus dixi, idem in Cen-
 soriis intelligi debet. Perinde enim duo Censores creabantur, ut duo Consu-
 les. Vnum tamen hic erat diuersum, quod si Censoriis comitiis duo non cō-
 fecissent legitima suffragia, nihil omnino actum erat comitiis. Itaque uno
 creato si ex cæteris candidatis nullus expleisset Centurias, ne is quidem qui
 creatus

A creatus erat, magistratum retinebat: sed omnino in aliud tempus comitia
 differebantur. Liuius lib. 9. Decad. 1. in concione P. Sempronij Tribun. pl. ita
 scribit: Cum ita à maioribus comparatû sit, ut comitiis Censoriis nisi duo
 confecerint legitima suffragia, non renunciato altero, comitia differantur:
 non ego te, qui solus Censor creari non possis, solum Censuram gerere pa-
 tiar. Hoc quoque proprium erat Censorum, ut in demortui locû alius non
 subrogaretur, sed uno mortuo alius se statim magistratu abdicare cogeba-
 tur. Id quod eodem illo loco dicit Liuius: An collegam subrogabis, quem
 ne in demortui quidem locum subrogari fas est? Et lib. 6. Decad. 1. Creati
 B Censores C. Sulpitius Camerinus, Sp. Posthumius Regillensis: cœptaq; iam
 res morte Posthumij (quia collegam Censori sufficere religio erat) interpellata
 est. Igitur cum Sulpitius abdicasset se magistratu, Censores alij uitio creati
 non gesserunt magistratum. Tertios creari uelut diis non accipientibus in
 eum annum Censuram religiosum fuit. In Prætorum autem comitiis mul-
 tudo candidatorum fere efficiebat, ut diutius durarent comitia: præsertim
 cum sex, octo, decemue creandi erant Prætores. Vix enim fieri poterat, ut pa-
 ri constantia iidem candidati plura in primis Centuriis suffragia ferrent, ut
 non esset ad postremas descendendum. Si tamen id accidisset, ut ex omnibus
 C candidatis, quos prærogatiua Prætores fecisset, eosdem primæ classis Centu-
 riæ facerent, tum sane nihil opus erat, cæteras Centurias uocare. Sin uariarēt,
 necessario ad numerum legitimum Centuriarum conficiendum eousque
 uocandæ erant, dum sex, octo, decemue creati essent Prætores. At si quatuor
 sexue iam declaratis, ex reliquo numero candidatorû nullus expleisset Cen-
 turias, tum nisi iudicatum esset à Senatu satis Prætorum esse, oportebat Con-
 sulem alia comitia habere ad collegas ad numerum legitimum subrogan-
 dos. Nam ut Prætores iam designatos id non potuisse facere credam, facit
 quod supra diximus, Prætoribus ius non fuisse Prætores rogandi. Ex iis quæ
 D diximus intelligi potest, cum omnia comitia hoc haberent cōmune, ut tem-
 pestatis interuentu dirimerentur, habuisse tamen id diuersum Censoria co-
 mitia à Prætoribus & Consularibus, quod in Censoriis comitiis si post unum
 iam renunciatum Censorem, aliquid de cælo accidisset, antequam ex reli-
 quo candidatorum numero alter quoque renunciatus esset, tum ita dirime-
 bantur comitia, ut uitiosus etiam censeretur is, qui iam creatus erat Censor:
 siquidem iure non posset unus creari Censor, ut paulo antè demonstraui-
 mus. At in Consularibus, & Prætoribus tempestatis interuentu non reddeban-
 tur uitiosi, qui iam creati erant. De Prætoribus comitiis ita scribit Liuius lib. 10.
 E Decad. 4. in fine: Secundum triumphum comitia edixit, quibus creati Cō-
 sules sunt M. Iunius Brutus, A. Manlius Volfo. Prætorum inde tribus crea-
 tis, comitia tempestas diremit. Postero die reliqui tres facti. His uerbis Li-
 uius aperte ostendit tempestate quidem dirempta fuisse comitia, id tamen
 ad eos magistratus, qui iam illis comitiis creati erant, nihil pertinuisse. In Cō-
 sulibus uero idem fuisse eò existimo, partim quod eisdem auspiciis crea-
 rentur Consules & Prætores, ex quo sequitur qua ex parte non uitiabari-

tur Prætoria, & Consularia non uitiatum iri: partim quòd comitiis Consulibus nil uetabat unum Consulem absque collega creati, ut paulò antè diximus: itaque uitium interueniens post unius renunciationem, ad eum nihil pertinere poterat. Quoniam autem ad agendum de interruptione comitiorum hoc loco deuenimus, adscribã & locum Dionis ex lib. XXXVII. ubi ita scribit de Rabirio perduellionis reo: Rabirius à Duumuiris damnatus prouocauit: sed tamen apud populum etiam damnatus fuisset, nisi Metellus Celer Augur & Prætor rem impedisset. Nam cum multitudo nec eum audiret, nec quod contra morem patriæ legesque iudicium factum esset, uellet attendere, propere Ianiculum petit, priusquam quicquam suffragio populus scisceret: signumque militare detrahit, ut nihil iam ei decernere liceret. Sic detracto uexillo, concio soluta est. Ex iis Dionis uerbis apparet, comitiis Centuriatis imperatum exercitum non modò in Ianiculo esse debuisse, sed etiam dirimendorum comitiorum eam fuisse unam rationem, si detracto signo militari inde abduceretur exercitus. Rationem autem eius rei simul eodè loco aperit Dion. His explicatis non erit difficile docere quid essent, & quomodo fierent gradus in renunciatione magistratuum. Gradus autem appello, primo loco, secundo, tertio aut quarto renuciari. Honorificum enim erat priore loco renuciari, parum honorificum in postremis renuciari. Id quod intelligi potest ex Cicerone, qui de suis magistratibus loquens, nunquam omittit quo loco sit renuciatus. Pro lege Manilia: Nam cum propter dilationem comitiorum ter Prætor primus Centuriis cunctis renuciatus sum, facile intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid aliis prescriberetis. Et in Pisonem: Me cum Quæstorè in primis, Aedilem priorè, Prætorè primum cunctis suffragiis populus Ro. faciebat. Et paulò post: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas non prius tabella quam uoce priorè Consulè declarauit. Et pro Murena: Quæsturam unam petiit, & sum ego factus prior. Non est respondendum ad omnia. Neque enim quam uestrum fugit, cum multi pares dignitate fiant, unus autè primus solus obtinere possit, non eundè esse ordinem dignitatis & renuciationis: propterea quòd renuciatio gradus habet, dignitas autè sit persape eadè omnium. Et paulò post: At enim in Prætorum petitione prior renuciatus est Seruius. Pergit sine uos tanquam ex syngrapha agere cum populo, ut què locum semel honoris cuiuspiam dederit, eundè reliquis honoribus debeat. Et A. Gellius lib. 10. cap. 1. ita scribit: Verba M. Varronis ex libro disciplinarum quinto hæc sunt, aliud est quarto Prætorè fieri, & quartum: quòd quarto locum adsignificat actres ante factos: quartum tempus adsignificat & ter ante factum: Ex iis locis apparet non modo in renunciatione gradus fuisse, sed etiam priores locos eo magis honorificos ceteri, quòd apud populum magis gratiosi existimarentur, quibus eos attribueret. Porro autè, ut explicemus quomodo fierent illi gradus, animaduertendum est cuique de populo simul dari tot tabellas quot erant candidati: ex iis autem tabellis tot quisque in cistam coniciebat, quot erant creandi magistratus: ueluti in Consulum Censorumque creatione

A ne duas, in Prætorum, sex, octo decemue pro numero Prætorum creandorum. Ac simul quidem omnes illas coniciebat, alioqui toties reuocari Centurias oporteret, quot essent magistratus creandi: unde fieret, ut si uariarent in omnium creatione Centuriarum, toties omnium Centuriarum, adeoque uniuersis populi uocatio fieret: itaque in Prætorum creatione pro unis comitiis octo comitia fierent. Ut omittam eum uoce creabantur Consules, semper duos simul nominari solitos ab unaquaque Centuria, non autem semel unum post alterum: ut ex omni historia Liuij apparet. Id uero data post tabella cur mutatum esset? Non igitur intelligendum est, in gradibus faciendis populum rogari solitum, ut cui uellet primum locum dare, eum primò crearet, tum deinde cui secundum locum esse uellet, secundo, cui tertium tertio, cui quartum quarto, & ita deinceps: sed omnium simul unaque uocatione tabellis in cistam coniectis, inuenienda est ex iis quæ diximus alia ratio graduum faciendorum. Ponamus ergo quatuor Consulatus competitors. Ex iis sane quatuor qui primus legitimum numerum Centuriarum confecisset per suffragiorum descriptionem comperietur, prior renuciabitur: deinde ex reliquis candidatis qui primus legitimum numerum explebit, posterior Consul renuciabitur. Ut autem, cum duo creandi sunt, pari dignitate illud eueniat, ut unus legitimum numerum conficiat ante alios, necesse est fauorem populi præcipue in eum inclinare: siquidem id accidere non posset, nisi in omnibus primouocatis Centuriis certo designaretur, cum in reliquis uariarent sententiæ. Quòd si duobus pariter faueret populus, adeo ut in omnibus primouocatis Centuriis pares suffragiis essent, eaque æqualitas eousque permaneret, dum legitimum numerum Centuriarum uterque simul conficeret: tum profecto in renunciatione gradus esse non poterant, sed simul ambo renuciabantur. Quòd idem etiam iudicandum est, si in omnibus Centuriis suffragia aliqua ferrent quatuor candidati, ita tamen inæquali numero, ut duo quidem superarent alios, eo tamen rursus inter se discrimine, ut semper numero suffragiorum unus alterum uinceret. Tum enim accidebat, ut illi duo non modò Centurias omnes simul ferrent, sed etiã simul legitimum numerum Centuriarum tandem conficerent: itaque necesse erat, ut simul renuciarentur. Nam gradus renuciationis non potuisse id facere, quòd numero suffragiorum in singulis Centuriis alter superior esset, hinc demonstrari potest, quòd euenire poterat, ut qui in omnibus Centuriis usque ad unam, quæ ad legitimum numerum perficiendum ambobus restaret, inferior numero suffragiorum fuerat, in hac postrema uel renuciaretur cum alter qui superior semper fuerat ab ea Centuria præteritus esset, uel plura suffragia forte ferret quam alter. Qua ratione fiebat, ut qui semper posterior fuerat, nihilominus prior renuciandus esset, propter hanc unam Centuriam quæ ab aliis uariasset. Erat igitur hæc una ratio graduum faciendorum per numerum legitimum Centuriarum. Sed quoniã rarò accidebat, ut ex numero competitorum duo ita pares essent, ut simul explerent Centurias, propterea uix fiebat, ut non essent in renunciatione gradus. Quin tamè accidere posset

ut nulli gradus essent, negari non potest. Verum in Consulium Cenforum-
 que renunciatione duo tantum gradus erant: in Prætorum uerò creatione
 tot esse poterant, quot Prætores creandi. Ac primus quidè Prætor renuncia-
 batur eodem modo, quo prior Consul is qui primus omnium candidato-
 rum legitimum numerum Centuriarum confecisse reperiatur. Verbi gra-
 tia: in prærogatiua, & omnibus primæ classis Centuriis constantissime Ci-
 cero inter eos repertus est, quos illæ Centuriæ Prætores facerent: nullus au-
 tem competitorum eius tanta constantia omnes tulit, sed alij atq; alij crea-
 ti sunt in illis Centuriis. Sane postquam ultima primæ classis Centuria suf-
 fragium dixerat, solus adhuc Cicero omnium competitorum legitimum
 numerum confecerat. Quare necessario primus omnium Prætor renuncia-
 dus erat. Pone nunc Aquiliū, uerbi gratia, pari constantia tulisse omnes pri-
 mæ classis Centurias præter unam atque alteram, cum reliqui competitores
 magna uarietate alij alias tulerint. Hic profecto unus erat Aquilius, cui una
 modo deesset Centuria ad legitimū numerū. Si igitur ex secunda classe uo-
 cata Centuria prima Aquiliū creasset, necesse erat Prætozem eum renuncia-
 ri secundo loco: quia primus omnium post Ciceronem legitima suffragia
 confecisset. Idemque in cæteris deinceps intelligendum. Quod si alius qui-
 dam unus uel plures prærogatiuam cum Cicerone tulisset, omnesq; primæ
 classis Centurias, tametsi numero suffragiorū in singulis Centuriis semper
 esset superior Cicero, nihilominus simul renunciabantur, quia simul exple-
 uerant Centurias: nec potuisset dici Ciceronem esse primum Prætozem. At
 si euenisset, ut non modò Centuriarum numero, sed etiam suffragiorum in
 ipsis Centuriis, uel omnes cum Cicerone pares fuissent, uel unus aut alter:
 tum multo magis inter eos non fecisse gradus populus iudicabatur. Itaque
 uel simul renunciandi erant, ut nullus se priorem diceret: quod uerius esse
 existimo: uel in gradibus faciendis ratio habenda erat ordinis, generis, æta-
 tis: aut uero sorti committebatur. Verum ego tanti hoc non interfuisse exi-
 stimo, ut in gradibus faciendis aliud spectandum esset præter populi suffra-
 gia. Nusquam uero reperitur alia inter Prætores sortitio, quam prouincia-
 rum: quæ tamen sola commode poni in ea re potest. Sape enim euenire po-
 terat, ut multi competitores pares essent ordine, ætate ac genere: uel ut qui-
 dam essent genere superiores, cum ordine ac ætate uincerentur, aut contra.
 Tum uero quid poterat cōtrouersiam omnem tollere præter sortem? Si igi-
 tur sorti nullus hac in re locus erat, relinquitur uerius esse, si quādo pares es-
 sent aliqui à populo facti, tum inter eos gradus renunciationis non fuisse: ut
 ne euentus suffragiorum populi ulla ex parte mutaretur. His expositis exa-
 minanda nobis sunt uerba Ciceronis ex oratione aduersus Antoniū & Ca-
 tilinam. Verba Ciceronis hæc sunt: Nescis me Prætozem primum esse fa-
 ctum: te concessione competitorum, & collatione Centuriarum, & meo
 maxime beneficio è postremo in tertium locum esse subuectum? Est & a-
 lius locus paulò post: An oblitus es te ex me cum præturam peteremus, pe-
 tiisse, ut tibi primum locum concederem? Ex iis sane uerbis apertū est, con-
 cessione

A cessione competitorum in renunciatione gradus potuisse mutari. At illud
 ualde obscurum, quomodo huiusmodi concessio fieri potuit. Nam quo-
 modo tu possis alteri concedere, quod non est in tua, sed in populi pote-
 state? Aut quomodo efficere possim, ut cum nondum legitima suffragia
 confeceris, tu locum meum obtineas, qui iam renunciatus sim confecto
 statim legitimo suffragiorum numero? Conandum tamen ueritatem erue-
 re. Ac primum illud certum est mutuam suffragationem competitorum,
 modò corruptione careret, non fuisse prohibitam. In hac suffragatione alij
 aliis eas quas sibi conciliarant Centurias concedebant, ut apparet ex oratio-
 ne pro Plancio. Quod non ita accipi debet, quasi ea concessione necessitate
 obstringeretur populus: sed rogando conciliabat suas Centurias unus alteri,
 ut uicissim ille suas ei conciliaret. Porro autem in concedendis ita mutuo
 Centuriis, nō erat difficile competitoribus iudicare eos certiore spem ha-
 bere debere obtinendi magistratus, quibus plures uiderent esse certos suf-
 fragatores. Etsi quis ergo omnium uel per se, uel per amicos uideretur sibi
 plures Centurias conciliasse, iam tum spes propemodum certa erat eum po-
 tissimum primum locum obtenturum. Quare quasi de certa spe transigi
 aliquid inter competitores poterat de primo loco. Antonius igitur cum ui-
 deret fauorem populi maxime in Ciceronem inclinare, rogabat eum ut sibi
 primum locum cedere uellet: hoc est, ut sibi de suis Centuriis eum nu-
 merum concederet, per quem primum locum obtinere posset. At Cicero de
 suo iure tantum cedere noluit, sed id modo effecit, ut qui eas modo Cen-
 turias habebat, per quas ultimo loco Prætor renunciandus esset, eas totque ei
 conciliaret quot satis essent, uel ad tertium locum obtinendum. Effecit au-
 tem id Cicero, partim concedendo de suis Centuriis, partim rogando com-
 petitores, ut Antonio de suis quoque Centuriis darent. Atque illud est quod
 ait, concessione competitorum & collatione Centuriarum suo maxime be-
 neficio ex ultimo loco in tertium esse subuectum. Finge Antonium paucas
 habuisse de primis Centuriis, at de postremis satis multas, ut exclusis non-
 nullis suis competitoribus fieri posset Prætor: contra uero Ciceronem, & re-
 liquos magis certa spe competitores permultas de primis habuisse, ut po-
 stremis nihil fere eis opus esset. Sane Antonius, qui de primis paucas habe-
 bat, non poterat renunciari nisi post eos, quibus primæ fauissent. Quod si
 Cicero, & reliqui competitores nonnullas de suis primis Centuriis Antonio
 concessissent, quarum loco uicissim Antonius de postremis Ciceroni & re-
 liquis competitoribus nonnullas conciliaffet: profecto qui de numero sibi
 detraxerant, non tam cito renunciari poterant quàm renunciati fuissent. Cō-
 trā Antonius per primarum, quas sibi addiderat suffragium, multo citius
 renunciabatur quàm renunciatus esset. Quando enim Antonius unam de
 primis ferebat, quam alius competitor tulisset, necesse erat ad legitimum nu-
 merum Centuriarum conficiendum, ex posterioribus Centuriis aliam sub-
 stitui. Tantisper ergo dum substitueretur, differebatur eius renūciatio: idque
 propter eam Centuriam quam sibi detraxerat, ut Antonio cōcederet. Quo-

que magis ista concessione Centuriarum differebatur aliorum renunciatio, eo magis accelerabatur Antonij renunciatio. Et quia de primis tantum ei concessum erat, ut legitimum numerum tertio loco potuerit conficere, propterea collatione Centuriarum, concessioneque competitorum tertium locum obtinuisse dicebatur. Huius uero suffragationis quia auctor fuisset Cicero, idcirco suo beneficio dicit ex ultimo in tertium locum fuisse subuectum. At quomodo id Cicero persuadere poterat competitoribus, ut tantum de iure suo cederent? An quod Cicero potissimum negare non possent? Idque propter fauorem populi quem maxime in eum inclinare uidebant: ne scilicet suffragia, quae per amicitiam Ciceronis sibi conciliarant, amitterent: praesertim cum de iure suo ita cedendo non minus certi essent de magistratu obtinendo: locus autem quem cedebant, non ita honorificus esset, ut magnopere contendendum esset contra eius uoluntatem qui apud populum maxime esset gratus, ob idque uel iurare, uel nocere plurimum posset. Non igitur concedebatur quod nullo modo in tua potestate esset. Erant enim Centuriae, quas certas habebant candidati, quodam modo in eorum potestate: quibus alij concedendis si effectum esset, ut multo prius renunciaretur quam renunciatus esset, non immerito sua concessione dicebatur gradus mutasse. Vt uero huiusmodi locorum concessionem ante comitia fieri illo quo dixi modo existimemus, non in ipsis comitiis, hinc adducor quod nulla ratio inueniri possit, qua id comode fieri posset in ipsis comitiis. Quia enim ut quisque a pluribus Centuriis creatus erat, uoce praconis renunciandus erat, quomodo poterat ipsis comitiis non esse primus qui primo renunciatus erat? Aut quomodo aliis iam suo loco renunciatis, qui tandem postremus erat in alium locum subuehi posset? sane nulla erat ratio gradus mutandi inter eos qui pares numero Centurias non tulissent: siquidem semper ante renunciandus esset qui prior plures Centurias tulisset. Quomodo ergo pactio inter comitatores fieri potuit de gradibus renunciationis cedendis, nisi de Centuriis suffragium dicturis iam ante constitisset? Vt ergo certa posset esse concessio, ita intelligendum est pactum futurum inter Ciceronem & Antonium, siquidem Cicero uoluisset ei ipsis comitiis locum primum cedere, si legitimum numerum Centuriarum primarum pariter cum Cicerone confecisset Antonius, Ciceronem uelle, idque Antonio concedere, ut prior renunciaretur. At enim quid hoc modo de iure suo cessisset Cicero? Aut quid contendendum de ea re Antonio, si spes erat parem se cum Cicerone suffragiis futurum? Nam quid causa esset cur potius hoc uellet a Cicerone obtinere Antonius, quam Cicero ab Antonio? Neque uero inter eos, gradus esse renunciationis poterant, qui simul expleuerant Centurias: nec pactum ergo inter comitatores de locis cedendis in hunc euentum intercedere poterat. Haecenus de gradibus renunciationis: illud nunc animaduertendum est quod Cicero scribit 2. Orat. in Rullum: Sed tamen magnificentius atque ornatius esse illo nil potest, quod meis comitiis non tabellam indicem tacite libertatis, sed uiuam uocem praesertim uobis indicem uestrarum er-

ga me uoluntatum ac studiorum tulistis. Ex eo enim loco intelligi potest tabellam quidem populo datam ad occultanda suffragia, ut etiam idem Cicero scribit pro Plancio: Etenim si populo grata est tabella quae fratres aperit hominum, mentes tegit, datque eam libertatem, ut quod uelint faciant, promittant autem quod rogentur. Interdum tamen populum Ro. adeo noluisse beneficio tabellae uti, ut uoce magistratus declararet, quod magis apertum esset suum suffragium. Non quod tabella non uteretur, sed simul cum tabella uoce adderet: ut Cicero in Pisonem ostendit cum ait, Me uniuersa ciuitas non prius tabella quam uoce priorem Consulē declarauit. Illud quoque obseruandum, quod Cicero tertio de leg. scribit: Itaque ut omittam largitione corrupta suffragia, non uides si quando ambitus fileat, quari in suffragiis quid optimi uiri sentiant. His enim uerbis Cicero significat tametsi suffragium tabella ferretur ad occultandum omni ratione suffragium: interdum tamen comitiis, rogatorem comitorum uiros optimos rogare solitum, ut palam de candidatis suam sententiam dicerent: si ambitus sileret, hoc est, si non plus contenderent candidati quam aequum esset: adeo ut non uiderentur moleste laturos si optimatum iudicio aliis alij praerentur. Cuius rei exemplum est apud Ciceronem secundo de oratore: Ex eodem hoc uetus illud est, quod aiunt Maluginensem illum M. Scipionem cum ex Centuria sua renunciaret Acidinum Consulē, praecoque dixisset, Dic de L. Manlio: Virum bonum, inquit, egregiumque ciuem esse arbitror. Cum enim hic Scipio Acidinum cognomento renunciaret, praeco uolebat, ut proprio nomine L. Manlium appellaret. Scipio uero in aliam sententiam translatis uerbis praconis, coepit laudare Manlium, quasi iussus esset id, pro more, facere: Ad extremum examinandus est nobis locus Ciceronis ex secunda Philippica, ubi ita scribitur: Ecce Dolabellae comitorum dies. Sortitio praerogatiuae, quiescit: renunciatur, tacet. Prima classis uocatur, renunciatur. Deinde ut asolet suffragia. Tum secunda classis uocatur. Hic duo sunt quaestione digna. Vnum quomodo haec Dolabellae comitia facta sint nullo competitorum. Nam si una modo tabella populo dabatur, quae nomen Dolabellae contineret, hoc erat populum necessitate obstringere, ut non posset si uellet Consulē Dolabellam non creare. Dicendum igitur est his comitiis legem latam, qua Caesar rogabat populum, ut Dolabellam suo loco Consulē esse iuberet. Itaque datae sunt duae tabellae populo, ut in lege ferenda, non autem una quae nomen Dolabellae contineret. Et cum renunciatum Dolabellam a praerogatiua dicit, sic accipi debet, ut significet legem a praerogatiua acceptam, qua iubetur esse Consul Dolabella: alterum est, quid illa uerba significant, Deinde ut asolet suffragia. Nam si his uerbis significetur descriptio suffragiorum, haec uerba praepostere posita sunt. Neque enim renunciatio ante fiebat quam suffragiorum descriptio. Itaque locus corruptus esset, legendumque esset: Prima classis uocatur, deinde ut asolet suffragia, renunciatur. Tum secunda classis. Neque uero his uerbis ciues aliqui intelligi possunt, qui extra classes suffragium dicerent post primam classem, & ante secundam. Quan-

quam enim apud Appianum reperimus, cum socij Italiae primum donati sunt ciuitate, coniectos in alias quasdam nouas tribus à Romanis XXXV tribus diuerfas, quae postremae suffragium dicerent: at tamen ex historia eiusdem constat postea à Cinna Consule legem latam, ut in tribus Romanas reciperentur: sicut reuera recepti sunt, ut ex Vellei Paterculi historia constat, & ex Ciceronis oratione pro Murena, ubi ait municipia Umbriae in tribus Rom. fuisse: constat autem ex historia, Umbros ex his Italiae populis fuisse, qui in Romanos arma ceperunt. Si igitur omnes ciues Rom. in tribus XXXV descripti erant, omnes autem qui tribus continebatur, in classium Centurias: post primam classem necessario sequebatur secunda, nec alii qui ciues erant, qui inter illas duas classes suffragium dicerent. At enim in tanta omnium exemplarium concordia, quae potest esse suspicio locum illud corruptum esse? Restat igitur ut his uerbis intelligamus, postquam primae classis Centuriae suffragium dixerant, iniri solitam rationem numeri Centuriarum, ut appareret an legitimus numerus Centuriarum confectus esset, nec ne. Diximus enim primae classis Centurias connumeratis quidem in ea equitum Centuriis & praerogatiua, numero superasse reliquas omnium classium Centurias. Itaque satis erat ad legitimum numerum Centuriarum conficiendum, omnes primae classis Centurias idem sensisse: nec prius poterat quae sententia populi esset decerni, quam tota prima classis suffragium dixisset: quia tum demum uerum esset maiorem partem Centuriarum uocatam fuisse. Ut ergo constare posset, an hic finis faciendus erat comitiis, an praeter primae classis Centurias aliae uocandae, necesse erat numerari suffragia: scilicet ut sciri posset an consensu Centuriarum legitimus numerus iam confectus esset, aut si nondum confectus esset, quot requirerentur Centuriae. Erat igitur duplex suffragiorum descriptio. Vna ad describendum singularum Centuriarum suffragia, ut eliceretur cuiusque Centuriae sententia. Altera ad ineundum numerum Centuriarum, ut tandem de populi sententia constare posset. Illa descriptio à custodibus fiebat seorsum in sua cuiusque tabella. Hac à rogatore comitorum simul colligente omnes Centurias, quarum iam descriptum esset suffragium. Ex illa descriptione nascebatur singularum Centuriarum adhuc incerta renunciatio. Ex hac, si quidem legitimus numerus Centuriarum confectus esset, certa renunciatio: si nondum confectus, cognitio numeri Centuriarum, quae in omnes partes requirerentur ad legitimum suffragiorum numerum perficiendum. Cum ergo ait Cicero: Deinde ut assolet suffragia: significat more solito suffragiorum initam esse rationem, quae ex omni prima classe Dolabellam Consulem fecissent. Et quoniam subiungit uocatam fuisse secundam classem, ex eo colligo primae classis Centurias non omnes renunciaisse Dolabellam Consulem, sed à quibusdam Centuriis legem antiquatam. Nam si post initam suffragiorum rationem comperisset Caesar omnes primae classis Centurias cum praerogatiua consensisse, quorsum uocanda erat secunda classis, legitimo iam numero confecto? Profecto nisi dicamus post auctum numerum Centuriarum à Seruio

A uio institutum, non amplius penes primores uim suffragiorum fuisse, illud concedamus necesse est. Nam T. Liuius & Dionysius interpretatur uim istam penes primores, penes equitum & primae classis Centurias: in quibus si nihil uariasset, reliquarum classium suffragio nil opus erat. Mihi uero non fit uerisimile, cum auctus est numerus Centuriarum, passuros fuisse primores, ut uinceretur numero à Centuriis inferiorum classium: sed proportione quadam ita auctum esse utrumque numerum, ut semper maiore numero fuerint primae classis Centuriae connumeratis in ea equitibus, quam reliquarum omnium classium. Quod ergo ait Cicero renunciatum Dolabellam à prima classe, non sic accipi debet, quasi omnes primae classis Centuriae absque uariatione in eo consensissent: sed quod maior pars renunciaisset. Nam si totam primam classem renunciaisse accipias absque ulla uariatione, quorsum opus erat Centuriarum hic inire rationem? praesertim cum certum esset uel consensu totius primae classis legitimum numerum nondum esse confectum. Qui enim nullam primae classis Centuriam uiderat legem antiquasse, quomodo incertus esse posset, quot praeterea requirerentur ad legitimum numerum? At qui id iam sciebat, quorsum ineundo numero suffragiorum tempus consumpsisset? Est igitur uerius id quod diximus, legitimum numerum suffragiorum fuisse in primae classis Centuriis: ob idque post dicta primae classis suffragia, ac non prius, ineundam fuisse rationem numeri legitimi: praesertim si aliquas dissensisse in singulis renunciandis compertum esset. Nam si ad legitimum numerum Centuriarum conficiendum praeter primam classem opus fuisset dimidia parte (uerbi gratia) Centuriarum secundae classis, hic sane & non prius ratio ineunda fuit legitimi Centuriarum numeri. Itaque in his Dolabellae comitiis legem Centuriae aliqua non acceperant: proptereaque ex secunda classe uocandae fuerunt eouisque Centuriae, dum legem tot Centuriae ex hac classe acceperint, quot in prima classe ad legitimum numerum requirebantur. Et quoniam his comitiis in secunda classe legitimus numerus confectus est, propterea tertiae classis nulla fit apud Ciceronem mentio. Ac de his quidem, quae ipsis comitiis fierent, satis. Sequitur ut pauca de iis, quae post dicta suffragia fieri solebant, dicamus. In legum comitiis nihil reperio, quod proprie ad comitia pertineret, fieri solitum post suffragia, nisi quod legitimo Centuriarum numero confecto, legem aut acceptam, aut antiquatam magistratus pronuntiabat, populumque dimittebat. In magistratum uero comitiis, solebat is qui habebat comitia, priusquam populum dimitteret, eos renunciare quos iam saepe à praconibus pronuntiatos

E populus creasset, adiecta solenni precatone. Id quod ex Cicerone constare potest, cum ita scribit pro Murena: Quae deprecatus à diis immortalibus sum, Iudices, more institutoque maiorum illo die quo auspicio comitiis Centuriatis L. Murenam Consulem renunciaui: ut ea res mihi magistratuque meo, populo plebique Romanae bene ac feliciter eueniret. Illud quoque ex Cicerone confirmare possumus, eos qui Consules designati essent, domum à campo deduci solitos à magna multitudine populi, ac praesertim

propinquorum & necessariorum. Verba Ciceronis secūd. in Verr. hęc sunt: F
 » Nam ut Hortensius Cos. designatus domū reducebatur è campo cum ma-
 » xima frequentia & multitudine. Et paulò post: Propinquis necessariisque
 » eius qui tum aderant, uerbum nullum facit. Ac de modo quidem comi-
 » tiorum Centuriatorum satis: nunc de loco agendum.

De loco Centuriatorum comitiorum.

Cap. V.

Comitia nulla poterāt haberi nisi in loco inaugurato, hoc
 est, ab auguribus ad eam rem dicato & consecrato, ut ex G
 T. Liuiο apparet, cuius uerba sunt lib. 3. Decad. 1. Igitur
 Tribuni ut impediendę rei nulla spes erat, de proferen-
 do exercitu agere, eo magis quod & augures iussos ad-
 esse ad Regillum lacum fama exierat, locumq; inaugu-
 rari, ubi auspiciō cum populo agi posset: ut quicquid Romę ui Tribuni-
 tia rogatum esset, id comitiis ibi abrogaretur. Centuriata uerò comitia in-
 tra pomeriū haberi non poterant: quia, inquit Gellius lib. 15. cap. 27. exer-
 citum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari ius non sit. At-
 qui Centuriata comitia nisi imperato exercitu haberi non poterant: idque H
 pręsidij causa, ut idem Gellius ait, quoniam populus esset in suffragiis ferē-
 dis occupatus. Quoniam autem hęc maxime iusta erāt comitia & uniuersi
 populi, cum Tributa magis plebis essent, idcirco nō perinde imperato exer-
 citu pręsidij causa Tributis opus erat, ut Centuriatis: quando non æquę po-
 pulus uniuersus erat in suffragiis ferendis occupatus. Rationē autem edicē-
 di exercitus indicat Liuius lib. 9. Decad. 4. his uerbis, quę sunt Sp. Posthumij
 » Cos. Maiores uestri ne uos quidē, nisi cū aut uexillo in arce posito co-
 » mitiorū causa exercitus edictus esset, aut plebi conciliū Tribuni edixissent,
 » aut aliquis ex magistratibus ad concionē uocasset, forte temere coire uolue- I
 » runt. Locus igitur Centuriatis comitiis destinatus erat campus Martius: de
 » quo Liuius ita scribit: Ager Tarquiniorū, qui inter urbē ac Tyberim fuit,
 » consecratus Marti, Martius deinde campus fuit. Hunc campū reperio apud
 Gelliū lib. 6. cap. 7. Accę Larentiæ fuisse, datūmq; testamēto populo Ro. uel
 ut alij uolunt, Romulo. Eum sibi Tarquinij usurpauerāt: quibus eiectis po-
 pulo restitutus est adiecta consecratione. In hoc campo Martio Centuriata
 comitia semper habita reperio: nisi quod iudicium Manlij è campo Martio
 translātū est, in Lucum Petilinum extra portā Frumētariam: ut à conspectu
 Capitolij oculi populi auerterentur, quò liberius de conseruatore Capitolij K
 iudicaret: ut scribit Liuius lib. 6. 1. Decad. Hunc campum Cicero quarta ora-
 tione in Catilinam, Consularibus auspiciis consecratum appellat: quia im-
 perij Consularis auspiciis omnia fere peragebantur, quę publice in eo cam-
 po fieri solebāt. De septis quę in campo erant, & de Tribunali comitali su-
 prā satis diximus. Itaque nihil iam superest, quod de loco Centuriatorum
 comitiorum dicamus. Restat ut de tempore pauca agamus.

De

A De tempore Centuriatorum comitiorum. Cap. VI.

Comitia non poterāt nisi comitalibus diebus haberi. Ut
 autem quid essent dies comitiales intelligatur, uerba Ma-
 » crobij citabo ex 1. Satur. cap. 16. Numa ut in menses an-
 » num, ita in dies mensem quemque distribuit: diēsque o-
 » mnes aut festos, aut profestos, aut intercios uocauit. Fe-
 » sti diis dicati sunt: profesti hominibus ad administrandā
 » rem priuatam publicamque concessi: intercsi deorum hominūque cont-
 B munes sunt. Festis insunt sacrificia, epulę, ludi, ferię: profestis fasti, comitia-
 » les, comperendini, stati, pręliares: intercsi in se non in alia diuiduntur. Nam
 » cum hostia cęditur, fari nefas est: inter cęsa & porrecta fari licet: rursus cum
 » adoleretur, non licet. Sacra celebritas est, uel cum sacrificia diis offeruntur, uel
 » cum dies diuinis epulationibus celebratur, uel cum ludi in honorem agun-
 » tur deorum, uel cum ferię obseruantur. Feriarum autem publicarum gene-
 » ra sunt quatuor. Aut enim statiuę sunt, aut conceptiuę, aut imperatiuę,
 » aut nundinę. Et sunt statiuę uniuersi populi communes certis & constitu-
 » tis diebus ac mensibus, & in fastis statis obseruationibus annotatę: in qui-
 C bus pręcipue seruantur Agonalia, Carnentalia, Lupercalia. Conceptiuę
 » sunt, quę à magistratibus uel sacerdotibus concipiuntur in dies uel cer-
 » tos uel etiam incertos: ut sunt Latina, Paganalia, Sementinę, Compitalia.
 » Imperatiuę sunt, quas Consules, uel Prætores pro arbitrio potestatis indi-
 » cunt. Nundinę sunt paganorum, id est iusticorum, quibus conueniunt ne-
 » gotiis propriis, uel mercibus prouisuri. Fasti sunt quibus licet fari Prætori
 » tria uerba solēnia Do, Dico, Addico. His contrarij sunt nefasti. Comitiales
 » sunt, quibus cū populo agi licet. Et fastis quidē lege agi potest, cum populo
 » non potest: comitalibus utrūque potest. Comperendini, quibus uadimonij
 D licet dicere. Stati, qui iudicij causa cum peregrino instituuntur. Pręliares ab
 » iustis non segregauerim: siquidem iusti sunt continui trigintā dies, quibus
 » exercitu imperato uexillum rufi coloris in arce positū est: pręliares autem
 » omnes, quibus fas est res repetere, uel hostem lacerare. Dies autem postri-
 » duanos ad omnia maiores nostri cauendos putarunt: quos etiam atros ue-
 » lut infausta appellatione damnarunt. Pontifices statuerunt postridie omnes
 » Calendas, Nonas, Idus, atros dies habendos: ut hi dies neque pręliares, neque
 » puri, neque comitiales essent. Ante diem quoq; quartum Calendas, uel No-
 » nas, uel Idus, tanquam innominalem diem plerique uitant. Ad rem sanę mi-
 E litarem nil attinere notat Varro, utrum fastus uel nefastus dies sit: sed ad so-
 » las hoc actiones respicere priuatas. Hęc ad uerbum ex Macrobio adscripta
 sunt. Ex quibus hoc primum constat dies comitiales non eos fuisse in quos
 pro arbitrio comitia magistratus edicerēt, sed certos quosdā eos dies fuisse
 iam inde à Numę instituto, quibus solis cum populo agi posset. Tum uerò
 ex eo quod inter profestos dies enumerantur comitiales, intelligi potest co-
 mitia haberi non potuisse ullis diebus ludorum, sacrificiorum ac feriarum.

L

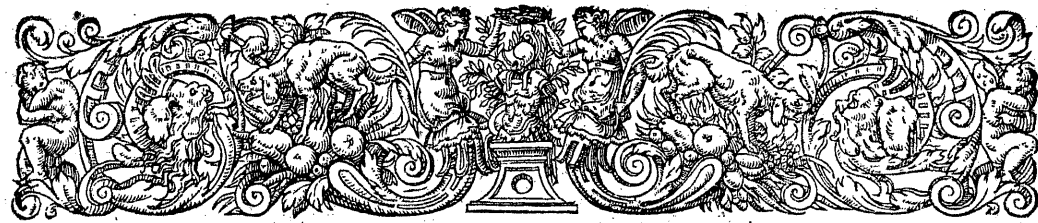
Et quoniam multa genera diuerſa profectorum dierum facit, apparet ne omnibus quidem profectis diebus comitia haberi fas fuiſſe. Neque enim faſtis diebus haberi poterant, nec nefaſtis. Plautus enim, cum in Pœnulo ita ſcribit: Nam iſtorum nullus nefaſtus eſt, comitiales ſunt meri: per alluſionem dierum nefaſtorum & comitialium, opponit inter ſe nefaſtos & comitiales homines. Etſi dies comitiales iidem potuiſſent eſſe nefaſti, non uerum eſſet quod ait Macrobius, Comitibus diebus, & cū populo & lege agi potuiſſe. Id quod ego ſic intelligo, peractis comitiis nil uetare, ſi tempus pateretur, quominus apud Prætorē agi poſſet. Nam auocari iudiciis populum dum haberentur comitia, fas non fuiſſe exiſtimo. Quo fit, ut eadem ratione exiſtitem comitiales dies à comperendinis ſtatimque diebus fuiſſe diuerſos. Sed nec præliaribus comitia haberi potuiſſe, uel hinc oſtendi potèſt, quod iuſtitio indiſto certū eſt nihil publice agi potuiſſe, niſi quod ad exercitum parandum pertineret. Præliares autem à iuſtis non diſtinguit Macrobius. Et quoniam nono quoque die erant nundinæ, quas inter ferias numerauimus, perſpicuum eſt è numero comitialium nonum quæque diem eſſe detrahendum. At ſi præterea inde auferas omnes feſtos, itemque omnes faſtos nefaſtosque, comperendinos, ſtatos, præliares, omnes denique atros dies, neceſſariò efficietur toto anno non ita multos dies fuiſſe comitiales. Vnde fit, ut non poſſent magiſtratus cum uellent agere cum populo: ſed prouidendum eis erat, ut comitialis dies eſſet, in quam comitia edicerent. Vnde apud Liuium tam ſæpe reperitur mentio comitialium dierum. Vt lib. 3. i. Decad.

• Sic patres in lege, quæ per omnes comitiales dies ferebatur, impedienda ſe gerebant. Et lib. 7. Aliquoties fruſtra in campum deſcenſum cum eſſet, multique per ſeditiones acti comitiales dies. Et lib. 4. Decad. tertia: Fabius in eum quem primum comitiale diem habuit, comitia edixit. Erant igitur comitiales dies, illi dies in faſtis populi Romani deſcripti, quibus comitia haberi poſſent. Hoc enim idem eſt atque cum populo agere. Nam rogari populi ſuffragia niſi comitiis non poſſunt. Porro autē ut de nundinis amplius diſputemus, facit locus apud Dionyſium lib. 7. & Plutarchum in Coriolano. Vterque enim auctor eſt Martio Coriolano poſt accuſationem trinundinum ita datum, ut tertiis nundinis iudicium de eo futurū eſſet. Vnde ſequitur eos uelle nundinis haberi potuiſſe comitia. Quod tamē ne eis credam, uerba Macrobij efficiunt, cum ita ſcribit: Quod autem nundinas ferias dixi, poteſt argui: quia Titus de feriis ſcribens, nundinarum dies non inter ferias retulit, ſed tantum ſolennes uocauit. Et quod Iulius Modeſtus affirmat, Meſſala augure Cōſulente pontifices, an nundinarum Romanarum nonarūque dies feriis tenerentur, reſpondiſſe eos nundinas ſibi ferias non uideri. Et quod Trebatius in lib. 1. religionum ait, nundinis magiſtratū poſſe ſe manumittere, iudiciāque adiicere. Sed contra Iulius decimoſexto auſpiorum lib. negat nundinis concionem aduocari poſſe, id eſt cum populo agi: ideoque nundinis Romanorum haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labeo primo Faſtorum lib. nundinis ferias eſſe pronunciat. Cauſam uerò

A uerò huius uarietatis apud C. Licinianū libro ſecundo, diligens lector inueniet. Ait enim nūdinas Iouis ferias eſſe: ſiquidē Flaminica omnibus nundinis in regia Ioui arietē ſolebat immolare, ſed lege Hortenſia effectū, ut faſta eſſent: uti ruſtici, qui nundinandi cauſa in urbē ueniebant, lites cōponerent. Nefaſto enim die Prætori dari nō licebat. Ergo qui ferias dicūt, à mendacio uindicatū patrociniō uetūſtatis: qui cōtra ſentiunt, aſtimatū ætatis quæ legem ſecuta eſt, uera depromūt. Ex his Macrobij uerbis perſpicuū eſt nundinis comitia haberi nō potuiſſe. Quod etiā Plinius lib. 18. cap. 3. ita ſcribit: Nundinis urbem reuiſitabāt, & ideo comitia nundinis haberi nō licebat, ne plebs ruſtica auocaretur: Itaq; ego de Plutarcho & Dionyſio ſic ſentio, aut in hac antiquitatis obſeruatione parū fuiſſe diligentes, aut ſi non eſt error in eorū codicibus, iudiciū hoc Martij certis quibuſdā de cauſis in diem nundinarū indiſto fuiſſe, quāuis iure id non liceret. Vt ſit illud, certū eſt, nundinis nō modo cōcionē ad populū haberi potuiſſe, ut uel ex eo apparet quod trinis nundinis leges promulgari oporteret: ſed etiā apud Prætorē lege agi: idque iam inde poſt leges duodecim tabularū latas: ut ex primo cap. libri X X. A. Gellij intelligi poteſt. Legem enim interpretans, in qua ſcriptū erat: Æris confeſſi, rebusque iure iudicatis triginta dies iuſti ſunto: ita ſcribit, Erat autem ius interea paciſcendi. Ac niſi pacti forent, habebātur in uinculis dies L X. Inter eos dies trinis nundinis cōtinuis ad Prætorē in comitiū producebantur, quantæque pecuniæ iudicati eſſent, prædicabatur. Ex his planum eſt nundinis apud Prætorē lege agi potuiſſe, etiā ante abrogatā illam legem duodecim tab. de nexis: de qua illic eſt mentio. Vnde colligo hanc legem Hortenſiā, per quā nūdina faſta effecta ſunt, ueterē admodū fuiſſe, ac non eandem eſſe cum illa Hortenſia, de qua eſt mentio lib. 1. Digęſtorū leg. 2. de orig. iuris & lib. 1. Inſtit. qua cautū eſt, ut plebiſciti omnes Quirites tenerent. Quanquā autem nundinis eſſet apud Prætorē legis actio, concionemque à magiſtraibus haberi liceret, tamen comitia, ut ex his quæ diximus apparet, haberi nō poterāt. Illud etiā de comitialibus diebus obſeruādū eſt, quod apud Ciceronem ſcriptū eſt in epiſtola ad Q. fratrem, cuius initiū eſt: *Riſi niuem atram.* Comitialibus diebus qui Quirinalia ſequuntur, Appius interpretatur non impediri ſe lege Pupia, quominus habeat Senatū: eo quod Gabinia ſanctū ſit, etiā cogi ex Calendis Feb. uſque ad Cal. Martias legatis quotidie Senatū dari. Ex iis enim uerbis apparet legem fuiſſe Pupiam, qua uetabatur ne diebus comitialibus Senatū habere liceret. Id quod in alia etiā epiſtola ad Q. fratrem ita ſcribit: Conſecuti ſunt dies comitiales, per quos Senatus haberi non poterat. Vnde etiā in epiſtola ad Lentulū quarta ſic ſcriptum eſt: Senatus haberi ante Cal. Feb. per legē Pupia (id quod ſcis) nō poteſt. Ex quo etiā loco cū ſuperioribus epiſtolis collato intelligi poteſt, mēſe Ianuario nullos fuiſſe dies comitiales ante XIII. Cal. Februa. ſiquidē uſque ad eam diem, uel feriæ erant, uel habitū fuiſſe Senatū oſtēdit. Et quoniā reliquo toto mēſe dicit per legē Pupia haberi Senatū nō poſſe, colligi poteſt reliquos mēſis illius dies comitiales fuiſſe: niſi feriæ aliqua in eos dies in-

cidissent, aut nundinae. Nundinarum enim interuentus duos dies de numero F
 comitialium demebat, ut ostendit Cicero lib. 4. ad Att. in epistola, Auere te
 certo scio. Postquam enim duodecimum & undecimum Cal. Decemb. in comi-
 tialibus diebus numerauit, de decimo & nono die ita subiicit: Ante diem X.
 Cal. nundinae. Concio biduo nulla. Quibus uerbis significat de comitiis P.
 Clodij nihil actum esse illis duobus diebus, propter interuentum nundinarum. Nam
 contio illic pro comitiis accipi debet, ut praecedentia & consequentia ostendunt:
 nec sane uerum esset nundinis uerba ad populum fieri non potuisse. Tum
 uero de octauo Cal. rursus subiicit: Ante diem octauum Cal. haec ego scribebam
 hora noctis nona. Milo campum iam tenebat. Quae uerba significat rursus G
 hunc diem octauum Cal. comitiale fuisse. Mense Februario erant post Quirinalia
 dies aliquot comitiales, ut ait Cicero in epist. ad Q. Fr. 15. Comitiales
 diebus qui Quirinalia sequuntur. Erant autem Quirinalia XIII. Cal.
 Mart. In caeteris quoque mensibus fuisse comitiales quosdam dies non difficile
 erit ex ueterum scriptorum libris colligere. Quamquam autem lege cauebatur, ne
 comitialibus diebus Senatus haberetur, interdum tamen Senatus habere liceret: ut ostendit
 potest ex octava epist. Calij ad Ciceronem. Illic enim uerba Senatusconsulti
 haec sunt: Quod M. Marcellus Cos. uerba fecit de prouinciis Consulibus, H
 de ea re ita censuerunt. Vti C. Marcellus, L. Paulus Consules cum magistratum
 iniissent, ex ad Cal. Mart. quae in suo magistratu futurae essent, de Consulibus
 prouinciis ad Senatum referrent: neue quid prius ex Cal. Martiis ad Senatum
 referrent, neue quid coniunctim de ea re referretur a Consulibus. Vtiq;
 eius rei causa per dies comitiales Senatum haberent, Senatusq; Consultum facerent.
 Illud igitur de tempore comitorum habendorum pro certo iam accipi potest,
 quaecumq; quis esset habiturus comitia, non fuisse fas nisi comitiali die
 haberi. Quod si propius etiam de magistratum creationis tempore queratur,
 ex historia fiet perspicuum, sicut diuersis temporibus magistratum iniisse
 conpetuntur Romani magistratus, ita ordinariae creatione in alia atq; alia tempora
 incidisse. Liuius lib. 3. Dec. 1. scribit L. Ebutium & P. Seruilium Cal. Sextil. ut tunc
 principium (inquit) anni agebatur, Consulatum iniuisse. Paulo post cum de
 decemuiris loquitur, ita scribit: Idus tum Maiarum solennes erant ineundis
 magistratibus. At tempore belli Punici secundi, Consules Idibus Martiis
 Consulatum inibant, ut passim in historia T. Liuij legi potest. Idq; ita obseruatum
 est usq; ad annum Urbis DCI. quo anno Q. Fuluius Nobilior, & T. Annius
 Lucus Consules primi Cal. Ianuar. magistratum inierunt: post quod tempus
 idem deinceps a sequentibus Consulibus factum est. Ac toto quidem illo tempore, K
 quo magistratum inibant Idibus Mart. comitia haberi solebant Ianuario &
 Februario mense: dimissis scilicet in hyberna exercitiis. At postquam Cal. Ian.
 magistratum inire coeperunt, ordinaria magistratum creatio fuit ad finem
 mensis Iulij & principium Augusti, ut ex multis Ciceronis locis constare potest.
 Vt secunda oratione in Verr. indicat V. I. Cal. Sext. comitia Consularia facta,
 quibus Hortensius designatus est. Et lib. 1. ad Att. in epistola, Quaeis ex me,
 dicit

A dicit comitia Consularia, quibus Afranius Consul designatus est, edicta ad
 6. Cal. Sextiles. Et lib. 8. epistolarum, Caelius ad Ciceronem scribens ostendit
 comitia Consularia, quibus C. Marcellus & L. Paulus Consules designati sunt,
 ante Cal. Sextil. habita fuisse: idq; post 11. Cal. Sext. Quod si ultra ducerentur
 comitia, id eueniebat propter intercessiones aut obnunciationes per quas
 differrentur. Vt comitia Murenarum post 5. Cal. Nouemb. habita sunt, quemad-
 modum ex oratione pro Murenarum constare potest. Porro autem Consularia comi-
 tia ante Praetoria haberi solebant: interdum quidem eodem die, ut ex Liuijo constat:
 cuius haec uerba sunt lib. 10. Dec. 1. His agendis dies consumptus est. Post tri-
 die ad praescriptum Consulibus, & Consularia & Praetoria comitia habita. Interdum
 postero die, interdum tertio aut alio quodam post die, ut ex lectione Liuij intel-
 ligi potest. Censoribus creandis comitia superioribus temporibus haberi sole-
 bant paulo post initium a Consulibus magistratum, priusquam in prouincias pro-
 ficiscerentur, aetate Ciceronis ad finem mensis Iunij, ut constare potest ex epi-
 stolis ad Appium lib. 3. epist. Fam. collatis cum epistolis libri sexti ad Atticum, ex
 quibus colligi potest Appium Censorem factum eo quo dixi tempore. Idq; quin-
 to quoque anno, ut ex historia constare potest. Verum hoc diuersum erat,
 quod Censores statim designati magistratum inibant. Vnde fit, ut apud Liuium
 C lib. 10. Dec. 4. reperiamus Censores designatos statim in Capitolium deductos
 ad capiendam magistratus insigniam, iurandumq; in leges. Consules uero Praeto-
 resq; nisi interregno aut in locum demortui creati essent, non statim designati
 inibant magistratum. Vt cum Cal. Ian. magistratum inibant & designabantur ad
 finem Iulij, quinq; menses post designationem erant, quibus priuati manebant
 antequam iniret magistratum. Quo temporis spatio fere de ambitu in designa-
 tos inquirebatur per conpetitores aut alios quosuis. Erat enim hoc accusatio-
 nis praemium, ut si designatum conpetitorem ambitus dannaasset, conpetitor pro eo
 substitueretur, ut ex oratione pro Sylla intelligi potest. Vnde etiam damnatis
 D Antronio & Sylla, qui iam Consules designati essent, subrogati sunt eorum con-
 petitores L. Torquatus & L. Aurelius Cotta. Erat etiam lex qua iubebatur, ut
 tribum eius assequeretur, quem quis de ambitu accusasset & dannaasset. Cicero
 pro Balbo: Obiectum est etiam quod in tribum Crustuminae peruenerit: quod
 hic assecutus est legis de ambitu praemio minus inuidioso, quam qui legum pra-
 miis praetoriae sententiam & praetextam togam consequuntur. Erat & alia lex, ut si
 quis de ambitu damnatus alium quempiam ambitus accusasset & dannaasset, in
 integrum restitueretur. Quod Cicero pro Cluentio indicat his uerbis: Qua-
 propter hoc Balbi iudicium non plus obesse huic causa debet, quam illa quae
 E commemorata sunt ab accusatore duo iudicia P. Popilij & T. Guttarum, qui
 causam de ambitu dixerunt, qui accusati sunt ab iis, qui erant ipsi ambitus
 condemnati: quos ego non idcirco esse arbitror in integrum restitutos, quod
 planum fecerint illos ob rem iudicatum pecuniam accepisse: sed quod iudicibus
 probarint, quod in eodem genere in quo ipsi offendissent, alios reprehendissent:
 se ad praemia legis uenire oportere. Atque is esto simul huius digressio-
 nis finis, & huius de comitiis Centuriatis libri.

NICOLAI GRVCHII ROTO-
MAGENSIS DE COMITIIS RO-
MANORVM LIBER SECVNDVS.

Quid essent Tributa comitia. Cap. I.

Tributa comitia perinde à tribubus nomē habuerunt, ut à Centuriis Centuriata: quod scilicet non modò tributim diuisus populus suffragium ferret, sed etiam quid plures tribus iuberent aut uerarent, spectaretur. Et quoniā grauissimis auctoribus uisum est Tributa comitia à Curiatis nō fuisse diuersa, propterea in huius opinionis refutatione diutius nobis immorandū est. Ac primū si ostenderimus tribus à curiis semper diuersas fuisse, necessariò relinquetur semper diuersa fuisse comitia Tributa à Curiatis. Nam si Romuli tempora spectentur, quoscunq; tu auctores sequaris, diuersę tum fuerunt curiæ à tribubus. Dionysius scribit lib. secundo diuisam esse à Romulo omnem multitudinem in tres partes: ac trium rursus partium singulas in denas partes: uocatāsque maiores partes tribus, minores curias. Varro libro quarto de lingua Latina, scribit agrum Romanum in tres partes à Romulo diuisum, unde tribus appellatæ sint. Plutarchus in Romulo scribit in tres tribus diuisam omnem ciuitatem, Ramnenses, Tatienses, Luceres: tum singulas ex iis rursus in denas partes diuisas. T. Liuius Centurias equitum dicit tres conscriptas Ramnensium, Tatiensium & Lucerum, populū autem diuisum in triginta curias. Siue ergo factas tribus à Romulo dicamus, easque aut diuersas ab equitum Centuriis, aut easdem cum illis tribus equitum Centuriis, ut ait Plutarchus: siue nullas tribus (quod cum Liuiō uerius esse puto) ab eo factas dicamus, quæ omnem multitudinem continerēt: sed tres modò equitum Centurias ex omni multitudine selectas, quæ à suo numero interdum tribus etiam uocarentur: quomodo etiam Liuius eas appellat lib. 10. primæ Decad. ubi tres antiquas tribus appellat Ramnenses, Tatienses, & Luceres: contentum autem fuisse diuisione populi in triginta curias, quibus etiam trium Centuriarum equites continerentur. Sane quoscunque auctores sequamur, semper à curiis diuersas fuisse tribus sub Romulo, efficitur:

A cietur: si sequentia tempora spectemus, uidebimus auctore Liuiō primū factas tribus quatuor à Seruio Tullio partibus urbis distinctas. Huius hæc uerba sunt: Quadrifariam urbe diuisa regionibus collibusque, quæ habitabantur partes, tribus eas appellauit, ut ego arbitror, ab tributo. Nam eius quoque æqualiter ex censu conferēdi ab eodem inita ratio est. Post hæc lib. secundo ostendit Ap. Claudio & P. Seruilio Coss. factas Romæ unam & triginta tribus (sic enim legitur in omnibus codicibus: recte ne an fecus, postea uidebimus) tum lib. 6. Decad. 1. dicit additis quatuor tribubus expletum esse numerum XXXV tribuum, tertio anno post urbem à Gallis captā. Dionysius uerò lib. quarto scribit Seruium Tullium diuisisse omnem urbem in quatuor tribus, Palatinam, Suburbanam, Collatinam, Esquilinam: atque ita quatuor tribuum urbem fecisse, quæ ad hoc tempus trium fuerat tribuum. Quo etiam in loco ait Seruium Regem desuisse habere rationem ueterū illarum tribuum generalium, ut suarum localium rationem haberet. Tum subiicit Fabium scriptum reliquisse agrum præterea uniuersum in XXXVI partes diuisum fuisse, quas etiam idem Fabius tribus appellat: quas rusticas tribus si cum quatuor urbanis coniungas, triginta tribus fient, quas sub Seruio Tullio fuisse ac non plures asserit. Venonium tamen memorię mandasse unam & triginta tribus sub hoc Rege fuisse. Quæ probabiliora dicere cur affirmet illo loco Dionysius, non uideo. Verum hos locos postea diligentius examinabimus. Siue ergo Liuium sequi malis, siue Fabium, siue Venoniū, nōne etiam tum diuersas à curiis tribus fuisse relinquetur? Nam si iam inde ab Romulo fuerunt XXX curiæ suis quæque nominibus appellatæ, ut omnes auctores in eo consentiunt: tribus autem uel sub Seruio, uel etiam post reges eiectos triginta demum fuerūt: qui deinde numerus ad quinque & triginta tribus excreuit, quomodo potuerunt eadem esse tribus & curiæ? Iam uerò si eadem fuissent Curiata & Tributa comitia, quomodo uerū esse posset, quod scribit Dionysius lib. 7. primum habita fuisse comitia Tributa in iudicio Coriolani? Neque enim dici potest ad hoc usque tempus non fuisse habita Curiata comitia. Præterea si eadē essent Curiata cum Tributis, quorsum legem tulisset P. Volero, ut plebeij magistratus Tributis comitiis crearetur, qui Curiatis antè creabatur, ut ait idē Dionysius lib. 9. Quinetiam ex multis locis Ciceronis ostēdi potest sua etiam ætate diuersa fuisse Curiata comitia & Tributa. In oratione pro domo sua, curias nō plus quàm triginta fuisse his uerbis indicat: Quæro si aut negasses aut tacuisses, si tamen id triginta curiæ iussissent, num id iussum esset ratum? At cum tribuum meminuit, passim dicit quinque & triginta fuisse. Quomodo ergo eadem erunt tribus & curiæ? Iam uerò in oratione secūd. in Rullum prima comitia magistratibus creandis fuisse dicit Centuriata aut Tributa, secūda autem Curiata, quæ tantum auspiciorum causa remanserant. Quæ profecto uera esse nō possent, nisi diuersa essent à Curiatis Tributa. Ac de Curiatis quidē libro tertio dicemus: nunc de Tributis, ut quid essent apertius intelligatur, uerba A. Gellij ex lib. 15. cap. 27. subiiciam: Tributa comitia erant, cum ex regionibus

- & locis suffragiū ferebatur. Quibus uerbis nihil aliud uult quā Tribu-
ta comitia fuisse, cū per tribus suffragium ferebatur. Erant enim tribus po-
puli Romani partes distinctæ locis in urbe diuersis, & regionibus undique
circū urbem per Italiam dispersis. Quarum nomina diligentia Pauli Ma-
nutij in Annot. libri octauī epistolarū fam. collecta infra scripsimus, & scri-
ptores aliquot qui de iis meminerunt apposuimus, ut inde facilius earum
ac certior unicuique cognitio sit.
- 1 Æmylia. de qua Cic. ad Att. 62. T. Liuius lib. 38. Antiq. 75.
 - 2 Aniensis. Cic. pro Plan. Fam. epist. 225. Liuius lib. 10. Antiq. 175. & 190.
 - 3 Cornelia. Liuius lib. 38. Antiq. 151.
 - 4 Claudia. Liuius lib. 2. Virg. lib. 7. Aeneid. Dionys. Halic. lib. 5. Antiq. 75. & 114.
 - 5 Collina. Varro lib. 4. de lin. Lat. Plinius lib. 18. cap. 3. Sex. Pom. Antiq. 27. Et
Dionys. libro quarto, & Florus in epit. Liuij lib. 20.
 - 6 Crustumina siue Clustumina (nam in antiquis & lapidibus & libris sapi-
sime per, l, scripta legitur) Cic. pro Plan. & pro Balbo. Antiq. 134.
 - 7 Esquilina. Var. lib. 4. de lin. Lat. Plin. lib. 18. cap. 3. Sext. Pom. in litera V. Dionys.
lib. 4. & Florus in epit. Liui. lib. 20.
 - 8 Falerina. Liuius lib. 9. Antiq. 120.
 - 9 Fabia. Horat. epist. 6. lib. primo. Suet. in Augusto. Antiq. 61. & 343.
 - 10 Galeria. Liuius lib. 27. Plin. lib. 7. cap. 49. Antiq. 89. & 142.
 - 11 LEMONIA. Cic. pro Plan. & Philip. 9. Sext. Pom. Antiq. 91. & 151.
 - 12 Metia. Cic. ad Att. 126. Liuius lib. 8. & 29. Val. Max. Sex. Pom.
 - 13 Narniensis. Cic. in Rull. Lju. lib. 6. ubi corruptè legitur Arniensis, & lib. 29.
 - 14 Otriculana. Cic. in Rull. ubi mendose legitur Otriculana.
 - 15 Oufentina. Liui. lib. 9. Sext. Pomp. in litera V. Antiq. 29. bis. & 62.
 - 16 Palatina. Cic. in Verr. 4. Asc. Var. lib. 4. de lin. Lat. Plin. lib. 18. ca. 3. Liui. lib. 20.
Sext. Pomp. in litera V. Dionys. lib. 4. Antiq. 29. bis. & 62.
 - 17 Papyria. Sext. Pomp. Liuius lib. 9. Antiq. 62. & 135.
 - 18 Pollia. Liui. lib. 9. Val. M. Antiq. 116. & 113. & 147.
 - 19 Popilia. Val. Max. Fam. epistol. 226. Sex. Pom. Antiq. 197.
 - 20 Pontina siue Pomptina (utroque enim modo scribitur) Cic. ad Attic. 126. Li-
uius lib. 7. Sext. Pomp. Antiq. 176.
 - 21 Publicia. Liui. lib. 7. Antiq. 66. & 81. interdum etiam scribitur Poblícia.
 - 22 Pupinia. Cic. ad Q. Frat. 605. Fam. epist. 225. Liui. Decad. 3. lib. 6. Sext. Pompon.
 - 23 Quirina. Ascon. Cic. pro Quintio ubi antea mendose legebatur Quirinas
Fam. epist. 226. Sext. Pomp. Antiq. 15. & 44.
 - 24 Romulia. Sex. Pom. Cic. in Ver. & in Rullū. Asc. Var. lib. 4. de lin. Lat. Ant. 165.
 - 25 Sergia. Ascon. Antiq. 61. & 63.
 - 26 Suburrana. Plin. lib. 18. cap. 3. Varr. lib. 4. de lin. Lat. Sext. Pom. in literis S. & V.
Dionys. lib. 4. Florus lib. 20.
 - 27 Sapia. Liuius lib. 31. & 33.
 - 28 Scaptia. Suet. in Augusto. Sext. Pomp. Liui. lib. 8. Antiq. 476.
 - 29 Stellatina. Liui. lib. 6. Antiq. 110. & 150.

Sabatina

- 30 Sabatina. Liuius lib. 6. Sext. Pomp.
 - 31 Terentina. Cic. pro Plan. Liui. lib. 6. Fam. epist. 226. Ant. 140. & 336.
 - 32 Tromentina. Sext. Pomp. Liui. lib. 6. ubi corruptè legitur, Prōmentina. Antiq.
107. & in lapide qui Caietæ est, in quo scriptū legitur, L. Atilio L. F. Tromē.
33 Velina. Cic. ad Att. epist. 86. & in Bruto. Horat. epist. 6. lib. 1. Persius. Antiq. 19.
Florus in epit. lib. 19.
 - 34 Volitina. Cic. pro Planc. Antiq. 75. & in lapide qui Venetiis est in turri fan-
cti Vitalis, in quo ita scriptum est, Cn. Numerius, Cn. F. Vol. Fronto.
 - 35 Veientina. Cic. pro Plancio.
- B Hæ sunt triginta quinque tribus, in quas populus Rom. dispersus erat:
quarum aliquam (ut ait Alconius) necesse erat cuiuscunque esset ordinis, ci-
uis Ro. obtineret. Ex hoc autem numero quatuor tantū urbanæ fuerunt,
Palatina, Esquilina, Collina, Suburrana: in quas, ut inquit Plin. transferri
ignominia esset: dictæ à partibus urbis in quibus habitabant. Reliquæ om-
nes rusticæ laudatissimæ, eorum qui rura haberet: quæ proprie ingenuo-
rum erant, cum urbanæ libertinorum essent, ut auctor est Asc. & L. Florus
in epit. lib. 20. & Cic. primo de orat. Vbi autem scripsimus, Antiq. librum qui
Romæ olim est impressus, cui titulus est Antiquæ urbis epigrammata, signi-
ficauimus. Chartarum autem eiusdem libri numerum subiecimus, ut faci-
lius quæ uolumus reperiri possint. At enim illud hoc loco de numero tri-
buum dubitari potest, ex iis quæ in Flori epitome scripta reperiuntur. Scri-
bit enim lib. 19. duas tribus adiectas Velinam & Esquilinam, multis annis
post reges exactos: cū tamen certum sit Esquilinam ex quatuor tribubus
unam fuisse, in quas Seruius Tullius urbem diuiserat. Præterea Liuius lib. 6.
• Dec. 1. ita scribit: Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Tro-
• mentina, Sabatina, Narniensis, eaque triginta quinque numerum expleuere.
Post autē lib. 7. duas tribus additas esse dicit, Pontinam & Publiciam. Et duas
D lib. 8. Metiam & Scaptiam. Et duas item libro 9. Ventinam & Falerinam. Et
duas item lib. 10. Aniensem & Terentinam. Ex quo uideretur aut Liuius nō
sibi constare, aut codex mendosus esse in numero XXXV tribuum. Pau-
lus Manutius communem ad omnia solutionem ponit, ut uerbū illud ad-
ditæ pro auctæ accipiatur: quasi uelit Liuius numero ciuium auctas eas tri-
bus, quas additas fuisse scribit. Verum ut non plane ita esse credam, eo po-
tissimum adducor, quod parum commoda uideretur interpretatio, ut addi-
tas uel adiectas tribus sumamus pro auctis numero ciuium. Nam si eisdem
uerbis utatur Liuius lib. 6. Decad. 1. cū ex nouis ciuibus dicit additas qua-
E tuor tribus, & lib. 8. cum ita scribit: Eodem anno census actus, notique ci-
• ues censi. Tribus propter eos additæ Metia & Scaptia. Si, inquam, eisdē uer-
bis utroque loco utatur, quis ferre eam interpretationem poterit, ut uno lo-
co significet auctas tribus numero ciuium, alio loco propriè sumatur? Sane
cum dicimus additas duas tribus, nemo potest alitū iis uerbis intelligere,
quā ad superiorem numerum tribuum duas accessisse. Neque enim addi-
dit duas tribus, qui superiorem numerum reliquit: sed duabus tribubus ad-

didit, qui eas auxit numero ciuium. Quis ergo existimabit Liuium toties **F** abufum uerbo addendi, quoties additas tribus dicit, & Florum uerbo adiciendi? Itaque uerius mihi uidetur, ut mendosus Liuij codices dicamus tam libro secundo quam sexto. Vbi enim libro secundo scribitur factas Romæ unam & XXX tribus, legendum est unam & XX tribus. Vbi uero libro sexto scribitur: Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narniënsis: eaque XXXV tribuum numerum expleuere. Legendum est, eaque XXV tribuum numerum expleuere. Quod uero lib. secundo legendum sit XXI tribus, ex Dionysio ostendi potest: apud quem lib. 7. ita scriptum reperimus de iudicio Coriolani: Cum enim una **G** & uiginti tum tribus Romæ essent, quæ missæ sunt in suffragium, nouem habuit Martius, à quibus absolutus est. Itaque si duæ modò accessissent, absolutus fuisset. Si enim in iudicio Coriolani non essent Romæ plusquam una & XX tribus, certum autem sit ex historia iudicium Coriolani fuisse anno urbis CCLXIII. Coss. A. Sempronio Atracino iterum, & M. Minutio Augurino iterum, qui fuerunt quarti Consules post Ap. Claudium & P. Seruilium, quibus Consulibus Liuius scribit factas Romæ unam & XXX tribus: profecto necesse erit, ut eo anno non plus quam XXI tribus factas Romæ dicamus. Neque enim mihi uidetur facile fuisse locum Dionysij **H** corrumpere propter duos numeros illic positos, Græca scriptura maxime distantes à numeris, quos esse oporteret, si una & triginta tribus legeretur. Vbi enim nouem hic ponuntur tribus, scribendæ essent quatuordecim: inter quos numeros nulla est affinitas, per quam à librariis uel imperitissimis corrumpi potuisset. Iam uerò si apud Liuium illo loco legatur XXXI tribus, fatendum erit iam tum anno urbis CCLIX omnes tribus Romanas fuisse præter eas quatuor, quas postea lib. 6. ponit, Stellatinam, Tromentinam, Sabatinam, Narniensem. Erant ergo iam tum Romanæ tribus Pontina, Vsfentina, Publicia, Falerina, Terentina, Aniensis, Metia, Scaptia, Sapia & Velina. Atqui ex historia constare potest, nondum eo tempore tam late patuisse fines imperij Romani, ut omnes has tribus contineret. Scribit enim Sex. Rufus in libello de historia Romanorum sub septem regibus non creuisse imperium Romanum ultra X VIII milliariam à portis urbis Romæ. At enim post reges exactos annus tantum quintus & decimus est, quo Ap. Claudius & P. Seruilius Consules fuerunt. His porrò annis quindecim nulla ex parte auctum imperium reperimus, nisi ea pugna, qua Latini ad Regillum lacum debellati sunt. Atqui ne ea quidem accessione tantum auctum est imperium, ut dici possit illas omnes tribus tum Romæ fuisse. Etenim Sapia tribus **K** Umbriam continebat, ut scribit Liuius lib. 1. Decad. 4. Appium præfectum socium hac tumultuaria manu per Umbriam, quam tribus Sapiam uocant, agrum Boiorum inuadere iussit. Et lib. 3. eiusdem Decad. L. Furius Purpurio alter Consul per tribus Sapiam in Boios uenit. Si igitur nihil dum ditionis Romanæ erat eo tempore in Umbria, quomodo potuit tum esse Sapia tribus, quæ à Sapi (ut opinor) Umbriæ Fluuiò nomen habuit? Sed nec ad

A ad Vsfentem usque fluuium eo tempore imperium Romanum propagatum erat. Quomodo ergo tribus Vsfentinam, facere potuerunt, quæ nomen ex eo acciperet, quod in eorundem ditione non esset. Nec sanè Pomptinus ager Pontinæ uel paludes in ditione Romana tum erant, unde nomen Pontina, uel Pomptina tribus acciperet. Neque ex parte Hetruriæ tam longe extendebatur eorum imperium, ut Falerios usque perueniret: unde Falerinam tribus appellarent. Nec Sabinorum regio usque adeo in Romanorum ditionem uenerat ut Velinam tribus à Velino lacu, quem accolebant Sabini, uocaret. Dicitur igitur non potest eas in numero tribuum Romanarum fuisse. Vnde **B** sequitur non fuisse unam & triginta. Porro autem lib. 6. legendum esse XXV tribus uel inde colligi potest, quod in sequentibus libris, ex iis decem quæ supersunt ad explendum numerum XXXV tribuum, octo reperiuntur. Nam lib. 7. duas scribit additas tribus, Pontinam & Publiciam. Et lib. 8. duas Metiam & Scaptiam. Et libro nono duas, Vsfentinam & Falerinam. Et lib. 10. duas, Aniensem & Terentinam. Itaque duæ tantum restabunt: quas ex L. Flori epitome lib. 19. supplere poterimus: ubi scribit duas adiectas tribus, Velinam & Esquilinam: si pro Esquilina aliam ponamus. Nam male legi Esquilinam ex eo intelligi potest, quod certum est unam ex urbanis tribubus fuisse **C** Esquilinam: quæ adici non potuit, si proprie sumatur uerbum adiciendi. Nec sanè, ut adicere significet augere numero ciuium, absurditate uacabit interpretatio. Nam quid commune erat Velinæ, quæ rustica tribus erat, cum Esquilina, ut simul adscriptos iis ciues aliquos faciamus, tam diuersi generis quam erant urbanarum & rusticarum tribuum ciues? Aut cur unam ex urbanis tribubus auctam dicamus, quin simul reliquæ auctæ sint? Nam cum turba forensis à Q. Fabio, qui primus Maximi cognomine inde meruit, in urbanas tribus redacta est, simul quatuor tribus auctæ sunt. Et cum libertini in urbanas tribus redacti sunt, in quatuor simul tribus facta est libertinorum **D** descriptio. Ac mihi quidem pro Esquilina legendum uideretur Sapia: hac maxime ratione, quod cum ea sit ex iis tribubus quæ postremæ fuerunt additæ, nusquam in iis nominatur, quas Liuius adiectas fuisse scribit. Si igitur Liuium auctorem sequi uelimus, quatuor tribus tantum sub Seruio rege dicemus fuisse, Palatinam, Suburrinam, Collinam, Esquilinam, ita ut tribuum nomina nondum haberent agri partes, in quas diuisus erat ager Romanus: sed Appio demum Claudio & P. Seruilio Coss. factas esse unam & uiginti tribus: quæ erant præter illas quatuor hæc: Romulia, Pupinia, Crustumina, Quirina, Papyria, Popilia, Fabia, Cornelia, Aemylia, Pollia, Galeria, Lemo- **E** nia, Sergia, Oriculana, Volitina, Veientina, Claudia. Atque ille quidem numerus fuit usque ad annum Urbis CCLXVIII. quo anno adiectæ sunt quatuor tribus, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narniënsis. Tum anno Urbis CCCXCVII. Fabio & Plautio Coss. additæ sunt duæ, Pomptina & Publicia. Post anno urbis CCCCXXII. L. Cornelio iterum & Cn. Domitio Coss. additæ rursus duæ, Metia & Scaptia. Mox anno Vr. CCCCXXXVI. M. Follio & L. Plautio iterum Coss. adiectæ aliæ duæ, Vsfentina & Falerina.

Tum an. Urb. CCCCLIII. Coss. T. Manlio & M. Fulvio duæ Anienſis & F Terentina. Quæ omnes cõiunctæ efficiunt numerum trium & triginta tribuum. Itaque duæ restabunt, quas ad finem primi belli Punici additas ex L. Floro iudicare possumus: easque censemus fuisse Velinam & Sapiniam. In illa uerò opinione etiã Dionysium fuisse ex eo colligi posse uidetur, quòd tempore iudicij Coriolani asserit unam & uiginti tribus tantum Romæ fuisse. Ac si locum illum non esse corruptum censeamus, necesse est, ut dicamus Dionysium lib. 4. Fabium & Venonium auctores non eò citasse, quod cum iis consentiret: quandoquidem hic unam & triginta tribus sub Seruio fuisse dicit, ille triginta: aut sane in numeris eo loco mendum esse, ut legatur G Fabium scribere agrum diuisum esse in sex & decem partes, ubi legitur sex & XX partes: quæ sedecim partes adiectæ quatuor urbanis, uiginti efficiunt tribus, non triginta, quemadmodum illic legitur. Venonium autem memoria mandasse sub hoc rege unam & XX tribus fuisse, ubi legitur unam & triginta. Sane locus ille apud Dionysium integer non est, nec sensum perfectum ullum habet: id quod mihi eum magis suspectum reddit, ut etiam in numeris mendum esse suspicer. At si ita emendaretur ut dixi, facilius esset in tanta auctorum diuersitate consensum aliquem inuenire. Nam Fabij eam H faciemus sententiam, Seruium Tullium præter quatuor urbanas tribus fecisse sedecim rusticas, ita ut XX essent omnes tribus sub eo rege. Post reges autem exactos tum demum factas esse unam & uiginti, cum Claudia tribus addita est, propter eos ciues qui ex Sabinis cum App. Claudio Romam migrarunt. In quo non multum à Fabio dissentiret Liuius, si ita interpretemur locum apud eum libro secundo: Romæ tribus una & XX factæ. Ut significaret accessione Claudiæ tribus, quæ eo demum anno facta sit, unam & XX tribus factas esse. Fabius sane & Liuius in hoc dissentiunt, quòd agri partes quæ ciuibus assignatæ erant, nomine tribuum à Fabio statim appellatur. At Liuius sub Seruio agros ciuibus assignatos non negat: quin potius ex I eo, quod scribit agrum trans Anienem statim assignatum iis ciuibus qui ex Sabinis cum App. Claudio Romam migrarunt, argumentum accipi potest pariter reliquis ciuibus suos fuisse quosdam agros in certa quadam regione assignatos: at sub hoc rege nomen tribuum nõ eis attribuit Liuius: sed quatuor tantum tribus omnium ciuium fuisse existimat usque ad Consulatum App. Claudij & P. Seruilij. Quo anno ciues omnes, qui quatuor tribubus continebantur, diuisi sunt in tribus unam & uiginti: ita ut perinde agri partibus sua essent tribuum nomina, sicut adhuc fuerant quatuor urbis partibus. Vnde colligi potest uarietatem inde sententiarum ortam, quod iam inde à Seruio Tullio agri partes assignatæ erant, quibus nomina tribuum respondere perspiciebatur. Hinc enim factum est, ut Fabius crederet eas tribus iam sub hoc rege fuisse: quia iam tum essent distinctæ partes agri, quibus nomina multarum tribuum sua etiamnum ætate respondere uidebat. Ac Liuius rusticas tribus non fuisse existimat ante annum Consulatus App. Claudij & P. Seruilij. Venonius certe mihi omnino in numero tribuum falsus uidetur.

Nam

- A Nam siue XXI, siue XXXI tribus legas, oportebit, si eas spectes quas in historia post additas reperimus, ut in eo numero Claudia comprehendatur: quam tamen constat non fuisse, nisi post reges exactos, ut uel nomen indicat ab App. Claudio desumptum, qui Romæ nõ fuit nisi aliquot annis post reges expulsos. Ex quo etiam mihi redditur magis suspectus ille Dionysij locus, apud quem scribitur, Venonio magis credendum quàm Fabio. Nam si ei magis credendum est dicenti unam & triginta tribus sub Seruio rege fuisse, necesse erit, cum postea scribit Dionys. Claudiam tribum additam, factas tum esse XXXII tribus. Quomodo ergo uera erunt, quæ post ab eo scribuntur de iudicio Coriolani? Et quomodo post factas XXXII tribus, quatuor adiectas tertio anno post urbem à Gallis captam apud Liuium uerum erit? Sic enim XXXVI tribus efficientur. Atqui Liuius initio libri sexti, se clariora exinde certioraque scribere præfatur: unde apparet minus dubitandum esse de ueritate eorum, quæ ab eo scribuntur. Non potuit igitur probabilior esse Venonij sententia, ut dicit Dionysius, quàm Fabij. Atque ista quidem de tribuum numero satis disputata sint. Quæ omnia potius eò à me subiecta sunt, ut occasionem quærēde ueritatis doctioribus præberem, quàm ut eam à me inuētam certo affirmarem. Hæc Tributa comitia in duo C genera diuidi possunt: ut alia essent omnium tribuum, alia in quibus pars modò tribuum suffragiū diceret. Illius generis erant legum magistratuumque comitia: huius, sacerdotum comitia: quæ nos postea amplius docebimus. Ac multo quidem tempore antè Romæ fuerunt tribus, quàm Tributa comitia. Scribit enim Dionysius lib. 7. Tributa comitia primū habita fuisse à Sicinio Trib. pl. & collegis ad iudicium de Cn. Martio Coriolano ferendum. Id quod fuit anno Urb. CCLXIII. Tribus autem iam inde sub Seruio rege erant aliqua, ut ex omnium historicorum communi cõsensu constat. Verum ista sufficiant de primo capite: in quo quid essent Tributa comitia, explicandum erat.

De causis Tributorum comitorum.

Cap. II.

- C**ausas habendorum comitorum Tributorum generales quatuor fuisse reperio. Primam, ad creandos minores magistratus: Alteram, ad sacerdotes collegiorum cooptandos: Tertiam, ad leges ferendas: Quartam, iudiciorum causa. Magistratus iis comitiis creabatur partim prouinciales, partim urbani: & partim ordinarij, partim extraordinarij. Erant autem ordinarij magistratus qui iis comitiis creabantur, omnes minores magistratus, qui singulis annis ad suum munus ordinarium in urbe obeundum, à populo creabatur. In quo genere erant Aediles Curules, Tribuni pl. Aediles plebis, Triumuii Capitales, & Triumuii nocturni, & Triumuii auro, ære, argento flando feriundo præfecti, Quæstores, Tribuni militum. Neque enim plures ordinarios magistratus minores in urbe fuerunt.

M

usque ad Remp. à Cæsare Dictatore occupatâ: à quo Aediles Cereales factos F
 testatur Pomponius leg. 2. de orig. iur. Digest. lib. 1. Tribuni certe ærarij ma-
 gistratus non erant, sed ordinis nomen erat, ut ex lege Aurelia apparet: qua
 iudicia ad tres ordines, Senatorum, Equitum, & Tribunorum ærarij transla-
 ta sunt, quæ antè erant penes duos ordines, Senatorum atque Equitum. Nec
 sane iudicum tertius ordo totus ex magistratibus esse potuit: nec tot in eo-
 dem magistratu collegas fuisse uerisimile est, quot erant Tribuni ærarij. Vt
 ergo in Senatorum ordinem atque Equitum non suffragiis populi perue-
 niebatur, sed uel legibus Censorumq; adscriptione uel generis successione:
 ita in ordinem Tribunorum ærarij non suffragiis populi, sed altero ex iis G
 modo perueniebatur. Erat autem penes hunc ordinem custodia pecuniæ at-
 tributa. Vnde apud Varr. ita scriptum reperimus: Ab eo quoque quibus
 erat attributa pecunia, ut militi darét, Tribuni ærarij dicti. Erat autem pe-
 cunia attributa, inquit Asconius, quæ in stipendium militum de ærario à
 Tribunis ærarij adnumerari Quæstori solet. Neque uero Centumuiros magi-
 stratus erant, sed delectu Prætorum facti rerum priuatarum iudices: nec De-
 cemuiros litibus iudicandis, quos ex numero Centumuiros sorte deligi
 solitos existimo potius quàm suffragiis populi creatos. Nec præfectus urbis
 Latinarum causa à populo creabatur, sed à Consulibus. Id quod ex Cornelio H
 Tacito intelligi potest, apud quem ita scribitur lib. 5. Sed præcipua ex eo
 gloria, quod præfectus urbi recens, continuam potestatem & insolentia pa-
 rendi grauiorem, mire temperauit. Nanque antea profectis domo regibus
 ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui
 ius redderet, ac subitis mederetur. Feruntque à Romulo Dentrem Romu-
 lium, post à Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo
 Sp. Lucretium impositos. Dein Consules mandabant. Duratque simulachrum,
 quoties ob ferias Latinas præficitur qui Consulare munus usurpet. Ex iis
 Taciti uerbis apparet præfectos illos urbis ueteres creati solitos non à po- I
 pulo, sed uel à regibus uel à Consulibus. Vnde colligi potest multo magis
 adumbratum illum præfectum urbis Latinarum causa munus Consulum
 fuisse, non populi. Profectis urbe Consulibus summum imperium erat pe-
 nes Prætores urbanum: nisi cum ob Latinas ferias urbe exhibat singulis an-
 nis Consules. Tum enim ad usurpationem uetustatis, præfectus in urbe re-
 linquendus erat à Consulibus: penes quem, non penes Prætores, imperium
 esset in urbe: ne scilicet populus se religione obstrictum putaret, si quid in
 Latinis feriis omissum esset, quod à ueteribus usurpatum esset. De hoc præ-
 fecto urbi, Latinarum causa ita scribit A. Gellius lib. 14. cap. ultimo: Præfe- K
 ctum urbi Latinarum causa relictum Senatui habere posse negat Mutius,
 quoniam ne Senator quidem sit, neq; ius habeat sententiæ dicendæ: cum ex
 ea ætate præfectus fiat, quæ non sit Senatoria. M. autem Varro in quarto epi-
 stolicarum quæstionum, & Atteius Capito in coniectaneorum ducentesi-
 mo quinquagesimo nono, ius esse præfecto Senatus habendi dicunt. Deque
 ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Mutij refert.
 Nanque

A Nanque & Tribunis, inquit, plebis Senatus habendi ius erat, quanquam Se-
 natores non essent ante Atinium plebiscitum. Sunt etiam Pomponij hæc
 uerba leg. 2. de orig. iur. Quoties autem proficiscuntur, unus relinquitur
 qui ius dicat: isque uocatur præfectus urbis. Qui præfectus ita olim consti-
 tuebatur: postea uero Latinarum feriarum causa introductus est, & quot-
 annis obseruatur. Quandiu igitur non erant in urbe Prætores, quibus sum-
 mum imperium esset, per absentiam summi magistratus, tãdiu penes præ-
 fectos urbis fuit potestas non modò uocandi consulendique Senatui, sed
 etiam agendi cum populo. Vnde fit, ut Centuriata etiam comitia habendi
 B ius esset præfecto urbis: ut intelligi potest eo, quod scribit Liuius in fine li-
 bri primi: Duo Consules inde comitiis Centuriatis à præfecto urbis, ex
 commentariis Seruij Tullij creati sunt. Interregem tamen fuisse ante factum
 hunc præfectum urbis Sp. Lucretium, quàm hæc comitia haberet, Diony-
 sius scribit. Verum post institutam Dictaturam, subrogandis magistratibus
 Dictator potius creabatur, si ad Interregnum res non rediisset, quàm ut ea
 comitia haberet præfectus. Quin tamen uel legibus ferendis, uel iudicio
 exercendo præfectus urbis ius haberet Centuriatis comitiis agendi cum po-
 pulo, negari non potest. At post introductum Romæ Prætorum magistratum
 C desuit præfectus urbis fieri, nisi quod Latinarum causa, profectis urbe Con-
 sulibus relinquendus erat præfectus urbis, idque (ut dixi) religionis causa po-
 tius, quàm quod eo magistratu magnopere opus esset. Et quoniã feriis age-
 re cum populo non licebat, idcirco planum est huic præfecto urbis, cui im-
 perium non erat, nisi tempore Latinarum ius non fuisse agendi cum popu-
 lo: tamen uocandi Senatus (si quid interim accidisset, cur extra ordinem uo-
 candus uideretur) ius habebat, ut paulò ante ex A. Gellio demonstrauimus. Re-
 liquo anni tempore, quanquam abessent Coss. nullus erat locus huic magi-
 stratui, sed summa potestas erat penes Prætores urbanum, ut Cicero osten-
 dit lib. 10. epist. Fam. his uerbis: Placuit nobis ut statim ad Cornutum Præ-
 torem urb. literas deferremus: qui quod Consules aberant, Consulare mu-
 nus sustinebat more maiorum. Quæ intellecta uolo de tempore, quo in
 Consulibus potestate fuit Resp. Nam sub Imperatoribus iam inde ab Augu-
 sto, ut docet Tacitus eodem lib. 5. cœpit ordinaria, & continua esse potestas
 præfecti urbis: de quo etiam mentio est apud iurisconsultos in Tit. de præ-
 fecto urbis: tamen præter illum urbis præfectum alius Latinarum causa præ-
 fectus urbis creari solet (ut apparet ex lib. 4. & 5. Cornelij Taciti) qui Lati-
 narum modo tempore, Consulare munus obibat. Verum de præfecto urbis
 E satis superque dictum est: ad Aediles Curules nobis ueniendum est, ut pro-
 bemus Tributis comitiis, non Centuriatis (ut à quibusdam asseritur) creati
 solitos. Scribit A. Gellius lib. 13. cap. 14. ex M. Messala maiores magistratus
 fuisse Consules, Prætores & Censores: reliquos omnes fuisse minores: eo-
 demque loco scribit maiores Centuriatis, minores Tributis comitiis creati.
 Vnde necessario efficitur Aediles Curules Tributis comitiis creati. Deinde
 idem A. Gellius lib. 6. cap. 9. citat hæc uerba ex L. Pisonis tertio annali: Cn.
 M ij

Flavius patre Libertino natus scriptū faciebat. Isque eo tempore Aedili Curuli apparebat, quo tempore Aediles subrogabatur. Eūque primæ tribus Aedilem Curulem renunciauerunt. At Aedilis qui comitia habebat, negat accipere. Hic duo sunt, quibus adducor, ut credam comitiis Tributis Aediles Curules creari. Primum, cum ait à primis tribubus Aedilem renunciatum. Alterum, cum ait illa comitia ab Aedile habita (siquidem mendo careat ille locus: quod nos postea uidebimus.) Neque enim comitia Centuriata habere poterant Aediles: præsertim cum nec uocationem nec prehensionem haberent, ut ex Varrone docet Gellius lib. 13. cap. 12. & 13. Vnde perspicuum est, minimum imperij Aediles habuisse. Centuriatis uero comitiis habendis maximo semper imperio opus fuit. Iam uero T. Liuius ad finē lib. noni Decad. 1. scribit Cn. Flauium à factione forensi Aedilem factum: adeoque ab humilibus per omnes tribus ab Appio Censore diuisis. Ex quo loco demonstrari potest non fuisse Centuriata comitia. Neque enim potuit forensis factio in comitiis Centuriatis præualere: sed ut idem Liuius ait, uis suffragiorum penes primores erat. Ut omittam illam diuisionem humiliū per omnes tribus nihil aut perparum potuisse, nisi tributim suffragia ferret populus. Nam si humiles erant qui censu minore erant, non poterant ad suffragium uocari humiles isti, nisi in postremis classibus: in quibus si priores consensissent, nulla uis suffragiorum esse poterat. Postrema ratio ducetur ex loco Ciceronis lib. 4. epist. ad Attic. in epist. Auerē te certo scio. Illic enim de comitiis loquēs, quibus Aedilis fieri uolebat Clodius, dicit Q. Metellum Nepotem Consulē habiturum comitia Aedilium in campo Martio, nisi obnuntiatione Milonis impeditus esset. Cui obnuntiationi ut occurreret, dixit se postero die in comitio habiturum. Vnde colligo non fuisse Centuriata Aedilium comitia. Nam Centuriata intra pomerium haberi non poterant, ut supra ex Gellio docuimus. At illa Aedilium comitia habiturum se in comitio dicebat Metellus, ne semper ei obnuntiaueretur priusquam in campum uenisset. Si ergo licebat Metello intra urbem comitia Aedilitia habere, relinquatur non fuisse Centuriata. Occurrendum tamen est duabus potissimum rationibus, quibus uidetur suaderi posse Centuriata fuisse Aedilium comitia. Vna ducitur ex eo, quod Cicero in secunda orat. in Rullū dicit patritios magistratus Centuriatis comitiis creari: Aedilitatē uero Curulem patritium magistratū fuisse scribit Liuius initio libri septimi 1. Decad. Altera ducitur ex eo, quod Cicero pro Plan. in comitiis Aedilium dicit Lateranensem tulisse Centuriam prærogatiuam. Si enim iis Aedilium comitiis, qui primi de populo uocati sunt, centuriatim uocati sunt, non est uerisimile alio modo quam centuriatim, reliquos fuisse uocatos: Vnde sequitur Centuriata fuisse ea comitia. Priori rationi ut occurramus, dicendum est, patritios magistratus & plebeios uarie accipi: interdum enim patritij magistratus dicuntur, qui solis patebant patritiis: interdum pro omnibus maioribus magistratibus sumuntur, tametsi plebeiis hominibus in iis magistratibus locus esset. Sic plebeij interdum significat eos modò magistratus, quos plebeij

plebeij tantum homines gerere poterant. Interdum latius patet nomen plebeiorum magistratū, ut significet omnes minores magistratus, etiam si patritij homines iis non excluderentur. Cum igitur apud Liuium Aedilitas Curulis uocatur patritius magistratus, eò pertinet, quod à principio Aediles ex patritiis tantum creabantur. Sed postea promiscuū fuit ex patribus & ex plebe creandi: quemadmodum eodem illo loco scribit Liuius. Ut autem quæstores à principio ex patribus tantum creabantur teste Liuius lib. 4. Decad. 1. nec minus tamen Tributis comitiis postea promiscuè ex plebe, & patribus creari cœperunt: ita nil uetat Aediles, quanquam à principio patritij essent, Tributis comitiis creari: idque promiscuè ex plebe & patribus. Cum uero Cicero in Rullum patritios magistratus appellat, maiores magistratus intelligit, penes quos solos essent maiora auspicia, quæ propria erant patritiorum, ut nos supra ostendimus. Nam si priore modo patritij magistratus acciperentur, illo loco Ciceronem nihil dicere faceremus: quandoquidem nulli iam dudum essent magistratus ex iis qui à populo dabantur, qui solis paterent patritiis: Sumi autē pro maioribus magistratibus uel inde intelligi potest, quod plebeij magistratus, quos opponit illo loco, pro minoribus magistratibus sumuntur. Nam si plebeios intelligeremus eos modò ad quos plebeij tantum homines admitterentur, Tribuni tantum plebis & Aediles plebeij intelligendi essent. Erant enim illi soli magistratus plebis proprii: reliqui omnes plebis & patrum communes erant. Reliqui ergo omnes minores magistratus in patritiorum nomine essent comprehendendi: quos tamē falsum est, Centuriatis comitiis creari: quod de patritiis Cicero illo loco asserit. Locus enim ita habet: Maiores de omnibus magistratibus bis uos sententiam ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex Consulibus ferebatur, & cæteris patritiis magistratibus: Tributa plebeiis, tum Curiata iterum de iisdem iudicabatur. Relinquatur ergo, ut nomine patritiorū omnes maiores intelligantur, ut nomine plebeiorum minores intelliguntur. Si igitur Aediles Curules non erant maiores magistratus, nomine patritiorum à Cicerone illic non comprehenduntur, sed potius nomine plebeiorum. Posteriori rationi occurreretur si dicamus, id quod Cicero illo loco facit mentionē Centuriæ prærogatiuæ, referendum esse ad illa priora comitia quæ à M. Crasso Consulē nouo more habita sunt, ut ex eadem oratione apertum est. Simul enim cum Cōsularibus comitiis reliquorum magistratuum habuit comitia, subito & præter opinionem omnium: idque ad reprimendum ambitū, quæ priora comitia fuerunt haud dubie Centuriata. Nihilominus tamen postea habita sunt, & alia comitia Aedilium, ut ex eadem oratione perspicuum est. Ac de Aedilium quidem curulium comitiis satis dictū sit. Quod uero ad cæteros magistratus quos enumerauimus attinet, communis una ratio sufficere posset ad probandum Tributis comitiis creari: ducta ex locis A. Gellij & Ciceronis, quos paulò antè citauimus. Nam si omnes illi magistratus minores essent, Tributis autem comitiis crearentur omnes minores magistratus, necessario efficitur omnes illos Tributis comitiis creari solitos. Ve-

rum singulatim subiectæ probationes fient apertiores. Ac primùm Tribunos Aedilisque plebis Tributis comitiis creari, ex Liuiο ostēdi potest, apud quem lib. 2. legimus P. Voleronem Tribunum pleb. Coss. P. Furio. L. Pinario legem promulgasse, ut plebeij magistratus Tributis comitiis fierent: quam legem sequenti anno reiectus Trib. pleb. idem Volerō, cum collega Lectorio, qui se addidit auctorem legis, tādē pertulit. Eam hystōriam paulō aliter narrat Dionys. lib. 9. Scribit enim Voleronē primū promulgasse de Tribunorum plebis comitiis, ut ex Curiatis quæ adhuc fuerant, Tributa fierēt. Quam legem eo anno perferre non potuit: ob idque sequenti anno legem relatam, hoc additō, ut etiā Aediles eisdem comitiis Tributis fierent: adeōq; **G** omnia quæ plebis suffragiis peragi oporteret: eamque legem perlatam esse, ac propterea ex eo tempore Tribunorum & Aedilium pl. comitia ad suam usque ætatem Tributa ut essent, obseruatum esse. Triumuiros capitales populi suffragio creari ostendit Cicero pro Cluentio, de Q. Manilio loquens iis uerbis: Manilium plerique noratis: non ille honorem à pueritia, non studia uirtutis, non ullum existimationis bonæ fructum unquam cogitauerat: sed ex petulantia atque improbo scurra, in discordiis ciuitatis ad eam columnam, ad quam multorum sæpe conuitiis perductus erat, tum suffragiis populi peruenerat. Erant autē Triumuiroi capitales, qui ad columnā **H** Maniam de eorū scelere cognoscebāt, qui cum ciues Romani non essent, in urbe habitabant, & custodes carceris erant, & eorū interuentu in eos animaduertebatur, qui extremo supplicio damnati essent. Vnde facile est intelligere inter minores magistratus fuisse, quemadmodū etiā nominatim appellantur à Liuiο initio libri quinti Dec. 3. Itaque comitiis Tributis Triumuiros capitales creari necessario relinquuntur. Triumuiroi etiā nocturni populi suffragio creabātur, ut ex Liuiο intelligi potest ad finē lib. 9. 1. Dec. De Cn. enim Flauio loquēs ita scribit: Quem aliquanto antea desuisse scriptū facere, arguit Macer Licinius, Tribunato ante gesto Triuuiratibusq; nocturno altero, altero coloniarū deducendæ. De his nocturnis Triuuiris ita scribit Paulus Iurisconsultus leg. 1. De officio præfecti uigil. Digest. lib. 1. Apud uetustiores incēdiis arcēdis Triuuiris præerāt: qui ab eo quod excubias agebant, etiā nocturni dicti sunt. Ex Liuij uerbis apparet eū fuisse magistratū, cuius non esset continua potestas, sed tantum annua. Vnde sequitur populi suffragiis opus fuisse ad mandandū eum magistratū. Quia autem in minoribus magistratibus erat, ideo efficitur Tributis comitiis eum magistratū creari. Fuisse autem hos nocturnos Triumuiros à capitalibus diuersos hinc apparet, quo Triumuiroi capitales primū creati scribuntur à Floro in epit. lib. **K** undecimi: ex quo sequitur multo tempore ante fuisse nocturnos quam capitales. Idem de Triuuiris monetalibus, quod de his dicendū est: de quibus mentio est apud Pomponium leg. 2. de orig. iuris, & apud Ciceronem lib. 7. epist. Fam. De Quæstoribus scribit hoc modo Cornelius Tacitus lib. 11. Sed Quæstōres regibus etiam tum imperatibus instituti sunt: quod lex Curiata ostendit à L. Bruto repetita. Mansitq; Consulibus potestas deligendi, donec cum

A eum quoque honorem populus mandaret: creatiq; primū Valerius Posthumius, Æmylius Mamercus LXIII anno post Tarquinos exactos; ut rem militare comitarētur. Dein gliscētib; negotiis duo additi, qui Romę curarent. Mox duplicatus numerus stipendiaria iam Italia, & accedentibus provinciis uectigalibus. Post lege Syllæ uiginti creati, supplendo Senatui, cui iudicia tradiderat. Vlpianus uerō in lege unica de officio quæstoris, Digest. lib. 1. ita scribit: Origo Quæstoris creandi antiquissima est, & Pene ante omnes magistratus. Gracchanus denique Iunius lib. 7. de potestatibus, etiam ipsum Romulum & Numam Pompilium binos Quæstōres habuisse, quos ipsi non sua uoce, sed populi suffragio crearent, refert. Sed sicuti dubium est, an Romulo & Numa Pompilio regnatibus Quæstor fuerit: ita à Tullo Hostilio rege Quæstōres fuisse certū est. Et sane crebrior apud ueteres opinio est Tullum Hostilium primum in Rempublicam induxisse Quæstōres. Et à genere quæredī Quæstōres initio dictos, & Iunius, & Trebatius, & Fenestella scribūt. Plutarchus in uita Publicolæ scribit: In quæstoria etiam lege ferenda maximam est laudem consecutus. Vbi enim opus erat ad bellum pecunias pro censu ciues conferre, cum neq; ipse id munus obire uellet, & ab eo obeundo amicos detererēt: nec omnino publicas pecunias in priuatam domum inferri æquum duceret, ararium Saturni ædem **C** constituit: itaque hodie manet. Cōcessit autem populo, ut Quæstōres duos creare posset, creatique sunt primi P. Verurius, & M. Minutius. Apud Liuium non est mentio Quæstorum ante Consulatum T. Quintij Capitolini, & Agrippæ Furiij anno Urb. CCCIX. Eo autē anno fuisse Quæstōres qui arario præfecti essent, ostendit iis uerbis, quæ ad finem libri tertij scribuntur: Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, ut signa eo ipso die à quæstoribus ex arario prompta delataque in campum, quarta diei hora mota ex campo sint. Post uerō libro quarto de Quæstoribus ita scribit: Quemadmodum bellum minore quam timuerāt dimicatione erat perditū: sic in urbe ex tranquillo nec opinata moles discordiarū inter plebē ac **D** patres exorta est: cœpta ab duplicadō Quæstorū numero. Quā rem, ut præter duos urbanos Quæstōres, duo Cōsulibus ad ministeria belli præsto essent, à Consulibus relatā, cum & patres summa ope approbassent: Cōsulibus Tribuni pl. certamen intulerūt, ut pars Quæstorum (nam ad id tempus patritij creati erant) ex plebe fieret. Paulō post subiicit suffragiis populi, Quæstōres quatuor creatos. Id quod incidit in annum urbis CCCXXXV, quo anno erant Tribuni militum Consulari potestate L. Quintius, Sex. Furius, M. Manlius, A. Sempronius. Magna profectō est inter hos auctores sententiarum diuersitas, quod ad originem huius magistratus attinet. Hoc tamen omnes conueniūt, tandem populi suffragiis creatos fuisse Quæstōres. Sane antequam frequētari cœperunt Tributa comitia, existimo Curiatis comitiis Quæstōres, eodem modo quo Tribunos Aedilisque plebis ante legem Voleronis, creati solitos. At postquam Curiata comitia cœperunt uelut auspiciorum tantum causa in urbe retineri, ut scribit Cicero in Rullum, Tri-

butis comitiis creari cœperunt. A principio enim ciues Romani non alij erant, quàm qui uel in urbe uel in agro Romano habitabant. Vnde semper in urbem migrasse eos legimus, quos tum ciuitate donatos reperimus. Quod si in urbem migraret, per curias etiam triginta distributos fuisse necesse est, quemadmodum etiam diserte affirmat Dionysius. Quare primis illis temporibus, Curiatis comitiis habendis nulli ciues excluderentur suffragio. At postquam admitti in ciuitatem cœperunt municipia, quia in curiis, quæ urbis tantum partes erant, municipes locum non habebant, cum tamen in tribubus essent, necessario efficiebatur, ut Tributis comitiis (si modò ciuitatē cum iure suffragij obtinuissent) suffragio non excluderentur, Curiatis uerò excluderentur. Id quod ne fieret, propterea cœperunt Tributa frequentari: Curiata uero certis tantum de causis retineri, de quibus nos postea disputabimus. Porro autem quæstores ætate Ciceronis Tributis comitiis creari solitos, ipse indicat lib. 7. epist. Fam. in ep. ad Curium, cuius initiū est: Ego uero. In campo certe non fuisti, cum hora secunda comitiis quæstoriis institutis, sella Q. Maximi quem illi Consulem esse dicebant, posita esset. Quo mortuo nunciato sella sublata est. Ille autem qui comitiis Tributis esset auspiciatus, Centuriata habuit. Quod enim Cicero dicit Cæsarem Tributis comitiis auspiciatum, cum uellet quæstoria comitia habere, apertè demonstrat quæstoria comitia fuisse Tributa. Sequuntur ex ordinariis magistratibus Tribuni militum: de quibus scribit Asconius duobus generibus contineri, ut alij essent Rufuli, qui in exercitu creari solent: alij Comitiatii, qui Romæ comitiis designarentur. De iis utrisque Liuius lib. 7. Decad. 1. ita scribit: Et cum eo anno primū placuisset Tribunos militū ad legiones suffragio fieri (nam & antea sicut nunc, quos Rufulos uocant, imperatores ipsi faciebant) secundū in sex locis tenuit. Ex iis locis apparet non omnes Tribunos militum populi suffragio creari, & qui creabantur, primū creari cœpisse Coss. Q. Seruilio iterū, & L. Genutio iterū anno Urb. CCCXCIII. De eisdem Tribunis militum ita scribit Liuius lib. 9. Decad. 1. Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraque ad rem militarem pertinentia. Vnum, ut Tribuni militū seni deni in quatuor legiones à populo crearentur: quæ antea perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorū & Consulū ferme fuerant beneficia. Tulerunt eam rogationem Tribuni plebis L. Atilius, C. Martius. Ex quo loco intelligi potest iam inde à Coss. Q. Æmylio iterum, & C. Iunio Bruto iterum anno Urb. CCCCXLIII. populi suffragiis sedecim Tribunos militum, qui legionibus quaternū milium præessent, creari cœpisse. Post uiginti quatuor creatos à populo Tribunos militum, qui quatuor primis legionibus præessent, reperio: legiones enim tandem sena millia continere cœperunt: ex quo sequitur sex Tribunos in singulis legionibus fuisse. Id quod postea semper obseruatum est, nisi nominatim latum esset ad populum, ut suo iure cederet. Quod factum fuisse scribit Liuius lib. 2. Decad. quintæ iis uerbis: In Tribunis militū nouatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Cōsules ex S. C. ad populum tulerunt

A tulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragiis crearentur, sed Consulū & Prætorūque in iis faciendis iudicium arbitriūque esset. Vnde apud Suetonium in Cæsare ita scriptum reperimus: Tribunus militum, qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendæ Tribunitiæ potestatis enixissime iuuat. Et apud Plutarchum in uita Catonis Uticensis. In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidato nominatores adesse uetabat, solus Cato seruauit, per se ipsum appellans populum. Ex quibus locis apparet populi suffragiis etiamnum ætate Ciceronis Tribunos militum creari solitos. Tributis uerò comitiis creari, cum ex eo intelligi potest, quod minores magistratus essent, tum uerò ex eo quod scribit Salustius in bello Iugurthino, de Mario loquens: Ergo ubi primū Tributatum militarem à populo petit, plerisque faciem eius ignorantibus, facile notus per omnes tribus declaratur. Neque enim moueri ex eo oportet, quod apud Liuium scriptum est in concione Camilli ad finem libri quinti: Quid alia, quæ auspiciato agimus, omnia fere intra pomerium, cui obliuioni aut cui negligentia damus? comitia Curiata, quæ rem militarem continent: comitia Centuriata, quibus Consules Tribunosque militares creantur. Illic enim Tribuni militares Consulari potestate intelliguntur, non Tribuni militum ad legiones, qui nondū tempore Camilli populi suffragio creabantur. Extraordinarios magistratus urbanos, hoc est, quibus etiam in urbem imperium esset, multos ac diuersi generis in historia reperire licet. Nam ut quæque negotia occurrerent, quæ extraordinariam curationem requirere uidebantur, ita alij atque alij magistratus creabantur. In hoc genere erant præfecti annonæ, qualem fuisse legimus L. Minutium apud Liuium lib. 4. ubi etiam à plebe creatum eum asserit: unde sequitur non fuisse ea Centuriata comitia, sed Tributa. Pompeius quoque hunc magistratum gessit, creatus eo anno, quo Cicero reuocatus est ab exilio, ut constat ex orat. pro domo sua. In hoc etiam genere erant Duumuires nauales, de quibus Liuius lib. 10. Decad. 1. ita scribit: Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraque ad rem militarem pertinentia. Vnum, ut Tribuni militum & cet. Alterum, ut Duumuiros classis ornandæ reficiendæque causa idem populus iuberet. Lator huius plebisciti fuit M. Decius Tribunus pleb. Hunc uero non fuisse ordinarium magistratum inde potest intelligi, quod Liuius lib. 10. Decad. 4. & lib. 1. Decad. quintæ, cum rursus huius magistratus meminit, certam causam creationis assignat: nec simul creari facit cum ordinariis magistratibus, sed prout necessitas requirebat. Cum enim ita scribit ad finem lib. 10. Duumuires nauales creati C. Matienus & C. Lucretius. Verba antecedentia ostendunt subito eos creatos, postquam nunciatum est à Liguribus obsideri L. Æmylium. At si ordinarius magistratus fuisset, non ita pro necessitate subito crearetur, sed iam superiore anno creatum cum reliquis magistratibus ordinariis oportuisset. Et initio lib. primi Decad. 5. quia fecerat mentionem C. Furij Duumuires nauales, propterea ut causam huius magistratus reddat, statim subiicit: Aduersus Illyriorum classem creati Duumuires nauales

uales erant, qui tuendam XX nauibus mari superiore Anconam uelut cardinem haberent. Quia uero illic Duumuirum naualem appellat L. Cornelium Dolabellam, eo anno quo erant Coss. M. Manlius & M. Iunius Brutus: qui etiam biennio antè, Coss. A. Posthumio & C. Calphurnio, in eo magistratu erat, ut idem Liuius ait ad finem lib. 10. Decad. 4. hinc profecto argumentum duci potest, non fuisse eum ordinarium magistratum, cuius imperium esset plusquam annuum. Quod autem Tributis comitiis crearentur, ex communi illa ratione ostendi potest, quod inter minores magistratus hi essent. Ex hoc etiam numero erant Quæstores parricidij, quos etiam quæstiores appellatos uidemus: de quibus supra diximus, cum de Prætoribus agebamus. Hos uero comitiis Tributis creari, uel inde intelligi potest, quod sæpe habentibus comitia Tribunis plebis quæstiores creabantur: quibus ius non erat habendi comitia Centuriata. Hinc lex Mamilia apud Salustium, lex Varia apud Asconium, quibus decernebantur certis quibusdam criminibus quæstiones: ad quas exercendas ipsi legum latores simul populū rogabāt, ut Quæstiores designaret. Iam uero minores hos magistratus fuisse nemo negat: unde Tributis comitiis creari cōsequitur. Erant etiam in hoc numero ij, quos populus designare solebat ad ædes sacras dedicandas. Scribit enim Cicero pro domo sua, Q. Papyrium Trib. pl. legem tulisse, quæ uetaret iniussu plebis aliquid consecrare. Vnde Cicero colligit nemini licuisse adē, aliudue quid consecrare, nisi qui à populo ei rei præfectus esset. Item ij quos populus designabat locandarum ædium sacrarum causa. Vt apud Liuium lib. 2. Decad. 3. In religionem etiam uenit ædem Cōcordiæ, quam per seditionem militarem biennio antè L. Manlius uouisset, locatam ad id tempus non esse. Itaq; Duumuii ad eam rem creati ab Aemylio Prætoris urbis Cn. Pupius & Cæso Quintius Flaminius ædem in arce faciendam locauerunt. Et lib. 3. eiusdem Decad. Exitu anni Q. Fabius Max. à Senatu postulauit, ut ædem Veneris Erycinę, quam Dictator uouisset, dedicari liceret. Senatus decreuit, ut Tib. Sempronius Consul designatus, cum primum Consulatum iniisset, ad populum ferret, ut Duumuiros esse iuberet, ædis dedicandæ causa. Et lib. 3. Decad. 3. Et Duumuii creati M. & C. Attilij, ædem Cōcordiæ dedicauerunt. Reficiendis etiam ædibus creari magistratus, aut potius curatores solebant, ut lib. 5. Dec. 3. Triumuii creantur reficiendis ædibus Fortune, & matris Matutæ intra portam Carmentalē, & Spei extra portam: quæ priorie anno incendio consumptæ fuerant. Et Q. Catulus ad reficiendum Capitolium temporibus belli socialis igne consumptum, à populo præfectus erat. Reperio etiam Quinqueuiros muris turribusque reficiendis. Vt lib. 5. Decad. 3. Comitiam deinde à Prætoris urbano de Senatus sententia, plebisque scito sunt habita, quibus creati sunt Quinqueuii muris turribusque reficiendis. Alios item Quinqueuiros mensarios Consulibus P. Valerio & C. Martio iterum, ad liberandum ære alieno populum. Triumuii etiam mensarij temporibus secūdi belli Punici facti sunt. De iis ita scribit Liuius lib. 3. Decad. 3. Et Romæ quoque propter penuriam argenti Triumuii mensarij

rogatione

A rogatione Mimitij Trib. pleb. facti sunt. Triumuiros etiam sacris conqui-
rendis aliquādo factos legimus. Vt lib. 5. Decad. 3. Et Triumuii bini creati sunt. Vni sacris conquiendis, donisque persequendis. Atque omnes quidem illi, siue curatores siue magistratus extraordinarij, non perinde ut ordinarij annuam potestatem habebant: sed tādū in imperio erant, dum curationem cui præfecti erāt, absoluisent. Quia autem in minoribus magistratibus omnes numerantur, idcirco necesse est, ut dicamus Tributis comitiis creari solitos. Ac de urbanis quidem satis. Sequitur, ut de prouincialibus dicamus. Prouinciales autem appello omnes magistratus, quibus erat imperiū curatione extra urbem tantum. In hoc numero erāt Triumuii, Quinqueuii, Decemuii, Vigintiuii, aut quotquot omnino creari placuerat, ad colonias deducendas, aut redigendos colonos in suas quasque colonias. De quibus tam frequens est in historia mentio, ut de iis aliquid adscribere superuacaneum futurū sit. In hoc etiam numero complector Curatores uiarum extra urbem. Qualem fuisse Q. Thermum apud Ciceronem in prima ep. ad Att. legimus: quem dicit Curatorem uiaē Flaminiaē. Qualem etiam C. Gracchum fuisse in historia Plutarchi, & Appiani legimus. His etiā addendi sunt Triumuii, quos iuuenibus ad militiam conquiendis tempore secūdi belli Punici creatos reperimus. Liuius lib. 5. Decad. 3. Cōsules cum ægre delectum conficerent, quod inopia iuniorum non facile in utroque, ut & nouæ urbanæ legiones, & supplementum ueteribus scriberetur, sufficiebat. Senatus absistere eos incepto uetuit, & Triumuiros binos creati iussit. Alteros, qui citra: alteros, qui ultra quinquagesimum lapidem in plateis forisque, & in conciliabulis omnem copiam ingenuorum inspicerent: & si qui roboris satis ad ferenda arma habere uiderentur, etiam si nondum militari ætate essent, milites facerent. Huiusmodi omnes prouinciales magistratus extraordinarij erant. Tributis uerò comitiis fieri uel inde potest ostēdi, quod habentibus comitia Tribunis fere creabantur. Alij erant prouinciales magistratus, qui uel Proconsules, uel Proprætores, uel Proquæstiores in prouincias mittebantur: de quibus ut dicamus, paulò altius de omni ratione administrandarum prouinciarum repetemus. Vetus administrandarum prouinciarum ratio iam inde ante tempora secūdi belli Punici fuit, ut Consules Prætoresque statim inito magistratu fortirentur, aut inter se cōpararent prouincias quas Senatus nominasset. Vt autē forte eueniant prouincia, ita in suas quisque prouincias proficiscebantur, in quibus annum sui magistratus peragebant. Eoque anno finito, anni sequentis magistratus succedebant. Qua ratione fiebat, ut prouincialibus magistratibus creandis, non opus esset comitiis: si ista ordinaria ratio obseruari semper potuisset. Verum bellis undique urgentibus ordinaria ista ratio sæpe sufficere non uidebatur. Vnde fiebat, ut extra ordinem mandari prouinciam oporteret: ob idque ad populum ferri, ut eum designaret quem uellet in prouinciam mitti. Porro autem multis modis euenire poterat, ut extra ordinem hic aliquid eueniret. Vno modo, si annuo finito imperio continuandus magistratus uideretur.

Quæ causa fuit creandi primi Proconsulis anno Urb. CCXC, quò anno F
 Liuius lib. 3. Decad. 1. scribit T. Quintium Procos. aduersus Aequos factum:
 itémque secundi, anno Urb. CCCCXXVII. Coss. L. Cornelio Lentulo &
 P. Philone, ut ostendit Liuius lib. 8. Decad. 1. iis uerbis: *Iam Publius inter*
Palæpolim Neapolimque, loco opportune capto diremerat hostibus socie-
tatem auxilij mutui. Itaque cum & comitorum dies instaret, & Publium
imminentem hostium muris auocari à spe capiendæ in dies urbis haud è
Repub. esset, actum cum Tribunis est, ad populum ferrent, ut cum P. Philo
Consulatu abiisset, Proconsul rem gereret, quoad debellatum cum Græcis
esset. Ex eo uerò Liuij loco simul intelligi potest Tributis comitiis creatū
 hunc Proconsulem. Nam si Tribunorum pleb. rogatione factus est, Centu-
 riata comitia esse, non potuerunt. Quam eandem rationem postea ad mul-
 tam ætatem obseruatam fuisse in prorogâdo prouincialibus magistratibus
 imperio, ex Liuij historia intelligi potest: apud quem passim reperitur de
 prorogando imperio ad populum latum esse. Quod autem id Tributis co-
 mitiis fieret, ex Liuiio demonstrari potest, apud quem lib. 9. Decad. 3. ita scri-
 ptum est: *De Hispaniæ imperio, quod in eam prouinciam duos Proconsu-*
les mitti placeret, latum ad populum est. Omnes tribus eisdem L. Corneliū
Lentulum & L. Manlium Acidinum Proconsules, sicut priore anno tenuis-
sent, obtinere eas prouincias iusserunt. Et lib. 10. Consules iussi cum Tri-
bunis plebis agere, ut si iis uideretur, populum rogarent quem uellent in
Africa bellum gerere. Omnes tribus P. Scipionem iusserunt. Et lib. 2. Dec.
quartæ. Et de altero Aedile plebiscitum est factum rogantibus Tribunis,
quos duos in Hispaniam cum imperio ad exercitus ire iuberent, ut L. Corne-
lius Aedilis ad magistratum gerendum ueniret: L. Manlius Acidinus dece-
deret de prouincia. Multos post annos plebs Cornelio Lentulo & L. Terci-
nio Proconsulibus imperium esse in Hispania iussit. Ex iis locis perspicuū
 est, Tributis comitiis Procosules, Propratoresque iam tum creati solitos. **I**
 Semel tamen reperimus P. Scipionem comitiis Centuriatis factum Proconsu-
 lem, ut supra diximus. Id quod propter magnitudinem deligendi, tum ex-
 traordinaria cura imperatoris à Senatu decretum potius existimo, quàm
 quod iis comitiis opus esset. Alio modo extra ordinem fieri aliquid diceba-
 tur, si extra sortem nominatim prouincia aliqua cuiuspiam decerneretur. Tum
 enim si collega pati nollet beneficio sortis se excludi, populus rogari solebat,
 ut designaret quem uellet eam prouinciam obtinere. Quia enim legitima
 ordinariæque ratio erat decernendi prouincias, ut de iis prouinciis, quas Se-
 natus pro necessitate Reip. nominasset, sortes mitterent, eamque obtineret **K**
 quisque quam fors ei dedisset: idcirco necesse erat si extra sortem prouincia
 alicui daretur, populum cuius summa erat potestas, de ea re consuli. T. Li-
 uius lib. 10. Decad. 1. ita scribit: *Q. Fabius inde quintum, & P. Decius quar-*
tum Consulatum ineunt, tribus Consulatus censuræque collegæ: nec glo-
ria magis rerum, quæ ingens erat, quàm cõcordia inter se clari. Quæ ne per-
petua esset, ordinum magis quàm ipsorum inter se certamen interuenisse
 reor:

A reor: patritiis tendentibus, ut Fabius Hetruriam extra ordinem prouinciam
 haberet: plebeiis auctoribus Decio, ut ad sortem reuocaret. Fuit certe con-
 tentio in Senatu: & postquam ibi Fabius plus poterat, reuocata res ad popu-
 lum est. Et paulo post: Fabius nihil aliud precatus populum, quàm ut
 priusquam introuocarentur ad suffragium tribus, App. Claudij Pratoris ad-
 latas ex Hetruria literas audirent, comitio abiit. Nec minore populi consen-
 su quàm Senatus, prouincia Hetruriæ extra sortem Fabio decreta est. Ex hoc
 Liuij loco cum ea quæ diximus manifesta sunt, tum uero ex eo, quòd dicit
 hæc comitia habita fuisse in comitio, necessario efficitur non fuisse Centu-
 riata comitia. Quia uero tribus introuocatas dicit, consequitur non Curia-
 ta etiam, sed Tributa fuisse comitia. Ego autem illam exceptionem adieci, nisi
 concedente collega, eo quòd nil opus esset populum consuli, si collegæ in-
 ter se comparassent prouincias, ut sorte opus non esset. Vnde apud Liuium
 lib. 8. Decad. 3. ita scribitur: *Nominatæ Consulibus prouinciæ sunt. Sicilia*
Scipioni extra sortem concedente collega, quia sacròrum cura Pontificem
max. in Italia retinebat, obtigit. Quod uero de prouinciis comparare in-
ter se liceret, ex iis intelligi potest, quæ libro 3. Decad. quintæ ita scribuntur:
Principio insequentis anni cum Consules noui de prouinciis retulissent,
C primo quoque tempore aut comparare eos inter se Italiam & Macedoniam,
 aut fortiri placuit. Et libro quinto: *Moniti deinde Consules à patribus,*
 ut quoniam alterum ex iis succedere C. Licinio, qui legatus nominatus erat
 in Galliam, oporteret primo quoque tempore prouincias aut compararent
 inter se, aut fortirentur. Postremis temporibus, adeoque ætate Ciceronis hæc
 fuisse rationem decernendarum prouinciarum reperio. Consulares erant quæ-
 dam prouinciæ, quædam Prætoriæ. Erant autem Consulares, quæ singulorum
 annorum Consulibus assignabantur, & in quas missi magistratus Procon-
 sules erant. Prætoriæ uero, quæ singulorum annorum Prætoribus decerne-
 bantur, & in quas missi magistratus Propratores erant. Et quanquam sum-
 mum esset utriusque imperium in prouincia, maior tamè erat Proconsulium
 dignitas quàm Proprætorum. Quod uel inde apparet, quòd non modò ma-
 iorem exercitum, plures fasces habebant Proconsules, sed etiam reliqua om-
 nia Consularia ornamenta. Propratores uerò minorem exercitum habe-
 bant, & fasces pauciores, Prætorumque tantum insignia præ se ferebant. In
 quas ergo prouincias cum imperio Consulari mittendos magistratus Sena-
 tus decreuisset, hæc erant Consulares prouinciæ. De quibus erat lex Sempro-
 nia à C. Graccho Trib. pl. lata: cuius meminit Cicero pro domo sua iis uer-
 bis: *Itane uero tu prouincias Consulares, quas C. Gracchus qui unus maxi-*
 me popularis fuit, non modo non abstulit à Senatu, sed etiam ut necesse es-
 set quotannis constitui per Senatum, decreta lege sanxit: eas lege Sempro-
 nia per Senatum decretas rescidisti: extra ordinem sine sorte nominatim de-
 disti. Ex iis autem, quæ scribuntur in oratione de prouinciis Consularibus,
 intelligi potest singulis annis duas prouincias decernendas fuisse iis Consu-
 libus, qui adhuc designandi essent. Quibus post designatis nominatæ à Se-
 N

natu prouinciæ in sortem mittebantur. Verba Ciceronis hæc sunt: Decret- F
 nendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. Et alio loco: Alter belli Gallici ra-
 tionem habet: fungitur officio boni Senatoris. Legem quam nõ putat, eam
 quoq; feruat. Præfinit enim successori diem. Qui mihi nihil uideretur minus
 a dignitate disciplinæque maiorum dissidere, quàm ut qui Consul Calendis
 Ian. habere prouinciã debet, is ut eam desponsam non decretam habere ui-
 deatur. Fuerit toto in Cõsulatu sine prouincia, cui fuerit antequam designa-
 tus esset decreta prouincia. Sortietur an non? Nam & non sortiri absurdum
 est, & quod sortitus sit, non habere. Proficiscetur paludatus? quò? quò perue-
 nire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario, prouinciam non ha- G
 bebit: Calendis ei denique Martiis nascetur repente prouincia. Erat igitur
 iam inde post legem Semproniã ordinaria ratio decernendi prouincias Cõ-
 sulares, ut ante comitia Consularia, Senatus designandis Consulibus prouin-
 cias decerneret, quas deinde sortirentur inter se. In quo à ueteri ratione, ut
 apparet, nihil aut parũ discessum erat. Nam & prius Senatus prouincias no-
 minabat, quas deinde sortirentur inter se Consules. Id tamen lege Sempro-
 nia diuersitatis adiectum est, quod ante designatos Consules id fieri oport-
 teret lege Sempronia: prius autè post eos designatos plurimum, sæpe etiam
 post initum magistratum, fiebat: ut ex historia T. Liuij constare potest. De H
 inde, prius ualebat communis intercedendi Senatusconsultis ratio: ita ut
 intercedentibus Tribunis non posset ratum esse decretum Senatus de prouin-
 ciis. At lege Sempronia effectũ est, ut decreto Senatus de prouinciis Cõ-
 sularibus, intercedi non posset: quemadmodum Cicero ostendit in orat. De
 pro. Con. his uerbis: Faciã, inquit, illas Prætorias, ut Pisoni & Gabinio suc-
 cedatur statim. Si hic finat. Tum enim Tribunus intercedere poterit: nunc
 non potest. Itaque ego idem, qui nunc Consulibus qui designati erunt, Sy- I
 riam Macedoniãq; decerno, decernam easdem Prætorias, ut & Prætores
 annuas prouincias habeant, & eos quamprimum uideamus, quos animo æ-
 quo uidere non possumus. Sed mihi credite, nunquam succederet illis, ni-
 si cum ea lege referetur, qua intercedi de prouinciis non licebit. Ex iis
 Ciceronis uerbis apparet, intercedi non potuisse decreto Senatus de prouin-
 ciis Cõsularibus, at Prætoriiis prouinciis decernendis potuisse intercedi. Tum
 illud intelligi potest, Consulares prouincias non fuisse certas quasdã ex Ro-
 manis prouinciis, quæ non possent nisi Consulares esse: sed pro Senatus uo-
 luntate Consulares fiebant, in quas cum imperio Consulari mittebantur:
 Prætorias, in quas cum imperio Prætorio: ita ut uicissim quæ Cõsulares fue-
 rant, Prætorias fierent: & quæ Prætorias ante fuerant, Consulares fierent. A deo K
 autem in arbitrio Senatus hoc erat, ut interdum ignobiles admodum prouin-
 ciæ Consulares fierent. Suet. in Cæsare: Eandem ob causam opera opti-
 matibus data est, ut prouinciæ futuris Consulibus minimi negotij, id est
 syluæ callisq; decernerentur. Porro autem solebant postremis illis tem-
 poribus Consules fere totum annum sui Consulatus in urbe cõsumere, nec
 fere in prouincias proficiscebantur, nisi ad finem anni: præsertim si nullum
 esset

- A esset in prouincia bellum quod ad maturadum urgeret. Qua ratione fiebat,
 ut cum anno Consulatus continuarent & alterum annum Proconsulatus.
 Nec sicut prioribus temporibus terminatò anno Consulatus, rogandus erat
 populus de prorogando imperio, sed absque ulla rogatione, propter decre-
 tum Senatus habebant in prouincia imperium, finito etiam anno sui Con-
 sulatus. Erat autem hoc commune omnibus prouinciarum magistratibus,
 ut tandiu obtinerent imperium, quãdiu successor non mittebatur, siquidem
 ipsi in prouincia esse uellent peracto tempore Senatusconsulti: nec singulis
 annis ferendum erat ad populum de prorogando imperio, sicut prioribus
 temporibus fieri solebat: sed semel obtentum imperium eò usque retineba-
 tur, dum successor mitteretur. Id uerò, ut ita esset, lege Cornelia cauebatur.
 Cuius meminit Cicero in epistola nona ad Lentulum lib. i. Epist. Eam legẽ
 Cicero indicat fuisse, ut quamprimum urbe egressus esset is, cui prouincia
 decreta esset, imperium haberet, quoad in urbem repedasset. Ex quibus per-
 spicuum est per legem Corneliam effectum esse, ut quod superioribus tem-
 poribus extraordinarium erat, ob idque populi auctoritatẽ interuenire de-
 syderabat, ordinarium fieret, ut iam rogatione de prorogando imperio opus
 non esset, si successor non mitteretur. Nec repugnat iis quæ diximus rogatio
 C Trebonia, qua latum est ad populũ, ut Cæsari imperium in Gallia in aliud
 quinquennium prorogaretur. Hac enim lege uolebat Trebonius Pompeio,
 & Crasso auctoribus Senatui potestatem de ea prouincia decernendi tolle-
 re, ut ne liceret ante quinquennium successorem mittere. Nam si successore
 misisset Senatus, omnino ei decedendum fuisset. Legẽ enim Cornelia trigin-
 ta tantum dies concedebantur magistratui ad decedendum, postquam suc-
 cessorem in prouinciam ingressum sciebat: Vt docet Cic. in epist. ad Appiũ
 sexta lib. 3. Epist. Erat igitur ordinaria ratio decernendarum Consulariũ prouin-
 ciarum illa, quam exposui. In qua ad creandos magistratus prouinciales
 D populi suffragiis opus nõ erat, sicut nec prius, cum nihil extra ordinem fieri
 contigisset. Illud sane non negauerim, lege Curiata, & adumbratis quibusdã
 comitiis Curiatis opus fuisse prouincialibus magistratibus, ut nos postea
 ostendemus. Verum Tributis comitiis aut Centuriatis nihil opus fuisse af-
 firmo in illa ordinaria prouinciarum decernendarum ratione. At si prouin-
 cia decerneretur extra ordinẽ, tum uero populi suffragiis opus erat ad crean-
 dos magistratus, præsertim post legem Corneliam a C. Cornelio Tribuno
 plebis perlatam: qua lege, ut scribit Dion libro XXXVI cauebatur, ut esset
 quidem in Senatus potestate imperia extra ordinem dare, omninõque le-
 gibus soluere: sed ita, ut post rogatio ad populum ueteri more de ea re ferre-
 tur: quam rogationem omnino à populo iuberi necesse esset. Hoc enim idẽ
 est cum eo, quod Asconius de hac lege Cornelia scribit: Cautum inquam
 fuisse, ne quis in Senatu legibus solueretur, nisi ducenti adfuissent: neue quis
 intercederet, cum ea de re ad populum ferretur. Hæc lex lata est Q. Calphur-
 nio Pifone & M. Acilio Glabrione Coss. anno Urbis DCLXXXVII. Ac
 Senatus quidem præter ius antiquum eam sibi auctoritatẽ iam dudum
 N ij

usurpauerat, ut legibus solueret quos uellet non consulto populo, cum antiquo iure cautum esset, ut nemo legibus solueretur nisi per populum. Cum ergo certum sit, extra ordinem prouinciam dare, nil aliud esse quam prater morem legibus receptum, imperium alicui decernere, dubium esse non potest, prouinciam neminem extra ordinem obtinere potuisse, nisi legibus solutus esset. Ex quibus perspicuum est, quoad diu non licuit quenquam legibus nisi per populum solui, tandiu non potuisse omnino prouincias extra ordinem obtineri absque rogatione populi. At postquam id iuris totum ad se transtulit Senatus, tum uero extraordinaria imperia decernendi adeo Senatus potestas fuit, ut fere non aliter a populo ea obtinerentur: nisi prater Senatus uoluntatem, rogatione alicuius magistratus a populo decernerentur. Postquam autem C. Cornelius eam quam dixi legem pertulit, tum uero planum est, nullam prouinciam extra ordinem obtineri potuisse absque rogatione populi. Vnde fit, ut post eam legem extraordinariis imperiis obtinendis semper aduocatis comitiis opus fuerit, siue Senatus decreto obtineretur, siue a populo prater Senatus decretum. Extra ordinem aliquid fieri dicebatur, quocumque modo ab illa ordinaria ratione discedebatur. Ac primum cum oporteret Consulares prouincias dari iis qui Consulatum gererent, si quando iis decernerentur qui in magistratu non erant, extra ordinem fieri aliquid dicebatur. Hoc autem euenire poterat multis de causis. Nam si Consules ipsi in prouincias ire nollent: ut Hortensius in prouinciam profectus non est, teste Cicerone in Bruto, & Bibulus post Consulatum in urbe mansit, & Cicero ipse Galliam prouinciam sibi decretam in concione deposuit, & Pompeius & Crassus post primum Consulatum in urbe manserunt: tum si ex iis, qui magistratum non gerebant, aliquis in prouincia cum imperio Consulari mitteretur, extra ordinem prouinciam is obtinere dicebatur. Veluti cum in Ciliciam multo tempore post Consulatum Cicero Proconsul missus est: & Bibulus in Syriam, L. Domitius in Galliam. Neque enim priuati homines tamen Consulares essent, prouinciam obtinere poterant, priusquam ex priuatis facti essent magistratus. Quod uero Cicero eam prouinciam habuerit, non modo a Senatu sed etiam a populo, uerba eius indicant quae ad C. Cassium scribuntur lib. 13. epist. Fam. De me autem idem tecum his ago literis, quod superioribus egi, ut omnes tuos neruos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc prouinciam, quam & Senatus & populus annuam esse uoluit, temporis prorogetur. Quod enim Cicero facit mentionem populi, ad rogationem pertinet, quae de eius imperio lata est. Neque enim populi iussum hac in re interuenisse, aliter intelligere possumus. Alio modo priuatis extra ordinem prouincia decernebatur, si quando Reip. tempora requirere uideretur, ut prater eos qui magistratus gerebant, aliquis singulari uirtute Imperator seligeretur, qui in prouinciam mitteretur. Quae ratione Pompeius prouinciam obtinuit, cum aduersus Pyratas Proconsul esset missus. In quo multa extra ordinem facta sunt. Primum quod uni ex priuatis prouincia Italia dabatur, deinde quod triennium Proconsul esse iubebatur,

A tur, tum quod imperium ei aduersus omnes absque prouocatione: postremo quod imperium ei tanta amplitudine dabatur, ut non modo totius maris interni imperium ei cederet, sed etiam in omnibus omnium prouinciis ad quinquagesimum usque stadium: qua ratione fiebat, ut nouo more omnes fere Romanae prouinciae simul eius imperio, quod ad oram maritimam attingeret, subiicerentur. Hanc prouinciam Pompeius lege Gabinia habuit prater Senatus uoluntatem. Vnde sequitur comitia, quibus hoc tantum imperium Pompeio datum est, Tributa fuisse: ut quae ab A. Gabinio Trib. pl. habita sint. Hac eadem ratione Pompeius, cum rei frumentariae praefectus esset, prouinciam obtinuit. In quo haec omnia fuerunt extra ordinem: quod nominatim Pompeio data est: quod priuato: quod procuratio frumentaria Sex. Clodio, quam lege P. Clodij superiore anno habuerat, detrahebatur: quod imperium ei multo maius dabatur, quam quod solebat esse praefecti annona, nempe Proconsulis non modo in Italia, sed etiam in omnibus Romanorum prouinciis, ut ait Dion lib. XXXIX, quod in quinquenniū ea prouincia dabatur. Hanc prouinciam a Senatu obtinuisse Pompeium scribit Cic. in oratione pro domo sua. Quod tamen rogatione etiam populi Senatus decretum confirmatum sit, uel hinc intelligi potest, quod non potuit lex Clodia nisi lege abrogari. Poterant etiam prouinciae extra ordinem dari his qui in magistratu erant: tam iis qui in urbe erant, quam iis qui extra urbem imperium habebant. Quando in Hispaniam aduersus Sertorium missus est Pompeius, erat cum imperio ad urbem non dimisso adhuc exercitu, quo Lepidum oppugnauerat, ut ait Plutarch. in Pompeio. Fuerunt autem omnia haec extra ordinem: quod nominatim ei, quem priuatum esse absoluta prouincia priore, oportebat: quod adolescenti, qui nondum magistratum in urbe gessisset: quod imperium consulare ei dabatur: quod iam saepe imperium in prouincia habuisset. Quando etiam lege Manilia data est Pompeio prouincia, extra ordinem haec fuerunt, quod ei, qui iam toties in prouincias missus esset, & qui adhuc in imperio esset eius prouinciae, quam superiore anno lege Gabinia habuerat, decerneretur alia prouincia, quod imperium ei dabatur in Bithynia, quam Procos. administrabat M. Glabrio, & in Cilicia, quam Q. Martius Rex Procos. obtinebat: quod nominatim & extra sortem Pompeio dabatur. Haec autem comitia, quae a Manilio Trib. pleb. habita sunt, Centuriata esse non potuerunt. Vnde error interpretis apud Plutarchum manifesto deprehenditur: qui cum uertere debuisset perlatam esse legem omnium tribuum suffragio, uertit promulgatam omnibus Centuriis. Ipsi etiam Consulibus extra ordinem dari poterant prouinciae. Veluti cum lege Vatinia Caesari Gallia prouincia data est, quia nominatim & extra sortem, prater Senatus decretum in quinquenniū ea prouincia data est, idcirco extraordinaria dicitur. Et lege Clodia Pisoni & Gabinio prouinciae Syria & Macedonia datae sunt extra ordinem, quia cum alias prouincias Senatus his decreuisset, nominatim & extra sortem ea prouinciae eis datae sunt. Et lege Trebonia Pompeio & Crasso iterum Consulibus Syria & Hispania prouinciae extra ordinem datae sunt, quia nomi-

natim, & in quinquenniū data sunt. Et Mario in primo Cōsultu provincia F
 Numidia rogatione L. Manlij Tribun. pleb. data est, cum eam Senatus paulō
 antē Metello decreuisset. At L. Lucullo provincia extra ordinem data est,
 Mithridatici belli, quia iam sortitus erat Galliam Cisalpinam: qua provin-
 cia dimissa nominatim ei data est Cilicia in locum demortui L. Octauij, si-
 mulque iniunctum, ut aduersus Mithridatem bellū gereret, cum esset Pro-
 consul Bithyniæ M. Cotta ipsius collega. Hæc uero à Senatu tantū citra ullā
 populi rogationem obtinuisse Lucullus legitur apud Plutarchum & Cice-
 ronem initio libri Academicarum quæstionum, qui Lucullus inscribitur:
 quia tum lex Cornelia lata non erat, ideoque Senatu legibus soluere Lucul- G
 lum licebat absque rogatione populi. Vt ergo summatim de prouinciis Cō-
 sularibus dicam, suffragiis populi ad creandos Proconsules nunquam opus
 fuit, nisi extra ordinem aliquid fieret. Cum uero extra ordinem aliquid fie-
 bat, ante legem quidem Corneliam interdum à populo, sæpe à Senatu abs-
 que ulla populi rogatione imperia extraordinaria dabantur: post legem ue-
 ro Corneliam, necessariò populi rogatione, sed interdum ex Senatus etiam
 decreto, sæpe præter Senatus uoluntatem Proconsules creati oportebat: Id ue-
 rò Tribus comitiis fieri, exempla quæ à nobis proposita sunt, manifestò
 indicant: De prouinciis uero Prætoris eadem aut non multum diuersa dici H
 possunt. Nam ut ex iis, quæ citauimus ex oratione de prouinciis Consulari-
 bus intelligi potest, Prætoris etiā prouinciæ à Senatu decernebantur. Quas
 uero Senatus nominauerat, eas deinde sortiebantur inter se Prætores. Sed hoc
 diuersum à prouinciis Consularibus erat, quòd Consulares in incertum de-
 cerni solebant à Senatu, antequam designati essent Consules, ut paulò antè
 demonstrauius: at Prætoris decernebantur ipsis Prætoribus, cum magi-
 stratum gerebant. Huius autem diuersitatis ea erat, ut opinor, ratio, quòd om-
 nibus Prætoribus suæ erant in urbe prouinciæ in iure dicendo, quas ne-
 cessario debebat toto anno suæ Præturæ administrare. Alius enim urbanam I
 iurisdictionem habebat, alius inter peregrinos, alius de maiestate, alius de
 ambitu, alij inter sicarios, alij denique alias quæstiones publicas exercebat,
 ut superiore libro pluribus ostendimus. Itaque statim designati Prætores
 sortiebantur inter se urbanas istas prouincias sibi per leges iadudum decre-
 tas, ut nouo Senatus decreto in ea re opus non esset. Id quod Cicero secūda
 oratione in Verr. ostēdit his uerbis: Ecce autem illis ipsis diebus, cum Præ-
 tores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset, ut is de pecuniis repetū-
 dis quæreret. Quia igitur duas simul prouincias eisdem Prætoribus decer-
 nere non licebat, idcirco prouincias extra urbem Prætoribus decernere non K
 poterat Senatus, nisi eo anno quò Præturam gerebant. Sic autem decernebā-
 tur, ut nisi exacto anno Præturæ in prouincias non proficiscerentur. In quo
 illorum temporum à superioribus differentia obseruari potest. Superiori-
 bus enim temporibus Prætores inito statim magistratu sortiebantur pro-
 uincias, in quas etiam statim proficiscebantur ij, quibus extra urbem obti-
 gissent prouinciæ, annum suæ Præturæ in prouincia gesturi: quibus si suc-
 cessor

A ccessor non mitteretur, de prorogando imperio ad populum ferebatur. Quæ
 omnia ex lectione tertiæ, & quartæ Decad. T. Liuij aperta sunt. At Ciceronis
 ætate Prætores iuri dicundo in urbe retinebantur toto anno suæ Præturæ:
 nisi quid accidisset tumultus, cuius causa ommissa iurisdictione, urbe exeun-
 dum esset: quomodo accidit in coniuratione Catilinæ. Ipso autem anno suæ
 Præturæ sortiebantur eas prouincias, quas Senatus Prætoris decreuisset, in
 quas profecti tandiu imperium habebant, quandiu successor non mitteba-
 tur: idque per legem Corneliam, uti diximus. Vnde apud Suetoniū ita scri-
 bitur de Casare: Ex Prætura ulteriorem sortitus Hispaniam. Et de Octa-
 B uio patre Augusti: Ex Prætura Macedoniā sortitus. Et apud Ciceronem,
 Verres ex Prætura urbana sortitus Siciliam. Et L. Murena ex Prætura Galliā
 sortitus est. Illa uero lege Cornelia Verres triennio fuit Prætor Siciliæ, & Q.
 Tullius frater Ciceronis tres annos Asiam prouinciam Prætor administra-
 uit. Neque his prorogatum imperium ab alio legimus, quàm à Senatu. At-
 que illa quidem erat Prætoriarum prouinciarum ordinaria administratio:
 ad quam nullis opus erat comitiis, quibus prouinciales magistratus crearen-
 tur. Sin extra ordinem decernerentur, idem hic dicendum est, quod paulò
 antè in Consularibus diximus. Ante legem C. Cornelij, qua legibus soluen-
 di potestas incōsulto populo Senatu detracta est, fere Prætoris prouincias
 C extra ordinem Senatus sine ulla rogatione populi decernebat. Post legem uero
 Corneliam perlatam omnino creandis extra ordinem Proprætoribus, neces-
 se erat haberi comitia siue decreto Senatus, siue à populo præter Senatus sen-
 tentiam prouinciæ darentur. Extra ordinem autem decerni dicebantur eis-
 dem de causis, quibus Consulares. Nam si nolent in prouinciam proficisci
 aliqui Prætores, id eis liberum erat: ut Cicero pro Muræna ostendit, Ser. Sul-
 pitium alloquens his uerbis: Postremo tu in prouinciam ire noluisti. Non
 possum id in te reprehendere, quod in meipso & Prætor, & Cōsul probaui.
 D Tum uero respicientibus prouinciam Prætoribus sæpe accidebat, ut reliqui
 non responderent ad numerum prouinciarum, quas Senatus Prætoris de-
 creuisset: ideoque necesse erat alios substitui. Quemadmodum autem Con-
 sularibus uitis, qui in prouinciis non fuissent, Consulares prouinciæ, quas
 Consules respuissent, demandari solebant: nisi quòd interdum Prætorū sor-
 titioni à Senatu relinquebantur Consulares huiusmodi prouinciæ, maxime
 si nulli essent Consulares, qui in prouincias ire aut possent aut uellent: quo-
 modo Gallia prouincia, quam Cicero Cof. deposuerat, Q. Metello Celeri
 Prætori sortito obtigit, ut ait Cicero in epist. secunda libri quinti Ep. Fam.
 E Vt inquam in Consularibus prouinciis fiebat, ita solebant potissimum sub-
 stitui ex proximo Prætorum collegio, si qui essent qui cum imperio in pro-
 uincia non fuissent, & nunc prouinciam acceptare uellent. Id quod perspicui
 potest ex uerbis Senatusconsulti, quod est in octaua epistola libri octauo Ep.
 Fam. Verba S. C. hæc sunt: Item Senatu placere in Ciliciam prouinciam, in
 octo reliquas prouincias, quas Prætorij pro Præatore obtinerent, eos qui Præ-
 tores fuerunt, neque in prouincia cum imperio fuerūt, quos eorum ex S. C.

„ cum imperio in prouincias pro Pratore mitti oporteret, eos sortito in pro- F
 „ uincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S. C. in prouincias ire oportere-
 „ ret, ad numerum non essent qui in eas prouincias proficiscerentur, tum uti
 „ quodque collegium primum Pratorum fuisset, neque in prouincias profe-
 „ cti essent, ita sorte in prouincias proficiscerentur. Si ij ad numerum non ef-
 „ sent, tunc deinceps proximi cuiusque collegij, qui Pratores fuissent, neque in
 „ prouincias profecti essent, in sortem conicerentur, quoad is numerus effe-
 „ ctus esset, quem ad numerum in prouincias mitti oporteret. At enim pri-
 „ uatus nemo poterat prouinciam cum imperio Pratorio habere, antequam G
 „ ex priuato factus esset magistratus. Post legem ergo Corneliam, ad facien-
 „ dos huiusmodi ex priuatis hominibus prouinciales magistratus, Tributis
 „ comitiis populum rogari oportebat. Iam uero si nominatim & extra sortem,
 „ aut prater Senatus decretum prouincia daretur, extra ordinem dari diceba-
 „ tur, non modo si priuato, sed etiam si ei qui in magistratu aliquo esset, dare-
 „ tur. Vt cum Cato missus est Proprator in Cyprum rogatione P. Clodij Tri-
 „ buni plebis, Cato priuatus erat ac Tribunitius tantum, non Pratorius, cui
 „ nominatim ac prater Senatus uoluntatem data est ea prouincia. Suetonius
 „ etiam extraordinarium imperium appellat illud, quod Cæsar desiderabat si-
 „ bi Aegyptum prouinciam dari, quia sibi Aedilitio tantum, non Pratorio H
 „ nominatim eam prouinciam dari uolebat. Idem Suetonius scribit in Cæsare
 „ de Cn. Pisone: Idem Curio, sed & M. A. C. torius Naso auctores sunt conspi-
 „ rasse eum etiam cum Cn. Pisone adolescente, cui ob suspicionem coniura-
 „ tionis urbanæ prouincia Hispania ultrò extra ordinem data sit. Quod ue-
 „ ro ait Suetonius extra ordinem hanc prouinciam Cneo Pisone datam, ex Sa-
 „ lustij uerbis quomodo accipiendum sit, intelligi potest: Postea Piso in ci-
 „ teriorem Hispaniã Quæstor pro Pratore missus est, adnidente Crasso. Hoc
 „ igitur extra ordinem erat, quod tamen si magistratui daretur prouincia, id ta-
 „ men legitimum non erat, ut Quæstor in prouincia esset pro Pratore: hoc I
 „ est cum imperio pratorio ac dignitate pratoria. Quod si tam extraordina-
 „ rium est, Prætores pro consule esse, quam Quæstorem pro pratore, dubium
 „ profecto esse non potest, quin Galliam prouinciam tam extra ordinem ob-
 „ tinuerit pro cōsule Q. Metellus Celer ex Pratura, quam Cn. Piso Hispaniam
 „ Proprator ex Quæstura. Quanquam ergo utrisque his decretas à Senatu has
 „ prouincias reperiamus, de Pisonis enim prouincia ita scribit Salustius: Ne-
 „ que tamen Senatus eam prouinciam inuitus dederat: quippe scedum homi-
 „ nem à Rep. procul esse uolebat. De Metelli uero prouincia hoc idem te-
 „ statur Cicero epist. secunda libri quinti Ep. Fam. quæ ad Q. Metellum Pro- K
 „ consulem scripta est, quia tamen iam tum temporis lata erat lex Cornelia,
 „ necesse est, ut concedamus prater Senatus decretum accessisse, & iussum po-
 „ puli, ut solui legibus possent. Quod idem iudicandum est de extraordinario
 „ imperio, quod per Senatū obtinuit Cæsar Octauianus. Verba Ciceronis ex
 „ Philip. 5. quæ in Senatu habentur, hæc sunt: Demus igitur imperium Cæsa-
 „ ri, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non po-
 „ test,

A test, & ut sit Proprator eo iure quo qui optimo. Adolescenti priuato, qui
 nullum magistratum adhuc gessisset, Pratoris imperium dari ex legibus nõ
 poterat. Non potuit igitur Octauianus hoc imperium habere, quin ad Sena-
 tus decretum populi rogationem accessisse fateamur: si modò non abroga-
 „ tam fuisse tum legem Corneliã dicamus. Cicero pro domo sua scribit: Cui
 „ quidem cum Ciliciam dedisses, mutasti pactionem, & Ciliciam ad Pratorẽ
 „ item extra ordinem trãstulisti. Quia enim Clodius prater Senatus decre-
 „ tum nominatim eam prouinciam, quam fecerat Consularem, Pratori dede-
 „ rat, propterea extra ordinem data prouincia scribitur. Sit igitur de postremi
 B temporis Proconsulibus & Propratoribus in summa hoc constitutum. Si
 extra ordinẽ in decernendis prouinciis nihil factum esset, prouinciales ma-
 gistratus absque ullis populi comitiis ex Senatuscōsulto creabantur. Sin ex-
 tra ordinẽ decernerentur, alio tempore alia ratio obseruabatur. Postquam e-
 nim legibus soluendi potestatem ad se totam Senatus transtulerat, extraor-
 dinaria imperia fere omnia Senatus dabat absq; ulla rogatione populi, quæ
 admodum ea uerba indicant, quæ ex Dione paulò antè citauimus, ubi de le-
 ge Cornelia agit. Ac maxima quidem Senatus potestas, ut in aliis rebus, ita
 in decernendis prouinciis fuit post Syllæ Dictaturam, ut ex omni historia
 C apparet. Prater id enim quod iam dudum Senatus legibus soluendi potesta-
 tem omnem usurpauerat, Sylla plebeiis magistratibus ius agendi cum po-
 pulo detraxerat. Vnde consequitur post illud tempus plebeiorum magistra-
 tuum rogatione nullam prouinciam prater Senatus decretum dari potuisse:
 quemadmodum post restitutam Tribunitiam potestatem à Pompeio in
 primo Consulatu, sæpe factitatum legimus à Tribunis pleb. Gabinio, Ma-
 nilio, Vatino, Clodio, Trebonio. Vnde efficitur illo potissimum tempore
 extraordinaria imperia à Senatu data fuisse absque ulla rogatione populi. At
 post eam legem, quam diximus à C. Cornelio Trib. pl. perlatam, necesse fuit
 D extraordinariis imperiis dandis populum consuli, siue Senatus decreto ob-
 tinerentur, siue prater Senatus uoluntatem alicuius Tribuni pleb. rogatio-
 ne. Hæc uero comitia, quibus prouinciales huiusmodi magistratus creabã-
 tur, non Centuriata sed Tributa esse solebant, ut exempla à nobis proposita
 manifestò demonstrant. Quod tamẽ omnibus his magistratibus siue ordi-
 ne siue extra ordinem creati essent, lex Curiata, quæ comitiis Curiatis ferre-
 tur, necessaria esset, libro tertio docebimus. Hic uero obiter animaduerten-
 dum est, tamen si dicamus post legem Corneliam non potuisse Senatum so-
 lum dare imperium extraordinarium: ex eo tamen negari non posse, quin
 E Senatus pro suo iure antiquo posset incōsulto populo prouinciali magistra-
 tuum negotium aliquod extra ordinem dare. Suetonius in Augusto scribit de
 „ Octauio patre Augusti: Ex Pratura Macedoniam sortitus, fugitiuos resi-
 „ duam Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere
 „ deleuit, negotio sibi in Senatu extra ordinem dato. Quia enim extra pro-
 uinciam suam bellum gerere magistratui non liceret, propterea dicit extra
 ordinem datum hoc negotium Octauio. Hoc uero non erat imperium ex-

traordinarium dare, sed ei qui in imperio esset extraordinarium negotium imponere. Quod uerò supra Proquaestorum memini in enumerandis prouincialibus magistratibus, ad eos pertinet qui in prouinciis erant cum imperio Quaestorio, post finitum etiam annum suae Quaesturae. Cum enim Sylla instituto uiginti essent Quaestores, ne otiosam faciamus Quaesturam, necesse est, ut suum quoddam munus omnibus attributum dicamus. Neque uero omnibus suum munus in urbe esse poterat. Quare necesse est, ut partim in urbe, partim extra urbem suas quasdam prouincias Quaestoribus tribuamus. Sortiebantur ergo Quaestores ex Senatusconsulto prouincias, ut eam quisque administraret, quam à Senatu decretam fors ei dedisset. Et quibus quidem urbanae duae Quaesturae obtigissent, hi Quaestores urbani erant aëario praefecti. Quibus uero Consulares duae prouinciae obtigerant, ij Consulibus ut praefecto essent, unaque in prouincias irent, prouinciam habebant. Sic enim Cicero loquitur tertio in Verr. Quaestor ex S.C. prouinciam sortitus es: obtigit tibi Consularis, ut cum Consule Cn. Carbone esses, eamque prouinciam obtineres. Similiter & quotquot erant prouinciae Romanae, quae Proconsulum, aut Praetorum imperio administrabantur, haec quas quidem Senatus quaestorias decreuisset, in sortem mittebantur. Veluti in Sicilia duae erant sub uno Praetore prouinciae Quaestoriae: Lilybetana, & Syracusana, auctore Asconio. In Hispania, quae duas prouincias citeriorem, & ulteriorem habebat, duae. In Sardinia, Africa, Bithynia, Asia, Achaia, Cilicia, Gallia utraque, erant etiam suae quaedam sub Proconsulibus, aut Praetoribus prouinciae Quaestorum. Ut Ciceroni Quaestori altera ex Siculis Quaesturis, Lilybetana obtigit: Caesari ulterior Hispania: Cn. Plancio Macedonia: L. Lucullo Asia. Sed quoniam uel illae prouinciae satis magno numero non erant, ut Quaestorum numero respondere possent, uel non omnes à Senatu decernebantur: hinc fit, ut alias praeterea per Italiam proprias Quaestorum prouincias reperiamus.

Cicero pro Muræna: Sed Quaestura utriusque propemodum pari momento sortis fuit. Habuit hic lege Titia prouinciam tacitam & quietam. Tu illam, cui cum Quaestores sortiuntur etiam acclamari solet Hostiensem, non tam gratiosam & illustrem, quam negotiosam & molestam. His uerbis Cicero duas ponit Quaestorias prouincias. Vnam lege Titia, quam ego existimo ex Agraria lege Titij natam fuisse, ad colligendum scilicet uectigal agris publice assignatis impositum. Nam Sex. Titius Trib. pl. legem Agrariam tulisse legitur M. Antonio & A. Posthumio Albino Coss. auctore Valerio lib. 8. cap. 1. & Cicerone lib. 2. de oratore. Alteram Hostiensem: quae frumentariam procurationem habebat, ut Cicero indicat in orat. pro Sestio: Nec mihi erat res cum Saturnino, qui quod à se Quaestore Hostiensis per ignominiam ad principem, & Senatus & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam translata sciebat, dolorem suum magna contentione animi persequabatur. Et de Arusp. responsis: Saturninum quod in charitate annonae Quaestorem à sua frumentaria procuratione Senatus amouit, eique rei M. Scaurum praefecit, scimus dolore factum esse popularem. Erat & alia prouincia aquaria

ria, cuius meminit Cicero in Vatinius, de Quaestura eius loquens, his uerbis: In eo magistratu cum tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset, misisti me à me Consule Puteolos, ut inde aurum exportari, argentumque prohiberes. Cum autem suae hoc modo darentur omnibus Quaestoribus prouinciae, attamen prouinciarum diuersitas efficiebat, ut alij possent statim inito magistratu factaque sortitione suum munus exercere: alij non possent. Nam quibus aut in urbe aut in locis per Italiam uicinis prouinciae obtigerant, poterant statim suas prouincias gerere. Quibus uero obtigerant externae prouinciae, hi tantisper otiosam habebant Quaesturam, dum in prouincias peruenissent. Atque illi quidem, qui urbanas aut uicinas urbi prouincias habebant, in fine anni deponebant imperium. Qui uero externas populi Romani prouincias habebant, tandiu in prouincia imperium retinebant, donec successor mitteretur, si modo post annum in prouincia imperium manere uellet. Numerabatur autem annus prouinciae ex eo die, quo primum attigissent prouinciam: non autem ex Cal. Ianuarij quibus Quaesturam primum inissent. Vnde fiebat, ut fere Quaestores isti prouinciales post finitum annum suae Quaesturae adhuc retinerent imperium in prouincia, donec prouinciali munere perfecto in urbem rediissent. Quoniam autem Consules in suas prouincias fere non proficiscebantur nisi ad finem anni, ideo necesse erat, ut & Quaestores qui eis obtigerant, non possent in prouincia imperium obtinere, priusquam eas prouincias administrare Consules coepissent: itaque fiebat, ut fere cum anno Quaesturae continuaret & alterum annum prouinciae. Ut P. Sestius, qui C. Antonij collegae Ciceronis Quaestor erat, in Macedonia Quaestor non fuit nisi perfecto bello Catilinario, quod initio anni sequentis auctore Dione demum profligatum est. Et Quaestor Caesaris non fuit in Gallia toto anno Consulatus Caesaris: sed tertio demum aut quarto mense anni proximi eò cum Caesare peruenit. Quod idem in aliis Quaestoribus prouincialibus dicendum, si uel negotiis priuatis aut publicis, aut morbo impediti non potuissent in prouincias ire, cum primum eis licitum esset: uel si nondum eis in prouincia esse liceret, quia tempus succedendi Senatusconsulto definitum nondum uenisset. Neque enim unam cum Praetoribus Quaestores semper in prouincias ibant: nec semper cum eis decedebant, sed accidere poterat, ut unius Praetoris annus duos haberet Quaestores: & contra, ut unus Quaestor duorum esset Praetorum. Cicero enim quarta oratione in Verre ostendit duos Quaestores, qui postremi fuerant, Verri Quaestores adhuc in Sicilia cum imperio fuisse, quando ipse ad inquirendum in eum profectus est in Siciliam. Verba eius haec sunt: Quaestores utriusque prouinciae qui isto Praetore fuerant, cum fascibus mihi praesto fuere. Quod enim ait Cicero, cum fascibus, argumento est cum imperio hos Quaestores fuisse. Atqui iandudum Verres decesserat de prouincia, cum Cicero ad inquirendum in eum eò profectus est, & iam ei L. Metellus successerat. Ex iis ergo consequens est, Quaestores Verri non simul imperium cum eo deposuisse, sed Metello etiam Praetore Quaestores fuisse. Quod uero continuo subii-

cit Cicero eos Quæstores, qui illis successerunt, non minus acres contra se fuisse, argumēto est, interim dum in Sicilia erat, hos successores uenisse. Erat autem in Sicilia Cicero mensibus Maio & Iunio. Ex quo apparet cum ad principium anni Prætor Verres decessisset, Quæstores non nisi quinto aut sexto mense decessisse. Illud quoque animaduertendum hoc loco est, ad eum fuisse diuersas Quæstorum ac Prætorum prouincias, ut sæpe non mitteretur à Senatu successor Prætoribus, cum interim Quæstoribus illæ prouinciæ decernerentur. Veluti Verres triennio Siciliam Prætor obtinuit: attamē singulis annis alios atque alios Quæstores habuit, ut docet Asconius. Et Ciceroni Proconsuli in Cilicia successor non est missus: & tamen Quæstor eò missus est C. Cælius, ut ipse docet ultima epist. libri 2. Epist. Fam. Quo etiam in loco, & aliis epistolis ad Att. lib. 7. Cicero ostendit C. Cælium in prouinciam non uenisse, nisi paulò ante diem tertium Cal. Sextil. quo die terminato annuo imperio, Cicero de prouincia decessit. Vnde sequitur C. Cælium, qui Quæsturam Calendis Ian. inierat, in prouinciam demum septimo mēse peruenisse. Ex quo apparet uerum esse illud quòd diximus, post finitū annum Quæsturæ, in prouincia Quæstores imperium habuisse. Quòd si successor non mitteretur Quæstoribus, tum uerò accidebat, ut multo diutius imperium retinerent. C. Graccho Quæstorio successor non est missus: ideòq; H triennium Quæstorio imperio fuit in Sardinia, ut ait Plutarchus. Et L. Lucullus in Asiam Quæstor profectus, ibi per multos annos prouinciæ præfuit, inquit Cicero in principio Luculli: nec cum Sylla cuius erat Quæstor decessit, sed etiam sub imperio Murenæ, quem legatū suum prouinciæ Sylla præfecerat, Quæstor fuit. Et Cicero lib. 13. Epist. Fam. in epistola ad L. Plancū, Non dubito, ita scribit: Huius propinquus fuit T. Antistius, qui cum forte Quæstor Macedoniam obtineret, neq; ei successum esset, Pompeius in eam prouinciam cum exercitu uenit. Et P. Sestius Quæstor C. Antonij in Macedonia terminato imperio annuo, non decessit de prouincia, ut apparet ex sexta ep. lib. 5. Epist. Fam. Quibus ergo successor non mittebatur, hi imperiū retinebant, si aut sua sponte in prouincia esse uellent, aut Senatus, ut in prouincia manerēt, prorogato iis imperio, decreuisset. Idem enim hic de Quæstoriiis prouinciis, ac de Consularibus & Prætoriiis dicendum est. Cum enim oporteret singulis annis ad Senatum de his omnibus prouinciis referri, interdum eueniebat, ut per intercessiones aut per alias magis necessarias occupationes, nihil posset Senatus de prouinciis perficere. Quo casu qui in prouinciis erant, decedere de prouincia poterant si uellent: quia Senatusconsulti aut legis tempus iis peractum esset. Quomodo Cicero de prouincia Cilicia decessit: cum nihil potuisset in Senatu confici de prouinciis Consularibus & Prætoriiis per contentiones Cæsarianorum, & Pompeianorum. Aut uero manere in prouincia cum eodem imperio, tamen si tempus Senatusconsulti expirasset. Quādo uerò pro suo iure & more Senatus de prouinciis decreuerat, uel omnibus, uel unius tantum aut alterius generis horū (seorsum enim de Consularibus Prætoriiis, & Quæstoriiis referebatur ad Senatum: interdumque

A terdumq; Quæstoriæ decernebatur, cum de aliis nihil peragi posset, quemadmodum factum est eo ipso anno, quo in prouincia erat Cicero) tum uerò suo decreto ad Reip. necessitatem accommodato, uel omnibus magistratibus prouinciarum illius generis de quo agebatur, successores decernebat: uel quibusdam successores dabat, quibusdam prorogabat imperium. Si omnibus prouinciis dedisset successores, hiq; quibus sortito obtigissent, in eas prouincias ire uoluissent, tum necessario decedendū erat omnibus prouinciis. Sin decreto successore alicui prouinciæ, in prouinciam tamen non iuisset is cui ea obtigerat, eo rursus modo liberum erat ei qui in prouincia erat, aut decedere aut manere in prouincia. Ut C. Verri Arrius successor obtigerat primo anno Præturæ Siciliensis. Quia tamen in eam prouinciam ire aut non potuit aut neglexit Arrius, in prouincia Verres cum eodem imperio mansit. Quibus uero Senatus decernendis prouinciis imperium prorogabat, his necessariò in prouincia manendum erat. Nam cur toties Cicero ad Atticum libro 5. & 6. ad M. Cælium lib. 2. Epist. Fam. aliòsque permultos scriberet, ut omnibus modis procurarent ne Senatus ei in prouincia prorogaret imperium, si nihilominus decedere ei liberum fuisset? Aut quomodo propter Senatus decretū Q. Tullio fratri Ciceronis manendum in Asia fuit

C tertio anno, non modò præter suam uoluntatem, sed etiam aduersus amicorum contentionem, qui ut ei successor decerneretur contendebant, si liberum fuisset præter Senatus decretum decedere? Illud igitur certum est, nō fuisse liberum iis decedere de prouincia, quibus Senatus imperium prorogasset: sed iis modò, de quorum prouincia aut nihil Senatus egisset, aut successorem decreuisset. His uero Proconsulibus, & Proprætoribus qui non expectato successore de prouincia decedebant, id prouidendum erat, ut aliquem relinquerent qui prouinciæ interim præfesset, dum Senatus aut populus de ea prouincia aliter statuisset. Cicero ad Att. lib. 6. in epistola, Tarium

D uenimus: Mihi difficilis ratio administrandi, quòd paucos dies habebam reliquos annui muneris: illud autem difficillimum. Relinquendus erat ex S. C. qui præfesset. Solebat autem fere cum imperio relinqui unus ex legatis: interdum & Quæstor præficebatur. Nam & Cicero eodem illo loco ostendit liberum sibi fuisse uel Quæstorem suum Mesciniū præficere, uel Q. fratrem qui unus ex suis quatuor legatis erat. Tandem tamen neutrum præfecit prouincia: sed C. Cælium Quæstorem successorem Mescinij. Ex quo apparet, si Quæstorem Mescinium prouinciæ præfecisset Cicero, deponēdum illi fuisse imperium Quæstorium, ut tantum suæ Præfecturæ imperium retineret: imperium uerò Quæstorium penes Cælium esset. Habebant enim qui ita præfecti erant prouinciis, imperium idem quod ij, à quibus præfecti erant, siue iurisdictionem spectes siue rem militarem, sed tamen id absque ornamentis imperij habebant. Quòd uero imperium haberent, Cicero ostendit in eadem epistola ad Att. cum ait: Rectissimum uidebatur, fratrem cum imperio relinquere. Ex quo planum est hunc C. Cælium, qui Ciliciæ prouinciæ à Cicerone præfectus erat, Quæstorij tantum sui imperij ornamenta

habuisse: cum tamē in cætera administratione prouinciæ Proconsulari esset imperio. Vnde etiam fit, ut Salustius in Iugur. Procōsulem uocet A. Posthumium, quem Africæ prouinciæ præfecerat Sp. Posthumius Consul, Romam propter comitia reuocatus. Sed & eundem A. Posthumium uocat pro prætor: quia cum Prætor communi nomine appellaretur omnis magistratus cui pareret exercitus, non iniuria dicitur pro prætore in exercitu esse, qui locum eius obtinet qui eius exercitus Prætor esset. Verum ea (ut dixi) uerius nomina sunt muneris & administrationis, quàm magistratus & imperij: ideoque illi Proprætorū nomine uocari tantū conspicitur, non etiā Prætorum: quemadmodū illi qui à Senatu & populo in prouincias mittebantur: quos passim Prætores prouinciarū appellari uidemus. Et cum Pompeius per suos legatos Hispaniā prouinciā administrabat, ornāmēta imperij adeoque ipse magistratus penes Pompeiū erāt, administratio penes legatos. Quod si Quæstores nō expectato successore de prouincia decederēt, nō erat eorū suę prouinciæ aliqūe præficere: sed eius, penes quē summū erat prouinciæ imperiū, Proconsulis aut Proprætoris. Is uero qui muneri Quæstorio ita præficiebatur, nō Quæstor, sed pro quæstore uocabatur. Iam uerò si in prouincia moreretur Quæstor, Proconsulū erat aut Proprætorū aliū sufficere, qui pro quæstore esset. Cuius rei exemplū est apud Ciceronē 3. in Verr. ubi ait C. Verrem legatū Cnei Dolabellæ Procōsulis in Cilicia in locū demortui C. Malleoli sui Quæstoris à Dolabella Quæstorio muneri præfectū fuisse. Verba eius hæc sunt: Itaq; idē iste, quē Cn. Dolabella postea Malleolo occiso pro quæstore habuit. Et alio loco: C. Malleolo Quæstore Cnei Dolabellæ occiso, duas sibi hæreditates uenisse arbitratus est. Vnā Quæstorix procurationis: nā à Dolabella statim pro quæstore iussus est esse. Ego uero, & alios quosdā Proquæstores in Cōsulari exercitu fuisse præter eū qui suffragiis populi creatus reuera Quæstor esset Cōsulis, ex iis intelligi posse existimo, quæ ex rationibus à Verre Quæstore relatis citātur à Cicerone 3. in Verr. Ita enim erat in rationibus Verri: Dedi stipendio, frumēto, legatis Proquæstoribus, cohorti Prætorix H. S. mille DCXXXV millia. Ex his enim uerbis apparet fuisse in eo Cn. Carbonis Cōsulis exercitu quosdā Proquæstores, quibus perinde, ut legatis, de publico daretur pecunia ab eo qui reuera Quæstor esset. Verres enim Quæstor erat, cui data erat attributa pecunia: ex qua se dicit Verres hanc summā numerasse. Verum ut neq; hi neq; illi Proquæstores à populo creabātur: sed uel à magistratibus tantum deligebantur, uel à Senatu in ornandis Consulū prouinciis, pro magistratuū delectu comites dabantur, ut quod erant legati in Proconsulari, & Proprætorio munere, hoc essent in Quæstoria procuratione hi Proquæstores: ita procuratione tantū, & munere Quæstores erāt, magistratus uerò & ornāmēta imperij penes eos tantum, qui à populo Quæstores creati essent. Ex quibus perspicuū est, cum uarij generis Proquæstores esse in prouinciis possent, eos modo magistratus uere appellādos, qui à populo creati Quæstores, prouincias deinde obtinuissent. Hoc sane diuersum in his Proquæstoribus fuit atq; in Procōsulis & Proprætoribus,

A Proprætoribus, quod nō perinde extra ordinē Quæstoribus decretā à populo prouinciā reperimus, ut Consulibus & Prætoribus: hac opinor ratione, quæ cum Quæstura non esset is magistratus cui summū esset imperiū, quale regendis Romanorum prouinciis requirebatur: tum uero tantæ dignitatis nō erat, ut imperiū Quæstorū in prouincia obtinere à populo præter Senatus decretū, magnopere cōtendendū esset. Vnde fit, ut nusquā reperiāmus habita comitia ad creandū Quæstorē, qui nominatim & extra ordinē in aliquam prouinciā mitteretur. Verum de omni ratione prouinciarū satis superque, quæ quidē ad nostrū institutū pertinet, dictū est. Ac de prima quidē causā habēdorum comitorū Tributorū, hæctenus. Sequitur altera causā ad sacerdotes collegiorū creandos. In qua explicada primum animaduertendū est, Romæ multos ac diuersi generis sacerdotes fuisse. Erant enim Pontifices, Augures, Aruspices, Curiones, Vestales, Flamines, Epulones, Sibyllini sacerdotes, Fæciales, Salij, Luperci, Fratres aruales, Sacerdotes Galli, Rex sacrorum, Cæreris Græca sacerdos, & Sodales Titij. Dionysius etiam celerum præfectos adiicit: sed eos sub regibus tantū fuisse opinor. Ex hoc autē omni numero hi soli suffragiis populi creabātur, qui publicæ religionis administri assidui erant, ac non fungebantur sacerdotio, quod semel tantū atque iterū toto anno usui essent. Vnde fit, ut omittēdi nobis sint Salij, Luperci, Fratres aruales, Sacerdotes Galli, & sodales Titij. Neque enim corū sacerdotiū publicè semper usui esse poterat, sed semel tantum in anno sacris quibusdā peragendis uacabant: Salij ad sacra Martis peragenda mense tantū Martio adhibebātur: Luperci ad Lupercalia mense Febuario peragenda: eodēmq; modo alij alio tempore. Quæ causa erat, ut quanquam eorum esset quoddam collegium, suffragiis tamen populi nunquā creatos credamus. Salij enim à magistris collegij legi solebant, patricij adolefcentes quorum uterque parens uiueret, nec in magistratu essent. Id quod ex lib. 1. Valerij Max. colligo, cum ita scribit: Obruitur etiam tot illustribus Consulibus L. Furius Bibaculus, exemplique locū uix post Marcellum inuenit. Sed pij simul ac religiosi animi laude fraudandus non est, qui Prætor à patre suo collegij Saliorum magistro iussus sex lictoribus præcedentibus, arma ancylia tulit, quamuis uacationem huius officij honoris beneficio haberet. Deligebantur ergo ex patriciis iuuenibus à magistris collegij Salij sacerdotes, non populi suffragiis creabantur. Quod idem de Lupercis, & huius generis aliis sodalibus dicendum esse existimo. Neque enim tanti erant hæc sacerdotia, ut magnopere contendendum esset de iis assequēdis. Ego uero Potitios, & Pinarios in superiori sacerdotum enumeratione omisi, quia iam inde à temporibus Appij Cæci ad seruos publicos id genus sacrificij transferat, ut testantur Val. Max. lib. 1. cap. secūdo & T. Liuius lib. 9. Decad. 1. Restant igitur nobis spectandi reliqui sacerdotes. Ac primum Vestales ita siebant, ut Pontificis maximi arbitratu uirgines caperentur, ut scribit Gellius lib. 1. cap. 12. quæ etiā in loco de Vestalibus permulta dicuntur, quæ ad institutū nostrum minus faciūt. Id modò nobis affirmandum est, non suffragiis populi creati, sed delectu Pontificis maximi Ve-

ftales capi solitas. Aruspices etiam populi suffragiis non creabantur, ut qui F
 uel Hetrusci erant, & ex Hetruria acciri solebant, si quando opus esset pro-
 digiorum interpretibus, ut Cicero ostendit in oratione de Aruspiciū respon-
 sis: & Liuius libro quinto Decad. primæ: Prodigia interim multa nuncia-
 ri: quorum pleraque, & quia singuli auctores erat, parum credita spretaque,
 & quia hostibus Hetruscis, per quos ea procuraret, Aruspices non erant. Vel
 Romani ciues ab Hetruscis edocti. Vnde Cicero primo de Diuinatione:
 Hetruria autem de cælo tacta scientissime animaduertit, eademque in-
 terpretatur, quid quibusque ostendatur monstris atque portentis. Quocirca
 bene apud maiores nostros Senatus tum cum florebat imperium, decreuit G
 ut de principum filiis sex singulis Hetruriæ populis in disciplinam trade-
 rentur. Valerius tamen Max. lib. 1. decem principum filios mitti solitos in
 Hetruriam scribit. Et Cicero libro secundo de Legibus: Prodigia, porten-
 ta ad Hetruscis & Aruspices si Senatus iussit, deferunt: Hetruriaque prin-
 cipes disciplinam doceto. Relinquuntur ergo ex omni numero sacerdo-
 tum considerandi Pontifices, Augures, Epulones, Fœciales, Sibyllini sacerdo-
 tes, Curiones, Flamines, & Rex sacrorum. Ac de Rege quidem sacrorum su-
 pra ostendimus Centuriatis comitiis creari, non autem ea ratione qua re-
 liqui sacerdotes ex lege Domitia. Quæ lex quia nominatim de collegiis H
 mentionem faciebat, propterea diximus eam legem ad Flamines nihil atti-
 nuisse: quorum non erat suum quoddam collegium. Porro autem lex Do-
 mitia eo pertinebat, ut tolleretur collegiis ius cooptandi sacerdotes, ut Sueto-
 nius in Nerone, & Asconius ostendunt. Vnde sequitur nihil per eam legem
 mutatum esse in collegiis, in quibus sacerdotes antea non creabantur per
 collegiarum cooptationem. Nihil igitur ad Curiones ea lex pertinebat. Nam
 quod attinet ad singularum Curiarum Curiones, iam inde à Romulo singula-
 rum Curiarum suffragio creabantur, ut ait Dionys. lib. secundo, non autem ab
 aliis Curionibus cooptabantur. Quod uero ad Curionem maximum attinet, I
 is comitiis à populo creabatur, ut docet Liuius lib. 7. Decad. 3. quem lo-
 cum nos postea cum de Curiatibus comitiis agemus, pluribus tractabimus.
 Non potuit igitur lex Domitia pertinere ad alios quam ad Pôtifices, Augu-
 res, Epulones, Sibyllinos sacerdotes & Fœciales. Ac Fœciales quidem hac le-
 ge suffragiis populi creandos fuisse, pro certo asserere non ausim: quia lo-
 cum non habeam, ubi suffragiis populi creatos nominatim Fœciales scriba-
 tur. Cur tamen in hanc potius partem inclinem, eo potissimum adducor,
 quod penes collegium Fœcialium erat publicæ religionis pars una non mi-
 nus necessaria, quam quæ erat penes Augures aut Sibyllinos sacerdotes. Vn-
 de fit, ut pari ratione colligam ante legem Domitiam cooptari per col- K
 legas solitos Fœciales, sicut illi cooptabantur: præsertim cum nusquam re-
 periamus uel à Pontificibus eos creatos sicut Flamines, uel à magistrati-
 bus, post primam, inquam, creationem à Numa. Quod si ante legem Do-
 mitiam cooptari à collegio concedamus, necesse est, ut hac lege suffragiis
 populi creati cœperint. Fœciales uero habere partem religionis publicæ à
 reliquis

A reliquis sacerdotibus separatam, ex legibus Ciceronis intelligi potest, apud
 quem seorsum de fœcialibus libro secundo hæc lex ponitur: Fœderum pa-
 cis, belli, induciarum, oratorum, fœciales iudices sunt. Bella disceptant.
 Fuisse autem eorum collegium T. Liuius lib. 6. Decad. 4. indicat his uerbis:
 Consul inde M. Acilius ex S. C. ad collegium fœcialium retulit, ipsi ne uti-
 que regi Antiocho indiceretur bellum. Epulones uario numero fuisse re-
 perio. Quando enim primum instituti sunt Coss. L. Furio Purpurione, & M.
 Claudio Marcello, anno Urbis DLVIIII. tres creati sunt, ut testatur Liuius
 lib. 3. Decad. 4. Romæ eo primum anno Triumuii epulones facti C. Lici-
 B nius Lucullus, T. Romuleius qui legem de creandis his tulerat, & P. Porcius
 Lecca. His Triumuiris item, ut Pontifici lege datum togæ prætextæ habenda
 ius. De his Triumuiris Cicero 3. de orat. ita scribit: Sed ut Pontifices ue-
 teres propter sacrificiorum multitudinem tres uiros epulones esse uoluerunt,
 cum essent ipsi à Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium face-
 rent, instituti. At posterioribus temporibus Septemuiros epulones fuisse,
 ex uerbis Antistij Labeonis constat, quæ sunt apud Gellium lib. primo cap. 12.
 Item cuius pater Flamæ aut Augur aut Quindecimuir sacris faciendis, aut
 qui Septemuir epulonum aut Salius est. Vt autem Ciceronis ætate eum nu-
 C merum fuisse credam, ex eo colligo, quod Lucanus lib. 1. huius sacerdotij fa-
 cit mentionem illo uersu: Septemuirque epulis festus, Titiq; sodales. Vt
 enim rationem temporis habeat Lucanus, necesse est initio belli ciuilibus, cu-
 ius prodigia illic scribuntur, fuisse Septemuiros epulones. At si tempore bel-
 li ciuilibus inter Cæsarem, & Pompeium erant Septemuii epulones, nemo au-
 tem legatur ad sacerdotum numerum centum, & eo amplius annorum spa-
 cio adieciße præter Syllam Dictatorem, relinquatur ut Syllæ instituto Septem-
 uiri epulones esse cœperint, qui ad illud usque tempus fuerant Triumuii.
 Nam non ita multo tempore ante Syllæ Dictaturam adhuc Triumuiros epu-
 D lones fuisse, ex eo Ciceronis loco quem ex tertio de Orat. citauimus, intelligi po-
 test. Lucius enim Crassus illic loquitur de Triumuiris epulonibus, quem constat
 non multo ante Syllæ Dictaturam mortem obiisse. Et T. Liuius lib. 10.
 Dec. 4. Triumuirorum epulonum facit mentionem in Consulatu A. Post-
 humij & C. Calphurnij, anno Urbis DLXXIII. At post illos Consules
 nusquam legimus auctum numerum sacerdotum, nisi à Dictatore Sylla.
 Nec moueri debemus quod in epitome L. Flori libro LXXXIX. fit tantum
 mentio Pontificum, & Augurum, quorum collegium dicit ampliatum. Nam
 & Quindecimuiros Sibyllinos ex Decemuiris à Sylla factos postea ostende-
 E mus, quorum tamen illic nulla fit mentio. Idem uero de Triumuiris epulo-
 nibus Syllam fecisse, hæc sunt probabiles coniecturæ quas posuimus: quod
 scilicet ætate Ciceronis essent Septemuii epulones, qui paulo ante Syllæ Di-
 ctaturam adhuc erant Triumuii. Porro autem de eorum munere Cicero in
 oratione de Arusp. Resp. ita loquitur: Ludos minus diligenter factos pol-
 lutosque. quos ludos? Te appello Lentule: tui sacerdotij sunt thesauri, curricu-
 la, præcentio, ludi, libationes, epulæque ludorum publicorum: Vosque Pon-
 O iij

.. tifices, ad quos epulones Iouis optimi max. si quid est pretermis- **F**
 .. missum, adferunt: quorum de sententia illa eadem renouata atque instau-
 .. rata celebrantur. Qui ludi sunt minus diligenter facti: quanto aut quo sce-
 .. lere polluti: respondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio Ponti-
 .. ficum, nihil cuiusquam aut negligentia contemptum, aut scelere esse pollu-
 .. tum. Ex his Ciceronis uerbis, non modò quod esset munus epulorum in-
 .. telligi potest, sed etiam fuisse eorum quoddam collegium. Quòd si ante le-
 .. gem Domitiam ostendamus huius collegij sacerdotes per cooptatione col-
 .. legarum creati solitos, necesse erit huiusmodi sacerdotes in eorum numero
 .. fuisse, quos populi suffragiis creati per legem Domitiam oporteret. Illud au- **G**
 .. tem ex T. Liuius non erit difficile demonstrare: apud quem lib. 10. Decad. 4.
 .. ita scribitur: P. M. M. qui nuper ex ulteriore Hispania redierat, Triumuir
 .. epulo mortuus: Q. Fuluius, M. F. in locum eius Triumuir cooptatus. De Pon-
 .. tificibus, auguribus, & Sibyllinis sacerdotibus superest ut dicamus. Sibylli-
 .. nos sacerdotes à principio duos fuisse reperio, qui Duumuiris sacrorum ap-
 .. pellabantur. Horum saepe meminit Liuius. Vt lib. 3. Decad. 1. Libri per Duu-
 .. uiros sacrorum aditi. Et libro quarto: Obsecratio itaque à populo Duu-
 .. uiris praesentibus est facta. Et paulò post: Multa Duumuiris ex libris pla-
 .. canda deum irae, auertendaque à populo pestis causa fecere. Et lib. 5. Libri **H**
 .. Sibyllini ex S. C. aditi sunt. Duumuiris sacris faciendis lectisternio tunc pri-
 .. mum in urbe facti. Hi postea lege lata à Tribuniis pl. C. Licinio Stolone,
 .. & L. Sextio facti sunt Decemuiris: simulque lege cautum, ut pars ex plebe, pars
 .. ex patribus fieret. Eam legem pertulerunt illi Tribuni pleb. in decimo suo
 .. Tribunatu, anno Urbis CCCLXXXVIII. post quod tempus usque ad
 .. Syllae Dictaturam fuerunt Decemuiris sacrorum: de quibus toties mentio
 .. est apud Liuium. Post Syllae Dictaturam Quindemuiris Sibyllini facti sunt.
 .. Id quod hac ratione suaderi potest. Ciceronis aetate erat Quindemuiris Si-
 .. byllini, qui adhuc erant Decemuiris eo anno quo Tib. Gracchus interfectus **I**
 .. est. Atqui post eum annum in sacerdotum collegiis nusquam legitur quic-
 .. quam esse mutatum, nisi in Dictatura Syllae. Relinquitur ergo ut ea Quin-
 .. demuirorum institutio à Sylla facta esse credatur: praesertim cum aliis sacer-
 .. dotum collegiis legatur adiecisse aliquot sacerdotes. Fuisse uero Ciceronis
 .. aetate Quindemuiros cum ex quarta Caelij ad Ciceronem epistola intelli-
 .. gi potest, in qua ad Ciceronem scribit Caelius P. Dolabellam populi suffragiis
 .. factum Quindemuirum: tum uero ex loco Suetonij in uita Caesaris, ubi
 .. ita scribitur: Proximo autem Senatu percrebuit fama, L. Cottam Quinde-
 .. cimuirum sententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur, **K**
 .. Parthos nisi à rege non posse uinci, Caesar rex appellaretur. Ex hoc Sueto-
 .. nij loco apertissimum est, iam ea aetate Quindemuiros Sibyllinos fuisse,
 .. qua Caesar Dictator erat. Neque id eius instituto attribui potest: siquidem ne-
 .. mo omnium historiarum in horum sacerdotum numero aliquid nouasse
 .. Caesarem scribit, nisi quod Dion lib. 42 & 43. dicit unum modò sacerdotem
 .. à Caesare adiectum collegio Quindemuirorum: unde apparet iam fuisse
 .. collegium

A collegium Quindemuirorum ante Caesarem Dictatorem. ut omittam lo-
 .. cum illum ex epistola Caelij de aliis Quindemuiris intelligi non posse.
 .. Vnde sequitur, instituto Caesaris id attribui non posse. Quod autem adhuc
 .. essent Decemuiris sacrorum, quo anno occisus est Tib. Gracchus, ex uerbis Ci-
 .. ceronis intelligi potest lib. 6. in Verrem: Itaque apud patres nostros atroci
 .. ac difficili tempore cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum me-
 .. tus ex ostentis portenderetur P. Mutio L. Calphurnio Coss. aditum est ad li-
 .. bros Sibyllinos, in quibus inuentum est Cererem antiquissimam placari o-
 .. portare. Tum ex amplissimo collegio Decemuiris sacerdotes populi Ro. En-
B nam profecti sunt. Porro autem ex eo epistolae Caelij loco quem citauimus, col-
 .. ligi potest populi suffragiis sacerdotes huius collegij creati solitos: idque per
 .. legem Domitiam. Nam quod à collegis ante eam legem cooptarentur, pas-
 .. sim in historia T. Liuij perspicui potest: ubi de suffectis in demortuorum lo-
 .. cum sacerdotibus loquitur. De auguribus & pontificibus minus dubium
 .. est, quod lege Domitia comprehenderentur. Nam si ea fuit causa cur legem
 .. Cn. Domitius Trib. pl. ferret, quod in locum patris sui pontifex cooptatus non
 .. esset, ut ex historia compertum est, necessario relinquitur, ad collegium Pon-
 .. tificum eam legem pertinuisse. Augures uero hac lege comprehendi cum
C ex epist. Ciceronis ad M. Brutum quinta intelligi potest, ubi ita scribitur:
 .. C. Marius cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur. tum
 .. uero ex eo, quod initio secundae Philip. tribuum suffragia in augurum crea-
 .. tione appellat. Deinde uero in epistola ad Brutum quinta, cum sacerdotum
 .. comitia appellantur creandis collegiorum sacerdotibus, manifestum est ex
 .. eadem epistola & sequentibus in eo numero augures & Pontifices conti-
 .. neri. Vnde sequitur suffragiis populi creati solitos hos sacerdotes. Illud mi-
 .. hi magis dubium uidetur, quae esset ratio augurum creandorum ante legem
 .. Domitiam. An, inquam, collegij cooptatione semper creati sint, an uero ali-
D quando etiam populi suffragiis. Huius uero dubitationis occasio sumpta est
 .. ex eo, quod apud Liuium scribitur lib. 9. Decad. 4. his uerbis: Extremo prio-
 .. ris anni comitia auguris creandi habita erant. In demortui Cn. Cornelij Lep-
 .. tuli locum creatus erat S. Posthumius Albinus. Sane nisi dicamus certa
 .. quadam de causa, ueluti per contentionem competitorum, aut collegarum
 .. inter se dissensionem, per quam effectum tandem sit, ut populi iudicio res
 .. committeretur, praeter morem habita ea comitia, plane concedendum erit an-
 .. te legem Domitiam augures à populo creatos. Quod tamen secus esse osten-
 .. di potest, ex eo quod Cicero in Rullum ait per religionem sacerdotia, de qui-
E bus legem tulit Domitius, à populo mandari non potuisse. Vt omittam quod
 .. idem Liuius passim aliis in locis, uel à collegio cooptatos augures scribit,
 .. uel lectos, uel inauguratos, uel suffectos dicit nusquam facta mentione co-
 .. mitiorum. Vt lib. decimo Decad. 4. Et augur Sp. Posthumius Albinus de-
 .. cessit. In locum eius P. Scipionem filium Africani augures cooptarunt. Et
 .. in fine libri 5. Decad. 5. Augureo anno mortuus est C. Claudius. In eius lo-
 .. cum augures legerunt T. Quintium Flaminium. Illa ergo comitia auguris

creandi, quæ uno illo loco à Liuiio ponuntur, extra ordinem & præter morem **F**
habita fuisse concedendum est. Hæc igitur erat altera causa habendorum comi-
tiorum Tributorum ad creandos Pontifices, Augures, Sibyllinos sacerdo-
tes, epulones & fœciales. Nam quod Tributis comitiis crearentur, facile est
ex lege Domitia demonstrare: qua cautum erat, ut non ab uniuerso populo,
sed à parte populi minore, hoc est, à septendecim tribubus sacerdotes crea-
rentur. Ea uero comitia, quibus Tributim suffragiū ferebatur, Tributa fuisse
negari non potest. Quod autem supra dixi de collegio Pontificum, ante le-
gem Domitiā cooptatione collegij creati solitos, cum ex uerbis Dionysij
G
libro secundo, ubi ita scribit de Pontificibus: Vno autem eorum uita fun-
cto, alius in locum eius sufficitur, non à populo creatus, sed ab ipsis Pontifi-
cibus cooptatus: tum uero ex ipsa lege Domitia intelligi potest. At tamen
illud non aliter accipiendum est, quam ut Pontifex max. inde excludatur. Ne-
que enim cooptatione collegij etiam ante legem Domitiā Pontifex max.
ferebat, sed populi suffragiis. Id quod Cicero in Rullum aperte demonstrat,
cum ait Cn. Domitium sua lege effecisse, ut quod antè in Pontifice max. fie-
bat, idem in cæteris sacerdotiis fieret. Verba eius hæc sunt: Item (inquit ca-
pitate altero) eodemque modo, ut comitiis Pontificis max. Ne hoc quidem ui-
dit, maiores nostros tam fuisse populares, ut quod per populū creati fas non **H**
erat propter religionem sacrorum, in eo tamè propter amplitudinem sacer-
dotij uoluerint populo supplicari. Atque hoc idem de cæteris sacerdotiis Cn.
Domitius Trib. pl. uir clarissimus tulit: quod populus per religionem sacer-
dotia mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur: ab ea parte qui
esset factus, is à collegio cooptaretur. Ex iis Ciceronis uerbis perspicuum
est illud quod diximus, ante legem Domitiā Pontificem max. populi suf-
fragiis creati, cum, interim Pontifices reliqui præter maximum à collegio
tantum cooptarentur. Vnde apud Liuium lib. 5. Decad. 4. ita scribitur: Co-
mitia inde Pontifici max. creando sunt habita. cum paulò antè ita scri- **I**
psisset: Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt L. Cornelius Lê-
tulus Pont. max. & C. Papyrius, C. F. Masso Pontifex. In Lentuli locū M. Cor-
nelius Cethegus, in Papyrij Cn. Seruilius Cæpio Pontifices suffecti sunt. Et
libro decimo Decad. 4. Exitu anni, & C. Seruilius Geminus Pont. max. decef-
sit. Idem Decemuir sacrorum fuit. Pontifex in locum eius à collegio coo-
ptatus Q. Fuluius Flaccus. In Pontificem max. Æmylius Lepidus, cum mul-
ti clari uiri petiissent. Et libro nono eiusdem Dec. Huius principio anni
P. Licinius Crassus Pontifex max. mortuus est: in cuius locum M. Semprom-
nius Tuditanus Pontifex est cooptatus. Pontifex max. est creatus C. Seruilius **K**
Geminus. Ex quibus Liuij locis apparet non modò Pontifices à collegio
cooptari solitos, sed etiam mortuo Pontifice max. à collegio alium quendam
cooptari solitum, qui Pontifex tantum fieret, non etiam maximus Pontifex:
tum deinde suffragiis populi Pontifex max. creabatur. Quod uerò ex colle-
gio Pontificum eum esse oporteret, qui Pontifex max. crearetur, postea de-
monstrabimus cum de personis agemus. Hoc loco satis erit probare id quod
supra

A supra diximus, non modò tribuum suffragio creati solitos sacerdotes, sed
etiā per septendecim tribus tantū. Verba Suetonij in Cæsare, cū loquitur de
eius Pontificatu maximo, satis ostendunt comitia quibus Pont. max. creatus
est, fuisse Tributa: Atque ita potentissimos duos competitores, & ætate &
dignitate antecedentes superauit, ut plura ipse in eorum tribubus suffragia,
quam uterque in omnibus tulerit. Porro autem ex iis quæ paulò antè dixi-
mus, perspicuum est eodem modo quo Pontifex max. ante creabatur, lege
Domitia cautum esse, ut cæteri sacerdotes crearentur: Pontifex uerò max. à
minore parte populi, ut idem ille locus ostendit, creabatur. Si igitur osten-
B
derimus per minorem partem populi, decem & septem tribus intelligi, ne-
cessario relinquetur sacerdotum comitia Tributa non omnium tribuum
fuisse sicut magistratum, sed tantum septendecim tribuum, quibus forte id
obtigisset. Atqui illud facile erit demonstrare, si antecedentia Ciceronis uer-
ba cum sequentibus conferantur. Primo enim capite Rullus ferebat, ut ait
Cicero, ut Decemuir agrarij per tribus septendecim crearentur, quibus for-
te id euenisset: subiiciebatque in secundo capite legis, id se ita fieri uelle, ut
in iis Decemuiris idem eodemque modo fieret, ut comitiis Pontificis max.
Ex quo sequitur in comitiis Pontificis max. septendecim tribus sorte dele-
ctas suffragium dixisse. Illud sane hoc loco non est ignorandum, abrogatam
à Sylla Dictatore legem Domitiā fuisse, nec fuisse relata nisi eo anno quo
erat Cōsul Cicero, à T. Labieno Trib. pl. auctore Dione lib. XXXVII. Vnde
efficitur post Syllæ Dictaturam non fuisse locum legi Domitiæ in creā-
dis sacerdotibus collegiorum, octodecim fere annorum spacio: sed ex ue-
teri more cooptatione creatos fuisse. Post Labieni autem legem rursus lege
Domitia creati sunt. Hactenus de altera causa habendorum comitorum
Tributorum. Deinceps sequitur, ut tertiam persequamur. Ac legum quidē
ferendarum causa haberi comitia Tributa nomen ipsum plebiscitorum sa-
tis ostendere potest, ut alia probatione ad eam rem non sit opus. Si enim ple-
biscitum est (ut ait Iustinianus) quod plebs plebeio magistratu rogante con-
stituebat: facile est intelligere Tributis comitiis non Centuriatis, ut quæ à
plebeii magistratibus uocari nō poterant, plebiscita fieri solita. Illud potius
dicendum est, nomine legum non modò à nobis comprehendi generalia
iussa perpetuāsque uelut constitutiones populi: sed omnes omnino roga-
tiones, quibus iubendis comitiā Tributa uocari solebant: excepta iudiciorū
causa, de qua seorsum paulò post agemus. Hoc igitur uerbo legis compre-
hendimus rogationes, quibus de pace ad populum ferebatur. Bellum enim
E
lege Centuriata indici solebat, ut superiore libro diximus: paci autē ineundę
Tributa comitia uocari solebant. Id quod ex Liuij historia intelligi potest:
apud quem lib. 10. Decad. 3. ita scribitur: Inclinatorum omnium ad pacem ani-
mis, Cn. Lentulus Cōsul, cui classis prouincia erat, Senatufconsulto interces-
sit. Tum M. Attilius & Q. Minutius Tribuni pl. ad populum tulerunt, uellēt
iuberētne Senatum decernere, ut cum Carthagenensibus pax fieret, & quę
eam pacem dare, quęmque ex Africa exercitum deportare iuberent. De pa-

ce uti rogassent, omnes tribus iusserunt. Et lib. 3. Decad. 4. Q. Martius rex F
 & Catinius Labeo Tribuni pl. ad plebem tulerunt, uellent iuberentne cum
 rege Philippo pacem esse. Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata est. Omnes
 V & XXX tribus uti rogata iusserunt. Hic etiam eas rogationes compre-
 hendi uolumus, quibus superioribus temporibus, legibus aliquis solueba-
 tur, quacunque id ratione fieret. Dixi autem superioribus temporibus, quia
 aetate Ciceronis Senatus eam sibi auctoritatem usurpauerat: quemadmo-
 dum constat ex uerbis Asconij in argumento orationis pro C. Cornelio: C.
 Cornelius legem promulgauit, qua auctoritate Senatus minuebat, ne quis
 nisi per populum legibus solueretur: quod antiquo quoque iure erat cau- G
 tum. Itaque in omnibus Senatusconsultis, quibus aliquem legibus solui pla-
 cebat, adici erat solitum, ut de ea re ad populum ferretur. Sed paulatim fer-
 ri erat desitum: resque iam in eam consuetudinem uenerat, ut postremo ne
 adiceretur quidem in S. C. de rogatione ad populum ferenda. Huc deniq;
 referimus omnes rogationes, quibus per populum triumphum decretum,
 publicas quaestiones constitutas, ciuitatem datam saepe in historia Liuij le-
 gimus. Superest ut quartam causam persequamur. In qua explicanda repe-
 tendum est quod supra diximus, iudicia capitis, quae fiebant per populum,
 Centuriatis comitiis fieri debuisse. At si magistratus aliquis faceret aliquem H
 reum ad populum, nec capitis eum accerferet, sed multa indiceret, tum ue-
 ro Tributis comitiis id iudicium fieri solebat. Hoc ergo summatim dicere
 possumus, iudicia populi, quae de multa erant, a magistratu aut Pontifice in-
 dicta, Tributis comitiis perfici solita. Cuius rei probationes inuenire in hi-
 storia Liuij facile est. Libro 4. Decad. 1. scribit, M. Posthumio & T. Quintio
 ab Tribunis pl. diem dictam, quod ad Veios eorum opera male pugnatum
 esset. Deinde paulo post haec uerba subiicit: Mactae ciuitati ab re male ge-
 sta, & iratae ducibus M. Posthumius reus obiectus decem millibus aëris gra-
 uis damnatur. T. Quintium collegam eius omnes tribus absoluerunt. Et lib. 5. I
 Decad. 3. statim initio proponit iudicium Marci Posthumij publicani, his uer-
 bis: Excitati tandem duo Tribuni plebis Sp. & L. Caruilij ducentum mil-
 lium aëris multam M. Posthumio dixerunt. Cuius certandae cum dies ad-
 uenisset, conciliumque tam frequens plebis adesset, ut multitudinem area
 Capitolij uix caperet. Et paulo post: Haec cum ab optimo quoque pro a-
 trocitate rei acta essent, uimque eam contra Rempublicam pernicioso exem-
 plo factam Senatus decerneret, confestim Caruilij Tribuni pl. omnia mul-
 tae certatione, rei capitalis diem Posthumio dixerunt. Et lib. 7. Decad. 4. scri-
 bit M. Acilium Glabionem a Tribunis pl. reum factum ad populum. Vbi K
 haec sunt eius uerba: Centum millium multa irrogata erat. Bis de ea re cer-
 tatum est. Tertio cum de petitione destitisset reus, nec populus de multa suf-
 fragium ferre uoluit, & Tribuni eo negotio destiterunt. Et lib. 3. Decad. 5.
 C. Lucretium ubi dies quae dicta erat uenit, Tribuni ad populum accusa-
 runt, multamque decies centum millium aëris dixerunt. Comitiis habitis
 omnes V & XXX tribus eum condemnarunt. Alius est locus initio lib. 6.
 Decad.

A Decad. 3. ubi de iudicio Cn. Fuluij, cui dies dicta erat a C. Sempronio Blaso,
 ita scribitur: Bis est accusatus, pecuniaque anquisitum. Tertio testibus da-
 tis, cum praeterquam quod omnibus probris onerabatur, iurati permulti di-
 cerent fugae pauorisque initium a Praetore ortum, ab eo desertos milites cum
 haud uanum timorem ducis crederent, terga dedisse, tanta ira accensa est, ut
 capite anquirendum concio succlamaret. Deque eo nouum certamen ortum.
 Nam cum Tribunus bis pecunia anquisisset, tertio capitis se anquirere dice-
 ret, Tribuni pl. appellati. Cum collegae negarent se in mora esse, quo minus
 quod ei more maiorum permixtum esset, seu legibus seu moribus mallet, an-
 B quiret, quoad uel capitis uel pecuniae iudicasset priuatum Sempronius
 perduellionis se iudicare Cn. Fuluius dixit, diemque comitiis a C. Calphur-
 nio Praetore urbis petit. Priusquam dies comitiorum aderat Cn. Fuluius exu-
 latum Tarquinius abiit. Id ei iustum exilium esse sciuit plebs. Et lib. 10. De-
 cad. 4. De rege sacifico sufficiendo contentio inter C. Seruilium Pontif.
 max. fuit & L. Cornelium Dolabellam Duumuirum naualem: quem ut in-
 auguraret Pontifex, magistratu sese abdicare uolebat: recusantique id facere,
 ob eam rem multa Duumuiro dicta a Pontifice: de qua ea re cum prouocaf-
 set, certatum ad populum. Cum plures iam tribus introducta dicto esse au-
 C dientem Pontifici Duumuirum iuberent. Ex iis T. Liuij locis apparet Tri-
 butis comitiis iudicia populi fieri solita, si non capitis, sed tantum pecuniae
 anquireretur, cum a magistratu aut Pontifice multa dicta esset. Neque uero
 haec iudicandi ratio illis temporibus tantum obseruata est, sed etiam tem-
 poribus Ciceronis, & paulo ante, postquam perpetuae quaestiones institutae
 sunt. Semper enim Romae id obseruatum est, ut esset iudicum ordo quidam,
 penes quem essent iudicia. Id quod uel ex lege C. Gracchi intelligi potest,
 qua lege dicitur iudicia, quae adhuc fuerant Senatorum, cum equitibus com-
 municasse. Hinc enim planum est, ante tempora Gracchi non omnia iudi-
 D cia publica populi fuisse, sed penes Senatorium ordinem fuisse iudicandi po-
 restatem. Quod non ita accipi debet, quasi in Curia per Senatum de reis iu-
 dicium fieret: sed quoties quaestione publica decreta de reis iudicandum erat,
 non alij erant qui iudices sedebant, quam qui erant Senatorij ordinis. Lege
 autem Sempronia effectum est, ut cum Senatoribus iudicaret Equites. Quod
 seruatum est, usque ad tempora Syllae Dictatoris, a quo reuocata sunt ad so-
 los Senatores iudicia. Post lege Aurelia decimo anno post legem Cornelia
 lata Coss. Pompeio & Crasso, ad tres ordines Senatorum, Equitum, & Tribu-
 norum aëriarum iudicia peruenerunt. Idque ita fuit usque ad Caesaris Dictatu-
 E ram, a quo iudicia redacta sunt ad duo genera iudicium Equestris ordinis ac
 Senatorij. Quod si semper iudicum fuit ordo quidam, necesse est non omnia
 publica iudicia populi fuisse: sed ordinariis iudicum decuriis, multo maxi-
 ma pars iudiciorum relinquebatur. Consequens igitur est, ut ea modo iu-
 dicia populi fuisse dicamus, quae fiebant de reis, quibus dies dicta erat ad po-
 pulum. At enim uocandi ad populum soli magistratus ius habebant. Ea er-
 go sola erant populi iudicia, quae ex magistratum accusatione ad populum

nascebantur. Ac post publicas quidem quaestiones perpetuas factas, minus frequentari ceperunt ea populi iudicia, praesertimque post Syllae tempora, à quo numerus Praetorum, & quaestionum publicarum auctus est. Tum enim eueniebat, ut fere omnia crimina publica animaduersione digna, in aliquà ex quaestionibus ordinariis incurrerent. Quin tamen saepe his ipsis temporibus ea iudicia fierent, negari non potest: praesertim si quid accideret, quod extra ordinem uideretur magistratibus primo quoque tempore puniendum. Exemplo esse potest Marci Scauri iudicium, quo à Cn. Domitio Tribuno pleb. ad populum accusatus est, quod eius opera sacra multa populi Romani diminuta essent. Item Marci Syllani, cui à Cn. etiam Domitio Tribuno pleb. dies dicta est ad populum, quod cum Cimbris iniussu populi bellum gessisset. Atque illa quidem iudicia per tribus fuisse peracta, Ascinius appellatis tribubus, à quibus damnati sunt, & à quibus absoluti, aperte demonstrat. Exemplo etiam esse potest iudicium Iunij, de quo metio est in oratione pro Cluentio: ubi Cicero ostendit à L. Quintio Trib. pl. reum ad populum factum Iunium, multamque petita, quod pecuniam ob rem iudicandam accepisset, cum quaestor in iudicio Oppianici fuisset. Huc quoque pertinere potest, quod scribit Suetonius L. Antistium Trib. pleb. Caesari diem dixisse ob res ab eo in Consulatu gestas. Ex quibus apparet non modò superioribus temporibus haberi solita comitia Tributa ad iudicandum de reis, sed etià postremis adeòque aetate Ciceronis. Quia uero supra ostendimus de capite populum per leges duodecim tabularum nisi comitiis Centuriatis iudicare non potuisse, necessario sequitur populi iudicia, quae Tributis comitiis fierent, ea modò fuisse, quibus de multa ab eo indicta, cui pro sua potestate id liceret, certabatur. Illud tamen non est ignorandum, si capitis die dicta in exilium abiisset reus antequam dies aduenisset, tum ad decernendum ei id exilium, satis fuisse comitia Tributa uocare, nec fuisse ad eam rem opus Centuriatis comitiis. Id quod ex his uerbis T. Liuij, quae paulò antè citauimus ex libro 6. Decad. 3. planum est: Id ei iustum exilium esse sciuit plebs. Quod enim Liuius dicit plebem id sciuisse, argumento est plebiscito id factum, non lege Centuriata. Et libro 5. Decad. 3. scribit: Posthumius uadibus datis non affuit. Tribuni uocauerunt plebem, quae ita sciuit: Si M. Posthumius ante Calend. Maias non prodiiisset, citatusque eo die non respondisset, neque excusatus esset, uideri eum in exilio esse, bonaque eius uenire, ipsi aqua & igni placere interdici. Atqui ex iis, quae paulò antè dixerat, apertum est diem ei Perduellionis dictam fuisse. Ad exilium ergo alicui decernendum, satis erat plebiscito uti: ex quo sequitur Tributis comitiis, non Centuriatis id fieri solere: etiam si capitis iudicium non posset (si reus adesset) nisi Centuriatis comitiis peragi. Ac de causis quidem comitiis Tributorum haecenus dictum sit.

De

A De personis, quarum interuentu peragebantur comitia Tributa.
Caput III.

N hoc capite eadem personae spectandae sunt, quas in comitiis Centuriatis spectauimus. Ac primum de iis, quibus ius erat habendi comitia Tributa, dicendum. Ordinarios magistratus minores partim Tribuni pl. partim Consules creabant. Plebeios enim magistratus, ad quos patricij non admittebantur Tribuni pl. creabant. Huius generis erant Tribuni plebis, & Aediles plebis. Nam quòd Tribunitia comitia haberent Tribuni pl. ex uerbis T. Liuij lib. 3. Decad. 1. intelligi potest: Forte quadam utili ad tempus, ut comitiis praesert, potissimum M. Duillio sorte euenit, uiro prudenti & ex continuatione magistratus inuidiam iminentem cernenti. Qui cum ex ueteribus Tribunis negaret se ullius rationem habiturum, pugnantque collegae, ut liberis tribus in suffragium mitteret, aut concederet sortem comitiarum collegis habituris è lege potius comitia quam ex uoluntate patrum. Alio loco eiusdem libri ita scribit: Comitiorum habendorum munus Appio, consensu iniungunt. Ars ea erat ne semet ipse creare posset: quod praeter Tribunos plebis, & id ipsum pessimo exemplo nemo unquam fecisset. Ex quo item loco apparet Tribunorum comitia Tribunos habuisse: alioqui se ipsi creare non potuissent. Neque dici potest id primis temporibus tantum ita fuisse. Nam & Tib. Gracchi Tribuni pl. temporibus idem factitari solitum ostendit Appianus, cum scribit collegam Gracchi Rubrium comitiis praefuisse, quibus iterum Tribunos pleb. designari uolebat. Quod uero Aedilium plebis comitia haberent Tribuni pleb. ex Dionysio intelligi potest: cuius haec uerba sunt ex libro 6. Haec postquam assecuti sunt Tribuni pl. rogarunt insuper Senatum ut sibi permitteret ex plebeiis hominibus duos singulis annis creare, qui Tribunorum pl. ministri essent, quibus in rebus opus esset: & qui de iis rebus iudicarent, quas ipsi eorum iudicio committere uellent: qui denique sacrorum publicorumque locorum, & forensis annonae curam gererent. Eo quoque à Senatu eis concessa, duos crearunt, quos Tribunorum ministros, & collegas, & iudices uocabant. Nunc sane lingua Romana ab uno quo funguntur officio Aediles, quasi sacrarum Aedium curatores appellantur: retinentque adhuc eam ipsam aliorum ministrum potestatem. Verum ipsis multa & magna concessa sunt: similisque propemodum sunt his, quos Graeci uocant ἀγορεύουσιν. Ex iis, Dionysij uerbis apparet Tribunis plebis ius fuisse creandi Aediles pl. quasi suos quosdam ministros. Iam uero hi magistratus proprii erant plebis: unde facile est intelligere horum creationem ad magistratus tantum plebeios attinuisse. Semel tantum à Pontifice maximo creatos reperimus Tribunos plebis: quia tum nulli essent Tribuni, propter Decemuirorum imperium, in quo instituendo cesserant omnes alij magistratus: nec possent ipsi ab Interrege patricio magistratu creati. Quod uero

P

scribit Liuius lib.6. Decad.1. eo quinquennio, quo in urbe fuit magistratuū F
 solitudo, Tribunos pleb. nihilominus Aedilésque fuisse, argumento est ni-
 hil reliquos magistratus potuisse in creatione istorū. Verba Liuij hæc sunt:
 „ Haud irritæ cecidere minæ. Comititia præter Aedilium Tribunorūque
 „ pleb. nulla sunt habita. Licinius Sextiūsque Tribuni pleb. refecti, nullos Cu-
 „ rules magistratus creati passi sunt. Eaque solitudo magistratuū, & plebe
 „ reficiente duos Tribunos, & his comitia Tribunorum militum tollentibus
 „ per quinquennium urbem tenuit. Reliquos ordinarios magistratus mi-
 „ nores Consules creabant aut Dictatores, si quando comitorum habendorū
 „ causa creabantur, aut Tribuni militum Consulari potestate. De Quæstori- G
 „ bus sane minime id dubium esse potest. Liuius lib. 4. Decad. 1. de A. Semp-
 „ pronio Tribuno militum Consulari potestate ita scribit: Hoc Tribuno comi-
 „ tia Quæstorum habente. Cicero in Vatinius: Quæsturam petisti cum
 „ P. Sestio. Quæro abs te, teneasne memoria, cum P. Sestius Quæstor sit, cum
 „ ctis suffragiis factus, tunc te uix inuitis omnibus non populi beneficio, sed
 „ Consulis extremum adhæsisse. Ex eo loco perspicuum est Quæstorum co-
 „ mitia Consulem habuisse. Quod etiam Cicero in epist. ad Curium septimo
 „ lib. epist. ostendit, ubi de Cæsare Dictatore sic loquitur: In campo certe nō
 „ fuisti, cum hora secunda comitiis Quæstoris institutis sella Q. Maximi, quæ H
 „ illi Consulem esse dicebant, posita esset: quo mortuo nunciato sella sublata
 „ est. Ille autem qui comitiis Tributis esset auspicatus, Centuriata habuit. De
 „ Aedilibus Curulibus potest ambigi, ex eo quod A. Gellius lib. 6. cap. 9. citat
 „ ex Pisonis tertio annali. Piso enim scriptum reliquit comitia ab Aedile ha-
 „ bita, quibus creatus est Aedilis Cn. Flauus. Ex quo sequi uidetur nō esse ue-
 „ rum quod diximus, à Consulibus creati reliquos minores magistratus præ-
 „ ter Aediles Tribunosque plebis. Sane si uerum scribit Piso, nec locus men-
 „ dosus sit, concedendum erit primis illis temporibus ius fuisse Aedilibus Cu-
 „ rulibus Aediles creandi. Liuius certe Pisonem falsum dicere coarguit: unde I
 „ fit, ut minus certum inde argumentum duci possit. Ac nescio an non ubi le-
 „ gatur, At Aedilis qui comitia habebat: melius ueriusque legeretur, At
 „ ille qui comitia habebat. Vt Consul non Aedilis, quemadmodum legitur,
 „ intelligatur. Primos profectò Aediles à Dictatore creatos scribit Liuius ad
 „ finem lib. 6. & sequentibus temporibus Consulibus habuisse comitia Aediliū
 „ Curulium, ex historia constare potest. Cicero quoque pro Plancio Crassum
 „ Consulem Aedilium comitia habuisse scribit. Et libro 4. ad Att. in epist. cu-
 „ ius initium est, Auere te certo scio, scribit Q. Metellum Nepotem Cōsulem
 „ comitia habere, quibus Aedilis crearetur P. Clodius. Ego igitur sic sentio, K
 „ non tantum imperij fuisse Aedilibus Curulibus, ut agendi cum populo ius
 „ haberent, adeoque uocandi comitia: tametsi habendæ concionis ius habe-
 „ rent, ut Cicero ostendit 3. in Verr. cum ait pro suo iure se, quia Aedilis desi-
 „ gnatus esset, ex rostris ad populum sequenti anno uerba facturum ad accu-
 „ sandum Perduellionis Verrem. Illud uerò ex eo colligo, quòd nusquam in
 „ historia legimus ullam rogationem ab Aedilibus latam: quòdque in Sena-
 „ tusconsultis

A tusconsultis nunquam Aediles appellantur inter eos magistratus, quos agē-
 re cum populo Senatus iubeat, sed Consules tantum, Prætores, & Tribuni pl.
 Vt in Senatusconsulto quo Dictatorem à populo iuberi Senatus decreuit
 lib. 7. Decad. 3. & in Senatusconsulto, quod est in octaua epist. Cælij ad Cicē-
 ronem. Vnde etiam commune argumentum erui potest, ex minoribus ma-
 gistratibus solos fuisse Tribunos pl. quibus ius esset agendi cum populo. Li-
 uius enim ita scribit Senatum decreuisse, ut Consul ad populum ferret, quē
 uellet Dictatorem dici: si Consul nolisset, Prætor urbanus populum rogā-
 ret: si ne is quidem uellet, tum Tribuni ad plebem ferrēt. Quòd si aliis quo-
 B que magistratibus, ut Quæstoribus aut Aedilibus ius fuisset rogandi popu-
 li, hoc profectò Senatusconsulto, ut plenum perfectūque esset, compre-
 hensi essent. Quando igitur apud Liuium toties reperiuntur Aediles Curu-
 les, & plebeij quosdam ad populum uocasse, multamque dixisse, uel dicen-
 dum est comitia de multæ certatione à Tribunis pl. habita, non ab iis qui
 multam dixerant: aut sane ab iis quæ diximus, ea comitia excipienda sunt,
 quæ de multæ certatione habebantur, ita ut in hac tantum re potestatem
 haberent agendi cum populo, cum de multæ, quam pro suo imperio ali-
 cui dixissent, ad populū certandum erat. Id quod ego uerius puto. Iam enim
 C ab anno Urbis CCC, Cōsules Sp. Tarpeius, & A. Aterinus legem Centuria-
 tam tulerant, qua omnibus magistratibus multæ dicendæ potestas facta est,
 auctore Dionysio lib. 10. Atque ea est lex Aterina, cuius meminit Gellius lib.
 11. cap. 1. Et sane si Aedilibus Aediles creare licuisset, cum ad interregnū res
 redibat, potuisset euenire, ut non creatis Consulibus & Prætoribus summa
 Reip. recideret in Aedilium Curulium, qui iam creati ab Aedilibus essent,
 potestatem. Neque enim tum uerum esse potuisset Remp. absque ullo Cu-
 ruli magistratu esse. Atqui si reliquis minoribus magistratibus ius non erat
 agendi cum populo, necesse est ut comitia habendi nulla his esset potestas.
 D Consequens igitur est, ut Tribunos militares, & Triumuiros tam capitales
 quam nocturnos & monetales dicamus creari ab aliquo maiore magistra-
 tu. Siquidem plebeios tantum rogarent Tribuni pleb. Porro autem ordina-
 rios magistratus subrogandi munus proprium erat Consulū, neque id Præ-
 tores unquam leguntur factitasse Consulibus præsentibus. Consules ergo il-
 la comitia habere solitos necessariò cōcedendū erit. Quod autem ad extra-
 ordinarios magistratus attinet, ex his quæ modo diximus, statui potest Con-
 sulibus, Prætoribus, & Tribunis pl. tantum ius fuisse eos creandi. Ex historia
 autē lectione perspicui potest, modo Prætores, modo Tribunos plebis, inter-
 E dum etiam Consules habuisse comitia ad creandos extraordinarios magi-
 stratus. Sacerdotum comitia Tributa Cōsules habere debuisse ex quinta Ci-
 ceronis epist. ad Brutum colligi potest. Illic enim ait mortuis Hirtio & Pan-
 sa Coss. comitia sacerdotum necessariò differenda esse, donec res ad Interre-
 gnū rediisset, ut Consules auspicato ab Interrege subrogarentur. Atqui tum
 & Prætores & Tribuni pl. erant Romæ: quibus si ius fuisset ea comitia habē-
 di, sacerdotum comitia non fuissent eò usque differēda, dum Consules sub-

» rogati essent. Verba Ciceronis hæc sunt: Omnino Panfa uiuo celeriora o-
 » mnia putabamus. Statim enim collegam sibi subrogasset. Deinde ante Præ-
 » toria sacerdotum comitia fuissent. Nunc per auspicia longam moram ui-
 » deo. Dum enim unus erit patricius magistratus, auspicia ad patres redire nõ
 » possunt. His postremis uerbis Cicero uult ideo moram futuram comitiis
 » sacerdotum, quia auspicia ad patres redire non poterant, quandiu erat unus
 » patricius magistratus. Cõsulibus enim demortuis, comitia subrogandis Cõ-
 » sulibus habere non poterat Prætor. Quia tamen patricius magistratus erat,
 » ideo non poterant patricij coire, quãdiu erat Prætor, ad prodendum interre-
 » gem, quæ sola tum erat ratio subrogandi Consules. Necessè igitur erat ad fi-
 » nem usque anni expectare, quo tempore nullus patricius magistratus im-
 » pedimento erat quominus ad patricos auspicia redirent. Quod si, ut hinc
 » apparet, habendis sacerdotum comitiis expectandum erat dum Consules
 » creati essent, necessario efficitur solis Consulibus ius fuisse habendi comitia
 » sacerdotum, quæ ex lege Domitia habebantur. Ante legem Domitiam com-
 » mitia Tributa, quæ Pontifici max. creando habebantur, ab uno quodã Pon-
 » tifice haberi solebant. Id quod ex T. Liuiο colligi potest. Scribit enim initio
 » libri quinti Decad. 3. comitia Pontifici max. creãdo habuisse Marcum Cor-
 » nelium Cethegum Pontificem. Atqui Consules Prætoresque tum Romæ H
 » erant, ut ex eodem auctore constat. Vnde efficitur Pontificibus etiam ius
 » fuisse habendi comitia Tributa. Post legẽ sane Domitiam eo existimo Con-
 » sules habuisse comitia Pontificis max. quòd certum sit sacerdotes collegio-
 » rum à Consulibus creari. Non est autem probabile Pontificem max. non po-
 » tuisse habere comitia Pontificibus sufficiendis, cum interim unus de colle-
 » gio Pontificum posset habere comitia Pontificis max. In quo si me fallit con-
 » iectura, in reliquis certe collegiorum sacerdotibus uerissimum est quod di-
 » ximus. De legum iudiciorumque comitiis Tributis facile est intelligere iis
 » magistratibus licuisse habere ea comitia, quibus ius erat cum populo agen-
 » di. In historia autem legimus interdum Consules, interdum Prætores, sæpe
 » Tribunos pleb. ad populum de his rebus rogationes tulisse. Aetate Cicero-
 » nis rogatio de religione à P. Clodio polluta, à M. Pisonẽ Consule lata est: lex
 » Aurelia de tribus ordinibus iudicum ab Aurelio Cotta Prætorẽ lata est:
 » lex Gabinia, Manilia, Vatinia, à Tribunis pl. lata. Ac de personis quidem,
 » quibus ius esset habendi comitia Tributa, hæcenus. De persona candida-
 » torum pauca dicenda sunt. Plebeios magistratus petendi ius erat plebeiis
 » tantum hominibus, binosq; ex singulis classibus Tribunos esse oportebat.
 » Liuius lib. 4. Decad. 1. Multum prouidisse maiores nostros, qui cauerint ne
 » cui patricio plebeij magistratus paterent. Quæ sane causa fuit, ut Clodius
 » se plebeio adoptandum daret, ut Tribunus pleb. fieri posset. Et lib. 3. Decad. 1.
 » Trigesimo sexto anno à primis Tribunis pl. decẽ creati sunt bini ex singu-
 » lis classibus. Itaque cautum est, ut postea crearentur. Illud etiam reperio a-
 » pud Liuium cautum fuisse de Tribunorum Aediliũque pleb. persona, ut
 » eos magistratus gerere iis non liceret, quorum pater, qui sella Curuli sedisset,
 » uiueret.

A uiueret. Verba Liuij sunt ex lib. 7. Decad. 3. Aediles plebeij erant Cn. Serui-
 » lius, & Q. Cæcilius Metellus. Seruilium negabant iure aut Tribunum pleb.
 » fuisse aut Aedilem esse, quod patrem eius, quem Triumuirum agrarium
 » occisum à Boiis circa Mutinam esse opinio per decem annos fuerat, uiuere
 » atque in hostium potestate esse satis constabat. Et lib. decimo eiuẽdẽ Dec.
 » Latum ad populum est, ne Cn. Seruilio fraudi esset quòd patre qui sella
 » Curuli sedisset, uiuo, cum id ignoraret, Tribunus pleb. atq; Aedilis pl. fuis-
 » ser: contra quàm sancitum legibus erat. Candidati Quæsturæ tam patricij
 » quàm plebeij esse poterant: tantumque in iis prouidendum erat post legem.
 B annalem, ut ætatem haberent lege definitam: & ut emeritis decem annis
 » stipendiis, nullo infami iudicio à petitione reiicerentur. De quibus supra
 » satis dictum est. In Tribunatus militum candidatis quid obseruandum es-
 » set, Polybius in sexto de Rep. explicat his uerbis: Designatis Consulibus,
 » postea Tribunos militum creant. Et quatuordecim quidem ex iis faciunt
 » Tribunos, qui habent annua quinque stipendia. His deinde adiiciunt decẽ,
 » quos creant ex iis qui supra quinque usque ad decẽ habent annua stipendia:
 » Equites quidẽ qui decẽ omnino habent stipendia, pedites autem qui sex, &
 » eo amplius habent annua stipendia. Ex iis uerbis apparet nõ temere quos-
 C uis Tribunos militum fieri potuisse: sed cum XVIII Tribuni militum
 » à populo crearentur, qui quatuor ordinariis urbanis legionibus præssent,
 » singuli singulis millibus: nemo ad id deligebatur, qui non gessisset minimũ
 » quina stipendia. Erantque alij ueteres Tribuni militares numero decẽ, alij
 » iuniores numero quatuordecim. In quo etiam obseruabatur, ut nemo qui
 » equo meruisset, Tribunus militũ fieri posset, nisi qui decem stipendia habe-
 » ret: cum interim satis esset pedibus, uel sex annos meruisse, ut inter ueteres
 » Tribunos militares locum habere posset. Horum ueterum Tribunorũ mi-
 » litarium meminit Cicero secunda in Verr. M. Crepereius ex acerrima illa
 D equestri familia, & disciplina: L. Cassius ex familia tum ad cæteras res, tum
 » ad iudicandum seuerissima: Cn. Tremellius homo summa religione & di-
 » ligentia: tres hi homines, ueteres Tribuni militares sunt designati. Candi-
 » datum ergo huius magistratus nemo se profiteri iure poterat, nisi qui legi-
 » tima illa stipendia confecisset: pedibus quidem quinque aut sex minimum
 » annos, equo autem decẽ. Quod ad magistratus extraordinarios attinet, hoc
 » unum lege fuisse cautum de candidatis reperio, quod scribit Cicero in Rul-
 » lum his uerbis: Quos tandem igitur Decemuiros creari uult? Se primum.
 » Qui licet? leges enim sunt ueteres, neque eæ Consulares, si quid interesse ar-
 E bitramini, sed Tribunitiæ, uobis maioribusque uestris uehementer gratæ
 » atque iucundæ. Licinia est lex, atque altera Ebutia, quæ non modo eum qui
 » tulerit de aliqua curatione ac potestate, sed etiam collegas eius, cognatos,
 » affines excipit, ne eis ea potestas curatione mandetur. De sacerdotũ com-
 » petitoribus hoc primum annotandũ est, quod scribit Cicero pro domo sua,
 » sacerdotes horũ de quibus agimus collegiorũ dimidia ex parte patricos, ex
 » altera plebeios esse debuisse. Verba Ciceronis hæc sunt: Itaque populus Ro.

breui tempore neque Regem sacrorum, neque Flamines, nec Salios habebit, nec ex parte dimidia reliquos sacerdotes. Ex iis consequens est, non temere quibus licuisse ea sacerdotia petere: Frustra enim plebeius petisset si in locum demortui patricij sufficiens esset sacerdos: & contra patricio locus esse non poterat, si pro demortuo plebeio substituendus esset alius plebeius. Adscribendum etiam est hoc loco, id quod Cicero epistola quinta ad M. Bratum scribit. Ciceronem nostrum in uestrum collegium cooptari uolo. Existimo omnino absentium rationem sacerdotum comitiis posse haberi. Nam etiam factum est antea. C. enim Marius cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur. Nec quominus id postea liceret, ulla lex sanxit. Est etiam in lege Iulia, quae lex est de sacerdotiis proxima, his uerbis, Qui petit, cuiusue ratio habebitur. Aperte indicat posse rationem haberi non petentis. Dion quoque scribit, legibus cautum fuisse, ne ex eadem gente duo in eodem collegio sacerdotes essent. Et quoniam in collegio augurum erat ex gente Cornelia Faustus Sylla, idcirco ut posset in id collegium cooptari Lentuli Spintheris filius, datus est à patre adoptatus Manlio Torquato. Hoc etiam loco animaduertendum est, non perinde definitam legibus aetatem fuisse petendi sacerdotia, sicut erat in petendis magistratibus. Nam praeter id quod legimus apud Suetonium, Caesarem septimo & decimo aetatis anno factum fuisse Flaminem Dialem, ex eo quod Cicero dicit se uelle ut Cicero filius in collegium Pontificum cooptetur, intelligi potest admodum adulescentes in collegia sacerdotum cooptari potuisse. Si enim Cicero filius natus erat L. Caesare & C. Martio Coss. quemadmodum Cicero ad Att. prima ep. scribit: uix dum poterat X X I. annos Cicero filius natus esse Hirtio & Pansa Coss. quo anno illa ad Brutum epistola scripta est. Ex quo efficitur licuisse admodum adulescentibus ad sacerdotium peruenire. Nec tamen ante annum X V I. quo anno uirilem togam accipiebant iuuenes Romani, id licuisse existimo: quandoquidem ad eam usque aetatem pueri censentur: nec ullam Reip. gerendae potestatem haberent. In Pontifice max. creando id proprie seruandum erat, ut non posset, nisi ex iis qui Pontifices, essent Pontifex max. fieri. Id quod hac ratione doceri potest. Ex iis locis quos supra ex Liuiio citauimus, apparet mortuo Pontifice max. à collegio ante legem quidem Domitiam, alium cooptari solitum, qui Pontifex tantum fieret: tum deinde Pontificis max. comitia habebantur. Si igitur aliunde poterat defumi Pontifex max. quam ex numero Pontificum, necesse erat semper uno augeri numerum Pontificum, quoties Pontifex max. moriebatur. Ponere enim nunc octo Pontifices, qui erat numerus ueteri lege definitus: si Pontifex max. moriatur, substituto pro eo alio Pontifice, restabit numerus octo Pontificum. Quando ergo Pontifex praeterea max. populi suffragiis fuerit adiectus, nisi ex numero Pontificum sumptus sit, collegium Pontificum nouem constabit Pontificibus. Quod si rursus Pontifex max. moriatur superstitibus reliquis Pontificibus, necesse erit decem Pontificibus constare collegium, uno adiecto Pontifice, & alio Pontifice max. creato: eodemque modo semper auctum fuisset collegium,

A collegium, ita ut certo numero nunquam definitum esset: quod tamen absurdissimum est. Ex numero ergo Pontificum populus creabat Pontificem max. nec se Pontificatus maximi candidatum profiteri quisquam poterat, qui Pontifex non esset. Quod uero saepe in historia Liuij reperimus: eundem hominem duo sacerdotia gessisse, argumento est non perinde atque in magistratibus uetitum fuisse, ut duo quis sacerdotia gereret. Sane postquam lege Domitia à populo dari coeperunt, minus id factitatum reperitur, quia scilicet comitiis ratio potius haberetur eius qui nullo fungeretur sacerdotio, quam eius qui aliquod iam sacerdotium haberet. Ac de personis quidem, propter quas habebantur comitia Tributa, satis Deinceps sequitur, ut de personis ius suffragij habentibus dicamus. Omnibus ciuibus Rom. quibus data erat ciuitas cum iure suffragij, licebat comitiis Tributis suam dicere sententiam. Simul enim cum pleno iure ciuitatis tribum accipiebant, in qua suffragium ferrent. Liuius lib. 8. Decad. 4. De Formianis Fundanisque municipibus & Arpinatibus C. Valerius Tappo Tribunus plebis promulgauit, ut iis suffragij latio (nam antè sine suffragio habuerat ciuitatem) esset. Huic rogationi quatuor Tribuni pl. quia non ex auctoritate Senatus ferretur, cum intercederent: edocti populi esse non Senatus ius, suffragium quibus uelit impertiri, destiterunt incepto. Rogatio perlata est, ut in Aemylia tribu Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent. Atque in iis Tribubus tum primùm ex Valerij plebis cito censi sunt. In hoc Liuij loco multa sunt obseruatione digna. Primum, populi proprium ius fuisse dare ciuitatem, ut in ea re nil opus esset auctoritate Senatus. Vnde fit, ut nusquam reperiamus ciuitatem datam, nisi rogatione ad populum lata. Quarum rogationum exempla multa extant in orationibus pro Archia poeta, & pro Balbo. Deinde iis demum ciuibus suas tribus fuisse, qui pleno iure ciues essent: hoc est cum iure suffragij. Vnde fit, ut quoties datam ciuitatem reperimus absque iure suffragij, nullam reperiamus mentionem tribuum. Contra autem quoties tribuum mentionem factam uidemus, propter aliquos novos ciues, simul intelligere possumus eos pleno iure ciues factos. Postremo ciues tantum eos censeri solitos, qui suas quasdam haberent tribus. Nam qui ius suffragij non habebant, honoris potius causa ciues erant, quemadmodum de Capanis equitibus scribit Liuius, & de Ceritibus A. Gellius lib. 16. cap. 13. quam ut onus aliquod ciuitatis ferrent. Merito igitur fiebat, ut nihil ad eos census attineret: qui potissimum ad onera Reip. aequabiliter sustinenda institutus erat. Illud ergo certum est, omnes ciues qui in tribus Romanas descripti erant, ius habuisse suffragij ferendi: etiamsi tribu moti essent factique ararij à Censoribus aut publico iudicio, modò ne simul notae causa in Ceritum tabulas relati essent. Tribu enim mouere nihil aliud erat, quam tribum mutare iubere, ut docet Liuius lib. 5. Decad. 5. At qui in tabulas Ceritum refererentur, iure suffragij priuabatur, ut docet A. Gellius lib. 16. cap. 13. & Asconius. Verum an hi soli ius haberent suffragij, ualde dubium est. Latini enim in tribubus Romanis non erant ante legem Iuliam, qua Latinis & sociis Italiae

populis ciuitas data est: & tamē ius habuisse suffragij in comitiis Tributis
 uidentur. **F** Liuius enim lib. 5. Decad. 3. ita scribit: Testulis (uel ut Valla legit,
 Testibus) datis Tribuni populum summouerūt: sitellaque adlata est, ut for-
 tirentur ubi Latini suffragium ferrent: Quæ uerba indicant nō modò La-
 tinos tum descriptos in tribus Romanas non fuisse: alioqui nihil fortitio-
 ne opus fuisset, ut in qua tribu suffragium dicturi erant, constare posset: sed
 etiam suffragium habuisse. Vnde uidetur sequi non solis ciuibus Romanis
 ius fuisse suffragij. Ea sane quæstio difficultate non caret: nos tamen conabi-
 mur aliquid lucis adferre: sed ita ut suum cuique relinquamus iudiciū,
 ut si minus probent quod dicemus, aliud sequantur quod uerius iudicabūt. **G**
 Latini omnes ciues Romani non fuerunt nisi post legem Iuliam, ut docet
 Cicero pro Balbo: quæ lex lata est initio belli socialis. Multas tamen reperio
 eos rationes habuisse uiritim perueniendi ad ciuitatem, quæ aliis populis
 non paterent. Vnā ratio erat per legem, cuius meminit T. Liuius lib. 1. Dec. 5.
 Lex focis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat
 ut ciues Romani fierent. Alia erat, cuius meminit Appianus lib. secundo
 bell. ciuiliū, ubi ait Latinitatis hoc ius fuisse, ut ciues Romani fierent, qui
 in Latinis coloniis magistratum gessissent. Quāquam ergo Romani ciues
 amitteret ciuitatem, si in Latinam coloniam nomina dedissent: ut docet **H**
 Cicero pro Cæcinnā, & pro domo sua: hoc tamen iure poterant in ciuitatem
 redire, si magistratum in ea colonia Latina gessissent. Alia item ratio fuit per
 legem Seruiliam, qua Latinis ius erat ciuitatem assequi in locum eius quem
 accusando damnassent repetundarū. Hanc legem tulerat C. Seruilius Glau-
 cia, ut docet Afconius pro Scauro. Quod autem ea lege Latini assequeren-
 tur ciuitatem, Cicero pro Balbo ostendit his uerbis: An accusatori maio-
 res nostri maiora præmia quàm bellatori esse uoluerunt? Quòd si acerbif-
 sima lege Seruilia principes uiri ac grauissimi & sapientissimi ciues hanc La-
 tinis, id est fœderatis, uiam ad ciuitatē populi iussu patere passi sunt. Alias **I**
 uerò etiam leges fuisse, quibus Latinis præmij loco ciuitas proposita esset,
 paulò post idem Cicero indicat his uerbis: Num fundos igitur factos po-
 pulos Latinos arbitramur aut Seruilia lege aut cæteris, quibus Latinis ho-
 minibus erat propositum aliqua ex re præmium ciuitatis. Porrò autem
 quod dixi Latinis datam ciuitatem lege Iulia, de iis accipi debet qui in Ita-
 lia erant populi Latini nominis. Certū enim est ex Suetonio in Cæsare post
 eam legem adhuc fuisse multas Latinas colonias, quæ tamē ciuium Roma-
 norum non erant: sed eo iure quo focij nominis Latini erant ante ciuitatem
 uniuerso Latio lege Iulia datam. Verba Suetonij hæc sunt: Decedēs ergo **K**
 ante tempus colonias Latinas de petēda ciuitate agitantes adiit. Ut etiam
 excipiantur hi, quos primis temporibus in ciuitatem receptos legimus.
 Quod si tam multas rationes haberent Latini adipiscendæ ciuitatis Roma-
 næ, accidere poterat, ut quinquennij spatium, quod erat tempus inter censu-
 ras interiectum, multi Latini ciuitatem assequerētur, qui tamen adhuc nec
 censu essent, nec in tribus Romanas adscripti. Nam & lib. 8. Decad. 1. legimus
 Lanuuios,

A Lanuuios, Aricinos, Nomentanos & Pedanos, qui omnes Latini erant, ci-
 uitate donatos, post quinquennium demum censos fuisse, & in duas tri-
 bus Metiam & Scaptiam descriptos: quæ tribus tum primū propter eos
 additæ sunt. At enim si pleno iure hi ciues essent, ius habebant suffragij. Ve-
 rū qui tribum adhuc non habebant, quomodo ad suffragium uocari po-
 terant? An sorte id decernendum erat? Ut qui certa adhuc tribu non essent,
 in ea suffragium ferrent, cui sorte id obtigisset. Hæc profectò esset tolerabi-
 lis interpretatio loci T. Liuij, ut de iis Latinis intelligeretur, qui ciues quidē
 iam essent facti per eas leges quæ tum erant, sed nondum in tribus descri-
B pti: si uerum esset pleno iure quēquam ciuem esse potuisse, adeoque suffra-
 gij ius habuisse, qui nec census esset nec tribum haberet. Id uerò nequaquā
 admittendum esse uel hinc uideri potest, quòd Centuriatis comitiis nemo
 suffragium ferre poterat, qui censum suum professus non esset. Describeban-
 tur enim ex censu Centuriæ. Et noui ergo illi ciues, si censu nō essent, Centu-
 riatas comitiis ferre suffragium non poterant. Porro autem dicere ciues ius
 suffragij habuisse in unius generis comitiis, qui in alterius generis non ha-
 berent, ineptum est, & ab omni ratione alienum. Verius ergo est, quod pau-
 lò antè annotauimus, neminem ciuium Ro. ius suffragij habuisse, priusquā
C census esset, & in aliquam tribum adscriptus: tamen cæteris in rebus pro ci-
 uie se gerere posset. Iam uero si nemo potest iure Romano duarum esse ci-
 uitatum, ut ait Cicero pro Cæcinnā & pro Balbo, nec sane iidem poterant
 esse Latini, & ciues Romani. Titum ergo Liuium de nouis quibusdam ci-
 uibus non intellexisse, uel hinc argumentū accipi potest, quòd Latinos ap-
 pellant. Neq; enim uera esset appellatio, eos qui ciues iam essent Romani, La-
 tinorum nomine appellare: præsertim cum Latinorum appellatione semper
 focij Latini, nominis intelligantur, à ciuibus Romanis adeo diuersi, ut ne ij
 quidem Latini, qui in coloniam Romanam nomina dedissent, ciues Roma-
D ni essent, quemadmodum T. Liuius lib. 4. Decad. 4. à Senatu iudicatum esse
 dicit in causā Puteolanorum, Salernitanorum, & Buxentinarum. Neq; ue-
 ro dici potest de iis Latii municipiis eum locum intelligi, quæ ciuitate do-
 nata erant, ut de Tusculanis, Lanuuiis, Aricinis, Nomentanis aliisque hu-
 ius generis. Habebant enim iam dudum illa municipia suas tribus. Quapro-
 pter fortitione opus non erat, ut appareret in qua tribu suffragium ferrent.
 Aliud ergo nobis inueniendum est, unde illius loci explicationem eruere
 possimus. Fœdus cum Latinis iectum esse Cicero pro Balbo scribit Sp. Cassio
 & Posthumio Cominio Coss. anno Urb. CCLXI. De hoc fœdere Dionys.
E lib. 8. ita loquentem Sp. Cassium introducit: Latinos Romanorum cōsan-
 guineos, urbis tamē Romæ dominationem, & gloriam iniquo semper ani-
 mo ferentes, in amicitiam adduxi, concessa eis ἰσονεία, ut iam non aduer-
 sariam sibi Romam uocent, sed patriam. Et paulò post: Sp. Cassius quam-
 plurimos potuit Latinorum & Hernicorum, euocauit ad suffragium feren-
 dum. Qui frequentes conuenerunt, ut propemodum plena peregrinis esset
 ciuitas. Quo à Verginio animaduerso, iussit per compita proclamari, ut

omnes peregrini Roma exiret, dato ad id perexiguo tempore. Tum Cassius F
 contra edicto iussit omnes in urbe manere, quibus concessa erat ἰσθαλιτεία,
 donec lex perlata esset. Ex iis Dionysij uerbis intelligi potest foedere concessam Latinis ἰσθαλιτεία, hoc est communē & parem cum Romanis Reip. gerendae curam. Tum illud euocatos ἰσθαλιτεία Latinos, quos Cassius urbe exire noluerit ante legē perlata. Ex quibus cum T. Liuij uerbis collatis colligo Latinos cum Romanis suffragij ferendi potestatem habuisse. Neque enim fortendum fuisset, ubi Latini suffragiū ferrent, si omnino suffragio exclusi fuissent. Illud nunc querendum est: Vtrum beneficio tantum, & permissu eorum magistratuuum, qui haberent comitia, Latini ad suffragium dicendum admitterentur, an uerò pro suo iure ac per leges sui cum Romanis foederis ius haberent suffragij. Ego ut potius credam liberalitate Romanorum magistratuuum Latinos ad suffragium admitti, quàm suffragij ius habuisse, hac potissimum ratione adducor, quòd in historia C. Gracchi legimus socios Latinos urbe exire iussos, ne tum Romae essent, quando legibus Gracchi ferendis tribus in suffragium uocarentur. Quòd pertinet illud Ciceronis pro Sestio: Nihil acerbius socij Latini ferre soliti sunt, quàm id quod perraro accidit, ex urbe exire à Consulibus iuberi. Neque enim edicto Consules tollere poterant, quod legibus contra cautum esset. Itaque si per leges Latini ius habuissent suffragij, nec Consules suis edictis priuare suffragio illos potuissent, nec Latinos legum praesidio munitos suo iure cedere passus esset C. Gracchus, ut contra quàm legibus licitum esset, suffragio priuarentur socij quos ipse euocasset. Si ergo id contra leges factum non est à C. Fannio Consule, ut edicto iuberet Latinos urbe exire, ne legibus Gracchi ferendis adessent, necessariò efficitur Latinos comitiis legum non habuisse ius suffragij. Restat igitur, ut quòd admissos ad suffragium Latinos reperimus, beneficio potius & benignitati Romanorum magistratuuum id tribuentium societati & consanguinitati Latinorum, qui tum fortè Romae essent cum haberentur comitia: quàm iuris ac legum necessitati attribuamus. Alia nunc questio est, omnibus ne comitorum generibus admitti solerent, an uno quodam aut altero genere tantum. Sane quia beneficij hoc erat, non iuris, quòd Latini admitterentur ad suffragium, nullam uideo causam, cur certis comitiis ea benignitas adstricta esset: praesertim cum Latinorum suffragium hoc modo in unam quandam tribum sorte contractum nullius prope momenti semper futurum esset: cum interim magno honori id ducerent, quòd suffragium cum ciuibus dicerent. Illud profecto obseruandum est, quòd illic ubi Liuius suffragij Latinorum facit mentionem, agitur de iudicio ciuis Romani, cui multa dicta erat à Tribunis pleb. Quid uero causa esse potest, cur Latini in iudicio de multa suffragium dicerent, in iudicio capitis non dicerent? Quòd si concedamus perinde eos suffragium dicturos fuisse in comitiis, quibus de Perduellione iudicaturus erat populus, atque in his comitiis, quibus de multa eidem reo Posthumio dicta agebatur: consequens est, ut fateamur non modò Tributis comitiis Latinos suffragium

A gium dixisse, sed etià Centuriatis. Erant enim Centuriata Perduellionis comitia. Quanquam autem Romae non censerentur Latini, sed in suis ciuitatibus, poterant tamen ita se adiungere ad Centurias unius cuiusdam tribus, cui sorte obtigisset, ut Latini in ea suffragium dicerent, ut cum primae classis Centuriis hi suffragium ferret, qui erant primi census apud Latinos: cum Centuriis secundae classis, qui erant apud eos secundi census, & ita deinceps: aut uerò in unam Centuriam sorte ductam omnes Latini nulla habita ratione census conici: quo modo in Tributis comitiis in unam tribum coniciebantur. Sed quoniam haec, quae de Centuriatis comitiis dicimus, uerius probabiles coniecturae sunt, quàm necessariae rationes, pro certo ea asserere non ausim: praesertim cum nusquam legamus uocatos ad suffragium Latinos Centuriatis comitiis. Quia uerò nominatim T. Liuius ait his comitiis, quae Tributa erant, Latinos suffragium habituros nisi interpellata essent, pro certo hoc affirmare possumus, Tributis comitiis Latinos ad suffragium admitti solitos. Vnde sequitur, si de iure quaeratur, solos ciues ius habuisse suffragij: sin iure omisso morem suffragiorum spectemus, uerum erit etiam Latinos cum ciuibus ad suffragium dicendum admitti solitos. Sed quoniam nulla certa tribu erant Latini, idcirco antequam tribus ad suffragium uocarentur, sortitio fiebat in qua tribu suffragium dicturi essent. Ac nostra quidem illa est de Liuij loco sententia, quam tamē mutare non grauabor, si quis probabiliorem adferat interpretationem. De diribitoribus, custodibus, rogatoribus & praconibus, paulò post dicemus, cum modum comitorum Tributorum explicabimus. Nunc de personis agendi finem hic faciemus.

De modo comitorum Tributorum.

Cap. IIII.

D Einceps consequens est, ut de modo agamus. In quo hoc primum animaduertendum est, commune omnibus omnium generum comitiis fuisse, ut haberi non possent Ioue fulgente aut tonante. Cicero in Vatinius scribit iam inde à Romulo decretum fuisse ab auguribus, Ioue fulgente cum populo agi nefas esse. Omnibus autem omnium generum comitiis cum populo agebatur. Hoc igitur Tributis etiam comitiis conueniebat, ut auspicia haecenus seruanda essent, ne haberentur quo die seruatum esset de caelo. Vnde sequitur his etiam comitiis locum obnunciationi parendum fuisse. Neque enim Cicero diceret Vatinius contra legem Aeliam & Fusiam fecisse, nisi Tributis etià comitiis habendis obnunciationi parendum esset. Interdum tamen ad legem aliquam ferendam, quam omnino uellet Senatus pro temporis necessitate perferri, ut nulla ratione impediretur, lator illius legis soluebatur his legibus: ut de M. Aufidio Lurcone legimus lib. 1. ad Att. Lurco Tribunus pl. qui magistratum simul cum lege Aelia inuit, solutus est & Aelia & Fusia, ut legem de ambitu ferret, quam bono auspicio claudus homo promulgauit. Et Clodius initio sui

Tribunatus legem tulisse legitur, ne obnunciationi sibi parendum esset. Quamquam autem Tributa comitia hactenus auspiciato haberi debebant, in reliquo tamen genere auspiciorum, nulla fere religione astringebatur. Id quod Dionysius lib. 9. ostendit his uerbis: Hoc erat discriminis inter Tributa comitia & Curiata, quod Curiata oportebat ex Senatus auctoritate haberi, & populum curiatim suffragium dicere: & praeterea necesse erat, ut auspiciato fierent, deos ante Consuli: alioqui iusta haberi non poterant. Tributa uero non consulto Senatu, non adhibitis sacerdotibus auguribusue uno die, diuiso per tribus populo perficiebantur. Et libro decimo haec sunt uerba patriciorum ad Tribunos pl. Neque enim uos Senatus auctoritas ad magistratum uocat, nec Curia de uobis suffragium dicunt, nec sacra facitis ante comitia, quae lege fieri oportebat, nec omnino quicquam quod ad religionem deorum pertineat. Et T. Liuius lib. 6. Decad. 1. Penes quos igitur sunt auspicia more maiorum: nempe penes patres. Nam plebeius quidem magistratus nullus auspiciato creatur: nobis adeo propria sunt auspicia, ut non solum quos populus creat patricios magistratus, non aliter quam auspiciato creet: sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspiciato Interregem prodamus, & priuatim auspicia habeamus, quae isti ne in magistratibus quidem habent. Ex his Dionysij & T. Liuij locis intelligi potest plebeios magistratus nulla habuisse auspicia. Vnde efficitur non potuisse ea comitia, quae haberent, auspiciato haberi. Siue ergo legum, siue magistratuum comitia essent, quae a Tribunis pl. habebantur, ea non auspiciato habebantur: nisi quatenus obnunciationi parendum erat, ut diximus. Ex quo etiam elici potest interpretatio duorum locorum Liuij, qui alioqui difficiles admodum essent. Vnus est ad finem libri 10. Decad. 1. Exacto iam anno noui Tribuni pl. magistratum inierant: usque ipsis quia uitio creati erant, quinque post dies alij suffecti. Alius locus est lib. 10. Dec. 3. P. Aelius Tubero & L. Lectorius Aediles pl. uitio creati, magistratu se abdicauerunt. Ex his enim locis quaeri posset, quomodo plebeij illi magistratus uitio creati possent. Vitio enim creati, erat contra auspicia creati. Si igitur plebeij magistratus auspiciato non creabantur, quodnam uitium interuenire poterat? Dicendum igitur est ad creando plebeios magistratus nihil opus fuisse captare auspicia adhibitis auguribus pullariisue, ut in magistratibus maioribus fieri solebat: idque esse quod auspiciato creati negantur. Attamen si quo die creati essent, aut fulgurasset, aut tonuisset, uitio creati dicebantur: quia contra commune augurum decretum cum populo aut plebe actum esset, quo die seruatum erat de caelo. Nam si hoc solum uitium comitiis plebeiorum magistratuum obuenire poterat, de hoc necesse est uerba Liuij intelligi. Id quod nos postea pluribus ostendemus, cum de Curiatis comitiis agemus: ubi demonstrare conabimur his plebeis magistratibus non fuisse opus Curiata lege, sicut ceteris minoribus magistratibus. Nunc illud potius quaerendum est, quomodo uerum esse possit quod diximus, plebeios magistratus auspicia non habere. Cicero enim tertio de Legibus legem ponit huiusmodi: Omnes magistratus auspiciatumque

A iudiciumque habent. Ex quo sequitur etiam Tribunos pleb. auspicia habuisse. Eam enim legem Romanis legibus consentaneam fuisse, tum ipse Cicero paulo post indicat, tum uero ex eo facile est intelligere, quod passim Tribunos pl. reperimus ius obnunciandi habuisse: quod alioqui eis priuatis non licuisset. Vnde sequitur ratione sui magistratus potestatem habuisse seruandi de caelo. Sane hactenus concedendum est, non modo Tribunos pl. sed etiam reliquos magistratus minores auspicia habuisse, ut de caelo seruare possent. Id quod uel ex edicto Consulium, quo edicebatur quis dies futurus esset comitiis Centuriatis, perspicere potest. In eo enim uetabatur, ne ullus magistratus minor de caelo seruasse uellet. Itaque possumus uno modo cum Cicero dicere, omnes magistratus auspicia habuisse: alio modo cum T. Liuius negare plebeios magistratus auspicia habuisse, quia suis actionibus instituendis augures pullariisue non adhiberet: quae erant uera auspicia. Quod uero dixi Tributa comitia, a plebeis magistratibus auspiciato non haberi, idem ad omnia Tributa comitia, quae etiam a patriciis habebantur, transferri debet: ut satis ostendunt uerba Dionysij, quae generaliter de omnibus comitiis Tributis pronunciantur. Iam uero T. Liuius ad finem libri 5. Decad. 1. in concione Camilli, per enumerationem colligens ea quae auspiciato fiunt, inter auspiciata comitia ponit tantum Centuriata & Curiata, Tributorum nulla facta mentione. Verba eius haec sunt: Quid alia quae auspiciato agimus, omnia fere intra pomerium, cui obliuioni aut cui negligentiae damus? Comitia Curiata, quae rem militarem continent: comitia Centuriata, quibus Consules Tribunosque militares creatis, ubi auspiciato nisi ubi assolent, fieri possunt? Quod si quis certius etiam huius rei argumentum requirat, ita habeto. Si probatum fuerit minorum magistratuum comitia Tributa auspiciato non haberi, multo magis in legum comitiis id uerum esse fatendum erit. Illud uero ita demonstrari potest ex uerbis Messalae apud Gellium lib. 13. cap. 14. Minoribus magistratibus creandis, Tributis comitiis magistratus, sed iustius Curiata datur lege. Cum enim de auspiciis illic agatur, si Tributis horum magistratuum comitiis augures adhiberentur, cur iustius Curiata lege magistratus eis dari dicitur, quam Tributis? Si enim illud iustius, ad auspicia pertinet, quemadmodum ex ipso contextu apparet: necesse est ut propter iusta auspicia, quae unis comitiis adhibebantur, aliis uero minime, ea uerba Messalae interpretemur. Nam quo tempore scripsit Messala, Tributis comitiis populus suffragium ferebat, Curiatis uero non populus, sed triginta tantum lictores: idque ita retentum erat auspiciorum causa, ut inquit Cicero in Rullum. Si igitur etiam auspicia tribueremus Tributis comitiis, perinde ut Curiatis, profecto multo iustiora comitia fuissent Tributa, quam Curiata, contra quam asserit Messala. Illud ergo fatendum est, Tributa horum magistratuum comitia non fuisse auspiciata, nisi quatenus obnunciationi parendum erat: quae ex parte omnia comitia erant auspiciata: ratione tamen legis Curiatae, quae post de his ferebatur, auspiciato creati dicendum est. Minora enim patriciorum auspicia, erant horum magistratuum mino-

rum. Quòd si penes hos erant minora auspicia, necesse est ut auspiciatò creentur. Hoc enim argumento Liuius utitur, penes plebem auspicia non esse, quia auspiciatò plebeij magistratus non crearetur. Vnde generalis locus desumi potest, penes eos auspicia esse non posse, qui magistratum auspiciatò non acciperet. Cum ergo dicat Messala minora patriciorum auspicia penes minores magistratus fuisse, necesse est, ut auspiciatò quibusdà comitiis, quorum patres auctores essent, crearetur: cuius generis erant Curiata. Nam Centuriatorum & Curiatorum tantum comitiorum patres auctores fuisse dicuntur à Cicerone pro domo sua, & à T. Liuiò lib. 6. Dec. 1. non etiam Tributorum. Verum de Curiatis comitiis postea agemus. Illud nunc quaerendum est, an sacerdotum comitiis auspiciatò haberentur. Qui in collegia sacerdotum cooptabantur, antè à quibusdam collegij sacerdotibus inaugurari solebāt: ut Cicero in Bruto, se ab Hortensio dicit inauguratum, cum in collegium augurum cooptatus est. At enim inaugurari erat auguribus ad deos consulendos adhibitis inter eos nominari, qui sacerdotio digni essent, ut locus inaugurari dicebatur, cum dii ab auguribus consulebantur, placeret ne eis ad aliquid agendum ille locus. Hoc ergo affirmari potest ante sacerdotum comitiis Tributa auspiciis hac saltem ex parte opus fuisse, quatenus inauguratos esse oportebat eos, de quibus comitiis habebantur. Consulentes uerò comitiis deinde habituros his auspiciis contentos fuisse existimo, ut eis opus non esset denuo auspicia, priusquam comitiis haberent, capere. Erat igitur hoc diuersum in comitiis Tributis & Centuriatis, quòd his habendis auspicia ante ab eo captanda erant, qui erat ea habiturus: illis uerò minime. Hoc etiam (ut docet Dionysius) erat diuersum, quòd Tributis comitiis patres auctores fieri non oportebat, sicut Centuriatis. Id quod ad magistratuum comitiis potius pertinet quàm legum. Leges enim ex Senatus decreto ferri solitas argumento uel hoc unum esse potest, quòd in historia saepe uidemus rogationibus Tribunorum pl. intercessum à collegis, quia non ex auctoritate Senatus ferrentur. Quia tamen multa legimus plebiscita non modo absque Senatus auctoritate, sed etia còtra Senatus decretum perlata, idcirco existimo quòd in Curiatis & Curiatis legibus necessarium erat, in Tributis còsentaneu potius fuisse quàm necessariu, & decuisse magis quàm oportuisse. Illud etiam erat discriminis, quòd non sacra fieri ante hæc comitiis oporteret, quemadmodum ante Centuriata. Cetera quæ diximus Centuriatis conuenire ante ipsa comitiis, cum Tributis communia sunt. Nam & his comitiis præmissò edicto opus erat: unde apud Liuium lib. 4. Decad. 1. Cum Tribunorum pl. creandorum indicta comitiis essent. & promulgari trinundino leges, quas Tributis comitiis perferre quis uellet. Si enim quæ supra diximus de legum promulgatione, ad plebiscita etiam pertinet, perspicuum est ad leges, quæ Tributis comitiis ferrentur, eam trinundini promulgationem fuisse necessariam. Atqui legibus etiam, quæ à Tribunis pleb. ferebantur, omnia accommodari quæ de promulgatione diximus, certum est. Ac de iis quidem quæ ante comitiis Tributa fieri solita erant, hæc tenentur.

A nus. Deinceps de ipsorum comitiorum modo dicendum. In quo primum consideranda sunt uerba A. Gellij ex lib. 15. cap. 17. Tribuni neque aduocant patricios, neque ad eos referre de ulla re possunt. Ex iis enim uerbis apparet comitiis, quæ à Tribunis pl. habebantur, plebis tantum fuisse. Quod non ita accipiendum est, quasi non liceret patriciis adesse illis comitiis, sed quia ius non esset plebeiis magistratibus eos uocandi. Cum enim plebis essent magistratus, meritò fiebat, ut pro iure sui magistratus non possent nisi cum plebe agere. Itaque præmissum ab iis edictum ad plebem tantum pertinebat, cum interim liberum esset patriciis adesse, uel non adesse. Quæ uero comitiis Tributa à patriciis magistratibus habebantur, quod ad edicti quidem uim attinet, uniuersi populi erant: sed tamen quia his comitiis nulla habebatur ratio census, ordinis, ætatis, propterea primores ciuitatis ferè his comitiis adesse non solebant: quia cum numero longe superior esset reliqua multitudo, spes nulla erat suum suffragium uim ullam habiturum contra plebis uoluntatem. Vnde eueniebat, ut omnia Tributa comitiis fere peragerentur ab humilibus, ut uix unquam primores populi adessent. Ex iis inuenire causam possumus, cur cum de Tributis comitiis agitur, modò plebis, modò populi fieri mentionem saepe eodem in loco reperiamus. Quod enim ad ius suffragij attinet, omnia comitiis erant populi: quia nemo ciuis suffragio excludi poterat, si comitiis adesse uellet. Quod uerò ad potestatem & ius uocandi attinet eius magistratus, à quo comitiis edicta sunt: aut uero si ad eos spectemus, qui conuenire ad ea comitiis solebant, non immerito plebis tantum fuisse ea comitiis dicuntur. Erat autem hoc commune his comitiis cum Centuriatis, quòd priusquam in suffragium mitteretur populus, concio à magistratu habebatur, qua de magistratibus aut sacerdotibus creandis, uel de legibus ferendis uerba eodem modo fiebant, quo supra diximus in Centuriatis comitiis. Hac peracta concione, populus in suas cuiusque tribus discedebat. Tum sortitiones fiebant à magistratu: quæ diuersi generis erant. Vna erat ac prima omnium ad fortiendum in qua tribu Latini suffragium ferrent: de qua re supra multa diximus. Altera erat in magistratibus quidem creandis, & legibus ferendis, ad fortiendum quo ordine tribus quæque suffragium ferret. Ad quam sortem peragendam omnium tribuum nomina in cistellam quandam coniciebantur: tum ut quæque prior exierat, ita prior suffragium ferebat, ut ex historia Tib. Gracchi apud Appianum intelligi potest. In sacerdotum uerò creatione, quia septendecim tantum tribus suffragium ferre ex lege poterant, idcirco fortiendæ tantum erant hæc tribus XVII, quæ erant suffragium laturæ. Id quod Cicero in Rullum indicit cum ita scribit: Iubet Tribunū pl. qui eam legem tulerit, creare Decemuiros per tribus septendecim: ut quem nouē tribus fecerint, is Decemuir sit. Et paulò post: Hoc Tribuno pleb. porissimum uenit in mentem populum Rom. uniuersum priuare suffragiis: paucas tribus non certa conditione iuris, sed sortis beneficio fortuito ad usurpandam libertatem uocare. Et paulò post: Vniuerso populo neque ipse committit, neque illi horum

consiliorum auctores committi recte putant posse. Sortietur tribus idem Rul-
 lus homo felix, educet quas uolet tribus: quos noue tribus decemuiros fe-
 cerint, ab eodem Rullo educta, hos omnium rerum dominos habebimus.
 Ex his Ciceronis uerbis omnis ratio intelligi potest, qua Decemuiros creari
 uolebat Rullus. Erat autem haec eadem cum ea, quae ex lege Domitia in sa-
 cerdotum creatione obseruabatur: ut nos ex eodem Cicerone supra ostendi-
 mus. Consequens igitur est, ut in sacerdotum creatione dicamus septende-
 cim tribus ita deligi, ut XXXV tribubus in cistam coiectis, septendecim
 ex eo numero educerentur, quorum suffragio staretur. Verum illud hoc lo-
 co ambigi potest, an suffragium dicerent illae tribus, ut quaeque educeretur,
 an uero non ante ferret suffragium quam iis selectis, quarum suffragio stan-
 dum erat, rursus in cistam haec coniecta essent, ut suffragium deinde eo or-
 dine dicerent, quo quaeque educeretur. Ego existimo gemina sortitione, &
 gemina ex cista educatione nil opus fuisse: siquidem sortitione unica non
 minus ex lege suffragium a minore parte populi ferri posset. Si enim ultra
 septimam & decimam tribum non sis progressurus, ut quaeque suffragium
 dicat, simul atque educta ex omnium tribuum cumulo erit, tam hoc modo
 minor pars populi suffragium tulisse dicetur, quam si gemina illa educatione
 usus esses. Quod si breuior, nec minus iusta esset illa ratio quam haec, pruden-
 tia Romanorum consentaneum est, illa potius unica sortitione conten-
 tos fuisse, quam hac gemina. Ex his quae dicta sunt, apparet in Tributis co-
 mitiis pro prerogatiua fuisse eam tribum, cui forte obtigisset, ut prima exi-
 ret e cistella. Verum id diuersum erat a Centuriatis, quod sortitione prae-
 rogatiuae Centuriae facta reliqua comitia absque sorte pro censu, ordine, atque
 aetate peragebantur. At comitiis Tributis sorte utendum erat ad finem usque
 comitorum, ad uocandas ordine tribus. Quod uero supra diximus de tabel-
 la suffragij, & de pontibus per quos suffragium ferebatur, id commune erat
 Tributis comitiis cum Centuriatis: quemadmodum ex uerbis, quae citata a
 nobis sunt, perspicui potest. Verum hoc erat proprium Tributorum, quod
 rogatores in iis non adhiberi solebant, sed custodum diribitorum & praeco-
 num ministerio tantum peragebantur. Vocandis enim ad suffragium tri-
 bus, ut quaeque sortiente magistratu exierat, praecorum opera erat neces-
 saria: tum uero & renunciandis singularum tribuum sententiis postquam
 dixerant suffragium. Quia uero his quoque comitiis diximus tabellas po-
 pulo ministrari solitas, cum ad pontes uenerat, idcirco necesse est, ut ad hoc
 ministerium diribitores adhibitos dicamus. Sed & qui fraude animadu-
 terent, quae uel diribendis tabellis, uel in colligendis suffragiis committi po-
 terat, & qui sententiarum numerum pro candidatis iniret, certos quosdam
 homines fuisse necesse est. Hi autem erant, qui custodes appellabantur. Nam
 quomodo Cato fraudem animaduertere potuit quae comitiis Aedilitiis ad
 deiiciendum M. Fauonium fiebat, nisi pro amico Fauonio Cato custos fuis-
 set? Aut quomodo collegae C. Gracchi multa suffragia maligne occultare
 potuerunt ad deiiciendum Tribunatu Gracchum, nisi praeter rogatorem
 comitorum

A comitorum alij essent, qui se interponeret numerandis sententiis? His ergo
 comitiis praesertim, quibus magistratus creabantur, erant certi quidam ho-
 mines, qui uel amicitiae causa, uel pro suo magistratu comitiis ita se interpo-
 nebant, ut custodum munere fungerentur. Quod uero de rogatoribus dixi,
 praeter rogatorem comitorum non fuisse alios tribuum rogatores, sicut
 erant Centuriarum rogatores quidam in Centuriatis comitiis, hac ratione
 confirmari potest. Qui cistam deferrebat colligedis per tribus suffragiis, ro-
 gator dicebatur. Atqui ex multis locis apertum est cistam deferre solitum
 eum ipsum, qui habebat Tributa comitia. Cicero de Saturnino legem feren-
 te ita scribit lib. i. ad Heren. Saturninus ferre coepit. Collegae eius interce-
 dere. Ille nihilominus cistellam detulit. Et primo de nat. deor. Ut igitur
 Tiberium Gracchum quum uideor concionantem in Capitolio uidere: de
 M. Octauio sitellam deferentem. Et apud Asconium haec sunt Ciceronis
 uerba ex oratione pro C. Cornelio: Neque enim maius est legere codicem
 cum intercedatur, quam sitellam ipsam cum ipso intercessore deferre. Hi
 loci satis ostendunt rogatorem comitorum eundem fuisse, qui per singulas
 tribus tabellas suffragij colligeret. Vnde etiam colligo interpretatione loci
 apud Suet. in Caesare, ubi ita scriptum est: Qui primum cunctati utrumne
 illum in campo per comitia tribus ad suffragia uocantem partibus diuisis e
 ponte deiicerent. Nam eum locum de Tributis comitiis intelligi uel hinc
 perspicui potest, quod supra ostendimus in Tribunali manere solitum ma-
 gistratum, qui Centuriata comitia habebat: hic uero cum dicit e ponte Ca-
 sarem deiicere coniuratos excogitasse, manifeste demonstrat uocandis tri-
 bus in ponte, ac non in Tribunali Caesarem stare solitum. Ex quo conse-
 quitur Tributis comitiis eum qui habebat comitia, non in Tribunali con-
 sedisse, sed in ponte consistere solitum, ubi uocatarum tribuum tabellas col-
 ligeret. Quod si ita sit, necessario sequitur his comitiis non alium fuisse ro-
 gatorem, quam eum ipsum magistratum, a quo habebantur comitia. Iam
 autem in certum quendam locum uocari singulas tribus his comitiis sicut
 in Centuriatis, hinc ostendi potest, quod cum mentio est horum comitio-
 rum, non modo uocari tribus, sed etiam introuocari reperimus. T. Liuius
 lib. 10. Decad. 4. ita scribit de comitiis loquens, quibus multa certabatur di-
 eta Duumuiro a Pot. max. Et plures iam tribus introuocatae dicto esse au-
 dientem Pontifici Duumuirum iuberent. Et lib. quinto Dec. quinta, ubi
 de rogatione loquitur, quam ferebat T. Sempronius Trib. pl. de triumpho L.
 Pauli: Introuocatae primae tribus cum antiquaret. Et apud Asco. uerba Ci-
 ceronis pro C. Cornelio haec sunt: Nec criminofius tribus ad legem accipien-
 dam, quam ad collegam reddendum priuatum introuocare. Si igitur, ut hi loci ostē-
 dunt, introuocabatur his comitiis tribus, necesse est ubicumque haberetur seorsum
 diuisas suis locis fuisse singulas tribus priusquam uocarentur: ex quibus
 deinde locis migrarent, ut per pontes in alium quendam locum introducerentur:
 quod nos supra ouile & septa appellari diximus. Ad quam rem faciunt uerba
 Dionysij lib. 7. Tertiis nudinis cum populus frequens conuenisset in forum,

Tribuni pl. ad comitia Tributa populum uocarunt, designatis in foro suis
 cuique tribui locis, in quibus seorsum cōsisterent. Ut autē omnes, qui ex
 eadem erant Centuria uiritim rogabantur, ut post numerus iniretur eorū,
 qui plures fuisse in eadem sententia comperirentur, ita uiritim omnes qui
 ex eadē tribu erant, rogabantur: ac postquam tota tribus suffragium dixe-
 rat, sententiā numerabantur, ut ea demum sententia tribus renunciaretur, in
 quam plures consensisse perspiceretur: adēdō ut omnia, quæ de renunciatio-
 ne supra diximus, ad hæc comitia accommodari possint, si tantum pro Cen-
 turiis tribus ponas: nisi quōd quædam erant proprie obseruanda in comitiis
 Tributis legum, alia quædam in magistratuuum, alia in sacerdotum: de qui-
 bus mox dicemus, postquam duos locos, unum Ciceronis, alterum T. Liuij,
 considerauerimus. Locus Ciceronis est pro Plācio: Nam quod primus sci-
 uit legem de publicanis, tum cum uir amplissimus Cōsul id illi ordini per
 populum dedit, quod per Senatū si licuisset dedisset: si in eo crimē est, quia
 suffragium tulit, quis nō tulit publicanus: Si quia primum sciuit, utrum id
 fortis esse uis, an eius qui illam legem ferebat: Si fortis, nullum crimen est in
 casu: si Consulis, splendor etiam Plācij hunc à summo uiro principem or-
 dinis iudicatum. Ex hoc enim Ciceronis loco intelligi potest, eum qui pri-
 mus suffragium ferebat, partim forte deligi solitum, partim uoluntate ro-
 gatoris. Hactenus enim fors in ea re locum habebat, quatenus tribum Cen-
 turiam ue ostendebat, quæ prima roganda esset: reliquum uero erat in uo-
 luntate rogatoris, ut ex ea tribu Centuriæ ue prerogatiua aliquem delige-
 ret, quem primum rogaret. Neque enim ita locus Ciceronis est interpretan-
 dus, ut fortitionem fieri dicamus inter eiusdem tribus Centuriæ ue homi-
 nes, quis primus rogandus esset. Nam præter id, quod tot fortitiones ponere
 ineptum est, id uero multò est absurdus, omnes eiusdem tribus homines
 in cistam conuici ad id modò fortitendum, quis primus esset rogandus: præ-
 fertim cum in eo, utrum primus an postremus suffragium diceret, nihil in-
 teresse posset, quod ad suffragij uim attinet. Hic etiam locus ualet ad confir-
 mandum id quod paulò ante diximus, Tributis comitiis non alium fuisse
 rogatorem tribuum, præter ipsum magistratum, à quo habebantur comitia.
 Hoc enim loco diserte ponitur ipsum Consulem Cæsarem fuisse rogatorē
 suffragiorum iis comitiis, quibus lex lata est de remittēda publicanis tertia
 parte uectigalium. Atqui superiore lib. ostendimus prerogatiuæ etiam Cen-
 turie rogatorem fuisse alium à rogatore comitorum. Locus T. Liuij est ad
 finem libri 10. Decad. 4. ubi loquitur de Censoribus M. Aemylio Lepido &
 M. Fulvio Nobiliore: Mutarunt suffragia, regionatimque generibus ho-
 minum causisque, & quæstibus tribus descriperunt. Ac primum quidem
 quod ait Liuius mutata ab his Censoribus suffragia, non potest ad Centu-
 riata comitia pertinere. Perspicuum enim est ex omni historia, census, ordi-
 nisque & ætatis semper habitam rationem Centuriatis comitiis post hos
 Censores usque ad ætatem Ciceronis. Vnde efficiebatur semper in eadem
 tribu simul suffragium tulisse, qui eodem censu erant. Atqui certum est nō
 omnes

A omnes ciues, qui eodem quæstu erant in eadem Tribu, eodem censu fuisse.
 In suffragiis ergo centuriatim ferendis non poterat seruari hæc descriptio
 per quæstus: quia non potuisset una quædam Centuria ex hominibus eun-
 dem quæstum facientibus confici. Quandoquidem necesse erat eisdē Cen-
 turie homines eodem censu esse: cum tamen fieri non posset, ut qui eodē
 quæstu erant, eodem etiam censu essent. Deinde uero quomodo potuisset
 ætatis ratio haberi? Nam si in eadem tribu uarias descriptiones factas intel-
 ligamus, prout diuersos quæstus facere homines eiusdem tribus comperie-
 bantur, easque descriptiones Centurias quasdam fuisse dicamus: necesse erit
 B ut uel dicamus tot Centurias fuisse, quot erant in quaque tribu diuersa quæ-
 stuum genera, absque ulla ætatis iuniorum & seniorum distinctione: uel
 pro unoquoque genere quæstus duas fuisse Centurias in quaque tribu, unā
 iuniorum, alteram seniorum. Veluti si sex differentias quæstus in una tribu
 admittas, ratione ætatis necesse fuisset ponere duodecim Centurias. Quoniā
 autem census quoque distinctio admittenda perinde esset, ut ætatis, neces-
 sariò efficeretur, ut pro numero quinq; classium quinquies duodecim Cen-
 turie statuerentur. Qua ratione fierent in una tribu sexaginta peditū Cen-
 turie. Quæ si in omnes partes absurda sunt, relinquatur illam tribuum de-
 scriptionem, cuius meminit illo loco T. Liuius, nihil mutasse in Centuriarū
 C descriptionem, quæ semper Seruij instituto facta est ex ordinibus, censu, & æ-
 tate: sed ita accipienda sunt uerba Liuij, ut dicamus eos Censores non con-
 tentos illa, quæ iam pridem post expletum trigintaquinque tribuum nume-
 rum facta erat Centuriarum per tribus descriptionem, uoluisse etiam tribus
 alia quadam ratione distingui: nempe generibus, causis & quæstibus: quæ
 hominum descriptio seruaretur etiam tum cum tributim populus suffra-
 gium ferret. Mutarunt igitur isti Censores suffragia, quatenus Tributis co-
 mitiis uoluerunt distinctionem esse inter homines eiusdem tribus, per ge-
 D nera, causas & quæstus: cum ante illos Censores nulla huiusmodi distinctio
 obseruaretur. Verum explicemus quid ista tria significet: tum propius ad
 modum comitorum ueniamus. Genera hominum distinguebantur in eo,
 quod alij patricij, alij plebeij erāt: & ex plebeiis alij ingenui, alij libertini: o-
 mninòque alij nobiliores, alij ignobiliores. Generibus ergo hominum de-
 scripsisse tribus isti Censores dicuntur, quod in singulis tribubus uoluerunt
 quandam esse distinctionē inter patricios & plebeios, tum inter ingenuos
 & eos qui libertini generis essent. Quanquam enim in quatuor urbanas tri-
 bus descripti essent libertini, ut docet T. Liuius lib. 5. Decad. 5. & Cicero 1. de
 E orat. attamen ex iis quorum maiores seruitutē seruiuisent, nonnullos repe-
 rimus per rusticas tribus diffusos. Id quod ex uerbis Liuij lib. 5. Dec. 5. appa-
 ret: In quatuor urbanas tribus descripti erant libertini, præter eos quibus
 filius quinquenni maior ex S. C. esset. Hæc uerba satis ostendunt libertinos,
 quorum filius esset quinquenni maior, in urbanas tribus descriptos nō fuisse.
 Et hanc igitur distinctionem per genera hominum in libertinos & inge-
 nuos poterant singulæ tribus admittere. Hanc porrò generum descriptionē
 Q iij

Centuriis accommodare nō possis. Nam si seruata census, ordinis, atatisque **F** descriptione, hanc præterea inter eiusdem tribus homines ponas generum distinctionem, oportebit patriciorum in quaque tribu quasdam esse Centurias primi census, quasdam secundi, & ita deinceps: & rursus quasdam equitum, quasdam peditum, & iuniorum seniorumque. Quod sane absurdissimum est, præsertim cum Romæ uix tot essent omnes simul patricij, quot in una tribu ista ratione ponerentur. At si patriciorum unam Centuriam factam dicas in una tribu, in aliud maius incommodum recidas necesse est: nempe census, ordinis, atatisque omisam ab his Cenforibus distinctionem in Centuriarum sua descriptione. Ista igitur hominum per genera in singulis **G** tribubus descriptio nihil ad Centurias pertinebat. Quare cum ait Liuius mutata suffragia, id non potest ita accipi, ut rationem suffragiorum Centuriatis comitiis mutatam intelligamus. Restat igitur, ut hac descriptione dicamus mutata fuisse suffragia Tributis comitiis. Quod non potest aliter accipi, quam ut dicamus hos Cenfores instituisse ferendis tributim suffragiis non genera hominum confundi, ut prius: sed distinctis eorum generibus nobiles seorsum ab ignobilibus suffragium ferre. Quæ ratione fiebat, ut dignitatis quidem nobiliorum hominum ratio haberetur, quando nō in cætera turba suffragium dicebant, sed seorsum ac per se: interim tamen quod **H** ad uim suffragiorum attinet, non esset maior eorum potestas quam prius. Quandoquidem tribus ea tandem renunciaretur sententia, in quam plures cuiusque generis inclinassent: ac numeri, non dignitatis suffragantium hac in re habebatur ratio. Causarum & quæstuum distinctionem in eo ponendam esse existimo, quod ex plebeiis adeoque ingenuis hominibus eiusdem tribus alij essent, qui suo quodam quæstu uiuerent exercendis quibusdam artibus, unde quæstum facerent: alij nobiliores essent, & suo quodam ordine censerentur: cuius generis erant Senatores, Publicani, Scribæ, Tribuni ærarij, Agricola: quorum ordo erat ea dignitate, ut causis potius distingui **I** quam quæstu dicerentur. Senatores publico consilio præerant. Nomine autem Senatorum comprehendo Decuriones coloniarum, & municipiorum. Publicani redemptores publicorum uectigalium erant. Scribæ in actis publicis scribendis uersabantur. Tribuni ærarij in procuratione attributæ pecuniæ. Quia ergo publica negotia gererent inter se diuersa, ideo causis, hoc est negotiis, distingui dicuntur. Lictores, præcones, fabri, tibicines, argentarij, nummularij, alijque qui artes exercebāt inter ciues Romanos receptas, quæstibus distingui dicebantur. Dixi autem artes receptas, quia ut testatur Dionys. libro secundo & nono, Romanis ciuibus nō licebat artes sellularias, **K** & quas uocant manuarias, exercere. Voluerunt igitur hi Cenfores in singulis tribubus distinctionē esse inter ciues ex causis & quæstibus, hoc est pro ratione negotiorum quibus gerendis occupati essent, & pro ratione quæstus quem ex sua quadam arte facerent. Itaque seorsum uoluerunt descriptos esse in quaque tribu Senatores, Publicanos, Scribas, Agricolas, Tribunos ærarij: in quibus causarū distinctionem pono. Itēq; separatim descripserunt

A pserunt reliquos ciues pro ratione quæstus quem singuli facerēt. Ac distinctionem quidem hanc etiamnum ætate Ciceronis obseruari solitam hinc intelligi potest; quod ordinis publicanorum, scribarum agricolarūq; sæpe meminit, quasi de distinctis ordine ciuibus. Tum uero etiam Tributis comitiis quandam huiusmodi distinctionem obseruari solitam ex Cælij epist. quarta ad Ciceronem colligi potest. Cum enim Cælius illic mentionem faciat de comitiis Tributis, quibus Dolabella factus est Quindecim-
 » uir, de equitū suffragio ita scribit: Et Hercules nisi nostri equites acutius
 » uidissent, pene concedente aduersario superasset. Hoc est, ut ego interpre-
 » tor, nisi equitum fauor in Dolabellam inclinasset, Lentulus competitor, uel
 » ipse Dolabellæ concessione, superasset. At enim his comitiis quomodo
 » equitum suffragium distingui potuit à reliquorum suffragiis, nisi in singulis
 » tribubus, quæ uocata sunt ad dandum Dolabellæ hoc sacerdotiū, seorsum
 » equites suffragium dicebant? Atqui ea Ciceronis ætate equitum ordo
 » in publicanis consistebat, ut docet Plinius lib. 33. cap. 2. Iudicium autem ap-
 » pellatione separari eum ordinem primi omnium instituere Gracchi, discor-
 » di popularitate in contumeliam Senatus. Mox ea debellata auctoritas no-
 » minis, uario seditionum euentu circa publicanos substitit, & aliquādiu ter-
 » tiae uires publicani fuere. M. Cicero demum stabiliiuit equestre nomen in
 » Consulatu suo, ei Senatum concilians, ex eo se ordine profectum esse cele-
 » brans, & eius uires peculiari popularitate quærens. Et Cicero pro Plan. ita
 » scribit: Adiungam etiam si uis, id quod tu etiam huic obesse putas, patrem
 » publicanum. Qui ordo quanto adiuumento sit in honore quis nescit? Flos
 » enim equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis, firmamentum Reip.
 » publicanorum ordine continetur. Ego igitur post illos Cenfores ita existi-
 » mo Tributis comitiis suffragium ferri solitum, ut distinctio esset generum,
 » causarum, & quæstuum: ut seorsum quidem cum tribus uocata erat,
 » suffragium dicerent patricij quotquot in ea tribu erant, qui uoluissent comi-
 » tiis interesse, tum Senatores, deinde publicani, mox Tribuni ærarij, deinde
 » Scribæ, post Agricola: eodemque modo in quæstuum distinctione. Id
 » quod, quemadmodū supra significauimus, eo institutum erat, ut dignitatis ratio
 » quædam haberetur distinctis hoc modo eiusdem tribus hominibus: quod effectum
 » esset, ut pares cum paribus coniungerentur, ac non ita confuse absque ullo discrimine
 » suffragium dicerent: non autem, ut uis suffragiorum penes alios esset quam prius.
 » Nam etiam tum una tribus unum suffragium habebat, ac non tot suffragia quot erant
 » hominum distinctiones
 » in quaque tribu: multo secus quam in Centuriatis, in quibus tot habebat
 » quæque tribus suffragia, quot erant in quaque Centuria. Huc pertinet quod
 » scribit Dion XXXVIIII. libro, de Q. Fusio Caleno Pratore eo anno quo
 » Cæsar primum Cōsul fuit, loquēs his uerbis: Cum animaduertisset Q. Fusius
 » Calenus confundi omnium simul suffragia, atque inde fieri, ut de suffragiorum
 » euentu singula genera ita inter se contenderent, ut quod recte
 » statutum esset, id suo suffragio factum dicerent: quod uero male, in alios

suffragiorum absurditatem reiicerent: legem Prætor tulit, ut seorsum sin- **F**
 guli suffragium dicerent, quo tandem dignosci possent sententiæ, non singu-
 lorum quidem hominum (quod occulte semper fiebat) sed certe singulorū
 generum. Ex iis Dionis uerbis apertum est etiam ante hanc legem Fufiam
 fuisse in singulis tribubus distincta quædam hominum genera, quos ego
 ordines quosdam, & quædam distinctiones, quæ eadem essent, aut non ualde
 absimiles iis, quas à Censoribus illis factas scripsimus, interpretor. Ac uoce
 quidem cum suffragium ferebatur, quia seorsum singulæ illæ distinctiones
 suffragium dicebant, non poterat esse ignotum quid singulæ sentirent.
 At legibus tabellariis perlatis, tametsi adhuc distincti essent eodem modo **G**
 homines eiusdem tribus, quia tamen non fiebat sententiarum renunciatio,
 nisi coniectis in cistam totius tribus tabellis, propterea fiebat, ut ordinum
 sententia Tributis comitiis ignota esset: unaoriebatur inter ordines contē-
 tio, quam sua lege sustulit Calenus. Constituit enim, ut singulorum ordi-
 num suffragia seorsum renunciarentur, ut ita quæ esset sententia singulorū
 dignosci posset. Nec minus tamen eo modo erat una unius tribus sentētia:
 siquidem ad extremum non spectaretur quid plures ordines sensissent, sed
 quid plures omnino homines eiusdem tribus iussissent. Ac de his quidem
 satis nunc propria singulorum generum persequamur. In magistratuū **H**
 comitiis Tributis tot dabantur tabellæ, quot erant candidati, quorum nomē
 receptum esset: & quoniam XXXV tantum tribus erant, oportebat decem
 & octo tribus ferre quæque candidatum, ut à maiore parte populi creatus
 diceretur. Vt autem quisque prior eum numerum tribuū tulerat, ita prior
 renunciabatur. Cūque tot creati erant, quot ex lege in eo magistratu esse
 oportebat, tum finis fiebat comitiis. Veluti Aedilitiis comitiis quia duo tan-
 tum creandi erant, statim ubi ex omni candidatorū numero duo ab octo-
 decim tribubus facti Aediles erant, finis fiebat uocandarum tribuum. Ac si
 consensissent in eo illæ octodecim tribus, quæ primæ sorte exierant ad suf- **I**
 fragium ferendum, reliquæ tribus non uocabantur: sin uariassent octodecim
 illæ tribus, quia alios candidatos aliæ tribus fecissent, tum eousque uocandæ
 erant tribus, dum legitima suffragia duo confecissent, hoc est, donec duo ab
 octodecim tribubus creati Aediles essent. Quod autem in duobus Aedili-
 bus dixi, idem in decē Tribunis pl. & uiginti Quæstoribus, & uiginti qua-
 tuor Tribunis militaribus, & aliis quotquot creandi essent ordinariis extra-
 ordinariisue magistratibus, dicendum est. Verum enim uero in Tribunorū
 pleb. renunciatione primis quidem temporibus id proprium erat, ut si eue-
 nisset ex numero candidatorum decem non confecisse legitima suffragia, **K**
 tum ab iis qui legitima suffragia confecerant, cooptabantur absque suffra-
 gio populi, quot erant necessarij ad perficiendum numerum decem Tribu-
 norum. Id quod ex Liuio demonstrari potest, cuius hæc uerba sunt lib. 3. De-
 cad. 1. M. Duillius comitia habuit. Et quinque Tribunis pl. creatis, cum præ-
 studiis aperte petentium nouem Tribunorum alij candidati tribus non ex-
 plerent, concilium dimisit, nec deinde comitorum causa habuit. Satisfactū
 legi

A legi aiebat, quæ numero nusquam præfinito Tribunis, modo ut relinque-
 rentur, sanciret: & ab iis qui creati essent cooptari collegas iuberet. Recita-
 batque rogationis carmen. Si Tribunos pleb. decem rogabo, si qui uos mi-
 nus hodie decem Tribunos pleb. fecerint, hi tum utique, quos sibi collegas
 cooptassent, ut illi legitimi eadē lege Tribuni pl. sint, ut illi quos hodie Tri-
 bunos pl. feceritis. Ex iis Liuij uerbis apparet primis temporibus eam fuisse
 se rationem Tribunos pleb. creandi, quam diximus. Verum ea ratio lege à
 L. Trebonio Tribuno pleb. lata, anno proximo postquam hæc quæ de M.
 Duillio diximus gesta erant, mutata est: ut idem T. Liuius paulo post scri-
B bit: L. Trebonius Trib. pl. rogationem tulit, ut qui plebem Romanam Tri-
 bunos pl. rogaret, is usque eò rogaret, dum decē Tribunos pl. faceret. Hæc
 lege cooptationem sublatam esse apertum est. Vnde apparet post eam legē
 si accidisset Tribunos pl. ad numerum legitimum factos non esse, reuocan-
 das fuisse tribus ad suffragiū, eousque dum decem Tribuni pl. creati essent.
 Et Appianus lib. 1. bell. ciuil. scribit, C. Gracchum secundum Tribunatum ob-
 tinuisse per legem quandam, qua cauebatur, ut si quis ex candidatis legiti-
 ma suffragia non confecisset, tum liberum esset plebi quem uellet Tribunū
 pl. nominare. Vnde intelligi potest, illis comitiis accidisse, ut unus quidam
C ex candidatis tribus non expleret: idque occasionem plebi dedisse, ut omis-
 sis candidatis C. Gracchum non petentem, ut asserit Plutarchus, cuique ex
 lege non liceret eundem magistratum continuare, nihilominus Tribunum
 pleb. crearet. Porro autem tribus non explere eodem modo interpretandum
 est, quo supra interpretati sumus Centurias non explere. Quando enim ita
 uarie in candidatos fauor inclinabat tribuum, ut omnes candidati tribus
 quasdam ferrent, sed quæ tamen ad eum numerum in quibusdam candi-
 datis non peruenirent, ut plures tulisse hi dicerentur quam illi: tum non ex-
 plere tribus dicebantur. Quæ omnia apertiora sunt exemplo subiecto. Po-
D namus duodecim Tribunatus competitores. Si in nouem candidatis con-
 ueniant octodecim tribus, ut illi semper plura suffragia habeant quam re-
 liqui tres: in reliquis uero tribus ita uariæ sint, ut singuli septas tribus ferant:
 post suffragium octauæ & decimæ tribus renunciatum, eam certū erit no-
 uem creatos Tribunos pl. quia octodecim tribus maior pars tribuum sint.
 Ex quo sequitur, hos nouem candidatos iam confecisse legitima suffragia.
 Restabit igitur creandus ex reliquis tribus candidatis decimus Tribunus
 pleb. Quod si uocandis reliquis septendecim tribubus accidat ita rursus ua-
 riare tribus, ut suas quasdam tribus singuli ferant, hic rursus considerandus
E est numerus tribuum, quas quisque feret. Nam si unus ad sex, quas habebat
 tribus, adiciat maiorem numerum quam reliqui duo, ueluti si septē unus
 ferat, cum reliqui duo singuli quinas tantum tulerint: tum sane is qui tredē-
 cim tribus tulit, renunciabitur Tribunus: quia uerum sit plures tribus hunc
 tulisse quam reliqui duo, qui singuli undecim tantum tulerūt. In quo obi-
 ter animaduertendum est, hoc quidem modo Tribunū fieri, qui non octo-
 decim tribus tulit, sed qui comparatione tantum aliorum candidatorum

plura habuit suffragia. Sin accideret, ut duo rursus senas tribus singuli ferrent, tertius uerò quinque tantum, quia pares erant suffragiis illi duo qui plures tribus tulerant, neuter poterat Tribunus declarari: quo casu dicebatur illi tribus non explere. Itaque reuocandæ erant tribus ad creandum decimum Tribunum pl. Ad huius exempli similitudinem multa alia fingi possunt. Veluti si in septem candidatis ita uariasse tribus ponas, ut singuli quinque habeant tribus, tum nemo eorum renunciari poterit. Neque uero hac tantum tribuum paritate id accidere poterat, sed etiam si accidisset, ut paria haberent in tribubus suffragia duo, tresue, aut etiam plures candidati: quia in qua tribu paria habet suffragia candidati, eam nemo eorum tulisse dicitur. **G** Quibus ergo casibus non confecerat candidati Tribunitij legitima suffragia, his per legem Treboniam reuocandæ erant ad suffragium tribus. Quod idem in comitiis Aedilium non fiebat. Nam si quando accidisset pares suffragiis esse candidatos, non reuocabantur tribus, sed forte decernebatur cui cederet magistratus. Id quod ex Cicerone demonstrari potest: cuius hæc uerba sunt pro Plancio: Neque enim unquam maiores nostri fortitionem constituerent Aedilitiam, nisi uiderent accidere posse, ut competitores pares suffragiis essent. Porro autem quod Cicero in paritate suffragiorum nominatim Aedilitiam fortitionem ponit, argumento esse uidetur, non fuisse eandem **H** in ceteris magistratibus rationem. Itaque Quæstorij comitiis hoc casu idem factitari solitum existimo, quod in Tribunitiis, ut reuocarentur potius tribus, quam ut sorti committeretur. In Tribunorum uero militarium comitiis, si ad legitimum numerum non peruenerant qui creati erant, Consulibus, ut opinor, hac in re iudicio stabatur. Erat enim is magistratus quem Consul creare possit. Nam qui Rufuli appellabantur, omnes ab imperatoribus non à populo creabantur. In extraordinariis uerò magistratibus idem quod in Tribunis pleb. sentiendum est. Id enim totum sui iudicij esse populus uolebat, ut Cicero indicat in sec. orat. in Rull. Etenim cum omnes potestates, **I** imperia, curationes ab uniuerso pop. Ro. proficisci conuenit, tum eas profectò maxime quæ constituuntur ad populi fructum aliquem & commodum. In legum comitiis Tributis idem modus omnino, qui in Centuriatis, seruabatur. Quod uero attinet ad comitia iudiciorum, eam Cicero pro domo sua docet fuisse rationem, ut nemo nisi prædicta die accusaretur: tum ut magistratus ter reum antè accusaret, quam mulctam irrogaret: hac uero irrogata, trinundino prodenda erat dies, qua ad populum mulcta certanda esset: quæ dies cum aduenisset, quarta accusatio fiebat à magistratu. Cetera quæ ad modum iudiciorum attinent, possunt ex T. Liuiio colligi ubi de iudicio P. Africanus scribit lib. 8. Decad. 4. & ex aliis Ciceronis locis. Cum dies dicendæ causæ aduenerat, atratus reus, & ut ait Cicero, fordidatus barba, & capillo promisso (hic enim reorum habitus esse solebat) à magno amicorum item atratorum comitatu in forum deduci solebat. Magistratus interim in rostris sedebat, reus sub rostris stabat, populus ante rostra in comitio erat. Plutarchus enim in uita Gracchorum ostendit sic rostra fuisse ædificata, ut qui inde **K** conciones

A conciones haberent, comitium & curiam spectarent: sed ita tamè, ut etiam liceret in forum se conuertere: sicut factitasse Caium Gracchum memorie mandauit. Quia igitur comitium foro iunctum erat, propterea fori nomine sæpe etiam comitium, ut eius pars quædam comprehendebatur. Sed hæc obiter dicta sint. Præco interim cum magistratus iusserat, ex rostris reum citabat. Qui si uellet pro se dicere, in rostra ascendebat, ut inde orationem haberet ad populum. Sin per alium se uellet defendere, is item iussu magistratus in rostra ascendebat, reumque defendebat. Quod si orationibus tempus usque eo consumeretur, ut non satis uideretur restare temporis, quo ante noctem peragi comitia possent, dies producebatur: hoc est, in alium comitiale diem differebatur populi iudicium. Qui dies cum uenisset, idem quod priori die peragebatur: nisi quod spatium dicendi fere magistratus constituebant. Cum dicendi finem utrinque fecissent, populus in suffragium mittebatur. In quo non eadem dabatur tabellæ, quæ iudicibus, cõdemnandi, absoluedi & ampliandi, sed quales in legibus ferendis, Vti rogas, & Antiquo: lege enim lata mulcta dicebatur. quæ lex si à populo acciperetur, tantæ pecuniæ damnatus erat reus, quanta erat mulcta quam dixerat magistratus: sin populus antiquaret, absoluebatur. Neque uerò ex eo, quod supra rostra **C** comitiūque appellauimus in iudicio populi describendo, existimandum est, eo tantum in loco comitia de mulcta haberi. Nam aliis quoque in locis haberi postea demonstrabimus: sed quia eo in loco sæpius id usuueniebat, propterea eum locum potissimum accepimus: sed ita ut de aliis locis idem uellemus quod de hoc intelligi. Ad modum etiam horum comitiū perinet, quod Cicero ita scribit pro domo sua: Deniq; si qua res illum diem aut auspiciis aut excusatione sustulit, tota causa iudiciumque sublatum est. Ex hoc enim loco apparet in reorum fauorem proprie institutas fuisse has duas rationes effugiendi iudicij: quarum una erat in auspiciis, quæ si diem **D** iudicij diffunderent, totum iudicium sublatum erat, benigna scilicet uoluntatis deorum interpretatione, quasi nollent omnino de hoc reo damnando cum populo agi, quando bona auspicia non dedissent. Altera causa erat in excusatione legitima: quæ si die iudicij obtendi poterat, tota causa (inquit) Cicero tollebatur: ita ut reus non posset hoc nomine causam dicere, nisi renouato de integro toto iudicio, perinde ac si nihil priore actum esset. Erant autem excusationes legitimæ, morbus: quomodo excusatum dicit fuisse P. Africanum T. Liuius: exilium uoluntarium, quomodo Cæso Quintius excusatus est. De quo Liuius lib. 3. Decad. 1. ita scribit: Iudicij die cum excusaretur solum uertisse exilij causa, nihilominus Virginio comitia habente, **E** collegæ appellati dimisere concilium. Item funeris familiaris procuratio, aliæque huius generis quæ ex iure ciuili colligi possunt. Quod uerò attinet ad sacerdotum comitia, in his id iam diximus proprium fuisse, quod septedecim tantum tribuum suffragio staretur, earum quibus id forte obtigisset. Itaque propter incertum sortis beneficium omnes tribus conueniebant, ut nulla se exclusam conqueri posset: sed in sortem tantum id reicere poterat,

quæ in suffragium uocata non erant. Statim ergo, ut unus competitorum F nouem tribus tulerat, sacerdos renunciabatur. Aut si ita uariassent tribus, ut nullus competitorum nouem ferret tribus, tum qui plures tulerat, reliquos superabat. Sin suffragiis pares essent, tum reuocari tribus oportuisse existimo: nisi potius hac in re collegij iudicio staretur, ut is sacerdos esset, quem potissimum cooptassent. Neque uero hoc loco est omittendus Ciceronis locus in secunda Philip. in quo ita scribitur: Quo enim tempore me augurum a toto collegio expetitur Cn. Pompeius & Q. Hortensius nominauerunt, (neque enim licebat a pluribus nominari) nec tu soluendo eras, nec te ullo modo nisi euerfa Repub. fore incolumem putabas. Alius est locus in principio Brutii, ubi de Q. Hortensio defuncto ita loquitur: Et interitu talis auguris dignitatem nostri collegij diminutam dolebam. Qua in cogitatione & cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meæ fecerat: & inauguratum ab eodem, ex quo augurum institutis in parentis eum loco colere debebam. In his duobus locis multa obseruari possunt, quæ ad modum creandorum sacerdotum pertinent. Primum quod nominatio erat necessaria iis, qui petitionem sacerdotij profiteri uolebant. Id quod ex epist. M. Brutii ad Ciceronem, cuius initium est, Bibulus, confirmari potest. Rogat enim Brutus Ciceronem, quoniam in locum Panse demortui auguratum petere constituerat Bibulus, ut nominationem ei concederet. Verba Brutii hæc sunt: In Panse locum petere constituit. Eam nominationem a te petimus. Neque coniunctiori dare beneficium, quam nos tibi sumus, neque digniorem nominare potes quam Bibulum. Eodem pertinet, quod primo ad Herennium ita scribitur: Altera lex iubet augurum in demortui locum in concione nominare. Ex his perspicuum est petitionem sacerdotij neminem profiteri potuisse, qui non sibi aliquem ex collegio conciliaffet, a quo in concione nominaretur. Tum illud animaduertendum est, quod ait non licuisse, ut quis a pluribus quam duobus collegio nominaretur. Porro autem ex uerborum contextu colligo satis quidem fuisse ab uno nominari, sed non licuisse, ut a pluribus quam duobus nominaretur. Nam quod unus Cicero a Bruto rogatur ad nominandum Bibulum: quodque Cicero id quasi singulare aliquid adscribit, quod a duobus nominatus est, argumeto esse potest satis quidem fuisse ab uno nominari, sed lege cautum fuisse, ut ne a pluribus quam duobus quis nominari posset. Illud quoque notandum, quod ait iuratum Hortensium suæ dignitatis iudicium fecisse: ex quo colligi potest, oportuisse eum qui aliquem nominaret, publice iurare dignum esse, eum quem nominaret eo sacerdotio de quo ageretur. K Quod ego iuramentum eo institutum fuisse puto, ne quem suffragiis suis populus indignum sacerdotio crearet. Postremo illud non est omittendum, quod ait Cicero, se ab Hortensio inauguratum. Hanc uero inaugurandi rationem communem fuisse omnibus sacerdotiis ex Liuiio intelligi potest: apud quem passim inaugurandi uerbum reperitur, ubi de sacerdotum in locum demortuorum suffectione metio est: sumiturque fere apud eum pro eodem,

A eodem creare sacerdotes, & inaugurare sacerdotes. Inaugurati autem propriè dicebantur sacerdotes, quando adhibitis ad deos consulendos auguribus, pronuntiati erant diis accepti ad fungendum sacerdotium. Atque ante legem quidem Domitiam omnino cooptabatur in collegium, qui inauguratus erat. At post legem Domitiam omnes competitores inauguratos esse oportebat, sed is solum cooptabatur, quem populus creasset. Nam si in quibus sacerdotiis ante legem Domitiam populi suffragio opus erat, in iis post competitorum inaugurationem, populi habebatur comitia, quem admodum nos supra ostendimus in Regis sacrorum ac Flaminum creatione: B pari profecto ratione dicendum est in his creandis sacerdotibus, qui lege Domitia suffragiis populi fieri cœperunt, inaugurari antè competitores oportuisse, quam de his comitia haberentur. Si enim post comitia iis inaugurandis auspicia captanda fuissent, illis non addicentibus cooptari non potuisset quem populus creasset, nec fuisset necesse hac in re stare populi iudicio. Ac si fortè euenisset, ut post comitia in uno qui creatus esset, auspicia non addixissent, rursus ad creandum alterum habenda fuissent comitia. In quo si rursus euenisset auspicia non bona esse, iterum uocanda fuissent comitia. Idemque dici potest in tertio & quarto competitore, si (ut usuuenire poterat) tot esse accidisset. Hac igitur ratione efficiebatur, ut bis ter quaterue frustra populus in suffragium mitteretur ad unum sacerdotem creandum. Quod sane est absurdissimum. Itaque dicendum est, inaugurationem quidem fieri antequam populus in suffragium mitteretur: sed quia non alios populus creabat, quam qui ab aliis sacerdotibus inaugurati essent, ita ut iudicium sacerdotum populus confirmare tantum uideretur, idcirco factum est, ut apud Latinos auctores totum hoc creandorum sacerdotum negotium, uerbo inaugurandi contineretur: ita ut inauguratum fuisse aliquem sacerdotem dicant, cum factum fuisse sacerdotem dicere uolunt. Post dicta suffragia, in magistratuum creatione eadem fere quæ post Centuriata, fiebant. Postquam enim a præcone & a magistratu renunciati erant, quos populus crearet, domum a frequenti amicorum comitatu deducebantur. Post legum comitia id modò restabat, ut publicarentur. Id quod æneis tabulis per fora & templa fixis fieri solebat. Tacitus lib. II. Aspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo. In iudiciorum uerò comitiis si damnatus erat reus, ilicò prædes dare soluendæ multæ cogebatur: alioqui in uincula duci iubebatur a magistratu. Id quod ex historia L. Scipionis Asiatici intelligi potest, apud A. Gellium libro septimo cap. 19. & T. Liuium libro 8. Decad. quartæ. Atque illa quidem de modo comitiorum sufficient. De loco pauca dicamus.

Tributis comitiis uocandis non erat unius destinatus locus, quemadmodum Centuriatis: quia religio non erat, extra ne an intra pomerium haberetur. Ac magistratuū quidē comitia Tributa fere in campo Martio habebantur. Cicero ad Att. prima epist. In campo comitiis Tribunitiis ad 16. Cal. Sextil. Et lib. 4. epist. ad Att. in epist.

De Eutychide, cum de ambitu candidatorum Consularium & Tribunitiorum scribere ad Atticū incipit, his uerbis utitur: Sequere nunc me in campum. De Quæstorum uerò comitiis idem Cicero ad Curium scribēs lib. 7. Epist. Fam. In campo certe non fuisti, cum hora secunda comitiis Quæstorii institutis. Aedilium autem comitia quòd in campo haberentur, ex epist. ad Att. lib. quarto, cuius initiū est, Auere te certo scio, intelligi potest. Illic enim Cicero loquēs de comitiis, quibus Aedilis fieri uolebat Clodius, ita scribit: Nisi Milo in campum obnunciasset, comitia futura erant ante diem duodecimum Cal. Decemb. Milo ante mediam noctem cum magna manu in campum uenit. Clodius cum haberet fugitiuorū delectas copias, in campum ire non est ausus. Quin tamen alibi etiam hæc comitia haberi possent, negari non potest. Nam post eiectos Decemuiros, cum Tribunorum pl. habuit comitia Q. Furius Pont. max. ea habita fuisse in pratis Flaminiis, qui post fuit circus Flaminius, T. Liuius lib. tertio Dec. 1. scribit. In Capitolio habebantur comitia, quibus iterum Tribunus pl. creari uolebat Tib. Gracchus, auctoribus Appiano & Plutarcho. Sed & comitia Aediliū quòd in foro, adeoque in comitio haberi possent, uerba Ciceronis ex eadem epist. libri quarti ad Att. ostendunt: Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obnuncietur. Nihil esse quod in campum nocte ueniretur: se hora prima in comitio fore. Itaq; ante diem undecimum Cal. in comitium Milo de nocte uenit. Quòd uerò extraordinarij magistratus alibi quam in campo creari possent, argumento esse potest, quòd in Capitolio creati sunt Triumuii agrarij ex lege Tiberij Gracchi. Cicero enim lib. 1. de Nat. deorū scribit M. Octauium Tribunatu priuatum à Graccho fuisse in Capitolio. Et Appianus Plutarchusq; eodem ipso loco statim creatos fuisse Triumuiros scribunt. Legum comitia plurimū in comitio haberi solita uel hinc intelligi potest, quòd Cicero in orat. pro Rabirio Posthumo indicat, ex Rostris leges ferri solitas. Verba eius ad equites Rom. hæc sunt: Si iam uobis nunciaretur in Senatu sententias dici, ut his legibus teneremini, concurrēdum ad Curiam putaretis: si lex ferretur, cōuolaretis ad Rostra. Erant autem Rostra, tribunal aut suggestus, unde cōciones ferē habebantur: sic dicta à rostris nauium, quæ huic erant præfixa. Plinius lib. 16. cap. 14. Antea rostra nauium Tribunali præfixa foro decus erant: ueluti populo Romano ipsi corona imposita. Et Liuius lib. 8. Decad. 1. Naues Antiatum partim in naualia Romæ subductæ, partim incensæ: rostrisque earum suggestum in foro extructum

atum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum. Erant autem Rostra, ut ait Alconius, ad Comitium, prope iuncta Curia. Itaque cum ex Rostris conciones habebantur, populus in comitio stabat, ut antè diximus: à quo etiam populi in eum locum conuentu, nomen habuit: uocaturque à Græcis auctoribus ἐκκλησιαστήριον. Quanquam autem hæc pars fori quædam esset, cōcionibus populi proprie destinata: unde etiā fit, ut Plinius & Liuius in foro Rostra ponant, & leges fere in foro latæ dicantur, quæ in comitio latæ erant, attamen cum proprie forum accipiebatur, diuersum erat à comitio: ut ex multis locis Ciceronis & aliorum ostendi potest. Ad Heren. lib. 2.

In comitio aut in foro ante meridiē causam conuicito. Pro Sestio: Cum forum, comitium, curiamque multa de nocte armatis hominibus occupauissent. Et paulò post de Q. Fratre loquitur hoc modo: Pulsus è Rostris in comitio iacuit. Sueto. in Cæsare: Aedilis præter comitium ac forum, Basilicæque, etiam Capitolium ornauit. Quod uero dixi comitium locum fuisse proprie destinatum cōcionibus populi, non ita accipi debet, quasi uelimus eò populum non conuenire solitum, nisi ut uerba ad eum ex Rostris fierent. Cicero enim in Bruto minora quædam iudicia apud unum iudicem in comitio exerceri solita, ostendit his uerbis: Quare si anguste, & exiliter dicere est Atticorum, sint sane Attici: sed in comitium ueniant, ad stantem iudicem dicant: subsellia grandiore, & pleniorē uocem desiderant. His uerbis Cicero demonstrat, iudices quosdā à Prætorē datos, in comitio stantes iudicare solitos. Vnde etiam (ut id παρρησιάζω dicam) pedaneos iudices primum appellatos credo, delegatos minorum causarum iudices, quòd iudicando pedibus starent, ac non in subselliis federent. Quinetiam Prætorē urbanum in comitio ius dixisse, Plautus in Pœnulo indicat his uerbis:

Nam istorum nullus nefastu est, comitiales sunt meri.

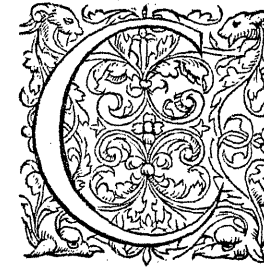
Ibi habitant, ibi eos conspicias quàm Prætorē sapius.

Et A. Gellius lib. 20. cap. 1. Inter eos dies trinis mundinis continuis ad Prætorē in comitium producebatur: quantæque pecuniæ iudicati essent, prædicabatur. Hi loci manifestò indicant Prætorē urbanum in comitio ius reddidisse, & litium etiam causa in comitium conuenire populum. Verū tamen quia Prætori urbano suum quoddā tribunal erat, in quo sedendi multis cum Prætorē locus esset, ut Cicero primo de orat. ostendit, apud quem Crassus ita loquitur: Quid his paucis diebus, nōne nobis in Tribunali Q. Pompeij Prætoris urbani familiaris nostri sedentibus. In quo Tribunali sella Curulis Prætoris statuebatur, in qua sedēs ius reddebat. Propterea hoc Prætoris Tribunal ita ad comitium ædificatum fuisse existimo, ut longè à Rostris disinctum esset: alioqui simul ex Rostris conciones haberi, & ius à Prætorē reddi ex suo Tribunali non potuisset: quod tamen secus esse cum per se manifestum est, tum uerò ostendi potest ex his uerbis Ciceronis pro Flacco: Hic in grauissima, & moderatissima ciuitate, cum est forum plenum iudiciorum, plenum magistratuū, plenum optimorum uirorum & ciuium, cum speculatur atque obsidet Rostra uindex temeritatis, & mode-

matrix officij Curia, tamen quantos fluctus excitari concionum uidetis? F
 Quoniam ergo una ex parte Rostra comitium spectarent, ex altera parte Prætoris urbani Tribunal, idcirco pari ratione utraque in comitio fuisse nõ male dici possunt. Verum redeamus unde digressi sumus. Erat igitur comitium, ea pars fori quæ potissimum concionibus, & comitiis populi destinata erat. His porrò habendis comitiis septa quædam fuisse, quò introuocarentur tribus cum suffragium inibant, cum ipsam introuocandi uerbum argumento esse potest, tum uero quòd lege Maria per pontes suffragiũ ferri his etiã comitiis, quæ in foro habebantur, conueniebat: ut nos supra ostendimus, cum de pontibus disputauimus. Neque enim pontes intelligere possumus uiam fuisse, qua suffragatores introuocaretur, nisi in ingressu septorum quorundam hos pontes fuisse institutos concipiamus. Neque enim aliud erant huiusmodi pontes, quàm angustæ quædam substructiones ex tabulatis, gradibus è solo sublata, ad id instituta, ut per eas suffragium ferretur absque omni fraude ac confusione. Quod uerò pontes huiusmodi in ea parte fori essent, qua erat comitium, ex eo loco Ciceronis ostendi potest, qui habetur i. lib. ad Attic. Illic enim Cicero ostendit concilium illud populi ad Rostra fuisse: unde habuit concionem ad populũ Cato, & alij optimates, à quibus dirempta sunt comitia: Operæ Clodianæ pontes occupant, tabellæ ministrabantur ita, ut nulla daretur, Vti rogas. Hic tibi Rostra aduolat Cato: conuitium Pisoni Consulari mirificum facit: si id est conuitium uox plena grauitatis, plena auctoritatis, plena denique salutis. Accedit eodem etiam noster Hortensius, multi præterea boni: insignis uerò opera Fauonij fuit. Hoc concursu optimatum comitia dimittuntur. Ex iis ergo locis apparet, sicut erant in campo Martio septa quædã, ita in comitio fuisse, quò introuocari dicebantur qui suffragium inibant. Septorum sane quorundam quæ in foro essent, meminit Cicero pro Sestio: Venit in templũ Castoris, obnunciavit Consuli: cum subito manus illa Clodiana in cæde ciuium saepe iam uictrix exclamat, incitatur, inuadit. Inermem atque imparatum Tribunum alij gladiis oriuntur, alij fragmentis septorum & fustibus. Neque uerò in comitio tantum legum habebantur comitia, sed etiam interdum in Capitolio, ut lex agraria Tib. Gracchi in Capitolio perlata est, rogatio de triumpho L. Pauli in Capitolio lata est, ut scribunt Plutarch. in uita Pauli & T. Liuius lib. 5. Dec. 5. Opimius de abrogandis C. Gracchi legibus in Capitolium comitia edixit, ut ait Plutarch. in uita Gracchorum. Nonnunquam etiã in circo Flamini comitia habebantur. Rogatio enim, quam ferebat Bibulus Trib. pl. de abrogando Marcello imperio, in circo Flamini antiquata est, ut scribunt Plutarchus in Marcello & T. Liuius lib. 7. Dec. tertia. In iudiciorum autem comitiis idem quod de legum comitiis dicendum: neque enim in comitio tantum habebantur, sed etiam in Capitolio. Liuius enim lib. 5. Decad. 3. de comitiis agens, quibus de multa M. Posthumio Publicano irrogata populus iudicabat, in Capitolio ea haberi scribit. Quod uerò multa in comitio dici solet, argumento esse possunt uerba A. Gellij

A Gellij lib. 11. cap. 1. Cum autem usus, & mos sermonum is sit, ut & ita nunc loquamur, ut plerique ueterum locuti sunt, multam dixit, & multa dicta est, non ab re putauit notare quod M. Cato aliter dixit. Nami in quarto Originum uerba hæc sunt. Imperator noster si quis extra ordinem depugnatum iuit, ei multam facit. Potest autem uideri consulta elegantia uitasse uerbum: cum in castris, & in exercitu multa fieret, non in comitio nec ad populum diceretur. Ac de comitorum quidem Tributorum loco hæcenus dictum sit. Restat ut de tempore pauca dicamus.

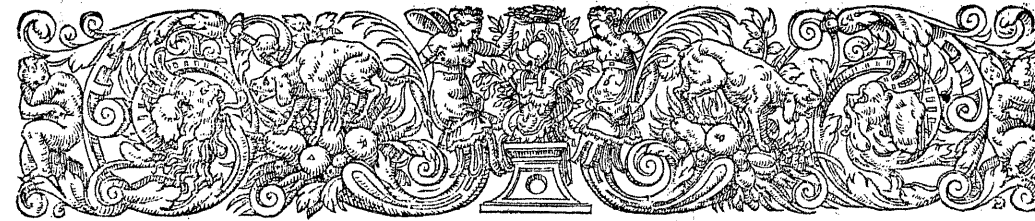
B De tempore comitorum Tributorum. Cap. VI.

Omnium omnibus comitiis erat, ut nisi comitali die nõ possent haberi, ut nos supra docuimus. Id quod cum hac exceptione intellectum uolo, nisi nominatim, ut aliis etiam diebus cum populo agere sibi liceret, quisquã legem tulisset. Quod fecisse P. Clodium in Tribunatu scribit Cicero pro Sestio. Legem enim inter alias tulit, ut omnibus fastis diebus legem ferre liceret. Erat etiã hoc omnibus comitiis commune, ut cum populo agi nõ liceret ante primam horam diei. Ita enim legibus cautum fuisse scribit Dion lib. 39. ubi dicit Prætores Ser. Galbam de triumpho C. Pomptini rogationem male tulisse, quòd summo mane ante primam horam diei comitia habuisset. Quòd pertinent uerba Ciceronis lib. 4. ad Att. Pomptinus uult ad quartum non. Nouemb. triumphare. Huic obuiam Cato, & Seruilius Prætores, & Q. Mutius Tribunus pl. Negat enim latum de imperio. Et est latum hercule insulse. Cum enim lex de triumpho Proprietoris, & Proconsulis id continere deberet, ut liceret ei qui triumpharet, cum imperio esse eo die, quo urbem ingrederetur, ideò Cicero eam legem appellat de imperio: quæ lex insulse lata dicitur, quia occulte ante primam horam diei lata esset. Porro autem ut propius tempus comitorum definiamus, id non potest, nisi in ordinariis magistratibus fieri. Nam legum iudiciorumque, & extraordinariorum magistratuum comitia certum tempus habere non poterant: quandoquidem pro publica necessitate ac uoluntate magistratuum uariis anni temporibus haberentur. Sacerdotum comitia cum erat in demortui locum sufficiens alius, non aliàs habebantur: nisi aut noui instituerentur sacerdotes, aut numerus in collegiis augetur. Ordinarij uerò magistratus fere ad finem mensis Iulij, & principium Augusti creabantur. Ac Tributorum quidem Aediliumque pleb. comitia prima erant: cæterorum magistratuum prima erant Consularia, tum Prætoria, mox Aedilitia, post Quæstoria, postrema Tributorum militum. Ac Tribunitia quidem comitia eo quo dixi tempore prima haberi Cicero in prima epist. ad Att. indicat: In campo comitiis Tribunitiis ad X V I. Calend. Sextil. Nam quod paulò post facit mentionem candidatorum Consularium illius anni, satis indicat nondum fuisse Consules creatos. At enim Cicero

secunda in Verr. & in eum scribens Asconius, ostendunt Prætoriam Aedilitiamque comitia post Consularem fuisse. Et Cælius ad Ciceronem scribens, indicat Tribunos Aedilesque plebis iam creatos, cum adhuc sua comitia, quibus fieri Aedilis Curulis uolebat, non essent habita: ubi ostendit Cal. Sextil. iam fuisse creatos Tribunos plebis. Consules, & Prætores, cum adhuc Aediles Curules creati non essent. Quod uero etiam hoc tempore crearentur Tribuni militares, ex secunda orat. in Verrem intelligi potest. Cum enim nonis Augusti illa oratio haberetur, ut ipse Cicero testatur, in ea oratione iam designatos in annum sequentem magistratus fuisse ostendit: inter quos etiam Tribunos militares eo loco enumerat. Quod autem Quæstores, & Tribunos militares postremos feci, præter id quod Dion. lib. 39. disertè asserit Aediles ante Quæstores designari oportuisse, hac etiam ratione ducor, quod non possent minores magistratus rogari, nisi creatis maioribus. Nam quorum summa Reipublice poterat in minorum magistratuum potestatem deuenire: Hoc igitur quo dixi ordine, & eo tempore creari magistratus solebant, nisi aut obnuntiationibus, aut intercessionibus differerentur comitia. Verum ista de his temporibus intelligi debent, quibus Calend. Ianuarii magistratus inibat. Nam superioribus ætatibus creatio magistratuum (præter Tribunos Aedilesque plebis) eo tempore fiebat, quo superiore libro diximus Consules tum creati solitos. Ego uero propterea Tribunos Aedilesque plebis excepimus, quia non eodem tempore inibat magistratum, quo ceteri magistratus. Nam postquam primum creati sunt Tribuni plebis, semper mense Decembri magistratum inierunt: ut ex uerbis Dionysij lib. 6. apparet, ubi de primis Tribunis plebis ita scribit: Tribunitiam potestatem primi inierunt illi quinque ad quartum idus Decembris, quemadmodum etiam ad nostram usque ætatem fit. Et T. Liuius ad finem libri noni Decad. quart. Antiatem auctorem refellit Tribunus plebis M. Neuius, aduersus quem oratio inscripta P. Africani est. Neuius hic magistratum non iniiit Tribunatus plebis. P. Claudio, L. Porcio Coss. sed iniiit Tribunatum App. Claudio, M. Sempronio Coss. ad quartum idus Decembris. Inde tres menses ad idus Martias sunt, quibus P. Claudius, L. Porcius Consulatum inierunt. Asconius uero scribens in eum Ciceronis locum ex secunda orat. in Verr. P. Sulpitius iudex tristis, & integer magistratum ineat necesse est nonis Decembris. Dicit Tribunos plebis eo die nonarum Decembris magistratum inire solitos. Tres igitur illi auctores in hoc conueniunt, quod mense Decembris magistratum inirent Tribuni plebis. uerum in die dissentiunt. Quam ego controuersiam sic dirimi posse existimo, si dicamus ætate Ciceronis diem ineundi Tribunatus fuisse nonas Decembris: at superiori ætate fuisse ad quartum idus Decembris. Quod uero Dionysius scribit ad suam usque ætatem idem fieri solitum, ita accipiendum est, quasi propter quatuor dierum spatium, quo postremis temporibus dies ineundi Tribunatus solennis mutata

A tata est, noluerit subtilem computationem facere. Ex his perspicuum est, non potuisse superioribus illis temporibus comitia Tribunorum Aediliumque plebis eodem tempore haberi, quo cæterorum magistratuum. Nam Decembri mense inire magistratum oportebat Tribunos, cum fere magistratibus aliis sufficiens comitia ante Ianuarii mensem non haberetur. Sed de tempore, omninoque de Tributis comitiis satis superque dictum est.

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS DE COMITIIS ROMANORVM LIBER TERTIVS.

Quid essent Curiata comitia. Cap. I.

Curiata comitia à Curiis perinde nomen habuerunt, ut Tributa à tribubus, & Centuriata à Centuriis. Ac Romuli quidem instituto Curias numero triginta fuisse: eumque numerum ad extrema usque Reipublice tempora perdurasse, superiore libro demonstrauimus, cum à tribubus Curias semper fuisse diuersas ostendimus. De earum nomine parum inter auctores conuenit. T. Liuius Sabinarum uirginum nomen habuisse scribit. Verba eius hæc sunt: Itaque cum populum in triginta Curias diuideret, nomina earum Curiis imposuit. Id non traditur, cum haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulierum fuerit, ætate an dignitatibus suis uirorum ue, an sorte lectæ sint, quæ nomina Curiis darent. Plutarchus contra ita scribit: Curias quidam perhibent à Sabinis mulieribus nomen traxisse: sed hoc mendacium esse deprehenditur. Nam multis illarum à locis nomina imposita sunt. Et Dionysius libro secundo: De honoribus habitis uirginibus Sabinis dissentiunt Romani scriptores. Quidam enim scribunt inter alia id eis tributum, ut triginta Curie earum nominibus appellarentur: tot enim fuisse, quæ legationem suscepissent. Terentius autem Varro cum iis hac in re non consentit. Dicit enim iam antè nomina Curiis fuisse imposita à Romulo in prima diuisione populi, partim à principibus uiris, partim ex locis sumpta. Nec uerò triginta tantum mulieres legationem suscepisse, sed quingentas

„ & uiginti septem. Verum minus nobis de nomine laborandum est: id po- F
 „ tius persequendum, ut quid qualisque essent hæ Curia, doceamus. Diony-
 „ sius lib. 2. ita scribit de Romulo: Diuisa in tres partes omni multitudine,
 „ singulis partibus præfectum constituit eum, quem illustrissimum ac nobi-
 „ lissimum censebat. Tum singulas trium partium rursus in decem partes di-
 „ stribuit: totidemque singulis præfectos dedit, qui essent fortissimi. Ac ma-
 „ iores quidem partes Tribus, minores Curias appellauit, ut etiam ad nostram
 „ usque ætatem uocatur. Quæ uerba sic Græce reddere possumus, ut Tribus
 „ sit *φύλις*, & *τετάρτη*: Curia autem *φράτρα*, & *λόγος*. Et ij quidem qui tribuum præ-
 „ fecti erant, *φύλαρχοι* & *τετάρταρχοι*, quos Romani uocant Tribunos. Curiarum G
 „ uero, *φρατείαρχοι* & *λογοί*, quos illi Curiones appellant. Diuisæ autem rur-
 „ sus sunt Curia in Decurias: uocabaturque singularum præfectus, Decurio.
 „ Postquam autem hoc modo omnes in Tribus & Curias descripti sunt, solū
 „ urbanum uniuersum in triginta æquales partes distribuit, ac singulis Curiis
 „ suam partem attribuit: exempta ex singulis tantilla portione, quæ sufficeret
 „ templis delubrisque construendis: simulque parte aliqua in commune re-
 „ licta. Et alio loco eiusdem libri de eodē Romulo: Sacra sua singulis Cu-
 „ riis constituit, suis cuique diuis, quos uenerari semper deberent, assignatis.
 „ Et sacris faciendis certos sumptus definiuit, quos ex ærario suppeditari oportet. Porro autem unā cum suis sacerdotibus, sacris sibi solēnibus peragen- H
 „ dis Curiales adesse oportebat: unaque epulabantur feriis in curialibus tri-
 „ cliniiis cœnaculis. Erant enim suæ cuique Curia cœnationes, in quibus
 „ communis ueluti focus singulis Curiis consecratus erat: haud secus quam
 „ apud Græcos in *πενταδοίς*. Huiusmodi autem ædes Curiarum nomine etiā
 „ Curia appellabantur: quod nomen nostra adhuc ætate retinent. Et alio lo-
 „ co eiusdem libri. In omnibus Curiis Iunoni Quirinae ara posita sunt: quæ
 „ etiamnum hoc nostro tempore ponuntur. Et eodem libro de Numa lo-
 „ quens: Vnum sacerdotum collegium fecit triginta Curionum: quorum I
 „ (ut dixi) munus erat pro Curialibus sacra facere. Et paulo post: His qui-
 „ dem de causis Romulus non fecerat, commune totius urbis templum Ve-
 „ stæ, nec Vestales uirgines instituerat: sed in unaquaque triginta Curiarum
 „ suam quandam Vestam statuerat, in qua epulabantur Curiales: sacerdotes
 „ autem peragendis sacris non alios quam præfectos Curiarum. Et Pompo-
 „ nius in lege secund. de origine iuris: Postea aucta ad aliquem modum ci-
 „ uitate, ipse Romulus traditur populum in triginta partes diuisisse: quas par-
 „ tes Curias appellauit, propterea quod tunc Reip. curam per sententias earū
 „ partium expediebat. Et ita leges quasdam & ipse Curias ad populum tu- K
 „ lit. Ex iis locis apparet Curias Romæ fuisse, populi tales quasdam partes,
 „ quales sunt nostræ in urbibus parœciæ: ut recte admonuit Budæus in po-
 „ sterioribus annot. in Pand. Vt enim nostræ parœciæ habent destinatas quas-
 „ dam domos, in certa quadam urbis parte sitas, quæ communia sacra, ædem
 „ sacram communem, sacrorum communem administrum habent: ita Cu-
 „ riæ erant incolarum urbis partes, non modò loco, sed etiam sacris sibi pecu-
 „ liaribus

A liaribus distinctæ. Quod uero dixi incolarum urbis tantum fuisse Curias,
 cum ex Dionysij uerbis paulò antè citatis intelligi potest, tum uerò ex eo,
 quod qui in municipiis & coloniis ciues Romani habitabant, sua quaedam
 in suis urbibus sacra habebant, non secus quam qui Romæ erant: ut uel in-
 de apparet, quod Milo legitur ad prodendum Flaminem Lanuuium, pro-
 fectus pridie quam Clodium occidit: nec erat necesse sua sacra eos relin-
 quere qui ciuitate donabantur, nisi in urbem migrarent. Nam quos migras-
 se Romam reperimus, eos simul per curias Romanas descriptos fuisse ex eo
 intelligi potest, quod de Sabinis nominatim scribit Dionysius libro secun-
 do, eos qui in ciuitatem recepti sunt cum rege Tatio, per tribus Curiasque
 fuisse descriptos. Quod idem de aliis etiam populis, qui Romam migrare
 eueris eorum urbibus coacti sunt, multis in locis scribit. Erant igitur Cu-
 riata comitia, in quibus populus curiatim suffragiū dicebat: hoc est, in qui-
 bus, populi per Curias diuisi sententia rogabatur, ut quod plures Curia sta-
 tuissent, id iussum populi esse diceretur.

De causis Curiatorum comitorum. Cap. II.

C Ausæ horum comitorum diuersæ pro diuersis Reipub.
 temporibus fuerunt. Nam post Curias à Romulo insti-
 tutas usque ad tempora Seruij Tullij sexti Romanorum
 regis, omnia quæ suffragiis populi à regibus committe-
 bantur, Curiatim comitiis peragebantur: ut ex eo intelli-
 gi potest, quod nec dum Centuriæ nec tribus erant quæ
 suffragium dicere possent. Itaque non modo reges, sed etiam ceteros magi-
 stratus Curiatim comitiis creatos fuisse interpretandum est, cum apud au-
 ctiores reperimus à populo eos creatos, & leges omnes quæ ad illud usque
 D tempus latae sunt, Curiatæ fuerunt: & iudicium Horatij à populo Curiatim
 comitiis peractum est. At post classes à Seruio rege institutas, tum duo cœ-
 perunt esse comitorum genera, Curiatæ & Centuriatæ. Atque illis duobus
 tantum generibus usus est populus usque ad iudicium Coriolani, anno ur-
 bis CC L X I I I. quo primum anno cœperunt Tributa comitia. Ac fuisse
 quidem in usu Curiatæ comitia etiam post classes à Seruio institutas ex eo
 ostendi potest, quod leges à L. Bruto latae, cum reges eieci sunt, omnes Cu-
 riatae fuerunt, ut scribit Dionysius ad finem libri quarti. Verba Bruti ad po-
 pulum hæc sunt: Visum est uobis Tarquinius & uniuersum eorum ge-
 E nus, non modò ciuitate Romana, sed omni regione, quæ sub Romano im-
 perio est eiicere, ut omnino nemini liceat de Tarquiniis posthac agere, aut
 loqui: ac si quis secus faxit, ut morte plectatur. Quod si idem uobis quoque
 uidetur, Quirites, discedite in Curias, & suffragium inite. Omnes Curia, uti
 rogarat Brutus, exilium Tarquiniis iusserunt. Hac lege perlata rursus ad po-
 pulum Brutus: Quando, inquit, tam bonum principium res habet, reliqua
 accipite, quæ de Reipub. à nobis excogitata sunt. Nobis considerantibus cui

magistratui summam Reip. committamus, reges posthac nō creare certum F
 est, sed duos singulis annis esse creandos regia potestate, quos Centuriatis
 comitiis creabitis. Quae si ita uobis uidentur, inite suffragium. Hæc quoque
 lex ab omnibus Curiis accepta est. Iam uerò Cornelius Tacitus scribit li-
 bro undecimo: Sed Quæstores regibus etiam tum imperantibus instituti
 sunt: quod lex Curiata ostendit à L. Bruto repetita. Horum Taciti uerborū
 ea (meo quidem iudicio) sententia est, ut legem Curiatam Brutus repetiuis-
 se dicatur, qua regibus permillum erat deligere sibi Quæstores: ut Consuli-
 bus pariter potestas esset Quæstores deligendi, sicut antè regibus fuerat. Ver-
 ba enim sequentia ostendunt penes Consules multis annis eam potestatem G
 fuisse: Mansitque Consulibus potestas deligendi, donec eum quoque ho-
 norem populus mandaret. Vnde fit, ut eum locum sic potius interpretan-
 dum existimem, quam quomodo alij interpretantur Curiatis comitiis Quæ-
 stores Brutum creasse, sicut reges antè creare eos solebant. Quanquam enim
 id de regibus Iunius Gracchanus asserat apud Vlpianum, lege unica de of-
 ficio Quæstoris, cum eo tamen Cornelius Tacitus non consentit hac in re.
 Creandis etiam magistratibus Curiata comitia in usu fuisse demonstrant
 Tribuni pleb. quos ad legem usque Voleronis perlatam Curiatis comitiis
 creari perspicuum est. Et ante Coriolani iudicium multa iudicia populi in H
 historia leguntur habita in foro, ubi Centuriata esse non poterant: unde re-
 linquitur Curiata fuisse. Postquam uerò ad illa duo comitorum genera ac-
 cessit tertium genus Tributorum comitorum, tum minus frequentari cœ-
 perunt Curiata: & maxime postquam lex lata est, de plebeis magistratibus
 creandis Tributis comitiis. Ego tamè adhuc post illud tempus reperio duas
 generales causas fuisse horum comitorum habendorum: unam, legibus fe-
 rendis: alteram, sacerdotibus creandis. Ac legum quidem causa toties habe-
 bantur, quoties legibus Curiatis opus fuisse legimus. Vnum genus earum
 legum erat, quas de magistratuum imperio ferre oportebat: ut Cicero secū- I
 da oratione in Rullum ostendit, his uerbis: Primum lege Curiata decem-
 uiros ornat. Iam hoc inauditum, & plane nouo more, uti Curiata lege ma-
 gistratus detur, cui nullis comitiis antè sit datus. Atque hinc perspicuum est,
 quid à maioribus acceperitis, quid ab hoc Tribuno pl. uobis relinquatur.
 Maiores de omnibus magistratibus bis uos sententiam ferre uoluerunt.
 Nam Centuriata lex Consulibus ferebatur, & ceteris patriciis magistratibus,
 Tributa plebeis: tum Curiata iterum de eisdem iudicabatur, ut esset repre-
 hendendi potestas, si populum beneficij sui pœniteret. Et paulo post: Ita
 cum maiores binis comitiis uoluerint uos de singulis magistratibus iudi- K
 care, hic homo popularis ne unam quidem populo comitorum potesta-
 tem reliquit. Et paulo post: Videte hominis religionem & diligentiam.
 Vidit & perspexit sine Curiata lege Decemuiros habere potestatem non pos-
 se, quoniam per nouem tribus essent constituti. Est & locus apud A. Gel-
 lium lib. 13. cap. 14. Reliquorum (inquit apud eum Messala) magistratuum
 minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellatur.
 Minoribus

- A Minoribus creandis magistratibus Tributis comitiis magistratus, sed iu-
 stius Curiata datur lege. Ad horum Ciceronis & Gellij locorum planio-
 rem interpretationem quærendum est, an omnibus magistratibus opus
 esset lege Curiata, quemadmodum hi loci significare uidentur. Sane ple-
 beis magistratibus, hoc est Tribunis & Aedilibus plebis Curiata lege opus
 non fuisse, his rationibus adducor. Apud Dionysium uerba patriciorum
 ad Tribunos pleb. superiore libro à nobis recitata sunt, à Curiis suffragium
 de iis non ferri. Ex quo sequitur unis comitiis Tributis fuisse contentos: a-
 lioqui falsum dixissent patricij, si post Tributa opus etiam fuisset Curiatis.
- B Deinde uerò lex à Volerone lata erat, ut pro Curiatis comitiis Tributa fie-
 rent creandis plebeis magistratibus, non autem, ut præter Curiata fierent &
 Tributa. Ut omittam si etiam Curiatis comitiis eis opus fuisset, non fuisse
 consecutos ea lege Tribunos pleb. ut se à patriciorum potestate liberarent,
 quemadmodum Liuius libro secundo Decad. 1. scribit his uerbis: Haud
 parua res sub titulo prima specie minime atroci ferebatur: sed quæ patri-
 ciis omnem potestatem per clientum suffragia creandi, quos uellent, Tri-
 bunos auferret. Quomodo uerò ea lege perlatam Tribunorum creatio non
 æque fuisset in patriciorum potestate, ut prius, si eis creandis opus adhuc
 C fuisset Curiatis comitiis? præsertim cum secundâ comitia reprehendendi
 potestatem populo darent, si beneficij sui pœniteret, ut Cicero ait. Iam uerò
 Dionysius ait ad sua usque tempora, ex illius legis præscripto plebeios ma-
 gistratus creari. Si ergo Curiata comitia illa lege exclusâ erant, necessariò re-
 linquitur plebeis magistratibus nihil opus fuisse, ne postremis quidè tem-
 poribus, Curiata lege. Postremò legem Curiatam ferre magistratibus qui-
 dem creandis (nam Pontifices sacrorum causa comitia Curiata habere po-
 terant) nemo poterat, nisi qui patricius magistratus esset: ut nos postea de-
 monstrabimus. Atqui leguntur plebeij magistratus imperium gessisse, cum
 D nullus esset in urbe patricius magistratus, à quo lex Curiata ferri posset.
 Quòd si his rationibus conuincamur, ut plebeis magistratibus negemus
 Curiata lege opus fuisse, restat ut uerba Ciceronis sic interpretemur, ut in-
 de excipiantur Tribuni Aedilesque pleb. Cum ergo ait de omnibus magi-
 stratibus bis populum iudicare, semel Centuriatis aut Tributis iterum Cu-
 riatis: de omnibus magistratibus, qui essent uniuersi populi, intelligi debet,
 non etiam de iis, qui plebis proprij essent. Cumque plebeios magistratus ap-
 pellant, non proprie debet accipi pro magistratibus plebis: sed pro minori-
 bus magistratibus, ut nos supra demonstraui, sed ita tamè minores ma-
 E gistratus intelligendi sunt, ut illi excludantur, qui, ut ait Plutarchus in Pro-
 blemat. potius imperij solutionem habebant quàm imperium: & potius ad
 restringendam magistratuum potestatem creati erant, quàm ut ipsi magi-
 stratus essent. Itémque cum Messala apud Gellium scribit minoribus ma-
 gistratibus Tributis comitiis dari magistratum, sed iustius Curiata lege: in nu-
 mero minorum magistratuum illic Tribuni, & Aediles pleb. comprehendi
 non debent: sed hi tantum qui habebant alteram partem auspiciorū, quam
 S

patriciorum esse paulò antè dixerat: in quo numero hos plebeios magistratus non contineri perspicuum est. Nam si patriciorum erant maiora & minora auspicia, (ut ipse ait) quomodo eadem plebis esse potuissent? Verum enim uero quia dici poterat nò habere minores magistratus auspicia, siquidem auspiciò non crearentur: nam Tributis comitiis, quibus hi creabantur habendis, auspicia non desiderabatur: ut illi obiectioni occurreret Messala, idcirco subiecit, Tributis quidem comitiis magistratum iis dari, uerius tamen ac iustius lege Curiata id fieri: quia hanc legem auspiciò ferri oportebat, adhibitis scilicet auguribus, qui se in auspicio fuisse dicerent, ut nos postea docebimus. Vnde fit, ut non immeritò auspicia habere dicantur, qui ueris auspiciis, qualia erant ea quæ penes solos patricios erant, creati essent. Ex huius quæstionis explicatione cum his locis Ciceronis & A. Gellij collata perspicuum est, exceptis plebeiis magistratibus, Curiatis comitiis ceteros omnes magistratus ita creari solitos, ut imperium his comitiis non daretur, nisi qui aliis iam comitiis Centuriatis aut Tributis creati essent. Id quod in iis sane magistratibus uerum est, qui populi suffragiis creabantur: uerum in Dictatore, quem Consul dicebat, non populus designabat, idem dici non potest. Nam Curiata lex de eius imperio ferebatur, cum tamè nullis comitiis designatus esset. Liuius lib. 9. Decad. 1. de L. Papyrio Dictatore ita scribit: Atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffidit: quòd Fautia Curia fuit principium, duabus insignis cladibus, captæ urbis, & Caudinæ pacis, quod utroque anno eiusdem fuerat principium. Macer Licinius tertia etiam clade, quæ ad Cremeram accepta est, abominandam eam Curiam facit. Dictator postero die auspiciis repetitis pertulit legem. Et libro tertio Decad. 3. de M. Iunio Dictatore ita scribit: Dictator M. Iunius rebus diuinis perfectis, latoque (ut solet) ad populum, ut equum ascendere liceret. Ex his Liuij locis nò modò intelligi potest uera esse, quæ de Dictatoris lege Curiata diximus, sed etiam in ea lege nominatim id fuisse ferendum ad populum, uti equum ascendere liceret. Id quod Plutarchus in uita Fabij ostendit, primum fuisse à Fabio Dictatore institutum. Propterea autem id nominatim ferendum erat, quia contra primam Dictatoris institutionem erat, ut peditum dux equo ueheretur. Neque uerò ordinariis magistratibus tantum eà lege Curiata opus erat, sed etiam extraordinariis. Quod uel inde intelligi potest, quòd Cicero occasione Decemuirorum, quibus legem Curiatam dabat Rullus; hæc uerba quæ citauimus, generaliter in omnibus magistratibus pronunciat. Sane in Proconsulibus, & Proprætoribus cum imperio mittendis Curiata lege opus fuisse, ex his Liuij & Ciceronis locis perspicui potest. Liuius lib. 5. Decad. 1. in Camilli concione ita scribit: Quid alia, quæ auspiciò agimus omnia fere intra pomerium, cui obliuioni aut negligentia damus? Curiata comitia quæ rem militarem continent. Cicero in Rullum: Consuli, si legem Curiatam non habet, attingere rem militarem non licet. Hi loci ostendunt rem militarem nemini attingere licuisse, nisi lege Curiata id ei nominatim datum esset. Atqui nemo cum imperio rem

A rem militarem gerere poterat, nisi Consulati aut Prætorio. Quicumque ergo in prouinciam cum belli gerendi potestate mittebantur, legem Curiatam ante habere debebant. At enim neminem Prætorio aut Consulati imperio in prouincia fuisse, qui belli gerendi potestatem non haberet, dubitari non potest. Vnde etiam apud Ciceronem de Appio Còsule in Ciliciam prouinciam profecturo ita legimus lib. 1. Epist. Fam. Appius in sermonibus antea dictabat: postea dixit etiam in Senatu palam sese, si licitum esset, legem Curiatam ferre, sortiturum esse cum collega prouinciam: si Curiata lex non esset, se paraturum cum collega, tibi que successurum. Legem Curiatam Consuli ferre opus esse, necesse non esse. Se, quoniam ex S. C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introisset. Ego quid ad te tuorum quisque, necessariorum scribat nescio: uarias opiniones esse intelligo. Sunt qui putant posse te non decedere, quòd sine lege Curiata tibi succedatur. Sunt etiam qui si discedas, à te relinqui posse, qui prouinciæ præsit. Mihi non tam de iure certum est (quanquam ne id quidem ualde dubium est) quàm illud ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem pertinere, te sine ulla mora prouinciam successori concedere. Et libro tertio Epist. ad Q. fratrem: Appius sine lege Curiata cõfirmat se Lentulo nostro successurum. Et libro quarto Epist. ad Atticum: Appius sine lege, suo sumptu in Ciliciam cogitat. Et alio loco eiusdem libri: Consul es flagrant infamia, quòd C. Memmius candidatus pactionem in Senatu recitauit, quam ipse & suus competitor Domitius cum Consulibus fecisset: uti ambo sestertium quadragesa Consulibus darent, si essent ipsi Consules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent, cum lex Curiata ferretur quæ lata non esset, & duos Consulares, qui se dicerent in ornandis prouinciis Consularibus scribendo affuisse, cum omnino ne Senatus quidem fuisset. Ex his Ciceronis locis apparet magistratibus in prouincias profecturis lege Curiata opus fuisse, sine qua non poterat legitimum esse cuiusquam imperium: ad eò ut nò satis esset lex Curiata omnium magistratuum communis, ut paulò antè ex Cicerone & Gellio docui, quæ lata erat priusquam magistratum in urbe inire possent: sed rursus ferenda erat alia Curiata ad continuandum eis in prouincia imperium. Hanc uero legem Curiatam etiam ad Quæstores pertinuisse, qui in prouincias mittebantur, uerba Ciceronis indicant, cum ita scribit secunda Philipp. Quæstor es factus: deinde continuo sine S. C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi. Sed & hoc obiter attendi debet in iis, quos citauimus locis, tum sortitionem fieri prouinciarum quas iam ante Senatus decreuerat, solitam, cum lex Curiata de eorum imperio ferebatur, qui designati erant prouinciales magistratus. Id quod uerba Appij ostendunt, cum dicebat se sortiturum cum collega si legem Curiatam ferre cum nemo impediret: sin secus, comparaturum cum eo. Illud quoque non est omittendum, quod prouincialibus magistratibus præter legem Curiatam opus erat Senatusconsulto, quo decreta prouinciæ ornarentur. Ornari autem prouinciæ magistratuum dicebantur, quando à

Senatu decernebatur, quo sumptu, quo comitatu instructi de publico magistratus in prouincias proficiscerentur. Nam quo id Senatus liberalius fecerat, eo ornatiores dicebantur esse prouincia. Quæ autem ea erant, quibus fere ornari solebant Prætorum prouinciæ, Cicero in Rullum ostendit, his uerbis: Deinde ornat apparitoribus, scribis, librariis, præconibus, architectis: præterea mulis, tabernaculis, tentoriis, suppellectili. Sumptum haurit ex ærario, suppeditat à fociis. Finitores ex equestri loco ducentos in annos singulos stipatores corporis constituit, eosdem ministros, & satellites potestatis. Et Capitolinus in uita Alexandri imperatoris: Alexander exemplo ueterum, & argeto, & necessariis, magistratus quos in prouincias mittebat, instruebat: ita ut præfides prouinciarum acciperent argenti pondo uicena, Phialas senas, mulos binos, equos binos, uestes forfices binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, cocos singulos. Et si uxores non haberent singulas concubinas, quod sine iis esse non possent, reddituri deposita administratione mulas, mulos, equos, muliones & cocos: cætera sibi habituri, si bene egissent: in quadruplum reddituri, si male. Iam uerò in ornandis prouinciis Prætorum, & Consulum maximi momenti erat legatorum numerus, & multitudo exercitus qui decernebatur. Nam quo maiori numero hæc decreuisset omnia Senatus, eo prouinciam ornatiorem redderat. Quò pertinet id quod est apud Plutarchum in uita Gracchorum, Senatam in ornanda Tib. Gracchi triumuirali prouincia, noluisse ei tentorium decernere: nec uoluisse in singulos dies plusquam nouem numos in sumptum ei decernere. Erat etiam in prouinciæ ornamenti amplitudo prouinciæ. Veluti cum Ciceroni tres Asiaticæ diceceses ad Ciliciam prouinciam adiectæ sunt, quas Appius non habebat, eo data est Ciceroni, ornatio prouincia quam Appio. Ex iis non est difficile intelligere, quid sibi uelit Cicero, cum ait Appium sine lege suo sumptu in Ciliciam cogitare. Neesse enim erat suo sumptu proficisci Appium, quando sine hoc de ornandis prouinciis S. C. profecturus erat: cui locus esse non poterat, nisi post legem Curiatam. Ac de magistratuum quidē lege Curiata satis dictum est. Legem Curiatam alterius generis reperio eam, qua reuocatus est ab exilio Camillus. T. Liuius lib. 5. Dec. 1. Accepto Senatus decreto, ut & comitiis Curiatis reuocatus de exilio iussu populi Camillus, Dictator extemplo diceretur. Et paulò post: Lex Curiata lata est, Dictatorque absens dictus. Fuit etiam & alia uetus lex Curiata, quæ ferri olim solebat testamentis confirmandis, quo tempore Calatis comitiis in concione fiebat: de qua lege plura diximus libro primo. Erat & alia lex Curiata, qua adoptiones fiebat. Gellius lib. 5. cap. 19. Cum in alienam familiam, inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per Prætorem fit, aut per populum. Quod per Prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum à parente, in cuius potestate, sunt tercia mancipatione in iure ceduntur, atque ab eo qui adoptat apud eum, apud quem legis actio est, uindicantur. Arrogantur ij, qui sui iuris cum sint, in alienam sese potestatem tradunt, eiusque rei ipsi

A ipsi auctores fiunt. Sed arrogationes non temerè, nec inexploratè committuntur. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ Curiata appellantur. Huius Curiatæ legis meminuit Cicero pro domo sua: Quo die de te lex Curiata lata esse dicatur, audes negare de cælo esse seruatum? Et de Arusp. responsis: Tum leges Iulias contra auspicia latas, & hinc & in concionibus dicere: in quibus legibus inerat Curiata illa lex quæ totum eius Tribunatum continebat. Et de prouinciis cons. Obliti ne erant tum cum ille, qui id egerat, plebeius est lege Curiata factus, dici de cælo esse seruatum? Vnde etiam apud Cornelium Tacitum lib. 17. Galbæ imperatoris B ad Pisonem, quem adoptare uolebat, hæc uerba sunt: Si te priuatus lege Curiata apud Pontifices (ut moris est) adoptarem. Aliam denique legem Curiatam reperio fuisse, qua sacrorum detestationes fiebat. Id quod ego ex A. Gellio lib. 15. cap. 27. colligo: Iisdem comitiis, quæ Calatæ appellari diximus, & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant. Ego autem detestationes sacrorum intelligo omnes consecrationes, quas publice in concione populi fieri oportebat. Atque ego illas primis temporibus à Pontificibus factas Calatis comitiis (ut Gellius scribit) existimo, quæ comitia erant Curiata. At post latam legem Papyriam, quæ uetabat ædes, terram, aram consecrare iniussu plebis, magistratibus plebeiis cœpit potestas esse huiusmodi consecrationes faciendi: quas Tributis comitiis peragerent. In quo satis erat collegio Pontificum, ut adesset denunciare: ad quod etiam pro imperio Tribuni cogere poterant Pontifices, ut Cicero scribit pro domo sua. Vnde fit ut duo genera Calatorum comitorum quæ illic ponuntur à Labeone existimem iam dudum in usu esse desisse. Quæ causa fuit, ut seorsum illa quasi exolata posuerit in explicandis Calatorum comitorum generibus. Neque enim Labeonis ætate in usu erant testameta Calatis comitiis. Itaque usus est uerbo temporis imperfecti, solebant, ut intelligas olim ista fieri solita. Altera causa habendorum comitorum Curiatorum erat ad creandos sacerdotes. Id quod ad flamines tantum & maximum Curionem pertinet. Ac flamines quidem Curiatis comitiis creari, ex uerbis Lælij Felicis, quæ à Gellio recitantur lib. 15. cap. 27. supra demonstraui. Lælius enim scribit Calatæ comitia haberi flaminum inauguratorum causa. Hæc uerò Calatæ uel Centuriatæ erant uel Curiatæ eodem Lælio auctore. Flaminibus autem non Centuriatæ conuenire sed regi sacrorum ostendimus. Ex quo consequitur Curiatis eos comitiis creari. Quod uerò ad Curiones attinet, Dionysius scribit libro secundo, quos sacerdotes crearat Romulus, instituisse ut Curiarum suffragio crearentur. Ac singulos quidem Curiones suæ curiæ creabant, ac non à collegis cooptabantur, ut idem ipse scribit. Vnde sequitur non fuisse Curiatæ comitia, quibus singuli Curiones creabantur: quando ab unius tantum Curiæ curialibus designabantur. At Curio maximus comitiis creabatur, ut ex T. Liuius ostendi potest lib. 7. Decad. 3. Inter maiorum rerum curas, comitia maximi Curionis, cum in locum M. Aemylij sacerdos creatur, uetus excitauerunt certamen: patriciis negantibus C. Manlij Attelij, qui unus

ex plebe petebat, habendam rationem esse: quia nemo ante eum, nisi ex patribus id sacerdotium habuisset, Tribuni appellati ad Senatum reiecerunt. Senatus populo potestatem fecit. Ita primus ex plebe creatus maximus Curio C. Manlius Attelius. Erat autem maximus Curio, Festo auctore, cuius auctoritate, Curiae omnesque Curiones regebantur. Vnde ego potissimum colligo Curiarum suffragio creari, ac fuisse eius comitia Curiata. Par enim est, ut quemadmodum singulos Curiones singulae Curiae creabant, ita Curionem maximum omnes Curiae: ut omittam cum hoc sacerdotium institutum est, non alia fuisse in usu comitia, quam Curiata.

De personis comitorum Curiatorum.

Cap. III.

Einceps sequitur de personis, ut pauca dicamus. His comitiis ius habebant suffragij non omnes qui ciues Romani erant, sed hi tantum qui in Curias descripti erant, quas nos supra ostendimus eorum tantum fuisse, qui urbem habitabant. Quae causa fuit, ut postquam Italiae municipia ciuitate donari coeperunt, minus frequentarentur haec comitia. Nam quod ad magistratus attinet, ego omnes minores à principio existimo Curiatis comitiis creati solitos, non aliter quam Tribuni Aedilesque pleb. usque ad legem à Velerone perlatam, idque eò usque durasse, donec ex municipiis Italiae ciues in horum minorum magistratum suffragiis admitti uoluerunt, sicut in maiorum comitiis Centuriatis. Neque enim aequum uidebatur hac suffragiorum parte eos priuari, qui aequo iure ciues essent. Tum igitur ea ratio inuenta est omnes ciues admittendi, ut illi magistratus tributim non curiatim crearentur: sed ita tamen, ut post de eisdem illis magistratibus, lex Curiata ferretur: idque auspiciorum causa, id est, ne in eorum magistratum creatione negligi uiderentur auspicia. Tributa enim auspiciò non habebantur, nec patres auctores fiebant. His ergo magistratibus ut sua essent auspicia, lex Curiata ut de iis qui designati essent Tributis comitiis ferretur, cautum est. Vnde etiam Laelius apud Gellium ait, iustius lege Curiata magistratum dari, quam Tributis comitiis. Atque illa quidem lex à principio iustis comitiis Curiatis ferebatur: ut Cicero in Rullum ostendit, cum ait maiorum instituto populum binis comitiis iudicare de omnibus magistratibus solitum. Vt etiam omittam T. Liuij locum, quem supra citauimus de Dictatore L. Papyrio legem Curiatam de suo imperio ferente: ubi aperte demonstratur totas tum Curias in suffragium mitti solitas. At successu tandem temporis factum est, ut non triginta Curiae in suffragium uocarentur, sed pro triginta Curias triginta lictores suffragium inirent: adeò ut legem Curiatam magistratibus ferre, non esset populo curiatim conuocato legem iubendam dare, sed ad usurpationem quandam uetustatis, triginta lictorum suffragio legem committere. Haec Cicero suis temporibus ita fuisse demonstrat secunda orat. in Rullum:

A Rullum: Nunc quia prima illa comitia teneris Centuriata & Tributa, Curiata tantum auspiciorum causa remanserunt. Hic autem Tribunus pleb. quia uidebat potestatem neminem iniussu populi aut plebis posse habere, Curiatis ea comitiis quae uos non initis, confirmauit: Tributa quae uestra erant, sustulit. Et paulò post: Sint igitur Decem uiri neque ueris comitiis, hoc est, populi suffragiis, neque illis ad speciem atque ad usurpationem uetustatis per triginta lictores auspiciorum causa adumbratis. Ex his perspicuum est tempore Ciceronis Curiatis comitiis de magistratum imperio habendis, triginta tantum lictores suffragium iniuisse: cum ante omnes ciues qui in Curias descripti erant, soliti essent suffragium dicere. Quamquam autem Ciceronis aetate hoc modo lex Curiata ferretur per triginta lictores, de magistratum imperio, ego tamen dubito an idem fuerit in ceteris Curiatis comitiis, quae adoptionis aut sacerdotum causa habebantur. Nam si Flamines & Curio maximus non aliis comitiis creabantur quam Curiatis, si per triginta tantum lictores fierent, non iam in populi iudicio haec sacerdotia fuisse dici posset, nec amplius beneficio populi dabantur: quod tamen Laelij apud A. Gellium uerba refutare uidentur, cum ait Calata comitia, partim Centuriata partim Curiata fuisse: & Curiata per lictores curiatim calari. Neque enim comitorum nomine triginta lictorum conuentum proprie appellasset: nec populum per Curias calari dixisset. Neque enim dici potest aetate Ciceronis non fuisse Curias quasdam populi Romani: id quod nos supra demonstrauimus. Quin ergo possent ea aetate Curiae in suffragium mitti, negari non potest: praesertim si id ageretur quod iudicio populi aliter committi non posset, nisi eo curiatim conuocato. Sane adoptionibus peragendis triginta Curias suffragium dixisset, Cicero pro domo sua ostendit his uerbis: Credo enim, quamquam in illa adoptione legitime factum est nihil, tamen te esse interrogatum, auctor ne es, ut in te P. Fonteius uitae necisque potestatem haberet, ut in filio. Quero si aut negasses aut tacuisses, si tamen id triginta Curiae iussissent, num id iussum esset ratum? Et A. Gellius lib. 5. cap. 9. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus praebentur, quae Curiata appellantur. Neque enim uere comitia Gellius appellaret triginta lictorum conuentum. Sed nec per populum arrogationem fieri uerum esset, ut ipse dicit. Et legem certe Curiatam trinundino promulgari uanum fuisset, si populi suffragiis non committeretur. Atqui promulgandam fuisse paulò post ostendemus. Iam uero si postremis illis temporibus nulla erant Curiata comitia, nisi haec quae per triginta tantum lictores peragebantur: quò pertinet uerba Laelij Felicis cum ait, Cum ex generibus omnium suffragium fertur, Curiata comitia esse? Quomodo enim uerum erit generibus omnium ferri suffragium, si triginta tantum lictores suffragium ferrent? Neque uerò cum populo agere recte diceretur, qui legem Curiatam ferret de adoptione, si triginta tantum lictores in suffragium mitterentur. Atqui Cicero pro domo sua de lege Curiata, quae adoptatus est Clodius, ita scribit: Negant fas esse agi cum populo, cum de caelo seruatum sit. Quo die de te lex Curiata lata esse dicatur, audes negare

de cælo esse seruatum? Ego itaque his rationibus adducor, ut quæ à Cice-
rone de triginta licitoribus scribuntur, nō existimem ad omnia Curiata co-
mitia transferenda esse: sed ad ea tantum, quæ de imperio magistratuum ha-
bebantur. Nam magistratibus creandis tantum auspiorum causa retenta
erant hæc adumbrata comitia: siquidem eos populus iam antè iustis comi-
tiis designasset. Vnde fiebat, ut rursus coire populus propter eosdem magi-
stratus minus curaret. Itaque ne omnino deserta per infrequentiam populi
uiderentur, constitutum uidetur, ut pro triginta Curiis, triginta lictores cō-
uenirent. At cæteris in rebus retinenda uidetur fuisse Curiata comitia: quā-
do nullis aliis comitiis de iis iudicium esset populi. Ego tamen hac in re ni-
hil pro certo affirmare ausim. Hoc modò dicere possumus, si quæ adhuc es-
sent iusta comitia Curiata ætate Ciceronis, in iis suffragij ius habuisse om-
nes ciues, qui Curiarum descriptione continebantur. Sin nulla erant ius-
ta comitia, in iis omnibus triginta tantum lictores in suffragium mitti so-
litos. Comitium Curiata habendi ius erat patriciis tantum magistratibus, &
Pontificibus. Illis quidem, legibus Curiatis ferendis: his uerò sacrorum causa.
Ac patricios magistratus solos id iuris habuisse, ex eo intelligi potest, quod
scribit Liuius lib. 6. Decad. 1. Curiata comitia auspiciatò, & patribus auctori-
bus haberi. Vnde fit, ut quoniam Tribunus pl. non licebat legem Curiatam
ferre, Rullus uno capite suæ legis iuberet Prætorem eam ferre. Nam si tam
poterat legem Curiatam ferre Rullus, quàm Tributam, cur Prætori id mu-
nus dedisset? At si plebeij magistratus id non possent, restat ut solis patriciis
hoc ius concedamus. Neque uerò Aediles, Curules, aut Quæstores hæc co-
mitia habere poterant, quando ne Tributis quidè comitiis agendi cum po-
pulo ius haberent, ut nos supra ostendimus: nisi forte uno casu: ad multam,
inquam, alicui dicendam. Restat igitur, ut ordinariorum quidem magistra-
tuum solis Consulibus, & Prætoribus id tribuamus: extraordinariorum au-
tem, Dictatoribus & Interregibus. Sane non est uerisimile, eos qui à Con-
sulibus creabantur, ut Aediles, Quæstores, & Tribuni militum, potuisse Cu-
riatam legem de suo imperio ferre: præsertim cum lege Curiata iustius ma-
gistratum acciperet, quàm Tributam: ut omittam auspicia eos, nisi per legem
Curiatam non habuisse. Pontifices uerò sacrorum causa ius habuisse uocan-
di comitia Curiata ex eo intelligi potest, quod supra ostendimus Centuriata
comitia habendi ius habuisse. Nam si illa habere poterat, & hæc certe mul-
to potius uocare in eorū erat potestate. Et Calata comitia propria erant Pon-
tificum: flamines autem Calatis comitiis creabantur. Quoniam autem non
modo à Pontifice max. inaugurari flamines reperiuntur passim in historia
Liuij, sed etiam nusquam in eorum creatione ulli interuenire magistratus
comperiuntur, idcirco à Pontifice max. haberi comitia creandis flaminibus
existimo, absque ullo interuentu magistratuum: præsertim cum ei pro sui sa-
cerdotij auctoritate ius esset agendi cum populo, ut nos supra demonstra-
uimus. Itaque ego uerba Lælij apud Gellium sic interpretatus sum, Calata
comitia esse, quæ habentur pro collegio Pontificum, hoc est, apud ipsos Pon-
tifices,

A tifices, adeoque ab ipsis Pontificibus, aut regis sacrorum, aut flaminum in-
augurandorum causa, id est, ad creandos illos sacerdotes. Comitium maximi
Curionis Pontifices non habuisse hinc colligo, quod ad collegium Pontifi-
cum nil pertineret Curio maximus: quodq; Lælius in Calatis comitiis hæc
non enumerauit: quæ omiffurus non uidebatur, si inter Calata comitia fuis-
sent Curionis max. comitia. Itaque ego potius alicui magistratuum maio-
rum Curionis max. creationem attribuendam cenfeo, quàm Pontificibus.
Quod uerò attinet ad comitia legis Curiatæ de adoptione ferendæ, eadem
hæc ratio, quod inter Calata comitia non enumerantur à Lælio, argumen-
to esse potest ab aliquo potius magistratu ea haberi, quàm à Pontificibus.
Neque enim uerisimile est eum, qui obsoleta iandudum comitia Calata te-
stamentorum causa apposuit in enumerandis Calatis comitiis, non factu-
rum fuisse mentionem adoptionum, si Calatis quoque comitiis fieri solerent.
Sane A. Gellius lib. 7. cap. 19. nō à Pontificibus dicit comitia haberi de arroga-
tione alicuius, sed arbitris Pontificibus: id quod Cornelius Tacitus dicit apud
Pontifices legem Curiatam ferri. Neq; uerò legis ferendæ ius alicui erat, nisi
magistrati. Vnde perspicuum est, legem quidem Curiatam ab aliquo ferri
debuisse maiorum magistratuum: sed hac in re interuenire Pontifices de-
buisse, ut de iure adoptionis cognoscerent: ne scilicet populus legem iube-
ret contra quàm iura adoptionis postularent. Exemplum in historia habemus
adoptionem Clodij: cuius legem Curiatam tulit Cæsar Consul. Sed ta-
men quia idem Cæsar erat Pontifex max. pro certo argumento id accipi nō
potest. Illa nobis ratio sufficere debet, quod legem ferre nemini unquam in
Rep. Romana licuit, nisi qui magistratus esset: tametsi cæteris in rebus pri-
uatis Pontificibus cum populo agere liceret. Adoptiones autem lege lata
fiebant. Id quoque ad ius personarum pertinet, quod non possent nisi patri-
cij esse flamines, ut docet Cicero pro domo sua. Curiones autem maximi es-
se poterat tam plebeij quàm patricij: ut ex eo loco T. Liuij, quem paulò an-
tè citauimus, intelligi potest. Ac de personis quidem satis dictum sit.

De modo comitorum Curiatorum.

Cap. IIII.

Modus horum comitorum diuersus fuit diuersis Reip.
temporibus. Nam donec Tributis comitiis creari mino-
res magistratus ceperunt, comitia Curiata, quod ad ma-
gistratus quidem attinet, habebantur ad designandos ma-
gistratus ex candidatis aliisque, quos populus uellet. At
postea retenta sunt ad legem Curiatam de imperio ma-
gistratuum ferendam, perinde, ut ante ferri solebat de imperio maiorū ma-
gistratuum: adeò ut post illud tempus nulli designarentur magistratus comi-
tiis Curiatis, sed tantum de eorum imperio, quos iam populus designasset,
lex ferretur. Ob idque duas tantum causas posuimus habendorum comi-
torum Curiatorum, ad leges scilicet ferendas, & ad sacerdotes creandos.

Curiatis omnibus comitiis commune erat, ut auspiciò haberentur, & patriciis auctoribus, ut nos supra ex Cicerone pro domo sua, & T. Liuij lib. 6. Decad. 1. citauimus. Sic autem auspiciò haberi debebant hæc comitia, ut non modò obnunciationi parendum esset, si de cælo seruatum esset: quod Cicero ostendit, cum probare conatur legem de adoptione Clodij nullam esse, quia lata esset, quo die seruatum erat de cælo: sed etiam ut adesse augures oporteret qui latori legis in auspicio essent. Vnde apud Ciceronem in epistolis ad Att. reperimus Pompeium in auspicio fuisse Cæsari, quando lex lata est de adoptione Clodij. Libro secundo hæc sunt Ciceronis uerba: Ne gent illi Publium plebeium factum esse? Hoc uerò regnum esse ferri nullo pacto potest. Emittat ad me Publius qui obsignent: iurabo Cneum nostrum, Collegam Balbi, Antij mihi narraffe in auspicio fuisse. Vnde etiã apud eundem eodem libro, de Cæsare & Pompeio hæc uerba intelligi debet: Ac ueram me ad exagitantem hanc eius legationem: quam si ille contemnit, & si (ut scribis) bilem id commouet, & latoribus & auspiciis legis Curiatæ spectaculum egregium. His enim uerbis Cæsarem latorem legis intelligit, & Pompeium auspiciem, hoc est, qui magistratui auspiciati fuit in auspicio. Est & alius locus lib. 4. ad Att. C. Memmius candidatus pactioem in Senatu recitauit, quam ipse & suus competitor Domitius cum Consulibus fecissent, uti ambo H. S. quadragena Consulibus darent, si essent ipsi Consules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent cum lex Curiata ferretur, quæ lata non esset. Neque uerò illis rationibus tantum auspicia seruanda erant, sed etiam ut boni ominis esset prærogatiua Curia. Vnde apud Liuium lib. 9. Decad. 1. scribitur Dictatorem L. Papyrium auspicia postero die repetiuisse, quia prima exierat Curia Faucia, quæ mali ominis erat, quando legem Curiatam de suo imperio ferre uoluit. Patrum autem auctoritas quomodo uarie pro diuersis temporibus expectanda fuerit, docet Dionysius libro secundo his uerbis: Populus ferebat suffragium non uniuersum confuisse, sed per Curias uocatus. Quodque pluribus uisum esset Curias, id ad patres referebatur: nunc uerò mos mutatus est. Neque enim patres de iussis populi post iudicant, sed contra sententiam patrum confirmat deinde populus. Intercessionis etiam ius quod in aliis duobus comitiarum generibus locum habuisse diximus, in his quoque Curiatis comitiis ualuisse ostendit Cicero in Rullum, cum eum ideò reprehendit quod sustulerat ius intercedendi, cum ferretur lex Curiata de imperio Decemuirorum: At uidete quam diligenter retineat ius Tribunitiæ potestatis. Consulibus legem Curiatam ferentibus à Tribunis pleb. sæpe est intercessum, neque tamen nos id querimus esse hanc Tribunorum pleb. potestatem, tantummodo si quis ea potestate temere est usus existimamus: hic Tribunus pl. lege Curiata, quam Prætor ferat, adimit intercedendi potestatem. Atque illis quidem communibus explicatis ad propria singulorum ueniamus. Legibus Curiatis ferendis de adoptione, trinundini promulgatione opus fuisse Cicero pro domo sua ostendit his uerbis: Hora fortasse diei sexta questus sum in iudicio, cum

C. Antonium

A C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de Repub. quæ mihi uisa sunt ad illius miseriam pertinere. Hæc homines improbi ad quosdam uiros fortes longè aliter atque à me dicta erant, detulerunt. Hora nona illo ipso die tu es adoptatus. Si quod in cæteris legibus trinundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum, nihil reprehendo. Sin eadem obseruanda sunt, decreuit Senatus M. Drusi legibus, quæ cõtra legem Cæciliam & Didiam latae essent, populum non teneri. Ex his apparet leges Curiatas trinundino promulgandas fuisse, priusquam ad diem quam magistratus indixisset, comitia haberi possent: idque per legem Cæciliam & Didiam. An uerò legibus de imperio magistratuum ferendis eodem trinundino opus esset, eo dubitari potest quod Dictatores in historia leguntur statim magistratum iniuisse, postquam à Consulibus dicti erant: ex quo sequitur, non post trinundinum legem de eorum imperio latam, sed primo quoque die. Quinetiam aliqui leguntur ab aratro uocati, re bene gesta ad aratrum rediisse, antequam spatium trinundini præteritum esset. Cùmque Dictator fere non crearetur, nisi subitis Reipub. casibus, non est uerisimile imperium ei demum post trinundini spatium concedi. At dices ne tum quidem cum Dictatores creabantur legem Cæciliam, & Didiam fuisse, qua cautum erat, ut leges trinundinum promulgarentur. Lex sane Cæcilia & Didiam aetate Ciceronis lata est anno urbis DCLVI. Dictatores uerò multo antè tempore creati desierant: nisi quòd post eam certe legem, & Sylla, & Cæsar Dictatores facti sunt. Verum ut hæc de Dictatore ratio eludatur, alia est ratio, quæ non fuisse opus trinundino ad legem de imperio magistratuum ferendam, etiam post latam legem Cæciliam & Didiam, aperte demonstrare potest. Constat enim magistratus qui per Interregnum creabantur, statim magistratum inire solitos. Atqui imperium habere non poterant nisi lata lege Curiata. Nò ergo post trinundinum ea lex ferebatur: alioqui magistratum eis inire nisi post trinundinum quam designati essent, non licuisset. Itaque ego sic sentio legem Curiatam de imperio magistratuum primo quoque die comitali ferri solitam: nec trinundini promulgatione opus fuisse, sicut in lege Curiata de adoptione: quia non perinde noui aliquid ad populum referebatur in lege Curiata magistratuum, quando id ordinarium esset, ut in lege de adoptione. Causa uerò promulgationis per trinundinum erat, ut populus antè rem cognosceret, quam in suffragium mitteretur. Indictis ergo comitiis tantum opus erat, non etiam legis promulgatione. At in lege adoptionis, trinundini promulgatione opus erat, ut esset examinanda legis spatium. Multa enim erant quæ in adoptione legitima prouidenda erant: quorum cognitio ad collegium Pontificum pertinebat. Cicero pro domo sua: Quod est, Pontifices, ius adoptionis? Nempe ut is adoptet, qui neque procreare iam liberos possit, & cùm potuerit, sit expertus. Quæ deinde de causa sit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ sacrorum, quæri à Pontificum collegio solet. Et paulò post: Dico apud Pontifices: nego istam adoptionem Pontificio iure factam. Primum, quòd hæc ueltra sunt aratra

T ij

tes, ut is qui te adoptauit, uel filij tibi loco per ætatem esse potuerit. Deinde
 quòd causã quærì solet adoptandi, ut is adoptet, qui quod natura iam asse-
 qui non potest, legitimo & Pontificio iure quærat: & ita adoptet, ut ne quid
 aut de dignitate generum, aut de factorum religione minuatur. Illud im-
 primis ne qua calunia, ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur: ut hæc simu-
 lata adoptio filij quam maxime ueritatem illam suscipiendorum liberorum
 imitata esse uideatur. Hoc igitur ad modum legis de adoptione propriũ
 pertinet, ut præter latorem legis, eosque, inter quos arrogatio fiebat, adessent
 Pontifices: qui de causis & omni iure arrogandi cognosceret. In quo certum
 quoddam erat iuramentum à Pontificibus conceptum, quod hi iurare de-
 bebant, inter quos fiebat arrogatio. Id quod A. Gellius ostendit lib. 5. cap. 19.
 Aetas eius qui arrogare uult an liberis potius gignendis idonea sit: bonã-
 que eius qui arrogatur ne insidiosè appetita sint, consideratur: iusque iuran-
 dum à Q. Mutio Pontifice max. conceptum dicitur, quod in arrogando iu-
 raretur. Porro autem his Pontificum interrogationibus postquam iurari
 responderant, inter quos fiebat adoptio, tum Pontifices approbarent causas
 adoptionis nec ne, publice profitebantur: ut ex Ciceronis uerbis colligi po-
 test, cum ita scribit pro domo sua: Nisi forte ex te ita quæsitum est, num
 perturbari Remp. seditionibus uelles, & ob eam causã adoptari, non ut fi-
 lius esses, sed ut Tribunus pleb. fieres, & funditus euerteres ciuitatẽ. Respon-
 disti, credo, te ita uelle. Pontificibus bona causã uisã est, approbauerunt.
 Quòd si omnia se probare Pontifices palãm professi essent, tum populus à
 magistratu rogabatur, uti legem iuberet. Cuius formulam ponit A. Gellius
 his uerbis: Arrogatio autem dicta est, quia genus hoc in alienã familiam
 transitus per populi rogationem fit. Eius rogationis uerba hæc sunt: Velitis,
 iubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legẽq; filius sibi fiet, quã si ex eo
 patre matrẽque familias eius natus esset: utique ei uitã necisq; in eum po-
 testas sit uti pariendo filio est. Hoc ita ut dixi, ita uos Quirites rogo. Ac
 prius quidẽ quã in suffragium mitteretur populus ad eam rogationem
 accipiendam, ante is qui arrogabatur, rogari solebat, auctõr ne fieret, ut in
 alterius potestatẽ illo modo transfiret. Cicero pro domo sua: Sed cum hoc
 iuris à maioribus proditum sit, ut nemo ciuis Romanus aut libertatem aut
 ciuitatem amittere possit, nisi ipse auctõr factus sit. Quod tu ipse potuisti
 in tua causã dicere. Credo enim, quanquam in illa adoptione legitime fa-
 ctum est, nihil tamen te esse interrogatũ auctõrne esses, ut in te P. Fonteius
 uitã necisq; potestatem haberet, ut in filio. Quod uerò attinet ad comi-
 tia Curiata sacerdotum, id Cornelius Tacitus lib. 4. docet proprie fuisse ob-
 seruandum in creatione flaminis Dialis, ut tres patricij cõfarreatis nati pa-
 rentibus nominarentur, ex quibus deinde unus legeretur. Verba eius hæc
 sunt: Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginẽsis de-
 functi legendo, simul roganda noua lege, disseruit Cæsar. Nam patricios cõ-
 farreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex queis unus legeretur,
 uetusto more. Hunc Taciti locum si cõferas cum aliis T. Liuij & A. Gellij
 locis,

A locis, in quibus flamines non modò à Pontificibus inaugurari, sed etiam Ca-
 lata comitia ob eam rem haberi scribitur, planum erit tres patricios à Pon-
 tificibus nominari, adeoque inaugurari solitos: ex quibus deinde populus
 legeret, hoc est suffragiis suis designaret, quem uellet esse flaminem Dialẽ.
 Neque uerò flamen Dialis tantum inaugurabatur à Pontifice max. sed ut om-
 nes flamines attributi erant collegio Pontificum, ita eos omnes inaugu-
 randi potestas erat penes collegium Pontificum. Id quod Lælij apud Gelliũ
 uerba satis demonstrant, quãdo nullis designatis certis flaminibus, dicit fla-
 minũ inaugurandorũ causã haberi Calata comitia. Et Cicero pro domo sua,
 B dicit omnes flamines patricios esse debuisse. Quod igitur ad cæteros omnes
 flamines attinet, id pro certo asserere possumus, comitiis Calatis eos creari
 per populum, quos ex patriciis Pontifices inaugurassent. Verum trẽne con-
 farreatis parentibus geniti nominandi essent, sicut in flamine Diali, id uerò
 nec affirmamus, nec negamus. Certe multo maiore dignitate erat flamen
 Dialis quã cæteri: unde uideri posset in eo creando quãdam non imme-
 ritò obseruari, quã in cæteris negligeret. Quod uerò ad Curionem max.
 attinet, ex iis qui peterent creabatur, non secus quã in magistratibus, aut
 quomodo post legem Domitiam in collegiorum sacerdotibus fieri solebat.
 C Ac de iis quidẽ, quã ante suffragia spectanda uidebantur, satis. In ipsis comi-
 tiis Curiatis, quã iusta ac non adumbrata erant, populus, postquam ma-
 gistratus aut Pontifex exposuerat suam rogationem, in suas cuiusque Cu-
 rias discedebat: quã deinde eo ordine suffragium dicerent, quo sorte exhibãt.
 Quã autem prima exierat, ea principium esse dicebatur. Sic enim Liuius lo-
 quitur: Faucia Curia principium fuit. Hoc est, prima ad suffragium di-
 cendum uocata est. Quòdque plures extriginta Curiis iusserant, id ratum
 habebatur. Ac si primo uocatae consentirent, statim atque sedecim ex illis
 suffragium dixerant, finis fiebat comitiis: quia tum certum esset à pluribus
 D Curiis id iussum esse, quod sedecim Curiã iussissent. Sin dissentirent, eo usq;
 uocabantur, dum sedecim Curiã consensissent. Sed quoniam ista possunt fa-
 cile ex his, quã de Tributis comitiis à nobis dicta sunt, intelligi, de his plura
 non dicemus, ut ad interpretationem eius loci ueniamus, quem Gellius ex
 Lælio citat, Curiata comitia esse, cùm ex generibus omnium suffragium fer-
 tur. Qui in tribus descripti erant, locis ac regionibus erant distincti: qui in
 classes, censu, ordinibus, ætatibusque: at qui Curiis continebantur, nulla ha-
 bita istorum ratione, tantum factorum quadam distinctione distingueban-
 tur. Erant enim ex omnibus tribus qui urbem incolerent, ideoque in Cu-
 rias descripti erant. Vnde fit, ut in Curiis esset tribuum & classium confu-
 sio: quã tribus classisque, quoniam erant populi Ro. partes præcipuã, ut ex
 eo cõstat quod Censores in partibus populi describendis tribuum modo &
 classium rationem habuisse leguntur, idcirco cum curiatim suffragium fe-
 rebatur, confuse & absque ulla uerarum populi partium distinctione, suffra-
 gium ferri dicebatur. Idque est quod Lælius ait, quãdo ex generibus omniũ
 ferri suffragium scribit: hoc est per Curias, in quibus cuiusque generis ci-

DE COMITIIS ROM.

ues magna confusione continebatur. Illud etiam hoc loco querendum est, **F** pertinere ne lex tabellaria ad hæc etiam comitia Curiata, an non? Cui quaestioni ut satisfiat, dicendum mihi uidetur his comitiis Curiatis, quibus populus suffragium dicebat, post leges tabellarias latas, tabellis populorum usum fuisse: siquidem leges generatim de suffragiis populi latae erant, non autem nominatim de quibusdam comitiis: tantumque intererat his comitiis occultari populi suffragium quam aliis. His uero comitiis, quibus non populus suffragium dicebat, sed triginta tantum lictores, nil opus erat tabellis. Neque enim adumbratis istis comitiis quicquam opus erat occultato suffragio: quandoquidem libera non essent horum licitorum suffragia, ut qui magistratuum ministri essent, a quorum imperio discedere non poterant. Si igitur adhuc ætate Ciceronis erant iuxta aliqua comitia Curiata, quemadmodum probabilius esse ostendimus sacerdotum adoptionumque causa, ea tabellis curiatim diribitis fiebant, haud secus quam quomodo in Tributis fieri diximus. Sin omnia huiusmodi erant, qualia Cicero fuisse dicit quæ ad legem de imperio magistratuum ferendam habebantur, non tabella, sed uoce triginta lictores loco triginta Curiarum, quod rogati erant iubebant: eoque modo quod hi iussissent, ratum habebatur, perinde ac si Curiarum suffragio iussum esset. Quomodo uero effectum sit, ut licitoribus potius quam aut Curionibus aut aliis quibusdam grauioribus personis hæc comitia Curiata committerentur, locus est Lælij apud Gellium lib. 15. cap. 27. unde id suspicari possumus. Scribit enim Curiata comitia per lictores curiatim calari. Ex eo enim opinor factum esse desuetudine quadam & incuria populi, cum singulae Curiae a singulis licitoribus uocatae non conuenirent, ut ipsis licitoribus id committeretur, cuius causa Curiae essent uocatae. Veluti si in uniuersitate Parisiensi aliquid apparitorum (quos bidellos uocant) conuentu perageretur, quod olim aut nationum aut facultatum comitiis fiebat. Hæc enim essent adumbrata per apparitores comitia illis plane similia. Ac de modo quidem Curiatorum comitorum hæcenus. De loco deinceps dicendum est. **I**

De loco Curiatis comitiis destinato.

Cap. V.

Curiata comitia non fere poterant auspicio fieri, nisi intra pomerium, idque in foro, adeoque in comitio. Camillus apud Liuium lib. 5. 1. Decad. ita ad populum uerba facit: Quid alia, quæ auspicio agimus omnia fere intra pomerium, cui obliuioni aut cui negligentiae damus? Comitia Curiata, quæ rem militarem continent, comitia Centuriata, quibus Consules Tribunosque militares creatis, ubi auspicio, nisi ubi assolent, fieri possunt? Ut in campo Martio Centuriata fieri solita erant, ita in foro Curiata comitia fieri reperimus passim in historia Liuij & Dionysij. Nam ante iudicium Coriolani, quo primum tempore habita sunt Tributa comitia, quoties in foro habita populi comitia reperimus? **K**

LIBER TERTIVS.

110

Amus? Hæc uero non poterant alia esse quam Curiata. Et Dionysius nominatim ait leges Curiatas, quas Brutus Tribunus celerum tulit, in foro latas fuisse. Vide etiam apud Suetonium in Augusto ita scriptum est: Tertium nempe potem Agrippam, simulque priuignum Tyberium adoptauit in foro lege Curiata. Si igitur in foro Curiata comitia haberi solita erant, ex uerbis Camilli concludi potest, non fere potuisse auspicio haberi, nisi in foro. Porro quæ comitia habebantur in foro, in ea fori parte qua erat comitium, ea haberi supra docuimus. Consequens igitur est, ut comitium dicamus locum fuisse destinatum Curiatis comitiis. Quod & Varronis uerba significant, **B** cum ait comitium inde primum nomen habuisse, quod comitiis Curiatis populus illuc conueniret. Vrbe tamen a Gallis capta lex Curiata, qua reuocatus est ab exilio Camillus, Veis lata est, ut ostendit T. Liuius lib. 5. Decad. 1. Hactenus de loco.

De tempore comitorum Curiatorum.

Cap. VI.

Superest de tempore dicere. In quo nihil certo constitui potest, nisi quod non possent nisi diebus comitialibus haberi comitia Curiata. Quod uel inde perspicitur potest, quod comitiales dies quando a Numa instituti sunt, nulla erant comitia præter Curiata. Et sanè cum populo agi, nisi comitialibus diebus, fas non erat.

F I N I S.

Gruchij de Comitibus Romanorum
Index alphabeticus.

A Litera sola, nonnunquam abfoluo significabat, nonnunquam antiquo. 49. D. E.	adiles de quibus iudicia exerceret. 12. I.	haberet effectus. 63. C.
absentes etiam a resp. petere se magistratus proficere poterant. 25. A. B. D.	adiles in multae certatione ius agendi cum populo habebant. 86. B.	Aniensis tribus. 64. H.
absentes magistratus creati, legibus soluti intelligebantur. 29. C.	adiles ius agendi cum populo aut uocandi comitia non habebant, sed bene concionis habenda. 85. E.	annalis lex. 27. H. & 87. B.
absentium ratio in comitiis magistratum haberi uetita. 29. C.	adiles minimi imperij habebant. 68. F.	annales qui appellarentur. 26. I.
absentium ratio in sacerdotum comitiis haberi poterat. 87. F. G.	adiles primi a dictatore creati. 85. I.	annus X V I I. militaris aetatis erat initium. 27. A. & ite urbani magistratus gerendi. 81. B.
acclamationibus suis significationem dabat populus, legem que rogaretur acceptam sibi esse, aut non esse. 34. H.	adilium comitia in campo Martio fiebant. 98. C. in foro item, & comitia ibidem ea consules habebant. 85. I.	annus petitionis magistratum quis esset. 24. I. & 26. I. K.
accusari nemo nisi praedicta die poterat. 96. I.	adilium pl. comitia habebant tribuni pl. 85. C.	ante primam horam dies nullis comitiis agi cum populo poterat. 100. C.
accusatoris reum repetundarum peragentis praemium. 88. H.	adilitas, qualis magistratus fuerit, patricii sine an plebeius. 68. I. K. & dein.	antica & postica partes qua diceretur in auspiciis captandis. 37. C. D.
actionum omnium cum populo, commune principium. 41. I.	adilitatis petitio quoto anno legitima esset. 28. B. E. F. G.	antiquo, solemne uerbum quo populus in legibus rogatis quas non acciperet, ueretur. 48. F.
additum pro aucto num recte ponatur. 65. D.	adilitia sortitio. 96. G.	Antonius Ciceronis beneficio ex ultimo loco in tertium subuectus. 58. D. E.
adolescentes admodum, in collegia sacerdotum cooptabantur. 87. H.	adilitis comitiis fraus ut imponeretur. 95. H. I.	aquaria prouincia. 77. K. in fine. & 78. A.
adoptionis iure pontifices cognoscebant. 107. C. & 108. E. & dein.	Aemylia tribus. 64. F.	ab Aratro uocati magistratus quidam, re bene gesta mox ad aratrum reuerfi. 108. B.
de Adoptione ferendis curiatis legibus, trinundini promulgatione opus erat. 107. K. 108. E.	aequalitate suffragiorum reus absolutus iudicabatur. 52. C.	argentarij & praecones Romae parum honesto loco cenfebantur. 30. I.
adoptiones quibus comitiis fierent. 107. B.	ararij fiebant qui in tabulas Caritum referebantur. 20. C.	armati sub signis in suis quique centuriis omnes ciues Romani ad comitia centuriata conueniebant. 38. E.
adoptionum ius, proprium erat ciuium Romanorum. 21. C.	aetas certa lege constituta erat iis qui magistratum caperent. 26. K.	Arniensis tribus mendo se, pro Narniensis. 64. H.
adoptionibus peragendis triginta curiae suffragium dicebant. 106. A.	aetas petendi sacerdotia non perinde erat legibus definita, sicut erat in petendis magistratibus. 87. G.	arrogatio que dicitur. 104. K.
Aedilium sacrarum locandarum duum uiri. 71. H. I.	agri tribubus assignabantur. 66. H. & dein.	arrogationis formula que esset. 108. H.
aedibus sacris dedicandis assignati magistratus. 71. H.	agricolarum ordo. 94. I. K. & 95. A. D.	artes Romanis permiffae. 94. I.
aediles unde dicti. 85. D. a quibus crearentur. ibidem H.	agrorum assignatorum partibus, tribuum nomina respondebant. 66. I. K.	aruspices qui essent, & unde. 80. F.
aediles, admistrri tribunorum. 85. E.	agere cum populo, quid sit. 17. K.	aruspices ad extorum considerationem adhibebantur. 35. K.
aediles comitia centuriata habere non poterant. 68. F.	agere cum populo non licebat minori potestati, ubi maior erat potestas. 19. F.	Asconij locus de professione Catilinae cum Salustij loco, quod us profiteri nequie uerit, conciliatus. 26. B.
aediles curules aut quaestores curiata comitia habere non poterant, sed nec tribus comitiis cum populo agendi potestatem habebant. 106. H.	agere cum populo qui maxime possent. 19. C.	aterina lex. 86. C.
aediles curules minoribus magistratibus erant. 7. K.	ager cum populo non licebat minori potestati, ubi maior erat potestas. 19. F.	Atri dies. 71. D.
aediles curules quibus comitiis creati soliti. 68. E. F. & dein.	agere cum populo nullis comitiis poterat ante primam horam diei. 100. C.	attributa pecunia que diceretur. 67. G.
aediles & tribuni pl. tribus comitiis creabantur. 69. F.	agere cum populo qui maxime possent. 19. C.	auctor legis, qui primas partes suadende legis habebat. 34. F. G.
	ambitus damnatus, si alium quempiam ambitus reum peregrisset, in integrum restituebatur. 63. D.	augurale sacerdotium quando ceperit publicum esse ac perpetuum. 36. K.
	ambitus iudicium, publicum. 13. B. eius poena. 29. E. F.	augurales libri. 36. A.
	ambitum filere, apud Ciceronem quid sit. 59. B.	Auguralis disciplina signa quatuor fere generibus continebantur. 36. B.
	de Ambitu inquisitio in consules designatos, quo tempore fieret, & quid	ex Auguris uoce magis quam ex ullo signo ex aurbus aut ex celo sumpto Romani aliquandiu auspicati. 38. D.
		augurietiam prunato obnunciandi pra-

rendum erat. 40. I
augures ad animum & ceterorum si-
gnorum considerationem adhibeban-
tur. 35. K
augures iniussu magistratum auspicia
consulere non poterant. 39. D
augures, Iouis Opt. Max. interpretes.
36. A
augures ut crearentur. 82. B. C. D.
& dein.
augures Orientem spectare soliti dum
auspicabantur. 37. C
augures seruando de celo non alia signa
observabant, quam si tonuisset, aut
fulgurasset. 37. E
augurum dignitas & auctoritas. 39. G
augures annus. 82. E
Augusti largitio in Fabianos & 5 capti-
ves tribuit suos. 31. C
Augusti temporibus comitia maxima
ex parte principis arbitrio fiebant, non
populi. in praef. 4. fa. 1.
quem omnem tripudium facere posse,
decretum collegij augurum uetus. 36. H
ex Ausibus & ceteris signis disciplina
augurandi. 36. A. B
ex Ausibus signa observabantur tripli-
citer. 36. B
auspicari rebus publice agendis nemo
poterat, nisi qui magistratum gereret.
39. F
auspex, qui magistrati auspiciam in au-
spicio esset. 107. G
auspicatio haberi comitia, quid esset.
107. F
in Auspicio esse alicui quem, quid esset.
40. D
auspicia quae auspicia. 36. B
auspicia ad patres non redibat quaedam pa-
tricius magistratus nullus esset. 86. F. G
auspicia cur in Rep. Romana retineren-
tur. 39. K. & dein.
auspicia cur seruanda essent. 107. G
auspicia etiam ex terrenis animalibus su-
mebantur. 37. G
auspicia habere qui dicebantur. 103. G
auspicia maiora maiores magistratus
turbabant. 40. C
auspicia maiora, propria erant patricio-
rum. 69. B
auspicia maxima, & auspicia minora
40. A. B
auspicia non habere cur dicebantur ple-
bey magistratus. 90. K
auspicia patriciorum in duas potestates
diuisa. 8. C
auspicia penes magistratus erant. 39. D
auspicia penes eos non erant, qui magi-
stratum auspiciatio non acciperet. 91. F
auspicia prima luce captari solebat. 38. G
auspicia quam libera esse oporteret.
37. B. C
auspicia quandiu penes patricos fue-

rint. 39. E
auspicia uera quae essent. 91. B
auspicia uera penes solos patricos erat.
103. G
auspicioꝝ genera duo tempore Cicero-
nis usitata, tripudio, & de caelo. 38. H
auspicioꝝ in comitijs centuriatis ca-
ptioꝝ consideratio. 35. I. K. & dein.
auspicioꝝ ratio, temporis lapsu apud
Romanos euiluit. 37. K. & 38. A.
& dein.
auspicioꝝ etiam eminentis partem erant.
40. A
B
Bellum centuriatis comitijs indici sole-
bat. 12. E. F
bellum gerere extra provinciam suam
magistratus non licebat. 77. E
bellum lege centuriata indicebatur, paci-
meunda tributa comitia uocari sole-
bant. 83. E
belli onere Senatores immunes non erat.
47. I
beneficia mera populi erant magistra-
tus. 25. I
beneficiarij milites fieri qui possent. 21. B
beneficio tabellae interdum populus Ro-
m. uolebat, sed uoce suffragium dabat.
59. A
in Beneficijs ad ararium deferri ab im-
peratoribus soli ciues poterant. 21. B
bidelli in uniuersitatibus, apparitores
dici possunt. 109. H
biennium petitionis candidatorum ut
intelligatur. 24. G
bis de omnibus magistratibus Romani
olum sententiam ferebant. 102. I
Budai sententia reiecta. 15. I. 33. A
C
C, condemnandi nota. 49. D
caduci morbi uicio si quis repente in co-
mitijs concidisset, ea dissoluebantur.
37. H
caelum Hetrusci in sedecim partes diui-
debant, augures in quatuor. 37. C
Cerites tabulae quae dicebantur. 20. C. in
eas relati ignominiae causa, suffragij
iure priuabantur. 20. B. & 88. E
Caesar patricius erat, ac proinde plebeios
magistratus obtinere non poterat. 28. I
Caesaris astutia in magistratibus peten-
dis. 28. C. H. is quoque atatis anno sit
mortuus. 27. D
sub Caesaribus non fuere comitia, nisi sub
Augusto & Iulio Caesare. in praef. 3.
fa. 2.
Calabra curia unde dicta. in praef. 5.
fa. 2.
calcare, uocare. in praef. 5. fa. 2.
calata comitia a pontificibus haberi po-
terant. 19. H
calata comitia, curiata erant. 105. B
inter Calata comitia erant centuriata co-

comitia regis sacrorum inauguradi cau-
sa. 19. H
calata comitia propria erant pontificum
106. I
calata comitia, uel tributa erant, uel cen-
turiata. in praef. 5. fa. & 106. C
calatorum comitorum nulla centuriata
erant praeter ea quibus rex sacrorum
creabatur. 20. A
calatis comitijs testamenta quae fuerint.
in praef. 5. fa. 2.
caledae qui dies fuerint. in praef. 5. fa. 2
Campus Martius comitijs centuriatis de-
stinatus erat locus. 60. I & consula-
ribus auspicijs. ibidem K.
in Campo Martio quae publice ageren-
tur, omnia consularis imperij auspicijs
peragebantur. 60. K
cancelis includebantur suffragium la-
turi in comitijs. 51. C
candida toga, petitionis signum erat. 25. I
candida toga sola candidatus satis non
erat, sed etiam solennis ad populum
nominatio requirebatur. 25. C. D
candidati unde sic dicti. 24. A. & 25. C
candidatus quisque uotis comitijs duos
modos custodes praestitabat. 54. C
candidatus uno magistratu excidens, sta-
tim alium petere non prohibebatur.
30. C. D.
candidati comites sibi adhibebant uiros
apud populum gratiosos. 30. A
candidati ex colle se in comitio uniuersis
ostentabant. 30. A
candidati non toto biennio petitionis in
toga candida supplicabant, sed eo tan-
tum anno, quo aut designari aut repel-
li deberent. 24. H. I
candidati petitionem suam biennio ini-
cipiebant. 24. F
candidati petitionem suam ante edicta
comitia non proferebantur. 25. C
candidati professi cuius nomen receptum
erat, rationem haberi oportebat. 25. H
candidati quando se eiusmodi profiteri
deberent. 24. I
candidati qui erant, non multo plus quam
trinundini spatio uere candidati erant.
26. I
candidati sine tunica supplicabant, sola
toga candida indui. 4. C. D. & dein.
candidati singuli unum custodem ha-
bebant. 54. B. C
candidatorum cause a magistratibus &
consilio publico considerabantur. 26. A
candidatorum cautio in suffragijs, quae
centuriatae ferrent. 22. I
candidatorum labor, singulis ciues nomi-
natum benigne saluandi appellandi-
que. 30. C
candidatorum nomina non integra scri-
bebantur tabellis quae populo dabantur,
sed prima tantum litera. 49. D

centuriatum nomina quando a consu-
lere recipere. 26. D
candidatorum professio ad populum fie-
ri solita. 25. E
candidatorum ratio cur non haberetur,
causa. 26. I
candidatorum seu magistratus potestatis eorū
ratio non habebatur, qui non obseruata
legitima aetate peterent. 28. K
candidatorum supplicatio populo, qua-
lis fuerit. 29. H
alios quam Candidatos populus magistra-
tus creare non prohibebatur. 41. D
Capi potius quam captari solita ex-
quadripeditibus auspicia. 37. G
capitis iudicij populus nisi comitijs cen-
turiatis exercere non poterat. 84. H
capitis iudicij, si reus adesset, nisi cen-
turiatis comitijs peragi non poterat.
84. K
capitis iudicia quae per populum fiebat,
centuriatis comitijs fieri debebant.
83. H. & 84. F. & dein.
capite censi, a Catone primum milites
scripti. 46. B
capite censi, omnium postremi, unicum
suffragium omnes faciebant. 7. E
capite censum & proletiorum dif-
ferentia. 46. A
de Capite ciuis Romani tributa comitia
rata esse non possunt. 17. H
Capua quondam praefectura erat Ro-
mana. 20. H
Caro, seditiosus atque improbus ciuis.
48. K. & 49. B
L. Cassius homo nobilis, sed a bonis dis-
fidens. 48. K
Catilinae coniuratio, extraordinaria ra-
tione iudicij oppressa. 16. C
Catilinae professio nihil illi ad consulatum
profuit. 26. B. & H
Cato intra 33 atatis annum Tribunus
militum fuit, quaesitor, & tribunus pl.
28. I
Cato Uticensis quoque atatis anno se con-
fecerit. 27. E
cauili mordacis infelix exitus. 29. I
causarum & quaestuum distinctio in
quo esset. 94. H. I. K
castrum praefecti sub Regibus. 80. B
censores auspicia Consulum aut preto-
rium uitate non poterant. 40. E
censores centuriatis comitijs creabantur.
8. E
censores, Consulum aut Praetorum colle-
ge non erant. 8. C. D. & 40. E
censores in partibus populi describendis
tribuum modo & classium rationem
habebant. 109. E
censuram in tabulis continebatur quo-
quisque censu esset. 20. C
censores inter maiores magistratus nu-
merabantur. 8. E
censores inuito ciui adimere ciuitatem
non poterant. 20. D
censores ius populi uocandi habebat. 19. D
censores perinde creabantur ut consules,
paucis exceptis. 55. K
censores statim designati magistratum
inibant, consules non statim. 63. C
censuram altero mortuo, in demortuo illo-
cum alius non subrogabatur, sed su-
perstes se statim magistratu abdicaba-
bat. 56. A
censuram comitia a solis Consulibus ha-
bebantur. 18. F
censoria comitia centuriata erant. 40. G
censoria comitia quibus temporibus ha-
berentur. 63. B
censoria comitia quid a praetoris & con-
sularibus differrent. 56. D
censoria nota seu ignominia non impe-
diebat, quo minus alicuius ratio habe-
retur in petendis magistratibus. 29. G
censoria leges quae intelligantur. 19. D
censura magistratus quantae auctorita-
tis fuerit. 18. H
censuram maximam, mediam, infimam. 6. H.
& 7. A
census potissimum ad onera Reip. aequa-
biliter sustinenda institutus erat. 88. D
census ut fieret apud Romanos, pulchra
descriptio. 6. C. D. & dein. & 43. E
census ut institutus Romae. 6. C. et dein.
censum suum non professus suffragium
ferre non poterat. 89. B. C
censu minimo qui essent, & omnibus o-
neribus publicis immunes, nullo prope
numero sunt habiti. 45. I. hi in quinta
classe suffragium dicebant. 47. K
pro Censu ratione Romani de facultati-
bus suis in comune conferebant. 6. H
censu eodem qui essent, semper in eadem
tribus suffragium ferebant. 93. K
centumuirij de quibus rebus iudicarent.
12. K
centumuirij, magistratus non erant. 67. G
centuria una modo, uel summum due
ex sexta classe fiebant, una proletario-
rum, altera capite censurum. 45. K
centuria eiusdem tribus ut distingueret-
tur censu atque aetate. 43. I
centuria ex censu describebantur. 89. B
centuria iam uocata in suffragium ha-
uocari poterant ab eo qui comitia ha-
bebant. 50. K
centuria in singulis tribubus non due
tantum erant, sed plures, non modo ae-
tate, sed etiam censu ordineque distin-
cte. 44. E
centuria minimum due erant in quaque
tribus classis secunda, tertia, quarta, &
quinta, nempe iuniorum & seniorum.
45. C
centuria iuniorum & seniorum quae di-
cerentur. 48. C

centuriatis comitiis creati soliti magistratus. 8.A. & dein. centuriatis comitiis habendis, maximo semper imperio opus fuit. 68.G centuriatis comitiis imperatus exercitus in Ianiculo esse debebat. 56.G centuriatis comitiis nulla distinctio ordinum alia fiebat, quam in equites & pedes. 48.A centuriatis comitiis populus in tribus diuidebatur. 46.G centuriatis comitiis semper census ordinis & aetatis habita ratio, usque ad aetatem Ciceronis. 93.K centuriatis comitiis suffragium ferre nemo poterat, qui censum suum professus non esset. 89.B centuriatis & curiatis comitiis Patres auctores fieri soliti. 35.F centuriata lex patricii magistratibus fiebat, tributa plebeis, & tum curiata iterum de eisdem indicabatur. 102.I centuriatae leges, & consulares leges. 12.A Cicero Antonio locum suum primum cedere noluit. 58.B Cicero nunquam omittit, de suis magistratibus loquens, inculcare quo loco sit renunciat. 56.H. & dein. Cicero qualiter praetor creatus. 57.F Cicero quot aetatis anno sit occisus. 27.F Cicero reus ad populum a Clodio factus, quod inconsulto populo in ciues Romanos animaduersisset. 16.C Ciceronis aetate omnes Italiae socii ciuitate donati erant. 32.I Ciceronis comitia dum consilium fieret, qualia fuerint. 55.D.F.G Cicero maximus apud populum fauor. 58.F.G. honor. 104.H Cicero liber de petitione consulatus. 29.H. & 30.A Ciceronis libri ut intelligantur, comitiarum cognitio necessaria est. in praef. 3. fa. 1. & 2. ad Ciceronis tempora potissimum ista de comitiis disputatio refertur. in praef. 3. fa. 2. Ciceronis loci emendati. In Rullu. 8.E.F Pro domo sua. 17.E. In Pisonem. 22.B Ciceronis loci expensis & illustrati. secundo de Legib. de discrimine comitiarum & concilii. in praef. 4. fa. 1. & dein. In Verrem. in praef. 5. fa. 1. Pro Cecinna. 21.E. Post reditum. 22.F. In Rullum. 27.H. Ad Quirium. post red. 34.I. Tertio de Legib. 49.G. & dein. Pro Milone. 51.E. In Verrem. 52.I. In 2. Philip. 52.K. In Rullu. 55.E. In oratione aduersus Antonium & Casilinam. 57.K. In Rullu.

cienda sed centuriarum. 52.K per Classes distincte erant singularum trium centuriae. 45.C an Classis modo prima beneficio sortis praerogatiuam demonstraturae fuerit, an etiam alia. 44.E. & dein. classis prima apud Romanos quorum fuerit. 6.D. quorum secunda, & item tertia ac quarta. ibidem. & c. classis prima, secunda, & deinceps quoad diu uocanda fuerint, ut finis comitiarum fieret. 54.G.H classis prima census qui fuerit. 48.A classis prima ceterae quot in quaque tribu fuerint, definiti non potest. 45.D classis prima centuriae, reliquas omnium classium centurias quomodo numero superant. 59.G classis prima centuriae semper suffragium dicebant reliquarum non semper, nisi per disensionem centuriarum prima classis. 54.I classe prima equitum etiam centuriae comprehendebantur. 47.A classis prima post praerogatiuam uocari, quid fuerit. 47.A classis sexta, nullius penes momenti erat. 45.H. & dein. non Classium numerus uincibat in suffragiis, sed centuriarum. 52.K classium quinque centuriae aetate distinctae fuerint. 46.C Claudia tribus. 64.G. & 67.A Clodius plebeio se adoprandum cur dederit. 86.K. & 107.C Clodius cur causa ceciderit cum Ciceronem perduellionis reum faceret. 17.H. de Clodij caede cur noua lege Senatus decreuerit. 16.A Clodij crimine in pollutione sacrorum Bonae deae, ut inquisitum sit. 16.B Classumina tribus. 64.G conationes suae cuique curiae erant propriae. 101.H collegam censori suffici, religio erat. 56.B collegae non erant flamines, licet nomine conuenirent. 11.G.H collegis inter se intercedendi ius erat. 41.K collegium Quindecimuirorum. 82.A de Collegiis tollendis leges & senatus consulta. 31.H Collina tribus. 64.G colonia latinae multae ciuium Romanorum numero non habebantur. 88.I coloniarum deducendarum magistratus prouinciales. 72.B coloni Romani qui fuerint. 20.F.G comitiales dies qui fuerint. 61.A & dein. C.E.H comitiales dies à Numa instituti. 110.C

comitiales dies toto anno pauci erant. 61.G comitilibus diebus senatum habere non licebat. 47.G comitialis morbus unde dictus. 37.H comitiales & concilia differunt, in praef. 4. fa. 1. comitiarum tribuni militum. 70.H comitiarum quid esset, & unde sic dicerentur. in praef. 4. fa. 1. 99.A. B. F. 110. A. B. comitiarum diuisio bipartita Ciceronis. 12.H comitiarum definitio, ut in hac disputatione sumuntur. in praef. 4. fa. 2. comitiarum duo genera, curiata & centuriata quando esse ceperint. 102.D comitiarum tria genera. in praef. 5. fa. 1. comitiarum nomen Polysemum, in praef. 4. fa. 2. comitiarum non semper eadem fuit ratio. in praef. 3. fa. 2. comitiarum ordo qui fuerit. 100.E. & dein. comitiarum populi Ro. cognitio ad quid conferat. in praef. 3. fa. 1. comitia adumbrata. 106.A. & F. comitiis adumbratis nihil opus erat occultato suffragio. 109.F comitia calata. uide supra calata comitia. ante edicta Comitia petitionem suam candidati non profitebantur. 25.C post Comitia patres primū auctores fieri soliti: deinde & ante comitia. 35.E comitia uera, populi suffragia. 106.A. comitia quibus diebus haberi possent. 61.F.G comitiarum dies triduo ante prodii debebat. 35.B comitiarum habendorum auspicia tota penes fuerint in seruando de calo. 38.K comitiarum habendorum temporis consideratio. 32.F.G. & dein. comitia interdum interrupta sunt ad emendanda populi suffragia. 41.F comitia ut interrupterentur. 56.D.F comitiarum finis ut fieret. 54.H. 59.H. 95.H comitia penes quos manserint imperatoribus. in praef. 4. fa. 1. comitia quando sublata. in praef. 3. fa. 2. comitia Auguris creandi uno modo loco à Lino ponuntur. 82.F comitia auspiciata tantum erant centuriata & curiata. 91.C comitia non latius patent quam ut cum populo aut plebe actiones significent. in praef. 4. fa. 2. comitia censoria à solis consulibus habebantur. 18.G

comitiis de legibus ferendis, quae personae interueniebant. 31.I. & dein. comitia legum, intercessione tribunorum tollebantur. 42.F comitia magistratibus creandis indicta, senatus consulti praecedere soliti. 35.G comitia quae plebei magistratus habebat, auspiciato non habebatur. 90.H comitia quae à tribunis pl. habebantur, plebis tantum erant. 92.A.B comitia quibus prouinciales magistratus crearentur, centuriata non tributa esse solebant. 77.D comitis binis de omnibus magistratibus maiores olim sententiam ferebat. 102.I. & 103.C comitia de multa ubi habebantur. 97.B.C comitia nisi comitiali die haberi nulla poterant. 100.B. quod tamen exceptionem admittit. ibidem. comitia non sine competitore fiebant. 59.D comitia nonnunquam in circo Flamini habebantur. 99.I.K comitia nulla Ioue tonante aut fulgente fieri poterant. 90.D comitia omnia, quatenus obnunciationi parandum erat, auspiciata erant. 91.E comitia omnia tempestatis interuentu dirimebantur. 56.D comitia omnia, populi erant. 92.C comitiis omnibus cum populo agebatur. 90.D comitiarum ius populo ademptum. in praef. 3. fa. 2. comitiarum centuriarum modi consideratio. 32.C. & dein. ante Comitia centuriata obseruari solitorum catalogus. 41.C comitia centuriata habere, tantum maiorum erat magistratum. 40.C comitia centuriata intra pomerium haberi non poterant. 60.G comitia centuriata magistratibus creandis tribunorum intercessioe dirimebantur. 42.D comitia centuriata maioribus auspiciis fiebant, tributa minoribus. 40.H comitia centuriata populi uniuersi erant, non modo plebis. 17.F comitia centuriata quomodo Tribuni pl. obnunciatione impediri poterint. 40.I comitia centuriata quo tempore haberi sint solita, consideratio. 61.A. & dein. comitia centuriata semper in capto Martio haberi solita, praeterquam in iudicio Manlii. 60.I comitiis centuriatis exercitus praestadii causa imperabatur. 60.G.H comitis centuriatis interuenire qui possent. 31.K in ipsis Comitiis centuriatis obseruari solita.

41.G comitia curiata. uide infra curiata comitia. comitia tributa, non solum maiorum, sed minorum etiam magistratum erant. 40.H comitiarum tributorum modi consideratio. 90.D. & dein. comitiis tribus & centuriatis communi. 92.G. Vide infra Tributa comitia. comperendi dies qui sint. 61.G competitorum magistratum in inuicem de ambitu inquirebant. 63.C.D. eius criminis peracti, quod esset praemium, ibi, competitorum concessione, gradus in renunciatione mutari poterant. 58.A conceptiua ferie. 61.C concilium uerbum multiplex seu polysemum. in praef. 4. fa. 2. concilia Romae quae dicerentur, in praef. 4. fa. 1. concilium plebis, comitia nonnunquam dicta. in praef. 4. fa. 2. concilii nomen latius patet quam comitiarum. in praef. 4. fa. 2. concilii & comitiarum nomine Linius promiscue in eadem re uititur. in praef. 4. fa. 1. concilii nomine Cicero omnes cum populo actiones complexus. in praef. 4. fa. 2. concionis habende potestate priuatus à magistratu petebat. 50.K concionem in comitiis centuriatis ad populum is habebat, quae ea edixerat, antequam populus in suffragium mitteretur. 41.D conciones populi ubi plurimum fierent, 99.A conciones promulgandae legis impedire tribuni non poterat, sed ne populus ea acciperet. 42.E. Vide infra Contio, concubinis etiam singulis ornabantur (si diis placet) magistratus prouinciales qui uxores non habebant. 104.G conciscere legitima suffragia, quid sit. 95.I congiarium saepe populo ab imperatoribus triumphantis datum. 31.A conuictorum ius ciuibus Romanis erat proprium. 21.A consecrare aliquid nemini licebat nisi ei qui à populo ei rei praefectus esset. 71.H consecrationes à quibus fierent. 105.C consul de tribunali centurias in suffragium uocabat. 50.G consul edicto dies comitiales non faciebat. 33.A consul populi concilium cum uolebat dimittere poterat. 26.E consul Tribuno pl. obnunciandi parere non habebat necesse. 40.I consulis actionibus obnunciare poterat

non solum alter cōsul, sed etiam omnes praetores. 40. E. consulis auctoritas adversus populi stadia. 26. E. F. consulis supra praetorem auctoritas. 19. D. consules centuriatis comitiis creabantur. 8. A. consules a consulis creabantur. 18. A. consules et praetores isdem auspiciis creabantur. 16. E. consules ferè nisi ad finem anni in provincias non proficiebantur. 73. K. consules non intercedere modò ceteris magistratibus poterant, sed etiam ius habebant ab eis et comitatum et concionem auocandi. 41. K. et 42. A. consules nonnunquam a praefecto urbis creati sunt. 68. B. consules non statim atque designati essent, magistratum inibant, ut censores. 63. C. consules saepe absentes comitia edicebat. 25. E. consules sortitò comitia Praetorum habebant. 18. D. consules subrogandi ratio quae fuerit. 86. G. consules uoce creandi, semper duo simul nominabantur. 57. A. consules ut renunciarentur. 55. A. et dein. consulum aetiones a quibus impediri possent. 49. G. H. consulum comitia plus uel minus durare solita pro favore primorum in candidatis. 55. D. consulum recens designatorum domum e campo deducendorum mos. 60. E. consulis absentibus praetorum, ac praesertim urbani, summum imperium erant. 19. C. consulis adhuc designandis, duae provinciae singulis annis decernende erant. 73. E. consulis etiam ipsi extra ordinem dabantur provinciae. 75. D. E. consularis aetas, quadragesimus tertius annus. 27. B. et 28. G. consulares provinciae quae dicerentur. 73. C. D. consulares provinciae si cōsules respuerit, quibus tum darentur. 75. D. E. consularia comitia ante praetoria haberi solebant. 63. A. consularibus auspiciis campus Martius erat consecratus. 60. K. consularis anno 42. peti poterat, et 43. gert. 27. C. consularis etiam sui anno finito consules in provincia proconsulatum suum pro-pagabant. 74. A.

consulatum petere non poterat, qui praetor non fuisset. 29. A. contio pro comitiis nonnunquam sumitur. 62. F. contiones, quasi comitiones. in praef. 4. fa. I. conuentus populi ex uniuersa Italia Romanam fieri solitus ludorum et census causa, et item lustrandi. in praef. 5. fa. I. conuentus populi quibus de causis Romanam fierent. in praef. 5. fa. I. Coriolani iudicio Tributa comitia ceperunt. 102. D. et 109. K. Cornelia tribus. 64. G. C. Cornelius cur maiestatis reus factus. 17. A. Cornelij Taciti locus. in praef. 3. fa. 2. cornicines populum centuriatis comitiis, quae regis sacrorum inaugurandi causa habebantur, conuocare soliti. 35. D. corrupti iudicij quaestio ad quos iudices pertineret. 13. G. M. Craesimenna largitio in populum. 31. B. crimè nouum aut grauitate in signe si incidisset, ut de eo quaereretur. 16. A. criminis magnitudo iudiciorum ordinè nonnunquam immutat. 15. K. crimina omnia publica animaduersione digna, in quaestiones ordinarias redacta. 84. F. Crustumina tribus. 64. G. curatores uiarum extra urbem, magistratus prouinciales. 72. B. curia graecè ἑστία. 101. F. curiae a tribubus diuersae erant. 63. H. 1. et 101. D. eae uero nomen habuerunt. ibi. curiae, aedes curiarum. 101. H. curiae, eorum tantum erant, qui urbem habitabant. 105. G. curiae, urbis tantum partes erant. 70. F. curiae Romanae quae essent. 101. K. curiarum numerus qui fuerit. 101. D. curiarum numerus maior qui diceretur in suffragiis. 109. D. curiarum prima distributio Romana, ut sit facta. 101. G. in Curia, tribuum et classium erat confusio. 109. E. curiata comitia quid essent. 101. C. et dein. et 102. B. curiata comitia etiam post classes institutas fuerunt. 102. D. curiata omnia comitia auspiciata erant. 107. F. id ut intelligatur. ibi. curiata comitia habere ius erat patriciis tantum magistratibus, et pontificibus. 106. G. curiata comitia per licitorem curiatim creabantur. in praef. 5. fa. I.

curiata comitia soli patricij habebant. 106. G. curiata comitia ubi fierent. 109. I. et dein. 110. A. curiata comitia diu sola Romae erant. 11. C. curiatorum et tributorum comitorum causa. 102. C. H. et 105. D. persona 105. G. modus 107. D. et dein. tempus 110. B. C. curiatorum et tributorum comitorum discrimen. 90. F. in Curiatas etiam comitiis locum habebat intercessio. 107. I. an Curia lex omnibus magistratibus necessaria fuerit. 103. A. et dein. 1. K. curiata lex quomodo ferretur Cicero-nis tempore. 106. B. curiata lege opus erat magistratibus in prouincias profecturis. 104. D. curiatam legem magistratibus creandis ferre nemo poterat, nisi qui patricius magistratus esset. 103. C. curiatim suffragij ferri quid esset. 109. F. curij descripti, sacrorum quadam distinctione distinguebantur. 109. D. curiones latine, ἑπαιρηταί et ἑπαιρηταί. 101. G. curiones ut crearentur. 80. H. et 105. D. E. curionum munus. 101. H. curio max. ad collegium pontificum nil pertinebat. 107. A. curio maximus ut crearetur. 80. I. 105. E. F. et 109. B. curionis maximi comitia pontifices non habebant. 107. A. curiones maximi esse poterant tam plebeij quam patricij. 107. D. curuli uno magistratu gesto, non licebat alium gerere nisi biennio interiecto. 27. I. custos primus praerogatiuae, is intelligitur cui prima datur tabula praerogatiuae. 22. G. custodes qui fuerint. 2. I. H. et 22. D. E. F. et 23. C. custodes in comitiis legum, et magistratum. 23. A. ij quot essent. ibidem. custodum munus in describendis suffragiis. 49. F. 92. K. et 93. A. custodum numerus qui fuerit. 23. F. et 54. A. D. Decem annorum exilium, ambitus erat poena. 29. F. Decembri semper mense magistratum inibant tribuni pl. 100. I. K. Decemuirii litibus iudicandis, magistratus non erant. 67. G.

decemuirii sacrorum. 81. H. I. et 82. A. decemuirii ut crearentur. 92. E. et F. decemuiriale collegium sacerdotum Sibyllinorum. 82. A. decreta popul Rom. comitiis maxime peragebantur. in praef. 3. fa. I. decurio, curiae praefectus. 101. G. deponatis maxime constabat Rom. resp. in praef. 3. fa. I. deos consulendi priusquam aliquid in-ciperent, duo genera apud Romanos. 35. K. diu inconsulti nihil ferè Romani nec publice nec priuato aggrediebantur. 35. K. describere suffragia quid fuerit. 52. H. designati, si alium magistratum peteret, sine toga candida poterant. 24. C. designatione inter et petitionis initium, annus modò unus intericiebatur. 24. G. detestationes sacrorum quae essent. 105. B. dextra ac sinistra calti partes ut sumerentur ab auguribus. 37. C. dicere dictatorem quid esset. 8. G. dictator, a dicendo dictus. 9. C. dictator a quo diceretur ac iuberetur. 9. D. dictator ab interrege dictus. 9. G. dictator a praetore dici non poterat. 9. G. dictator centuriatis comitiis non creabatur. 8. F. et 9. H. dictator nisi subitis re p. casibus ferè non creabatur. 108. B. dictator ut crearetur. 103. G. dictatoris creandi cause quae fuerunt. 8. F. dictatoris dicendi mos. 8. F. et 9. B. dictatore etiam creato adhuc intercededi potestas in tribus relinquebatur. 42. B. dictatores legibus ferendis comitia habere. 19. B. diuuium diuisio. 61. A. et dein. dies comitorum ut diffunderetur. 32. H. dies ferendae legis, dies comitorum intelligitur. 34. K. dies quo magistratus inibantur, festus erat. 55. I. digestorum locus. in praef. 4. fa. I. dignitatis cuiusque ratio comitiis centuriatis habebatur. 48. D. dignitas hominum ratio ut haberetur in comitiis tribuitur. 95. D. dignitates maxime quaeque centuriatis comitiis, non curiatis, Romae dari solent. 11. E. Dionysius Halicarnassensis saepe Romanorum comitiis inter fuit. 7. F. Dionysij Halicarnassensis locus de professione Romanorum. 6. C. Dionysij Halicarn. locus corruptus. 56. G. diribitores qui fuerint. 21. H. K. et 22. A. et 23. C. et 31. C.

diribitores populo tabellas dabat. 46. E. diribitores qui legerentur. 23. E. F. G. et a quo. 53. I. diribitorum numerus qui fuerit. 53. F. H. dire etiam inter auspicia fuerunt. 37. I. distinctio cinium Romanorum unde sumeretur. 48. C. distinctio generum et causarum in tribus comitiis quae esset. 95. C. D. diribitores, iudè et diribitores. 22. A. diuisores, suffragiorum emendorum redemptores. 30. F. G. uiles habebantur. ibi. I. K. diuinandi ratio per extorum hostiarum inspectionem, et per aues, et cetera signa. 35. K. diuisorum ministerium Romae publice erat necessarium. 31. C. diuisores et diribitores e eodem munere fungentur. 31. D. diuisores legum singula tribus habebant. 31. C. diuites apud Romanos continenter ferè onus militiae ferebant. 6. H. et 7. E. diuites Romae uere Resp. domini erant. 7. A. diuitum auctoritas Romae. 7. E. Domitia lex quae fuerit. 11. F. duces hostium pecunia liberare, maiestatis erat crimen. 16. H. duo sacerdotes ex eadem gente in eodem collegio esse non poterant. 87. G. diuuium nauales, magistratus extra ordinarij. 71. D. E. F. diuuium sacrorum primum, inde decemuirii, post quindemuirii facti sunt. 85. H. E. ἑπισημειωτικῶν graecè, latine comitium. 99. A. edicere comitia ij modo poterat, quibus ea habendi fors obtigisset. 32. K. edicere concilium Romae quid esset. in praef. 4. fa. I. edictio comitorum qualis fuerit. 32. C. D. et dein. edictum non tantum in magistratum, sed etiam in legum inducium ius comitiis erat necessarium. 33. B. et 34. K. ementis etiam auspiciis parèdum erat. 40. A. epulones a quibus crearentur. 81. F. epulones quando Romae caperent, et quot fuerint. 81. B. et dein. epulorum munus et collegium. 81. F. equestris etiam ordinis erant patricij. 47. C. equites apud Romanos maximo censu erant, et genere maxime illustres. 6. E. equites senatoribus cōiuncti ad iudicandum. 84. D. equitum centuriae etiam per tribus de-

scriptae. 45. F. equitum centuriae ex primoribus ciuitatum conscriptae. 47. I. quot Equitum centuriae in quaque tribu fuerint, difficile ratio incatur. 45. F. equitum centuriae olim primae in centuriatis comitiis uocabantur. 46. D. equitum centuriae tres primum a Romano conscriptae, Rammensum, Tatiensium, Lucerum. 63. I. K. equitum et pedum centuriae et classis distinctae erant. 43. I. K. et dein. equitum ordo Cicero-nis tempore in Publianus consistebat. 95. B. uti Equum ascendere dictatori liceret, in lege curiata quae creabatur, nominatim ad populum ferendum erat. 103. I. equo merentium, et pedibus merentium haud par erat conditio. 87. C. D. equo uehi duces pedum, contra primam dictatoris institutionem erat. 103. I. Esquilina tribus. 64. G. excusationes legitime reorum quae essent. 97. D. exercitus extra urbem imperabatur, non intra urbem. 60. G. exercitum intra urbem imperari fas non erat. 38. E. exercitus multitudo magni momenti erat in ornandis prouinciis. 104. G. exercitus imperari comitiis centuriatis debebat. 19. K. et dein. exilium decem annorum, ambitus erat poena. 29. E. exilium uoluntarium reos excusabat ne causam dicerent. 97. D. exilium ut alicui decerneretur, satis erat plebiscitum. 84. I. K. exilij poena ad Senatorium ordinem tantum pertinebat. 29. F. non explere centurias, quid fuerit. 55. G. H. quid item non explere tribus. 96. C. extorum considerationi auspices adhiberi soliti. 35. K. extra ordinem, uariè accipitur. 14. D. extra ordinem aliquid fieri multipliciter contingebat. 72. E. I. et dein. et 74. G. extra ordinem prouinciam dare aut obtinere quid sit. 74. H. et dein. extra ordinem prouincia dari dicebatur non modò si priuato, sed etiam si ei qui in magistratu aliquo esset, daretur non legitime. 76. G. extraordinaria imperia absque ulla populi rogatione data. 77. C. extraordinaria iudicandi ratio quae esset. 16. C. extraordinaria prouinciae consulis dante. 75. E. extraordinarij magistratus quandiu durarent. 72. A.

extraordinarium cur diceretur de iudiciis. 14. D. E.
extraordinarium magistrorum creatorum ius penes populum erat. 96. H. I.
extrema tribus suffragiorum, extrema tribuum suffragia intelligenda apud Ciceronem. 46. K.
extrema tribus suffragiorum, centurie erant quae extrema ex singulis tribubus uocabantur. 55. F.
F.
Fabia tribus. 64. H.
Falerina tribus. 64. G. 66. A.
fasces summorum mos cum magistratus in concione ascendere, quid pra se ferret. in praef. 3. fa. 1.
fasces etiam quaestores utebantur. 78. E.
fasti dies, quibus dari licet. 61. C.
Fauca curia, mali ominis. 107. H.
Februarius mensis qui dies comitiales fuerunt. 62. G.
feriarum publicarum genera. 61. B.
ferri cum populo agere non licebat. 68. C.
ferre bas uel illas tribus, est huius uel illius, ibus centurias ferre. 46. H.
ferre legem quis diceretur. 34. K. & quando ibid.
festi dies. 61. A.
firmum ac sanctum esse quod uolebant Romani, centuriatis comitiis ferebant. 40. C.
Flamen, unius dei sacerdos erat. 11. G.
flamines a pontificibus inaugurabatur. 10. H. 1. & eis audientes erant. ibi. K.
flamines, collegae non erant. 11. G.
flamines nisi patricii esse non poterant. 107. C. 109. B.
flamines quibus comitiis crearentur. 105. D. & 106. I.
flamines quo honore fuerint interponitices. 10. D.
flamines quo tempore sint instituti. 11. C. D.
flaminum inaugurandorum potestas penes quos esset. 109. A.
flaminibus a pontifice max. creandis interuentus magistratum necessarius non erat. 106. K.
flamen dialis maiore dignitate erat quam ceteri. 109. B.
flaminis dialis creandi uetus ratio. 52. B.
in Flaminis dialis creatione quid obseruaretur. 108. K.
Flori locus emendatus. 28. E.
Fociales ut crearentur. 80. I. Eorum munus ac dignitas. ibidem. K. & dein.
forum & comitium nonnunquam confunduntur. 99. A.
fori nomine sepe etiam comprehendebatur comitium. 97. A.
in foro centuriata comitia esse non poterant. 102. H.

frumentaria procuratio, prouincia Hostiensis erat. 77. K.
fucus etiam in auspiciis adhibitus apud Romanos. 38. C.
fuga ac pauoris initium bello qui faciat, perduellionis reum uideri. 17. A. B.
fulgur sinistru in optimis auspiciis apud Romanos erat. 36. K.
fulmen sinistrum omnibus in rebus, optimum auspicium, in comitiis uitium faciebat. 37. E. F.
fulmen solum comitorum uitium est. 37. E.
fulminis sinistri omen. 7. I.
funus familiare reos excusabat ne causam dicerent. 97. E.
in Funeribus magnificis sepe populo largitio fieri solebat. 31. B.
G.
Galeria, tribus Romanae nomen. 43. G.
64. H.
Gellii locus illustratus, in praef. 4. fa. 1. & ibi. 5. fa. 1. 10. B. & dein. 35. C. 91. D. 102. K. & 103. A. 106. K. 109. D. restitutus. 18. C.
gentilitatis ius, proprium erat ciuium Romanorum. 21. C.
gladiatores dare candidati eo biennio quo peterent, non poterant. 24. G.
gradus in renuntiatione magistratum qui intelligantur. 56. G. K. & 54. B. C. & dein.
gratie agebantur illis qui ex municipiis prima die promulgationis legum conuenissent. 34. H.
C. Gracchus homo omnium maxime popularis. 45. K.
C. Gracchus non petens iterum tribunus factus. 96. C.
Cruentius scripta sua h. ec de comitiis non uult pro oraculis haberi in praefatione. 3. fa. 2.
H.
Hereditatem cuius Romani nullus peregrinus adire poterat. 20. K.
Herculeo morbo si quis repete correptus in comitiis concidisset, ea dissoluebantur. 37. H.
Hetrusci ferre erant aruspices. 80. E.
Hetruscorum & augurum diuersa erant munera in auspiciis. 37. D.
Hispania duas habebat prouincias, ceteriore, & ulteriore. 77. H.
hominum genera ut distingueretur. 94. D.
ante Horam diei primam cum populo agi non poterat. 100. C. D.
Horatii iudicium curiatis iudiciis peractum est. 102. D.
Hostiensis prouincia. 77. I. K.
humiles dicebantur, qui censu minore erant. 68. G.
I.
Ianuario mense nulli erant dies comi-

tiales ante XIII. cal. Februa. 62. E.
Idus Maie olim solennes erant magistratibus inuendis, postea Martiae, inde & calendae Ianuarij. 62. I. K.
Idus Martiae solennes erant magistratibus inuendis. 55. K.
ignominia iudiciaria, & ignominia censoria. 29. F.
ignominia multae damnatae, magistratum petere non poterat. 29. D. G.
imperatiuae feriae. 61. C.
imperium extraordinarium, quod non legi iure daretur seu obtineretur. 76. G. K.
imperium suum tandiu retinebat magistratus prouincialis, donec successorem mitteretur. 74. B.
imperij solutionem tribuni potius habebant, quam imperium. 42. C.
inaugurari quid sit. 10. K. 91. G.
inaugurari sacerdotes, quid esset. 98. A. & dein.
inauguratio Numae Pompili. 37. A.
inauguratus locus, hoc est ab auguribus datus & consecratus. 60. G.
in auspicio esse alicui quem, est eum illi adesse in auspiciando, & operam praestare. 40. D.
inceptorum (hoc est non professorum) pena Romae quae fuerit. 6. C.
iniuriarum quae estio priuata erat, & ad praetorem urbanum pertinebat. 15. F.
eadem & publica erat. ibidem. G.
intercedendi potestas maxima penes tribunos erat. 42. B.
intercedere, uulgo diximus se opponere. 42. C.
intercessionis consideratio. 41. I. K. & dein.
intercessio an in comitiis centuriatis locum haberit. 42. D.
intercessio tribunitia non modo ante mita suffragia, sed etiam capitis interdum suffragiis interponebatur. 42. K.
intercessio tribunitia, quod ad leges ferendas attinet, tum interponebatur, cum lex ferretur, non cum trinundino promulgabatur. 42. F. G. H.
intercessionis tribunorum effectus qui esset. 42. F.
intercessi dies. 61. B.
interregnum quinque modis dierum erat: unius primum, & deinde mox alterius, item quinque dierum. 18. H. 32. F.
per Interregnum creati magistratus, statim magistratum inibant. 108. C.
interrex a quo crearetur. 9. H. & quomodo. 18. H.
interrex primus creatus comitia habere non poterat. 18. I.
interrex centuriatis comitiis non creabatur. 8. F.

equitum ac peditum. ibidem & dein.
iuniores Romae qui dicerentur. 6. D.
iuniorum centuria quae fuerint, quae seniorum. 48. C.
Iupiter auspiciis & signa mittere creditus. 36. A.
iuramentum interponere debebat is qui sacerdotum candidatum nominabat, quod is dignus esset eo sacerdotio de quo ageretur. 97. I. K.
iurisdictione penes quos fuerit Romae. 12. I.
iuuocatae tribus quae dicerentur. 46. I. K.
I.
ioci contumeliosi infelix exitus. 29. I.
Iouis interpretes, consularij & administri, Augures. 36. A.
Ioue fulgente tonante agi cum populo fas non esse, exponitur. 39. A.
Ioue tonante aut fulgente comitia haberi non poterant. 90. D.
iudicium quae dicitur. 89. F.
Iudex quaestionis, quaestor, & princeps iudicum. 15. H.
iudicis quaestionis sedes ac munus. 15. I.
iudices quidam a praetore dati in comitiis stantes iudicare solebant. 99. C.
iudicum nomine etiam populus intelligendus est. 48. I.
iudicum ordo quidam semper Romae fuit, penes quem essent iudicia. 83. C.
iudicium populi Romae maximum erat, ac summum. in praef. 3. fa. 1.
in iudicij causa habendis comitiis quid obseruaretur. 41. H.
iudicij effugiendi rationes duae reis apud Romanos constituae. 97. C. D.
iudicio publico damnatus, cuius pena ignominia tantum esset, multae, magistratum petere non poterat. 29. D.
iudicio turpi damnati, omni honore ac dignitate priuati erant. 29. D.
iudicia ad tres ordines translata. 67. F.
iudicia penes quos fuerint apud Romanos. 84. C. D. & dein.
iudicia populi quae fuerint. 16. C. & dein.
iudicia populi quibus comitiis fierent. 83. H. & dein.
iudicia populi multa recenseantur. 84. F.
iudicia publica qui exercerent Romae. 13. A. B.
iudiciorum comitia ubi haberentur. 99. K.
iudiciorum ordinis ratio apud Romanos. 14. D.
iudiciorum ratio quae fuerit Romae tempore Ciceronis. 12. I. K.
iudiciorum tabellae quales fuerint. 97. B.
in iudicij obseruari solita a Romanis. 96. K.
Iuniores ad annum usque XLVI dicebantur, supra eum annis seniores. 48. C.
iuniorum & seniorum centuriae & classis erant distinctae. 43. I. K. & item

latinorum ac Romanorum foedus quod doctum. 89. E.
Legere, hoc est suffragiis designare. 109. A.
legati quod erant in proconsulari & propraetorio munere, hoc erant proquaestores in quaestoria procuratione. 79. K.
Legatorum magnus numerus, maximus erat momenti in ornandis prouinciis. 104. G.
in Legione Romana militare non aliis quam ciuibus licebat. 21. B.
legiones sex millia militum tandem continere coeperunt. 70. K.
legiones urbanae ordinariae quatuor, quibus 24. tribuni militum praefecti, singulis singulis millibus. 87. C.
Lemonia tribus. 64. H.
legum nomine quae ueniunt. 83. D. & dein.
legis nomine etiam rogatio comprehenditur. 11. I. K.
Lex ante recitabatur, quam populus suffragium diceret. 31. I.
lex post trinundino promulgationem etiam die comitorum rursus recitabatur. 41. H.
lex quam populus non iussisset, teneri non poterat. 54. K.
lex quando populi suffragiis committeretur. 34. G.
legis auctor quis diceretur. 34. F.
legis ferendae nulli ius erat nisi magistratui. 107. B. C.
legis lator nonnunquam legibus soluebatur. 90. E.
legem ferre is etiam dicitur qui aliquem uocat in iudicium populi. 12. H.
legem ferre incipit, qui nudinis promulgat. 35. A.
legum ferendarum mos. 33. G. H. 34. K. 35. H.
legem ferre qui uolebat, eam publice proponitam habere debebat. 33. B.
leges ex senatus decreto ferri solite. 91. H.
leges non omnes Romae comitiis centuriatis ferebantur, sed & c. 11. K.
leges quae a maioribus magistratibus ferebantur, ferre centuriatis comitiis ferebantur. 12. B. C.
legum ferendarum causa comitia tribuita haberi solita. 83. D.
legibus ferendis consules comitia centuriata habuerunt. 88. G.
lex quando inheri renuntiaretur. 52. B.
quando non accipi. ibidem.
leges primum uoce iubeantur a populo aut uetantur: deinde tabula. 48. I. K.
legem promulgari & proponi differunt. 33. E. F.

leges trinundino promulgari solite. 34.A. legum publicatio qualis fuerit. 98.D. legum comitia, auspiciata non erant. 91.C.D. legum comitia plurimum in comitio haberi solita. 98.I. nonnunquam in capitolio. 99.I. legum iudiciorum; comitia tributa à quibus magistratibus haberetur. 86.H. in Legum rogandarum comitiis obseruari solita. 41.G. legum rogatores priusquam legem proponerent, concionem habere soliti. 33.F.G. leges rogatas accipiens populus, his uerbis utebatur, ut rogatus. 48.F. de Legibus ac iudicis rogationes à cõsulis, pratoribus, tribunis pl. ferrebantur. 86.I. legibus aliquem soluere, ad quem pertineret. 74.F. 77.C. legibus solui in Senatu nemo poterat, nisi ducenti adessent etc. 74.E. legibus soluti sunt multi, ut magistratus creati possent. 27.B. 41.D. lex Aelia et Furia uel Fufia. 39.B. lex Aemilia. 19.B. lex Aemilia, ne plusquam annua ac semestris esset censura. 34.B. lex Agraria Tib. Gracchi in capitolio per lata est. 99.I. lex A pulcia, maiestatis crimẽ olim persequabatur. 13.I. lex Aterina. 86.C. leges annales. 27.B. lex Aurelia de tribus ordinibus iudicũ. 86.H. lex Aurelia de iudiciis. 67.F. lex Bebia. 14.K. leges omnes à Bruto late cum reges eieci sunt, curiatis fuerunt. 102.D. lex Cæcilia et Didia. 34.B. C. 108.A. B. C. lex Cælia quando lata. 49.B. lex Calpurnia. 29.E. lex Carbonia. 48.K. lex Cassia. 48.K. lex Clodia nisi lege abrogari non poterat. 75.B. E. lex Cornelia quæ crimina persequeretur. 13.H. lex Cornelia de imperio propagando. 74.B. de decedendo magistratu provinciali. C. de magistratibus petendis. 28.C. lex Cornelia maiestatis post legem Appuleiam successit. 13.I. lex Cornelia uetans ne quibus tribunatum plebis gessisset, alium postea magistratum peteret, abrogata. 29.B. lex curiata quædam uetus lata. 110.B. leges Censoria, subscriptiones Censorũ intelliguntur, aut locationes Censoribus factæ. 19.D. leges centuriatæ, quæ cõuriatis comitiis ferrebantur. 12.A. B. legibus omnibus centuriatis commune erat, ut trinundino proderetur dies comittorum. 35.B. lex curiata reuocationi exilij lata. 104. 1. et item testamentis confirmandis. ibidem. et qua adoptiones fierent. lex curiata sacrorum detestationibus. 105.B. leges Curiate Bruti tribuni celerum in foro late. 110.A. leges curiatis trinundino promulgandæ erant, priusquam ad diem quam magistratus indixisset, comitia haberi possent. 108.A. legibus curiatis ferendis opus erat comitiis curiatis. 106.G. lex Domitia quæ fuerit. II. F. 8. H. I. eius ferendæ occasio. 82.B. lex Domitia à Sylla dictatore abrogata. 83.C. inde reuocata. ibid. G. legis Domitiæ caput de creandis sacerdotibus. 82.F. leges X. I. I. tab. centuriatis comitiis per late sunt. 12.C. lex Fabia de numero sectatorum. 31.H. lex Fufia de suffragiis. 95.F. lex Gabinia. 48.K. quando lata. 49.A. lege Gabinia Pompeius præter senatus uoluntatem prouinciam aduersus piratas accepit. 75.A. lex Hortensia. 19.B. 62.C. lex Iulia à L. Iulio Cæsare lata. 21.F. lex Iulia de Latinis et sociis Italia ciuitate donandis. 88.E. F. G. lex Licinia de sodalitiis. 31.H. lex Licinia, et lex Ebutia. 87.E. lex Licinia et Iunia. 34.C. lex Lucretia de ni, quo tempore lata. 14.D. lex Manilia. 34.F. 71.G. legis Maniliæ caput de Iugurtha. 13.C. lege Manilia Põpeio multa extra ordinem data. 75.C. D. lex Maria de pontibus à quo lata, et quando. 49.H. lex Papia de peregrinitate. 15.G. lex Papyria quando lata. 49.A. et 105.B. C. lege Plotia de ui questio à quo exerceretur. 14.A. leges Porcia et Sempronia de iure ciuium Romanorum. 20.K. legis Porciæ cautio. 16.I. lex Pupia de non habendo Senatu comitialibus diebus. 62.D. E. lex Sempronia de Proconsulibus. 73.D. de iudiciis. 84.D. legis Semproniæ cautio. 16.I.

lex Seruilia. 88.H. lex tabellaria. 23.E. 26.F. 31.D. 48.I. K. et quæ fuerint. 49.G. lex tabellaria an etiam ad curiata comitia pertineret. 109.F. post Leges tabellarias hi modo creati magistratus poterant, quorum rationem haberi debere, antequam iudicium esset. 41.E. lex Titia. 77.I. lex Trebonia de imperio Cæsari in Gallia in quinquennium prorogando. 74.C. et 75.E. lex Tribunitia. 19.F. lex Tullia à Cicerone lata. 24.F. 29.E. leges Valerice, centuriatæ fuerunt. 12.B. lex Varia. 13.C. et 71.G. lex Vatinia. 75.F. Libertini homines in quatuor urbanas tribus descripti. 94.D. E. Lictores triginta pro triginta curiis suffragia imbant Ciceronis tempore. 105.K. et 106.A. et deim. F. Licitorum suffragia libera nõ erant. 109.G. Liciorum triginta comitiis nihil opus erat tabellis. 109.F. Liciorum potius quàm grauioribus personis comitia centuriata committerentur. 109.H. lituus, baculus aduncus sine nodo. 37.A. Lini locus multa ad comitorum rationem pertinencia elucidans. 50.G. Lini loci mendii suspecti. 24.E. 45.F. G. 65. et 66.B. et deim. illustrati. 89.A. et deim. 90.H. I. et 93.I. K. locus centurie prerogatiuæ nominatim onile dictus. 51.A. locus aliquem inaugurari quid sit. 91.G. loco suo primo competitor competitori cedere poterat. 58.B. locus quo ad suffragium centurie à cõsule uocabantur, prope tribunal erat. 50.G. Lucani locus elucidatus. 51.B. 81.C. Lucullus per multos annos in Asia quæstor fuit. 78.G. ludorum et census causa, populi conuentus Romam ex uniuersa Italia fieri solitus. in præfa. 5. fa. I. Luperci sacerdotes. 80.C. lustri condendi causa populus uniuersus in campo Martio conuenire solitus. in præfa. 5. fa. I. M. Macrobij locus. in præfa. 5. fa. I. in fine. magistris curiarum qui uocabantur. 30.H. magistris curiarum, iidem et diuiores erant. 31.C.

magistri equitum dicendi mos. 8.F. G. et deim. 9.B. magister equitum centuriatis comitiis non creabatur. 8.F. sed à dictatore dicebatur. ibid. et deim. magister equitum comitia non habebat. 19.E. ius uocandi populi habebat. ibi. magistratus uerè qui appellarentur. 79.K. magistratus, beneficia mera erant populi. 25.I. magistratus à consulis creadi. 106.H. magistratus iustus lege curiata dabatur, quàm tribus comitiis. 105.I. et 106.I. magistratus ei candidato deferebatur, cuius nomen plures tabellæ suffragatorum continerent. 52.C. magistratus petendi ratio unde maxime noscitur. 29.H. magistratus petendi ordo inuersus facebatur, ut eius non haberetur ratio qui peteret. 28.K. magistratu pro suo imperio quippiam agenti resistere, maiestatis erat crimen. 17.A. magistratum cum quem quis gessisset, capere rursus non poterat nisi decennio interiecto. 29.C. magistratum gerere quos uellet populus, nominatim appellabat. 48.F. magistratu uno functus, alium nisi anno interiecto gerere non poterat. 24.G. magistratus extraordinarij multi in historiis leguntur. 71.C. magistratus extraordinarij à quibus crearentur. 86.D. E. magistratus extraordinarij alibi quàm in campo creati poterant. 98.I. magistratus maiores centuriatis comitiis creabantur. 8.E. magistratus omnes maiores et patricij Romæ centuriatis comitiis creabantur, præter dictatorem. et c. 7.K. 8.E. magistratus unde maiores aut minores appellentur. 8.D. 68.E. et 102.K. magistratus maiores minorum obnuntiationi in habendis centuriatis comitiis parere non habebant necesse. 41.A. magistratus maiores soli comitia centuriata habere poterat. 17.K. et 18.A. magistratum maiorum maiora erant auspicia, minorum memora. 40.A. B. magistratum maiorum auspicia impedire seruando de celo non poterat, nisi maiores etiam magistratus. 40.C. F. magistratum maiorum comitia soli Consules habebant. 18.A. magistratus maiores qui fuerint Romæ. 8.A. magistratus minor de celo seruare non poterat, cum maior magistratus comitia haberet. 40.F. quod tamen non semper obseruatum est. ibid. G. magistratus minores centuriata comitia habere non poterant. 17.K. magistratus omnes minores tribus comitiis creabantur. 69.E. magistratum minorum soli Tribuni ius habebant agendi cum populo. 86.A. magistratus minores ordinarij à quibus crearentur. 85.A. magistratus nonnunquam creati etiam qui non peterent. 41.E. magistratus ordine peti debebant. 29.A. magistratus ordinarij quando crearentur. 100.D. magistratus ordinarij recedunt. 67.E. magistratum ordinariorum et extraordinariorum discrimen. 106.H. I. magistratus ordinarios subrogandi minus, proprii erat consulium. 86.D. magistratum extraordinarij candidatis quid obseruandum fuerit. 87.D. E. magistratus patricij et plebei dupliciter accipiuntur. 68.K. et deim. magistratus plebis proprij, Tribuni et Aediles. 69.C. magistratus plebei quomodo uitio crearentur. 90.I. K. magistratus plebeios, tribuni pl. creabatur. 85.A. magistratus prouinciales quibus rebus ornarentur. 104.F. G. magistratus soli ad populum uocadi ius habebant. 84.E. magistratus duos uno anno gerere uetitum. 29.C. magistratus trinundini promulgatione non desiderantes. 108.B. C. D. magistratum comitiis finitis quid fieri sit solitum. 60.D. magistratum creatio quibus temporibus fieret. 62.H. I. K. magistratum Curulium ætas legitima quæ fuerit. 28.B. magistratum diuersitas. 67.D. E. de Magistratum imperio ferendis legibus, an trinundini promulgatio necessaria esset. 108.B. magistratum tributa comitia ferè in campo Martio fieri solita. 98.F. magistratus capturi, certa ætate esse debebant. 26.K. magistratus et honores Romæ non nisi per populum assequi quis poterat. in præfa. 3. fa. I. magistratibus aliis quàm Tribunis pl. sufficiendis comitia ante Ianuarium mensẽ non habebantur. 101.A. magistratibus creandis Curiate comitia primum in usu erant. 102.G. deinde Tributa. ibid. H. de Magistratibus singulis Romanis binis comitiis indicabant. 102.K. maiestatis crimẽ qua lege uindicaretur. 13.I. et 17.A. maiestatis crimẽ sui prætorem habebat. 17.B. maiestatis iudicium, publicum. 13.B. maior potestas ubi erat, minor cum populo agere non licebat. 19.F. maiestatis diuinatio. 36.A. manuarias artes Romani exercere non poterant. 94.K. manus eorum quibus supplicabant, apprehendere soliti candidati. 29.I. Marius legibus solutus in eodem magistratu intra decennium bis gerendo. 29.C. Marius quinque dierum petitione consulatum obtinuit. 25.C. Martius campus qui fuerit. 60.I. Martij Coriolani iudicium quando fuerit. 67.C. Metia tribus. 64.H. militare in legione Romana non aliis quàm ciuibus licebat. 21.B. militare re gerere nemo poterat nisi Consulibus aut prætoribus. 104.A. et non nisi lege curiata permittere. 103.K. militaris ætas à X. VII. anno incipiebat. 27.A. et 48.C. militaris iurisdictio ad Imperatores tribunosque militares pertinebat. 12.I. miles, nisi tumultu maximo, non scriberetur proletarij et capite censi. 46.B. militum descriptio ut Roma fieret. 6.G. H. militie onus diuites Romæ contemneret. 6.H. Milonis tria patrimonia in popularem largitionem consumpta. 31.B. minor pars populi, decem et septem tribus intelligebantur. 83.A. minores magistratus non creabantur nisi creatis maioribus. 100.G. minores magistratus qui intelligantur. 103.E. morbus reos excusabat ne causam dicerent. 97.D. multa reo irrogari non poterat, nisi ter ante accusato. 96.I. multa lege lata dicebatur. 97.B. multa ubi dici solet. 99.K. multa certatio et irrogatio ut fieret. 96.I. multa dicende potestas omnibus magistratibus facta. 86.C. multa soluende prædes reus damnatus dare debebat, alioqui in uincula ducebatur. 93.D. municipes Romani qui fuerint. 20.F. municipia in ciuitatem admissa. 70.F. munus magistratus et administrationis obeuntes, non uerè erant magistratus. 79.F. K. munus et administrationis nomina magis erant Proprietor, proconsul, et

eiusmodi, quam magistratus et imperii. 79.F
 munerum diuisio per tribus non omnis erat prohibita. 31.C
 N.
 Narniensis tribus. 64.H
 nefasti dies, quibus dari non licet. 61.C
 nexa atque hereditates, propria erant ciuium Romanorum. 21.C
 nomen candidati a consule recipi, quid esset. 29.D
 cuius candidati Nomen consul non receperat, is populi suffragio excludebatur. 26.E
 nominis editio candidatis necessaria erat. 35.D
 nomina candidatorum iam ante comitia recepta esse oportebat. 26.F
 nomina candidatorum non integra tabellis scribebantur quae populo darentur, sed prima tantum littera praenotabantur. 42.D
 nomenclatores qui fuerint. 30.B
 nomenclatores candidatis adesse uetas lex a solo Catone seruata. 30.B.C
 nominandus erat in concione is qui sacerdotij petitionem profiteretur. 97.H.I
 nominari a pluribus quam duobus non poterat, qui sacerdotij petitionem profiteretur. 97.I
 notarum usus apud Romanos quam sit antiquus. 49.C.D
 nouum crimen noua quaestione uindictabatur. 16.B
 Numae regis inauguratio. 37.A
 Numae regis tempore Romae alia comitia non erant praeter curiata. 11.C
 numerus legitimus suffragiorum et centuriarum unde conficeretur. 60.C
 nundinae quid essent. 33.K
 nundinae, pagorum sunt. 61.C
 nundinarum diebus populus frequentior conueniebat, quam quibusdam comitiis. in praef. fa. I.
 nundinarum interuentus duos dies de numero comitialium demebat. 62.F
 nundinis apud praetorem lege agi poterat. 61.C
 an Nundinis haberi comitia potuerint. 61.K.D. et 62.A.D
 nundinis, hoc est nono quoque die populus ex agro in urbem conueniebat. 32.E
 nuptiae legitima apud Romanos non erant, si aut pater aut mater peregrini essent. 21.A
 O.
 Obnunciandi ius cui competeret. 39.F
 obnunciare quid fuerit. 39.A
 obnunciatio non solum coram, sed etiam per dicta fiebat. 40.F
 obnunciatio auguris aut magistratus falsae parendum erat. 39.I

obnunciatio etiam auspiciorum parere magistratum esse oportebat, qui comitia erat habiturus. 39.A. et dein.
 obnunciatio etiam tribus comitiis parendum erat. 90.E
 obnunciatio parendum erat in omnibus comitiis. 91.E
 occentu auium augurium capiebatur. 36.C
 Ocriculana tribus. 64.H
 Octauiano probri loco obiectum, quod auius eius argentarius fuisset. 30.I
 omen prerogatiuum in comitiis centuriatis ferè semper ualuit. 46.C.D
 oneribus publicis immunes, nullo prope numero habiti. 45.I
 optimatum principatus species in Reip. Rom. in praef. 3 fa. I.
 orationes suadendi et dissuadendi causa in comitiis legum habebantur. 41.H
 ordinarij magistratus qui fuerint. 67.E
 ordinarij magistratus minores a quibus crearentur. 85.A
 ordines Romanorum ad equitum centurias et peditum pertinebant. 47.B. 48.A
 ordinum decuria, et centuria. 47.F
 ordinum apud Romanos diuisio. 47.D.E
 ornamenta imperij et magistratus penes eos manebant, qui uere magistratus essent. 79.K
 ornamenta prouinciarum praetoriarum quae fuerint. 104.F
 ornari prouinciae magistratum quando dicerentur. 104.E
 Otriculana (mendoze, pro Ocriculana) tribus. 64.H
 Oufentina tribus. 64.H
 Onidij locus primo factorum illustratus. 51.E
 Oule, locus in quo centuria prerogatiua erat. 50.F. et 51.A. et dein. P.
 Palatina tribus. 64.H
 Papyria tribus. 64.I
 Paruae nostrae temporis ferè ueteribus Romanorum curijs similes. 101.K
 patricidij quaestor quando crearetur. 13.C
 Pars minor populi, decem et septem tribus. 83.B
 patres primum post comitia auctores fieri soliti, deinde ante comitia. 35.D.F
 patrum auctoritas uarie pro diuersis temporibus expectanda erat. 107.H
 patrum olim apud Romanos auctoritas. 35.F.G
 patricius magistratus quando in urbe esset, auspicia ad patres redire non poterant. 86.F.G
 patricij comitiis tribunorum pl. adesse non uocabantur. 92.A

patricij genere erant nobilissimi, cuiuscunque essent uel ordinis uel sensus. 47.C
 patricij etiam inter equites ac pedes annumerati. 47.C.D
 patricij magistratus dupliciter accipiuntur. 68.K. et dein.
 patricij plebeios magistratus obtinere non poterant. 28.I. 47.D. 86.K
 patriciorum auspicia in duas potestates diuisa. 8.C
 patriciorum inter se diuisio pro censu. 47.C
 patriciorum magistratum nomine omnes maiores intelliguntur, plebeiorum minores. 69.D
 Pauli Manutij sententia non recepta. 65.D
 pauperes, et omnibus oneribus publicis immunes, nullo prope numero habiti. 45.I
 pauperes qua ratione a Reip. administratione Roma exclusi. 7.A.D
 pauperes seu infimo censu Roma omnimode immunes erant. 7.A. ac proinde etiam honoris expectes. ibid. F
 pax non isdem comitiis iubeatur, quibus bellum indicetur, sed tribus. 12.H
 peculatus iudicium, publicum. 13.B
 pecunia attributa quae diceretur. 67.G
 pecuniae ad bellum ut Roma imperarentur. 6.H
 pecunia custodia tribunis erarij erant attributa. 67.G
 pecuniae suffragia emercarij candidati uocabantur. 30.E.F
 pedanei iudices ante dicti. 99.C
 pedestris exercitus diuisio apud Romanos quae fuerit. 6.F
 pedibus merentium et equo merentium dispar conditio. 87.C.D
 pedium curiae etatibus distinguebantur, ut aliae essent seniorum, aliae iuniorum. 48.B
 peditum centuriis auctis, auctae etiam fuerunt equitum centuriae. 45.E. et dein.
 perduelles olim hostes dicebantur. 16.D
 perduellionis crimen centuriatis comitiis iudicari et absolui solitum. 17.D.E. et dein. 90.A
 perduellionis crimen in quae caderet. 17.A
 perduellionis crimen, et maiestatis, diffugerunt. 16.E. et 17.D. et dein.
 perduellionis iudicium, capitale erat. 17.G.H
 perduellionis iudicium, unum populi capitale iudicium fuit. 16.D
 perduellionis iudicio tabella primum populo data non est, postea data est. 48.I. et 49.A
 de Peregrinitate quaestio publica erat. 15.G

perpetua quae stes unde sint dictae. 13.B
 non Petentis etiam aliquando ratio habita. 87.G
 petitionis professio apud populum fieri debebat. 25.I. ea quae fuerit. ibidem
 petitioni profutenda necessarium non erat a Consulibus nomina candidatorum recipi. 25.G
 petitione magistratus multo ante tempore adornabant qui eum appetebant. 25.C
 Philoxeni tribuum praefecti. 101.G
 Philoxeni tribus. 101.F
 Plauti locus in Ollularia. 30.H
 eiusdem locus in Penulo illustratus. 61.F
 Plautia seu Ploria lex de uis perpetua et ordinaria erat. 14.B.D
 plebs quae diceretur. 17.F
 plebs magistratus proprij erant Tribuni pl. et Aediles. 69.C. 103.D
 plebs, pars populi tantum, in praef. 4 fa. I.
 plebs indignatio ut Romae coerceretur. 7.A.C
 a plebe aliquid scitum esse, est plebiscito aliquid decretum esse, non lege centuriata. 84.I
 plebeij, reliqui omnes ciues praeter patricios. 47.C
 plebeij homines magis continentur quam patricij poterat ambitioni uacare. 28.I
 plebeiorum hominum alij ingenui erant, alij libertini. 94.D
 plebeij in Comitibus tabulas referebantur, et ararij fiebant. 20.C
 plebeij magistratus dupliciter accipiuntur. 68.K
 plebeij magistratus imperium gerebant cum nullus esset in urbe patricius magistratus. 103.C.D
 plebeij magistratus nulla habebant auspicia. 90.G
 plebeis magistratibus Sylla dictator agendi cum populo detraxit. 77.C
 plebeium magistratum patricij gerere non poterant. 47.D. 86.I
 plebiscitum quid sit. 83.D
 plebiscitum Aatinum. 47.K
 plebiscita multa contra Senatus decretum lata. 91.I
 plebiscita, tribus comitiis fieri solita. 83.D
 plebiscitorum leges centuriatis comitiis ferebantur. 11.K. et 12.C
 pleno iure ciues, hoc est cum iure suffragij.
 Plutarchi interpres notatus. 27.F. et 75.D
 Plutarchi locus in uita Marij illustratus. 51.C
 Publicia seu Publicia tribus. 64.I
 Pollia tribus. 64.I
 intra Pomernum auspiciari soliti Romani. 38.D. nonnunquam etiam extra ibidem. G

Pompeius Caesari in auspicio erat quantum lex de adoptione Clodij lata est. 107.F
 Pompeij privilegium singulare in consulari assequendo. 27.K. de eodem alia quaedam. 28.C
 Pompeio multa extra ordinem collata sunt. 75.B.C
 Poptina seu Poptina tribus. 64.H. 66.A
 pontes qui fuerint in comitio. 99.G
 pontes XXXV in suffragiis ferendis erant. 52.A
 per Pontem suffragij ferre quid sit. 51.K
 pontium seu ponticalium usus apud Romanos in comitiis qui fuerit. 49.K. et dein. et 51.F.K
 pontifex Regem sacrorum inaugurabat. 10.H
 pontifices calatis comitiis habendis ius habebant auspiciorum. 39.F
 pontifices centuriata comitia habebant. 106.I
 pontifices cogi poterant a Tribuni ut tribus comitiis consecrationum facerentur adessent. 105.C
 pontifices de legitimis adoptionibus cognoscebant. 108.F
 pontifices etiam comitia tributa habebant. 86.H
 pontifices multa dicenda potestatem habebant. 19.K
 pontifices non comitiis a populo creabantur, sed a collegio cooptabantur. 11.A
 pontifices olim nisi octo non erant. 87.K
 pontifices sacrorum causa comitia curiata conuocare poterant. 106.I
 pontificum potestas maxima erat in sacris curandis. 19.I
 pontifices ut crearentur. 82.G
 pontificibus, praeterquam in legibus ferendis, ceteris in rebus priuatis cum populo agere licebat. 107.C
 pontifex max. ut crearetur. 11.B
 pontifex max. a minore parte populi creabatur. 83.A
 pontifex max. centuriatis comitiis non creabatur. 10.C
 pontifex max. comitia centuriata habere poterat. 19.G.H. et 20.A
 pontifex max. comitia habebat pontificibus sufficiens. 86.H
 pontifex max. nisi ex pontificibus non fiebat. 87.I
 pontifex max. populi suffragij creabatur. 82.G.H. id ne semper uerum fuerit. ibid. I.K
 pontifici max. creando comitia a quo haberentur. 86.G.H
 pontifici max. pro sui sacerdotij auctoritate ius erat agendi cum populo. 106.K
 pontifex Rom. cum populo agendi ius habebat. 19.H.I
 pontificatus maximi candidatus nemo

esse poterat qui pontifex non esset. 88.A
 Popilia tribus. 64.I
 populus de capite centuriatis comitiis iudicabat, tribus de multa. 84.H
 populus et plebs differunt. 17.F
 populus inuito ciui adimere ciuitatem non poterat. 20.D
 populus omnibus magistratuum comitiis per tribus diuisus erat. 46.H.I
 populus sententiam patrum confirmabat. 107.I
 populi auctoritas Romae quanta fuerit. in praef. 3 fa. I
 populi beneficia mera erant magistratus. 25.I
 populi diuisio per censum. 48.A
 populi iudicia quae fuerint. 84.E. et dein.
 populi iudicia quibus comitiis fierent. 83.H. et dein.
 populi rogandi ius qui magistratus haberent. 86.B
 populi Ro. olim potestas atque auctoritas. 11.K
 in Populi Rom. potestate erat, magistratus creare, leges iubere, de bello indicendo decernere. 7.A.B
 contra Populi studia manifesta excluderentur suffragij populi, nonnulli candidati. 26.A
 populo saepe aliquid a diuibus testamento legabatur. 31.B
 populo in ferendis suffragiis occupato, exercitus praesidij causa imperabatur. 60.H
 populum bis de omnibus magistratibus iudicare solitum, quomodo intelligendum sit. 103.D. et 105.H.
 ad Populum quodam nihil referebatur, quod non ante a Senatu decretum confirmatumque esset. 35.F
 ad Populum uerba facere priuatis nisi potestate a magistratu accepta non poterat. 25.E
 ad Populum uocandi, soli magistratus ius habebant. 84.E.F
 postriduani dies, cauendi. 61.D
 postulationis memoria recentior magis mouere solet. 51.F
 potestatis paris aut maioris intercessioni parendum erat. 41.K
 Potitij et Pinarij. 80.D
 praconum Romanorum consideratio. 23.H
 praeco non totius simul classis, sed singulatum cuiusque centuriae sententiam pronuntiare solitus. 52.I.K
 pracones et argentarij Romae parum honesto loco censentur. 30.I
 praconum ordo ac uelut collegium, sodalitasque. 23.E
 praconum munus tribus comitiis. 92.I
 praconium facere, Romae sordidum munus erat. 30.I

praefectura Romanae quae essent. 20.G
 & dein. 20.G
 praefectus (unde & praefectura) quis
 diceretur. 20.G
 praefecti provinciae ab iis qui eis decede-
 rent, imperium idem habebant quod
 ij a quibus praefecti erant. 79.E
 praefecti annonae, magistratus extraor-
 dinarii. 71.C
 praefectus urbis quando fieri desierit.
 68.C
 praefectus urbis ius quale fuerit. 68.C.
 D
 praefecto urbis quatenus centuriata com-
 mitia habere liceret. 68.B
 praefectus urbis Latinarum causa non a
 populo creabatur, sed a consulibus.
 67.H. & dein. eius auctoritas. ibi-
 dem. & fol. seq. A. ac dein.
 praediales dies. 61.D
 praerogativa sorte fiebat. 22.G
 praerogativa centuria quae diceretur. 43.
 F. G. H. & 45.C
 praerogativa centuriae auctoritas. 43.B.
 & 46.C. D
 praerogativae auctoritas quanta fuerit.
 50.G
 praerogativae centuriae custos alius dari
 solitus quam alius iurevocatis centu-
 riis. 54.B
 praerogativa centuriae omen cur sortis com-
 mitteretur. 46.D
 praerogativae centuriae primus custos a
 candidato praeficiebatur. 22.K
 praerogativae fors an inter primae classis
 tantum centurias fieret, an etiam inter
 alias. 44.E. & dein.
 praerogativa centuriae sortitione facta in
 centuriatis comitiis, reliqua comitia
 absque sorte peragebantur. 92.H
 praerogativam curiam Romani bono-
 minis esse volebant. 107.H
 praerogativa tribus quae esset in tribubus
 comitiis. 92.H
 praerogativa, unius tribus pars. 43.G
 praerogativam ferè semper reliqua cen-
 turia sequebantur. 22.H. I
 praerogativa esse tribubus omnibus con-
 tingere poterat. 43.D. E
 praetexta utebantur adolescentes Romani
 usque ad X V I I annum. 26.K
 praetor communi nomine appellabatur
 omnis magistratus cui pateret exerci-
 tius. 79.F
 praetor quaestiois de falso, de quo cog-
 nosceret. 13.H
 praetor utante Consule comitia habere
 non poterat. 19.C
 praetor urbanus absente Consule maior
 erat magistratus. 17.F
 praetor urbanus in comitio ius dicere so-
 litus. 99.C. D
 praetoris urbani summum erat in urbe

imperium profectis urbe consulibus. 67
 H. I. & 68.C. D
 praetoris sedes in iure, ac munus.
 15. I
 praetoris tribunal ubi esset, & quàm
 laxum. 99.D. E
 praetorem pro consule esse, extraordina-
 rium erat. 76. I
 praetores a consulibus creabantur, non a
 praetoribus. 18.B. C
 praetores centuriatis comitiis creaban-
 tur. 8.B. C
 praetores, collegae erant Consulibus. 8.B.
 40.E
 praetores duo Romae, urbanus, & pere-
 grinus. 12. I. K
 praetores decem Romae creati. 13. D.
 & 15. B. post duodecim institu-
 ti. 15. A. inde etiam sedecim. ibi.
 B. C
 praetores inter se urbanas provincias for-
 tiebantur. 75. I
 praetores iuri dicundo in urbe retineban-
 tur toto anno sua praetura, nisi. & c.
 76.A
 praetores provinciarum qui passim le-
 guntur, munus & administratio-
 nem magis habebant quam magistra-
 rum & imperium. 79.G
 praetores si nolent in provincias profici-
 sci, id eis liberum erat. 76.C
 praetorum comitia a praetoribus haberi
 non poterant. 18.C. D
 praetorum comitia cur diutius duraret.
 56.B. C
 praetorum numerus ex populi ac Sena-
 tus voluntate pendebat. 14. I
 praetoribus ius non erat praetores rogandi.
 56.C. D
 inter Praetores non reperitur alia sortitio,
 quam provinciarum. 57. I
 praetoria aetas anno erat X L. 28.G
 praetoriae provinciae quae fuerint. 73.
 C. D. ea ut decernerentur. 75. H.
 & dein
 praetoriarum provinciarum administra-
 tioni nullis opus erat comitiis. 76.B
 praetoriis comitiis tot tabellas unicuique
 de populo dari oportebat, quot erant
 competitores. 53.D
 praetorio aut consulari imperio nemo in
 provincia erat qui belli gerendi pote-
 statem non haberet. 104.A
 praeturae petende tempus. 28.E. G
 praeturae petere non poterat, qui qua-
 stor non fuisset. 29.A
 precatio solennis eius qui comitia habue-
 rat, finitio comitiis. 60.E
 praesens, ambire magistratum. 29.K
 praesentio candidatorum qualis fuerit.
 29. I
 primarum tantum literarum scribenda-
 rum mos tam in tabellis suffragariis

quam iudicialis. 49.C. D
 qui primus suffragium ferret in centu-
 ria vel tribu, ut delgeretur. 93.
 G
 principium quaestiois alius erat a prae-
 tore. 15. I
 principium ea curia dicebatur, quae pri-
 ma exierat. 109.G
 privatus ad populum verba facere nisi
 potestate a magistratu accepta non
 poterat. 25.B
 privatus nemo provinciam cum imperio
 praetorio obtinere poterat, nisi ex pri-
 vato factus esset magistratus. 76.G
 privato non licebat ex Rosstris ad popu-
 lum verba facere, nisi a magistratu quis
 produceretur. 34.D
 privati homines, etiam si consulares,
 provincias obtinere non poterant, nisi
 ex privatis facti essent magistratus.
 74. I
 privilegia civium Romanorum ex lege
 Porcia & Sempronia. 16.H
 privilegia civium Romanorum. 20.B. C
 pro, particula pro a. 11.B. C
 pro collegio pontificum, hoc est apud ip-
 sos pontifices, aut ab ipsis pontificibus.
 106.K. & 107.A
 proconsul etiam vocatus, qui a procon-
 sule decedente provinciae erat praefi-
 cendus. 79.F
 proconsulis primi creandi occasio. 72.
 E
 proconsules qui dicerentur. 73.C
 proconsules, propraetores, proquaestio-
 res, magistratus provinciales. 72.
 D. quibus comitiis crearentur. ibid.
 I. & 77.B
 proconsules interdum centuriatis comi-
 tiis creati. 9. I. 10.B
 proconsulum creatio ut fieret, summa.
 75.G
 proconsulum maior erat dignitas quam
 propraetorum. 73.D
 proconsulatus annum fore cum anno
 consulatus continuare soliti consules.
 74. A
 prodicator aliquando a populo crea-
 tus. 9.F
 produci diem quid esset. 97.B
 professio absentium a rep. quae fuerit.
 25. A
 professio candidatorum quae fuerit, &
 ubi ac apud quos fieret. 25. B. F.
 G
 professio facultatum cuiusque aestima-
 tarum ut fieret apud Romanos. 6.C
 professorum non omnium continuo ra-
 tio habebatur. 25.G. H
 ut Professus quis diceretur, quid requi-
 situm fuerit. 25.H. I
 profecti dies, operosi. 61.A
 profecti aliud fuit quam toga candida

accepta petere magistratum. 25.D
 profecti candidatis erat necesse. 25.E
 profecti petitionem in candida toga li-
 citum erat cuique. 25.K
 proletariorum quam capite censorum ho-
 nestior ordo fuit. 46.A. B
 Promentina tribus, mendose pro Tro-
 mentina. 65.A
 promulgare & proponere quid differat.
 33.E. F
 promulgata lex dicebatur vel publice
 modo proposita, tamen si ad populum
 nondum esset ferri cepta. 33.C. D. E
 promulgatio legis quae fuerit. 34.G
 promulgatio legis aliud quam latio.
 35. A
 promulgationis per trimundinum. quae
 causa esset. 108.D
 pro praetore esse quis diceretur. 76. I.
 & 79.F
 pro praetores qui dicerentur. 73.D
 pro quaestore vocabatur is qui muneri
 quaestorio praeficiebatur. 79.G
 pro quaestores qui dicerentur. 77.F
 pro quaestores etiam erant in consulari
 exercitu praeter eum qui suffragijs po-
 puli creatus reuera quaestor esset, narii
 generis. 79.H. I. K
 prorogadi imperij provincialis ratio quae
 fuerit. 72.G. H
 prorogatum sibi a senatu imperium pro-
 vinciales magistratus deponere non
 poterant. 79.B. C
 proscriptio legis ante fiebat, quam ferri
 inciperet. 33.F
 provinciae amplitudo, etiam in ornamen-
 tis provinciae erat. 104.H
 provinciae annus ex quo die numeraren-
 tur. 78.B
 provinciae extra ordinem iis madari po-
 terant, qui magistratu fungeban-
 tur tam in urbe, quam extra urbem,
 75.C
 de provinciis inter se comparare collegae
 poterant. 73.B. & dein.
 provinciae quaedam consulares erant, quae-
 dam praetoriae. 73.C. & dein.
 provinciarum consularium & praetoria-
 rum discrimen. 75.H
 provinciae consulares non semper consu-
 libus dabantur. 74.H. & dein.
 provinciae consulares, non certa aliqua
 ex Romanis provinciis erant, sed pro
 voluntate Senatus fiebant. 73.I
 provinciis consularibus decernendis in-
 tercedere Tribuni non poterant. 73.
 H. I
 provincia decedere quibus magistrati-
 bus liceret, aut non liceret. 79.C
 provincia decedere, relinquere aliquem
 debebant qui provinciae interim praefi-
 cisset, dum senatus aut populus de ea
 aliter statuisset. 79.C

provinciae extraordinariae etiam consu-
 libus datae. 75.E. F
 provinciae magistratum quando dice-
 rentur ornari. 104.E
 provinciarum administrandarum vetus
 ratio quae fuerit. 72.D. & dein.
 provinciarum decernendarum maxima
 apud Senatum erat potestas post Syl-
 le dictaturam. 77.B
 provincias decernendi ratio, legitima or-
 dinariaque erat. 72.I. K
 provincias duas eisdem praetoribus de-
 cernere non licebat. 75.K
 provincialis imperij propagandi ratio
 quae fuerit. 72.G
 provinciales magistratus. 72. A. &
 dein. an comitiis crearentur. 74.
 D
 provinciales magistratus quando magi-
 stratum deponere aut retinere cog-
 nerentur. 78. I. K. & 79. A
 provinciarum magistratus eo usque im-
 perium retinebant, donec successor mit-
 teretur. 74.B
 provinciales magistratus quando provin-
 cias gerere inciperent, quando de-
 ponerent. 78.B
 provincialibus magistratibus praeter le-
 gem curiam opus erat & sena-
 tusconsulto quo decreta provinciae or-
 narentur. 104.E
 prouocatio ad populum Romae summa
 erat. in praef. 3. fa I
 prouocatio graecorum, curis Romanorum
 similia. 101.H
 publica quaestio quae intelligeretur. 15.
 F
 Publicani qui essent. 94.I
 publicanorum ordo quam honestus ha-
 beretur. 95.C
 Publica tribus. 64.I
 pueri ad X V I I usque annum cense-
 bantur iuvenes. 87.I
 pueri qui censerentur. 48.C
 pullarum qui fuerint. 36.D. G
 pullorum gallinaceorum augurium. 36.
 D. E. & dein.
 puncta, pro suffragiis. 22.I
 punctus notari suffragia solebant. 52.
 A
 Pupinia tribus. 64.I

quaestiois, & princeps
 indicum. 15.H
 quaestores, vel quaestores parricidij, qui-
 bus de rebus iudicarent. 13.A
 quaestio de falso, ad quem pertineret.
 13.G. H
 quaestio de sicariis, & quaestio de vi, cur
 diuersae uideantur fuisse. 14.C
 quaestio maiestatis a quo exerceretur.
 13.K
 quaestio noua nouo crimini institueba-
 tur. 16.B
 quaestiones perpetuae. 84.C. F. ordina-
 riae. ibidem F
 quaestiones perpetuae quando constitu-
 ta. 13.A
 quaestiones publicae a quibus iudicibus
 exercerentur. 13.F
 quaestiones publicae ut moderarentur
 Praetores. 15.G. H
 quaestores ex quibus crearentur, patri-
 buse, an plebe. 69.A
 quaestores quando coeperint, & a qui-
 bus crearentur. 70. A. B. & dein.
 E. G
 quaestor idem duorum poterat esse prae-
 torum. 78.D
 quaestor qui non fuisset, maiores magi-
 stratus petere non poterat. 28.C
 quaestor si in provincia moreretur, quis
 & a quo in eius locum sufficeretur.
 79.G
 quaestorem pro praetore esse, extraordi-
 narium erat. 76.I
 quaestores non expectato successore pro-
 vincia decedentes, provinciae praefecti
 non dabant, sed proconsules aut pro-
 praetores. 78.B
 quaestores non semper una cum prae-
 toribus in provincias ibant. 78.D
 quaestores non simul cum praetoribus
 imperium suum deponebant. 78.E
 quaestores parricidij, qui & quaestio-
 res, extraordinarij erant magistratus.
 71.E. G
 quaestorum ac praetorum provinciae quàm
 fuerint diuersae. 78.F
 quaestorum comitia consules habebant.
 85.G
 quaestorum deligendorum potestas con-
 sulibus permessa, ut olim regibus.
 102.F
 quaestores & tribuni militares, po-
 stremi creabantur inter magistratus.
 100.G
 quaestores urbani qui dicerentur. 77.
 G
 quaestoribus etiam in provincias mit-
 tendis, curiata lege opus erat. 104.
 D
 quaestoria aetas anno erat X X V I I.
 28.G
 quaestoria comitia, tributa erant. 70.H
 quaestoria lex. 70.B
 quaestoriae provinciae duae. 77.I
 quaestura quibus darentur, & quot.
 77.G. H
 quaestura & tribunatus quoto anno
 gererentur. 28.A
 quaesturae candidati, tam patricij quam
 plebei esse poterant. 87.A. B
 quaesturae dignitas non aded magna fuit.
 80.A
 post Quaesturae annu finitum, in provin-
 X ij

cia quaestores imperium habebant. 78.G. quaesturae munus quandiu retineretur. 78.B.C. quaestum eodem ciues in eadem tribu, non omnes eodem etiam erant censu. 94.A. quaestuum et causarum distinctio in quo esset. 94.H. quarto praetorem fieri, et quartum, differunt. 56.I. Quindecimviri sibyllini. 81.D. quinque duntaxat classes Romae momenti alicuius erant, sexta penes nullius. 45.H.K. quinque modis dierum magistratus curulis, interrex. 9.H. quinquennium inter censuras interdicebatur. 88.K. quinqueviri mensarii. 71.K. quinqueviri muris turribusque reficiendis. 71.K. Quinti Ciceronis liber de petitione consulatus. 29.H. et 30.A. in Quinta classe suffragium dicebant, qui minimi census erant. 47.K. Quirina tribus. 64.I. Quirinalia, x. i. i. Calend. Mart. erant. 62.G. quotidie, hoc est diebus fastis, ludisque publicis. 14.D. R. C. Rabirius cur perduellionis reus sit factus. 16.K. Rabirius perduellionis reus ad populum prouocauit a Duumviris. 17.C. Rabirius ut perduellionis reus peractus non sit. 76.F. ratio candidatorum etiam professorum non semper habebatur, etiam contra populi studia manifesta. 26.A.B. recuperatores quibus de rebus iudicaret. 12.K. reip. Romanae cognitio in quo maxime consistat. in praef. 3. fa. I. reip. tria genera. in praef. 3. fa. I. religionis obseruantissimi quondam erant Romani. 35.K. religione semel obstrictus, nisi ea exolutus nil poterat in eo genere iustum ac legitimum peragere. 40.K. religiosum esse quid sit. 40.K. renunciatio incerta et certa ut fierent. 59.I. renunciatio magistratus gradus qui intelligantur. 56.G.K. et 57.B.C. et dein. renunciatio suffragiorum ut fieret. 52.A. et dein. F. repetundarum iudicium publicum. 13.B. repetundarum legis poena ad senatorium ordinem tantum pertinebat. 29.F. reprehensio scriptorum qui errauerint,

non inique ferenda est. in praef. 3. fa. I. reus perduellionis quis diceretur. 15.D. rei profiteri non poterant. 26.G. rei ut defenderentur. 97.A. reorum fauor apud Romanos. 97.C. reorum habitus qui fuerit. 96.K. reorum uocatio in iudiciis ordinaria et extraordinaria. 14.E. de Re is indicandis comitia tributa haberi solita. 84.H. rex sacrificulus a quo crearetur, et quibus comitiis. 19.G.H. regis sacrificuli sacerdotium, pontifici subiectum. 10.F. rex sacrorum, magistratus non erat. 11.H. rex sacrorum et flamines quo honore fuerint inter pontifices. 10.D.II.D. rex sacrorum, pontifici subiectus. 10.G. rex sacrorum quo anno sit institutus. 11.C. regis sacrorum creandi ritus. 52.D. et dein. reges sacrorum et flamines de collegio pontificum non erant. 11.G. regis in locum, quod ad sacra attinet, rex sacrorum Romae successit. 11.D. regiae potestatis species in rep. Rom. in praef. 3. fa. I. regium nomen in rep. ut seruauerint Romanum. 19.H. rogationis nomen, omnibus cum populo actionibus commune. 41.I. rogator quis diceretur. 93.A. rogatoris auctoritas in suffragiis penetranda. 93.H. rogatorum munus. 49.F. numerus. 53.I. rogatores centuriarum. 22.C. rogator comitiarum. 22.D. 93.A.B. rogator praerogatiuae centuriarum alius erat a rogatore comitiarum. 93.I. rogatores suffragiorum qui fuerint. 21.H. et 22.B.D. et 23.C. 48.D. E. rogator tribus comitiis magistratus is erat qui ea comitia habebat. 93.C. D.I. Romani qui migrabant, per curias tribusque Romanas describebantur. 102.B. Romana resp. maxime diuina et politica consistat. in praef. 3. fa. I. Romani religionis obseruantissimi. 35.K. Romani principes ab Aetruis augurandi disciplinam discabant. 80.F. Romanorum ciuium inter se distinctio multiplex. 47.B.C. Romanum imperium sub septem Regibus non creuit ultra XV III militarium a portis urbis Romae. 65.I. Romuli obseruatio de caelo in auspicio regni sui. 36.I. Romuliatribus. 64.K. rostra quae fuerint Romae. 98.K. et dein. ubi sita fuerint. 96.K. Rufuli, tribuni militum. 70.H. Rufuli ab imperatoribus creabantur. 96.H. rusticae tribus ingenuorum erant, eaque laudatissima, urbanae libertinorum. 65.B. rusticae tribus quando coeperint. 66.K. Rusticis etiam supplicare soliti candidati. 29.I. Sabatina tribus. 65.A. sacerdotum Romanorum consideratio. 80.B. et dein. sacerdotum ut crearentur. 80.H. 83. A. in sacerdotum creatione septemdecim tantum tribus suffragium ferebant. 92.D. id ut intelligatur. ibidem. F. G. sacerdotes duo ex eadem gente in eodem collegio esse non poterant. 87.G. sacerdotes quosdam patricios esse oportebat, quosdam dimidia ex parte plebeios et patricios. 47.D. et 87.E. F. sacerdotes sibyllini creatur. 82. B. in sacerdotum collegia admodum adulescentes cooptabantur. 87.H. sacerdotum comitia a quibus habebantur. 86.G. an auspicio habebantur. 91.G. et dein. quid haberent proprium. 97.E. F. quando habebantur. 100.D. sacerdotum comitia tributa, non omnium tribuum erant, sed tantum XV III. 83. B. et 86.E. sacerdotia duo gerere quis poterat. 88.A. id postea mutatum. ibidem. sacerdotia flaminum et regis sacrorum ac pontificum diuersa erant. 11.G. sacerdotia quibusuis temere petere non liceat. 87.F. 61.B. sacra celebrata quae sit. 61.B. sacrum esse cuiusquam caput, quid fuerit. 16.K. sacra legitima ante centuriata comitia fieri solita. 41.B. sacra sua relinquere non cogebantur qui ciuitate donabantur. 102.A. sacrorum causa comitiis curiatis opus erat. 106.G. sacrorum detestaciones. 105.B. in Sacris curandis summa erat pontificum potestas. 19.I.

sacrosanctos esse tribunos pl. quid fuerit. 16.K. salii qui legerentur. 80.C.D. Sapia tribus. 64.K. et 6.K. Sapis, Vmbriae fluminis. 65.K. Scapita tribus. 64.K. Scipio Africanus minor in consulari adipsicendo legibus solutus. 28.D. et dein. scribae praecibus leges rogandas subiciebant. 31.I. 41.G. in Scribarum publicis muneribus erat etiam ut suffragiorum tabellas scriberent. 53.E. scribarum munus. 94.I. secunda comitia reprehendendi potestate populo dabant, si beneficii sui paritate. 103.C. sedecim curiae quod iussissent, id a pluribus curiis iussum esse dicebatur. 109.D. de Seditiosis consceleratisque ciuibus quotidie quaeri posse, lex a Q. Luctatio Cos. lata. 14.D. sellularias artes Romani exercere non poterant. 94.K. senatorum nomine qui uenirent. 94.I. senatores ex maximo censu postremis temporibus esse coeperunt, cum prius etiam pauperes ab eo ordine non prohiberentur. 47.I.K. senatores inter centurias equitum numerari nihil uetabat. 47.I. senatores si suffragium ferre uellent, equitum uel pedum centurias adscribebantur. 48.A. senatoribus etiam comitiis adesse licebat. 47.H. senatus comitilibus diebus haberi non poterat. 62.D.E. senatus, inconsulto populo provinciali magistratui negotium aliquod dare pro iure suo antiquo non prohibebatur. 77.E. senatus soluere legibus absque rogatione populi quem uellet poterat, ante legem Corneliam. 75.G. senatus auctoritas in comitiis magistratum creatorum et legum ferendarum necessaria erat. 35.G.H. senatus auctoritas tribus comitiis non erat necessaria, alius erat. 35.D. senatus decreto de provinciis consularibus intercedi non poterat. 73.H.I. senatus habere comitilibus diebus non licebat. 47.H. senatus etiam moti nota causa, ad magistratus tamen admittebantur. 29.G. seniores Romae dicebantur post annum quintum et quadragesimum. 6.D. sententia populi in centuriis comitiis ea pronuntiabatur, in quam ex omni numero centuriarum plures confisissent conficerentur. 54.F. sententia tribuum ut colligerentur. 93.F. sententia tabella dicenda ratio quando coeperit. 48.I. septa quaedam erant tam in capo Martio qua in comito intronocandis suffragatoribus. 99.H. item in foro ibidem. H. et I. septis populus includebatur suffragium laturus. 51.D. septemviri epulones. 81.C.E. Sergia tribus. 64.K. seruadi de caelo ratio antiqua, quae fuerit. 38.K. seruare de caelo, quid fuerit. 36.I. seruare de caelo ante comitia incepta oportebat, et ante ea peracta obtinere, non post peracta. 39.H. sexagenarios de ponte, prouerbium illustrium. 51.K. sexta classis Romae ex infima plebe omnium tribuum confusa erat. 45.K. et semper una modo centuria contenta fuit. 45.H. et 46.C. et nullius Suetonii locus elucidatus. in praef. 4. fa. I. 46.I. et 93.C. suffragantium numerus uincere non dignitas. 94.H. suffragatio mutua competitorum corruptione carens, prohibita non erat. 58.A. suffragium ex generibus omnium ferri, quid esset. 109.E.F. suffragium ferre centuriatis comitiis qui possent. 20.B. suffragium ferre nemo ciuis Romanus poterat qui census non esset, et in aliquam tribum ascriptus. 89.C. suffragium ferre non omnes ciues Romani promiscue poterant. 20.D. suffragium nisi in una quadam sua centuria nemo ferre poterat. 22.H. suffragium per pontem ferre quid sit. 51.K. qui suffragium primus in centuria uel tribu ferret, ut deligeretur. 93.H. suffragium quibus uellet imperari, populi ius erat, non senatus. 88.B. suffragium ferendi ius qui haberent. 88.E. suffragium ius qui haberent, pleno iure ciues Romani erant. 21.F. suffragium ius qui haberent tribus comitiis. 88.B. et dein. suffragium uoce ferendi ratio quandiu duraret. 48.G. quando tabella coeperit. ibidem. suffragia centuriatum imitabantur centuriatis comitiis. 47.A. suffragia classium qualia Romae fuerint. 7.A.B. et dein. suffragia legitima non conscientibus candidatis tribuatur, liberum erat plebi quem uellet tribuum nominare. 96.B.

suffragia plura esse quomodo intelligatur. 96. D. E. & dein.
suffragia populi licite rogando appellando, prensando, ambiebatur, non per largitionem, aut per vim. 30. D. E.
suffragia populi rogari nisi comitiis non poterant. 61. I.
suffragia primum uoce populus ferebatur, postea tabella cepit ferre. 48. D.
suffragia sua ut dicerent iis quibus id iuris esset. 43. A.
post suffragia dicta quid solitum sit fieri. 60. D.
suffragia ut fuerint mutata tributis comitiis. 94. G.
suffragiorum aequalitate reus absolutus iudicabatur. 52. C.
suffragiorum corruptendorum rationes quae fuerint. 30. F. & dein. & 31. F. G.
suffragiorum duplex erat descriptio. 59. H.
suffragiorum extrema tribus, extrema tribuum suffragia. 46. K.
suffragiorum legitimus numerus in prima classe centuriis erat. 60. C.
suffragiorum numerus punctis notabatur. 22. I.
suffragiorum a pauperibus latorum eludendorum ratio ut in ta. se a Ser. Tullio. 7. A. B. & dein.
suffragiorum uis centuriatis comitiis penes primores erat. 68. G.
suffragiorum uis penes primores, penes equitum & prima classis centuriis erat. 60. A.
suffragiis competitorum paribus, sorte decernebatur cui cederet magistratus. 95. G.
suffragiis paribus in magistratum comitiis, nullus candidatorum magistratus renuicabatur. 52. C. & 55. A. T.
Tabella populo ad occultanda suffragia dabatur. 59. A. B.
tabella uocis munere functa. 49. C.
tabella sententiam ferre quando ceperunt iudices. 48. I.
tabella ferendi suffragii ratio quando ceperit. 48. H. & 49. C.
tabella bima in legum comitiis unicuique de populo dari solite in magistratum comitiis quot essent candidati. 49. E. & 53. A. B. D. & 95. H.
tabulae non eodem numero in omnibus comitiis in cistam comiciebantur. 53. B.
tabella quibus comitiis necessariae essent. 109. F.
tabella non domo afferebatur a populo, sed illi a ditoribus dabatur. 49. B.
tabella suffragii de publico suppeditabatur. 26. F.

tabella suffragiorum in comitiis populo dabatur. 21. I. & 22. C. & 51. G.
tabella tot unicuique de populo dabatur, quot erant candidati quorum rationem haberi oporteret. 49. D. & 56. K.
tabella uni centuriae semel data, alteri postea non dabatur. 53. A.
tabellae ad publicos usus accommodatae scribendis, publicum etiam ministerium accommodatum erat. 53. E.
tabellanae leges. 23. E.
tabernaculum capere cur soliti sint magistratus. 38. H.
tabernaculum semper extra pomerium consilii habebat, uelut dux exercitus. 38. F.
tabernaculi uitio capti omen malum. 38. F.
templa augures non modo in urbe, sed etiam in agris finire poterant ad auspicandum. 37. B.
templa quae augures finirent, quae fuerint. 37. B.
Terentina tribus. 65. A.
tempacium primum, post terripudium, demum tripudium fuit. 36. H.
testamentum in calatis comitiis, & testamentum in procinctu, in praef. 5. fa. 2.
testamentum iure Quiritium facere solis licet ab ciuibus Romanis. 21. A.
testamenta primis Romanis Reipublicae temporibus non alia erant quam curiata. in praefatione 5. fa. 2.
testamentorum genera duo apud antiquos. in praef. 5. fa. 2.
Theophili locus ex secundo institutum. in praef. 5. fa. 2.
à Terentii temporibus comitia prosus sublata sunt. in praef. 4. fa. 1.
Titi Luuii locus. in praef. 5. fa. 1.
toga praetexta adolentes Romani usque ad X V I I annum utebantur. 26. K.
toga pura, eaque uirilis, X V I I anno accipiebatur ab adolescentibus Romanis. 26. K.
toga uirilis à iuuenibus Romanis X V I I anno accipiebatur. 87. H.
tonitru superueniens copta comitia dirimebat. 39. H.
tres filios in potestate habere, proprium erat ius Quiritium. 21. B.
tribunal comitale in campo erat Martio. 50. I.
in Tribunatus militum candidatis quid obseruandum fuerit. 87. B. & dein.
tribunatum & aedilitatem plebis patricii gerere non poterant. 47. D.
tribunus celerum cum populo agere poterat. 19. F.
tribunus celerum hoc Regibus erat, quod dictatoribus magistris equitum. 19. F.

tribunus militum fieri non poterat qui equo meruisset, nisi qui decem stipendia haberet. 87. C.
tribuni aut aediles iis fieri non poterant quorum patres qui sella curuli sedissent, uinerent. 86. K. & dein.
tribuni & aediles pl. non eodem tempore inibant magistratum, quo caeteri magistratus. 100. H. I.
tribuni & aediles pl. unis comitiis erant contenti. 103. A.
tribuni & aediles plebis tribus comitiis creabantur. 69. F. & dein.
tribuni latine τριβουνος, graece. 101. F.
tribuni omnibus magistratibus intercedere poterant. 42. B.
tribuni pro imperio cogere poterant potestates ut comitiis tribus consecrationum faciendarum adessent. 105. C.
tribunorum potestas magis erat imperii solutio quam imperium. 42. C.
tribunorum comitia tribuni habebant. 85. C.
tribunos ex singulis classibus binos esse oportebat. 86. I.
tribuni ararum magistratus non erant. 67. F.
tribunorum ararum munus. 94. I.
tribunus militaris à consule creari poterat. 96. H.
tribuni militares quando crearentur. 100. F.
tribuni militares consulari potestate, & tribuni militum ad legiones, diuersi erant. 71. C.
tribuni militares ueteres quidam, iuniores alij. 87. C. D.
tribuni militum duobus generibus comitebantur. 70. H.
tribuni militum, populi suffragiis creari soliti. 71. A. idque tribus comitiis ibidem B.
tribuni pl. à praetoribus diem comitiis centuriatis ad exercendum iudicium petere solebant. 19. B.
tribuni pl. cur sacrosancti dicerentur. 16. K.
tribuni pl. ius non habent uocandi comitia centuriata. 17. F.
tribuni pl. ius uocandae plebis, non etiam uniuersi populi, habebant. in praef. 4. fa. 2. & 17. F.
tribuni pl. non sili intercedebant. 41. I.
tribuni pl. semel à pontifice max. creati. 85. E.
tribunorum pl. actionibus soli college intercedere poterant. 42. A.
tribunorum pl. renuicatio ut fieret. 95. I. K. & 96. A.
tribunorum pl. obnuicatio, consulti actiones nonnuquam sunt impedite. 40. G. H.
tribuni pl. potestas agendi cum populo

à Sylla sublata. 35. G.
tribunitia aetas anno erat X X X. 28. G.
tribunitia comitia à Tribunis pl. habebantur. 85. B.
tribunitia potestas etsi à Sylla dictatore plurimum esset munita, tamen intercessionem retinuit. 42. C.
tribus ab tributo dicta. 43. B. 64. A.
tribus quae essent. 64. F.
tribus decem & octo qui prior ferret candidatus tribus comitiis, prior renuicabatur. 55. H.
tribus primum tantum quatuor erant, postea X X V factae sunt. 43. C.
in Tribus descripti, locus ac regionibus erant descripti. 109. D.
tribus eiusdem homines, per genera, causas & quaestus distinguebantur. 94. D.
tribus iis tantum ciuibus erant, qui pleno iure ciues essent. 88. C.
tribus & classes, populi Ro. partes erant praecipuae. 109. E.
tribus & curiae diuersae fuerunt. 63. H. I.
tribus extreme suffragiorum, quinta classis erant centuriae. 55. F.
tribus ferre qui dicerentur. 96. F.
tribus has uel illas ferre, erat huius uel illius tribus centuriis ferre. 46. H.
tribus iureuocatae quae dicebantur. 46. I. K.
tribus multo ante tempore Romae fuerunt, quam tribus comitia. 67. C.
tribus non exple, quid sit. 96. C.
per Tribus omnes, uniuersus populus uideatur intelligi. 12. F.
tribus Romanae quomodo in centuriis distributa. 43. C. D.
tribus singulae comitiis tam centuriatis quam tribus in certum quendam locum uocari solita. 93. D. E.
tribus una unum suffragium habebat in comitiis tribus, secus in centuriatis. 95. D. E. H.
tribus etiam simul accipiebant iis, quibus ciuitas pleno iure donabatur. 88. B.
tribus mouere quid esset. 88. E.
tribuum accuriarum discrimen. 101. F.
tribuum census ut fieret. 43. E.
tribuum distinctio generibus, causis, & quaestibus. 94. C.
tribuum singularum centuriae distincte erant per classes. 45. C.
tribuum numerus non semper idem fuit. 64. A. & dein. & 66. C. D. E. & dein.
tribuum singularum distincta quaedam erant hominum genera. 95. F.
tribuum sortitio ut fieret. 92. D. & G.
tribuum 35 Romanarum nomina. 64. F. G. & dein. 65. B.
tribuum uocandarum finis quando fieret in comitiis. 95. H. I.
tribubus quae Romam commigrabant,

agri assignabantur. 66. H.
tribubus in singulis centuriis quaedam erant. 43. F.
tributa comitia, à tribubus dicta. 101. C.
tributa comitia quae fuerint. 63. H. & dein. per to. & 64. E. F. & 82. F.
tributa comitia quae ad ceperint. 67. C. & 102. D.
tributa comitia in duo genera diuidebantur. 67. B.
tributa comitia cur modo plebs, modo populi dicantur. 92. C.
tributa comitia quarum personarum interuentu peragebantur. 85. A. & dein.
tributa comitia qui habebat magistratus, non in tribunali considebat, sed in ponte considebat. 93. C.
tributa comitia omnia tam patriciorum quam plebeiorum auspicato non habebantur. 91. B. & 103. C. & 105. H.
tributa comitia de capite ciuis Romani rata esse non poterant. 17. H.
tributorum comitiarum cause quatuor. 67. D. E. prima ibidem E. & dein. secunda 80. B. tertia 83. C. D. quarta ibidem G.
tributorum comitiarum modus. 92. A.
locus 98. F. & dein. tempus 100. B. & dein.
tributorum comitiarum proprii. 92. H.
tributorum comitiarum & aliorum distinctio. 35. D.
tributa comitia à centuriatis diuersa uis se probatur. 63. H. I. & dein. & 90. F. & 91. H. I.
tributis comitiis à consule habendis obnunciare qui uellet poterat. 40. H.
tributis etiam comitiis edictum & promulgatio erant necessariae. 91. K.
tributis comitiis inductis, minus frequentia fuere curiata. 102. H.
tributis comitiis patricii ferre non addebant. 92. B.
tributis comitiis nulla habebatur ratio census, ordinis, aetatis. 92. B.
tributis comitiis pontifices, augures, sybillini sacerdotes, epulones, & faciales creabantur. 82. F.
tributum aut centuriatum pecunias populo dare candidati utebantur. 30. E.
tributum Romae ex censu imperabatur. 6. G.
triginta licitorum conuentus, non uere comitia erant. 106. J. D. & dein.
trinundinum post edictum comitiarum centuriatum interuicium solitum. 32. E. F.
per Trinundinum promulgationis quae causa esset. 108. D.
trinundini promulgatio consuetudine magis quam legis necessitate diu obseruata. 34. C.
trinundini promulgatio in ferendis quo-

que legibus curiatis de adoptione necessaria erat. 107. K. an & in us qua de imperio magistratum ferrentur. 108. B. C.
trinundini spatium relinquebatur post edicta comitia ante diem comitiarum. 26. G. 32. K.
trinundino prodi diem qua iudicium futurum esset, quid fuerit. 35. B. C.
trinundino promulgare legem quid esset. 33. I.
tripudium solistimum quando nunciaretur. 36. H.
tripudij auspicium & de caelo, tempore Ciceronis usitatum erat. 38. I.
tripudium ut acciperetur augurium. 36. D. & dein.
τριβουνος, tribus. 101. F.
τριβουνος, tribuum praefecti. 101. F.
triumuiri aedibus sacris reficiendis. 71. I.
triumuiri agrarum ex lege Gracchi in Capitolio creati. 98. I.
triumuiri capitales de quibus iudicarentur. 12. I.
triumuiri capitales populi suffragio creati. 69. C. & 91. G. & 91. H. I.
triumuiri epulones. 81. A. C. D.
triumuiri inuenibus ad militiam conquirendis. 72. B. C.
triumuiri monetales à populo creabantur. 69. K.
triumuiri nocturni populi suffragio creabantur. 69. H. I.
triumuiri sacris conquirendis. 72. A.
Tromentina tribus. 67. A.
turbare aut uitare auspicia quid sit. 40. D.
turpi iudicio damnati, in perpetuum omnium honore ac dignitate priuati erant. 29. D.
tuorū reip. causa absentis loco curator pupillo dari potest. 62. C. V.
V. R. id est uti rogatus. 49. E.
Veientina tribus. 65. A.
Velina tribus. 65. A. 66. A.
uenefici & sicarij non eosdem semper sortiebantur iudices. 13. F. G.
ueneficiorum quaestio praetori urbano attributa. 15. C.
uestiua quaedam in unaquaque triginta curiarum statua erat ad epulandum. 101. I.
uestiales ut caperentur. 80. E. F.
ueteres tribuni militares, & iuniores. 87. C. D.
ueto uerbum solenne in intercessionibus tribunorum. 42. C.
uictus usurpatio apud Romanos. 105. K. & 106. A.
Vfens flumini. 66. A.
quaestio de ui, ordinariante fuerit, an extraordinaria. 14. A. B. D.

Virginum Sabinarum nomina curias Romanas habuisse auctor est Lilius. 101.D	uirilis aetas quoto anno inciperet apud Romanos. 27.A	uirutis in Rep. maximum premium, magistratus & honores. in praef. 3. fa. 1.	uitium comitiorum solum fulmen est. 37.E	uitio creari, quid esset. 90.I	uitio capti tabernaculi omen malum. 38.D. id ut committeretur. 38.F	uitiosi non efficiebantur tempestatis interuentu praetores aut consules iam creati, sed censores. 56.D.E	Vipiani locus l. unica de offi. quaestor. 102.G	Vmbri, Italiae populi. 59.E	uoce qua diuisi usus populus magistratibus creandis. 49.C	ex Volatu auium auspicia capi solita. 36.B.C	Voleronis lex de plebeis magistratibus creandis. 103.B	Voluntia tribus. 65.A	in Urbanas tribus transferri, ignominia erat. 65.B	urbanos magistratus gejuri, decem annos militasse debuerant. 26.K	urbanitatis contumeliose infelix exitus. 29.I	Vti rogas: soleunia uerba in legibus quas populus rogatas acciperet. 48.E	& dein.
--	---	---	--	--------------------------------	---	--	---	-----------------------------	---	--	--	-----------------------	--	---	---	---	---------

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGE.

In praefatione fol. 4. uersu. ult. A ricinos. fol. 11. F. 8. collegis. G. 7. conuenirent, collega tamen. K. 3. momentum esset, & c. fo. 29. E. 1. priuabantur. fol. 30. F. operis. 8. uelut red. fo. 31. C. 4. omnem numerum. fol. 36. C. 7. occultent. Ibidem G. 5. frustū. H. 6. argumento est, & c. fol. 39. C. 6. & si. fol. 40. K. 1. rationem. fol. 41. C. 7. suffragij, ad diem edicti conueniebat. E. 5. tabellaras hi. fol. 42. B. 4. quam hi. D. 9. in 12. tabel. fol. 45. D. 1. opponitur una. fol. 47. C. 3. census. fol. 48. G. 6. una plures. fol. 53. E. 6. in angustis. fol. 61. D. 9. in omnialem. fol. 69. E. 1. sunt & alia. Ibidem I. 1. tribunatus. fol. 70. A. 7. & pene. fol. 77. K. 5. caritate. fo. 89. C. 8. comitiis obnunciationi. Ibidem E. 7. ante consuli. fol. 92. E. 9. quarum. fol. 102. A. 5. Lanuium profectus. Ibidem D. 9. est nobis. fol. 104. H. 7. Ciceroni ornatio. Ibidem K. 4. potestate sunt. & uersu sequenti, adoptat, apud eum. fol. 106. H. 5. Aediles Carul.

